S. CLEMENTIS

Epistolæ Duæ ad Corinthios.

INTERPRETIBUS

P. JUNIO, G. VENDELINO, J. B. COTELERIO.

Recensuit & Notarum Spicilegium adjecit

PAULUS COLOMESIUS,

Biblioth. Lambeth. Curator.

Accedit, *Thomæ Brunonis*, Canonici Windesorienſis Dissertatio de *Therapeutis* Philonis.

His Subnexæ sunt

EPISTOLÆ aliquot Singulares, vel nunc primùm editæ, vel non ita facilè obviæ.

Ut & Ejusdem

P. COLOMESII Observationes Sacræ;

Necnon

Paralipomena de Scriptoribus Ecclesiasticis;

ET

Passio S. VICTORIS Massiilienſis,

Ab Eodem Emendata.

Editio Noviſſima, prioribus longè auctior.

LONDINI:

Impensis *Jacobi Adamson*, ad Insigne Angeli & Coronæ in Cœmeterio D. *Pauli*. MDCXCV.

Epistolæ Duæ ad Corinthios.

LECTORI.

EN tibi, Lector Benigne, novam S. Clementis Epistolarum Editionem. Has primus in lucem protulit vir inter literatos clarissimus Patricius Junius. Anno dein 1647. Anglicè vertit & notis uberioribus illustravit W. Burtonus. Helmestadii postea Anno 1654. Græcè & Latinè cum Junianis notis & insigni Præfatione recudi curavit Joachimus Johannes Maderus. Denique eaſdem Epistolas cum notis suis ediderunt viri doctissimi & in Ecclesiastica antiquitate versatissimi Joh. Fell, nuper eheu! Oxonienſium Antistes, & Joh. Bapt. Cotelerius, Parisiensis Theologus. Audio virum illustrem ac eruditorum delicium Ezechielem Spanhemium (quem & alloqui & mirari nobis

nobis contigit in ædibus Lambethanis) primam S. Clementis Epistolam in Gallicum sermonem olim transtulisse; quam reipublicæ literariæ, spero, non invidebit vir doctissimus. Post tot viros eximios, quid in hac nova editione præstiterimus, tu, pro captu tuo, LECTOR, cognosces. Bene vale, & notulas nostras, si modò inter eruditos es, severè cense; blandiens enim medicina venenum est.

DE

DE CLEMENTIS ET EJUS Epistolarum TEMPORE, VENDELINI DIVINATIO.

Clemens Romanus Faustini filius, (quem Apostolus Paulus ad Philippenses scribens suum vocat co-operatorem inter cæteros quorum nomina scripta sunt in libro vitæ,) Petri Apostoli successor, Apostolus item ipse vocatur à Clemente Alexandrino lib. 4. Stromatum; quomodo & Barnabas, aliique magnorum Apostolorum comites ac discipuli, pari nomine Apoli (minores tamen) habiti fuerunt & appellati. Clemens hic post Petrum

Romanam rexit Ecclesiam; vixitque ad Tempora Trajani: cujus anno tertio, qui fuit epochæ nostræ centesimus, Joannis quoque Evangelistæ morte nobilis, Chersonæ in Ponto post exilii sui quinquennium occiditur. Is erat annus post Christi Ascensionem sexagesimus & octavus, prout habemus traditum. Quot vero tunc annos habuerit Clemens, etsi non legimus proditum: constat tamen, non multo minorem fuisse centenario, valde senem utique fuisse oportet; si (quod habent Recognitionum libri non in totum dramatici) ad primam famam Christi jam in cœlum recepti, vivente adhuc Tiberio, juvenis fuit florentis ætatis, judicii limati, doctrinarumque sublimiorum avidi; plane ut annos facile 25 excesserit, & vel ad 30 propiùs accesserit: natusque videatur. per initia circiter nostræ epochæ, Joanni Evangelistæ quasi coataneus, ac plane coævus.

Intra hoc ergo primum sæculum Pontificatum Romanum gessit Episcopus Clemens

Clemens annis (ut inter omnes, quamvis diversissime tradentes consentitur) novem cum mensibus & diebus aliquot. Intra idem saeculum Episcopi Romani recensentur, Linus, Cletus & Anacletus: quanquam Graeci firme ex Cleto & Anacleto unum eundemque videantur intelligere, nimis oscitanter propter affinitatem nominum socordes.

Quis vero vel ante hos, vel inter hos, vel post hos Clementi locus, quod tempus debeatur, scriptores certant, jam ab antiquo proximoque illis saeculo. Itaque & in Brevariis nostris priorum editionum à posterioribus discordia est: & ἀπορίαν suam in omnibus usque ad annnum 179 profitetur Baronius identidem, donec ita fidem suam liberat. Si quis certiorem de annis invenerit chronographiam, qua tamen non rejiciatur è numero pontificum Romanorum Cletus, nec martyrum Lugdunensium sincerum testimonium condemnetur, haud inviti assentiemur. *Ego itaque multa curio-*

saque

saque indagine, postquam rationes omnes variorum Scriptorum diligenter excussi, videor mihi verè fidem deprehendisse hanc certissimam.

Anno epochæ nostræ 41 die 23 Januarii occiso Caio, successit in imperium Claudius, qui Herodem Agrippam statim demisit in suum Regnum: isque magna celeritate reversus est in Judæam per mensem (fac) Februarium totum vel initia Martii: exceptus à suis popularibus honorificè: quibus demerendis (ut se popularem ac gratiosum præberet) odiosam illis Christianorum nimis invalescentium multitudinem opprimere, hominesque istos novos, seditiosos, nefariæ impietatis in Deum, legesque Mosaicas insimulatos ad supplicia rapere aggressus est, à præcipuis eorum capitibus Apostolis grassandi facto initio. Itaque occidit Jacobum fratrem Johannis gladio.

Hanc mortem habemus adnotatam Kalendis Aprilis: quæ hoc anno 41. inciderunt in sabbatum: ut videatur Jacobus de occasione ipsius sabbati quasi facto

facto diebove aliquo violati tumultuosè correptus à furentibus, statimque (ut fit in delictis flagrantibus) plexus capite, saltuve post occasum Solis; quo momento Judaicum sabbatum diesque Kalendis Aprilis desinebat, inibatque prima sabbati; eadem Aprilis mensis illic numerabatur secunda. Atque hoc est, quod Hieronymus in Ezech. cap. 43. traditum à majoribus non satis intellexit; dum scribit immolatum Jacobum die secunda paschatis: *quod constare haud posse Baronius quoque pervidit. Et certe pascha Judaicum isto anno incidit in diem demum 4 Aprilis ad vesperam. Non ergo die secunda paschatis occisus est Jacobus, sed secunda mensis, in quem pascha illo anno incidit.*

Post occisum ergo, seu ipsis adhuc Kalendis Aprilis seu postridie mane; Jacobum: videns Herodes hoc placuisse Judæis, apposuit apprehendere & Petrum: *non quidem eodem (credo) die, sed uno saltem alterove interposito, quibus populi adplausum explorare ac persentiscere potuit, & Petrus inveniri:*

qui

qui proin raptus fuerit in carcerem, ipso die azymorum, sanctissimo securitatis asylo, & propter publicam latitiam ad tam tristia inopinabili. Sed Herodem nec sabbatum in Jacobo, nec azyma in Petro remorata sunt, quo minus saltem comprehenderent, dilato interim supplicio: quod Petro meditabatur post pascha dieisque azymorum omnes transactos. Is ergo custodiebatur in carcere: ex quo per angelum liberatus est pridie destinati supplicii, nocte scilicet inter 12 & 13 Aprilis.

Liberatus tanto miraculo Petrus, relicta Judaa contulit se in alia loca, peragratisque regionibus variis, ecclesiisque confirmatis, pervenit tandem Romam, captante anno Claudii 2. ipso 2. & Largo consulibus, qui fuit annus aræ nostræ 42. Pixitque illic sedem pontificiam: cujus cathedræ natalis celebratur 18 Januarii. A qua die ad ejus mortem numerantur anni 25. menses 5. dies 12. si numeros à die 15. Kal. Febr. ad 3. Kal. Julias

anni

æræ nostri 67. quo crucifixus animum Deo reddidit.

*Medio ipso tempore, cum Claudius imperator edicto Judæos Roma expulisset, ipse quoque Petrus cedere coactus est; reversusque in Judæam concilium habuit illud primum Apostolorum; anno nostro 50. Claudio deinde sublato ad diem 3. idus Octob. anno nostro 54. successit Nero; primo imperii sui quinquennio clementissimus princeps. Sub quo Petrus reversus Romam, non illic sedentariam vitam transegit; sed gnaviter atque impigre alias quoque orbis Romani provincias circumiit; ac denique in Britannias penetravit. Dum verò abest, ne Roma sine capite interim ageret, Linum * illi constituit Episcopum, consulatu Neronis & Veteris, anno nostro 55. Is verò sedit annos 12. (inchoato interpretator) h. e. undecim exactos cum mensibus 4. diebus 12. quotidem men-*

* Cletum addit Damasus in Gestis Pontificum MSS. Hoc enim in editis non comparet. Sic etiam Marianus Scotus.

ses

ſes ac dies habent membrana Eucheriana. Deſit ergo vivere anno noſtro 66. omnino, vivente adhuc Petro: quod luculenter confirmat anonymus ſcriptor de certaminibus, peregrinationibus, vita & morte Petri & Pauli: quem Arundelia Comitis Sacellanus (Petræus) *è Græcia ſecum advexit in Angliam, ex quo Patricius Junius illuſtrem hunc locum citat Græcè quidem, ſed quem ego ſic Latinè repræſento:* Moratus Petrus in Britannia dies aliquot, cùm multos illuminaſſet verbo gratiæ, eccleſiaſque conſtituiſſet, poſtquam Epiſcopos quoque & Presbyteros ac Diaconos ordinaſſet impoſitis manibus, duodecimo Neronis anno *(is fuit noſter 66 jam indicatus)* iterum Romam rediit; ubi Linum jam mortuum inveniens, Clementem loco illius ordinavit, invitum, dignitatemque iſtam recuſantem. Quem idoneis * rationibus perſuaſum, ac confidere admonitum in

* Quæ Clementi dixerit B. Petrus, cum ipſum conſecravit, ex Anaſtaſio MS. apud Salmaſium leges, in Euchariſtico Jacobo Sirmondo p. 664. Hæc enim ab Anaſtaſii editoribus expuncta ſunt.

cathedram

cathedram divinorum eloquiorum (quam ille obtinuerat) sublimavit. *Profectionem Petri hanc in Britanniam aliunde vidit etiam Baronius: & est luculenter adstructa non ita pridem. Sed pergit post pauca idem anonymus:* Igitur confestim milites comprehensis omnibus qui Christo nomen dederant, in condemnatorum eos deduxerunt locum. Et Clementi quidem, utpote de cognatione Cæsaris, pepercerunt: Herodionem verò & Olympam (*de quibus Rom.*16.11,15.) cum reliqua multitudine gladio percussérunt. Petrum autem magnum illum Domini Apostolum situ * inverso suspenderunt in cruce: in qua vulnerum dolores instar Christi ac Dei nostri perpessus, puram suam atque incontaminatam animam in Dei manus obtulit. Clemens verò discipulus ejus & episcopus pretiosum ejus corpus magnificè in loco illustri tumulavit.

* Theodoretum vide περὶ ἀγάπης.

Ecce,

Ecce, ut vivente adhuc Petro Linus ſederit epiſcopus, quem propterea chorepiſcopum Marianus aliique ſcripſerunt, inter quos Leo 2. ſucceſſor Agathonis: Petrus, *inquit*, adjutores ſibi accivit Linum & Cletum; non tamen pontificii poteſtatem eis tradidit, ſed Clementi. *Tam certum ſemper fuit una cum Petro Linum præfuiſſe fidelibus Romanis; & ab eodem Petro traditum pontificium Clementi. Sic ergo liquidior incipit fluere hæc chronologia in hunc modum.*

Anno noſtro 66. Linus poſtremum vixit, mortuus die 23. Septembris, anno 12. Neronis, quo Petrus ex Britannia reverſus Romam Linum invenit jam mortuum. Ipſe mox cum Paulo conjectus eſt in carcerem Mamertinum, in quo detenti fuerunt menſes octo uſque ad finem Junii ſequentis.

Anno noſtro 67. Petrus in carcere conſtitutus perſuaſit Clementi ut epiſcopatum vellet ſuſcipere & Lino ſuccedere. Is ergo ex hujus anni circiter

ter paſchate ſedit annos 9. menſes 11. dies 12. ut habet indiculus; juxta quem occiſi Petri pretioſum corpus magnificè ſepelivit inſigni in loco; ut vidimus.

Anno ergo 77. cùm Romæ inter fideles orta eſſet (qualis poſtea Corinthi) magna diſſentio ſuper honore pontificatus; ne quaſi ex teſtamento Petri ſucceſſiſſe videretur Clemens; ac ne poſteris hæc principatus ambitio pernicioſi exempli haberetur: ultrò ſe pontificatu abdicavit, uſus iſtis verbis, quæ in altera epiſtola Corinthiis proponit imitanda: Si, propter me, ſeditio, contentio, & ſchiſmata orta ſunt, emigrabo, abibo, quocunque volueritis. *Epiphanius in hæreſi Carpocratianorum, hanc Clementis abdicationem hoc epiphonemate innuit concluſam:* Secedo, abeo, bene ſtabiliatur populus Dei; *addens ſe id in commentariis quibuſdam ſic inveniſſe. Abdicaverit ergo die 12. Februarii quæ tunc fuit feria quarta cinerum; ita poſt 4. dies Cletus, & re & no-*

mine electus ſedere cœpit ex die 16. *Februarii dominica ipſa quadrageſimæ, tenuitque pontificatum vivo Clemente annis ſex, menſibus duobus, diebus decem: quos indiculus repreſentat exertè,* à conſulatu, *inquit.* Veſpaſiani 8. & Domitiani 5. *qui eſt annus mihi jam indicatus* 77. *planiſſimè.*

Anno igitur noſtro 83. *Domitiano* 9. *& Rufo conſulibus obierit Cletus die* 26. *Aprilis, ut eſt in hemerologio, intervallum illud à creatione illius, ad unguem confirmante. Vacaſſe traditur ſedes diebus* 15. *Ergo ex die undecimo Maii (quæ tunc fuit Pentecoſte) rurſum electus Anacletus ſedit annos* 12. *menſes* 2. *(non* 10.*) dies* 3. *uſque ad annum noſtrum* 95. *diemque hemerologio agnitum* 13. *Julii, Domitiano* 17. *& Flavio Clemente conſulibus: quos etiam agnoſcit indiculus, mira in his conſtantia, & veri ſide.*

Erat hic annus Domitiani tyranni decimus quartus, quo perſecutionem ſuſcitavit in Chriſtianos, cujus cauſam

Clemens

Clemens in Epiſtola illa luculenta (quam ex perſona, non ſua, ſed Eccleſiæ Romanæ ſcripſit ad Corinthios adverſus Epiſcopum ſuum ſeditioſos) refert in diſſidia iſta Chriſtianorum adverſus ſe invicem conſurgentium: quale quid etiam Romæ factum innuit: ſuum ipſius certamen ante annos 18. tacitè innuens.

Interim autem, ſive occiſo jam Anacleto, ſive conjecto in vincula; Euariſtus ſucceſſor deſignatus eſt: cui membranæ tribuunt annos 13. menſes 7. dies 2. uſque ad Gallum & Braduam conſules anni noſtri 108. ut omnino cœperit ex anno illo jam dicto 95. Quia verò Clemens jam decrepitus obierat anno (ſicut diximus) noſtro 100. die 23. Novembris: neque mors ejus ex Ponto Romam perferri potuit niſi poſt dies ſaltem 30. hinc factum eſt, ut abinde numerato altero velut initio Euariſtus ſediſſe ſcribatur annos 7. menſes 10. dies 2. uſque ad diem 26. Octobris anni 108. Utque in Græcis legam, poſt octennium Euariſti Pon-

ficis ſucceſſiſſe Alexandrum anno 12. Trajani.

Alexander ergo ſedere cœpit ex anno 108. jam dicto: ſeditque annos 10. menſes 5. dies 21. Conjectus in carcerem anno noſtro 116. octavo ſui pontificatus: Æliano & vetere conſulibus, vivente adhuc Trajano, ut habent acta: in quo carcere duos annos egit uſque ad tertium Hadriani, noſtrum 119. Hadriano 3. & Ruſtico conſulibus, quando ad diem 3. Maii occiſus eſt, & vacavit ſedes dies 25. uſque ad 29. Maii dominicam; qua ſucceſſit Xyſtus: Poſt quem anno 128. Teleſphorus: 138. Hyginus: 142. Pius, ſub quo Marcion hæreticus exortus eſt, annis 115. poſt duos geminos conſules, h. e. anno noſtro 143. docente hoc Tertulliano, & ſeriem iſtam adſtruente.

Sic ergo ſpecimine ſaltem præbito reſtituendæ, quod pollicebar, chronologiæ pontificiæ, intellectoque tempore quo epiſcopatum geſſit Clemens, quoque poſt abdicatum pontificatum tandem

*dem occiſus eſt: videamus nunc & de vero Epiſtolarum illius tempore; iſtius * maximè quam nunc damus. Nam illa præclara, omnibuſque antiquis patribus laudata, & in eccleſiis inſtar Apoſtolicarum recitari ſolita, quæ data eſt ſub perſona non abdicati Clementis, ſed potius Romanæ Eccleſiæ (poſt Anacletum ſine Epiſcopo degentis ſcilicet) ad Eccleſiam Corinthiam, ſatis jam ſuam occaſionem annumque indicavit noſtrum 95. fervente perſecutione Domitiani quam maxime perſcripta: eodem admodum ſtylo, quo idem Romanus Clerus ad Cyprianum utitur. At character noſtræ hujus, homiliæ ſimilior quàm epiſtolæ, & ab altero diverſiſſimus, privatum ſcriptorem arguit. Tempus quoque inſinuat pacatiſſimum, nullis in Eccleſiam procellis turbidum; tantoque magis ad charitatem mutuam fovendamque pacem hortatoriam. Ad*

* Eam intellige, quæ ſecunda vulgò habetur, à Vendelino Latinè verſam.

*quam obtinendam non oporteat invenire * hominem, qui eam largiatur, sed Deum scilicet. Quibus verbis, vel ego fallor, vel innuitur Vespasianus imperator: qui anno nostro 75. sexto suo consulatu templum pacis æternæ omnium toto orbe pulcherrimum dedicavit: semet existimans illum principem pacis, patrem futuri sæculi, prænunciati apud Isaiam, cujus imperii non foret finis. Non hunc ergo mortalem hominem, sed Deum inveniri debere monet Clemens, qui æternam pacem suis largiturus sit: Tanto ergo epistola hæc est prior illa, quæ post 20. demum annos missa fuit Corinthiam. Idque subindicat apud Eusebium lib. 4. cap. 23. Dionysius Corinthiorum Episcopus, in Epistola dicata Soteri Papæ circa annum nostrum 167. in qua Romanos alloquitur his verbis:* Hodiè dominicam sacram diem peregimus, in qua legimus vestrum † Epistolam,

* Hæc legas Sect. 11.

† Quæ Clementi Alex. Strom. lib. 5. pag. 586. ἡ πρὸς Κορινθίους Ῥωμαίων ἐπιστολή.

quam

quam ſemper ad noſtram inſtructionem legemus. Sic & priorem nobis à Clemente ſcriptam. *De quibus verbis quod volui conficio: Clementis ipſius eſſe hanc Epiſtolam; illam verò alteram, non tam decrepiti Clementis, quàm etiam Romani Cleri.*

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ

ΠΡΟΣ

ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ α.

CLEMENTIS

AD

CORINTHIOS

EPISTOLA I.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ

ΠΡΟΣ

ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

Η Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἡ παροικοῦσα [Ῥώμην,] τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ πα[ροικού]σῃ Κόρινθον, κλητοῖς ἡγι[ασμέν]οις ἐν θελήματι Θεοῦ, διὰ τοῦ [Κυρίου ἡ]μῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. [Χάρις ὑ]μῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ πάντο[κράτο]ρος Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ πληθυνθείη, [1] [ἐφ' ὑ]μῶν ἰδίους, καὶ ἐπ' ἀλλήλους.

[Διὰ γενο]μένας ἡμῖν συμφορὰς καὶ
ἴσ. βράδιον. [περιπτ]ώσεις, ἀδελφοὶ, * βράδιον [νομ]ίζομεν ἐπιστροφὴν πεποιη[κέν]αι περὶ τῶν ἐπιζητουμένων [πα]ρ' ὑμῖν πραγμάτων,
ἴσ. ξένους. ἀγαπητοὶ, τῆς τε ἀλλοτρίας καὶ * ξένοις τοῖς ἐκλεκτοῖς τοῦ Θεοῦ, μιαρᾶς καὶ ἀνοσίου

[1] Δι' αἰφνιδίους καὶ ἐπ' ἀλλήλους γενομένας ἡμῖν συμφορὰς καὶ παρεμπτώσεις. Codex Alexandrinus Rectius. Ita legendum vidit Angliæ decus Joh. Pearson.

στάσεως

CLEMENTIS

AD

CORINTHIOS EPISTOLA.

ECclesia Dei quæ *incolit Romam Ecclesiæ Dei quæ Corinthum *incolit, vocatis sanctificatis voluntate divina, per Dominum nostrum Jesum Christum. Gratia vobis & pax ab omnipotente Deo per Jesum Christum in vobis singulis, & mutuo erga vos invicem, multiplicetur.

1. Propter calamitates & casus adversos qui nobis acciderunt, Fratres, tardius nos animum adjecisse videmur ad eas res, quæ à vobis, Dilecti, quæsitæ sunt; & ad seditionem impiam ac detestandam, Dei electis peregrinam &

*Vertendum utrobique, *peregrinatur Romæ*, & *Corinthi peregrinatur*, ut variis exemplis ostendit vir magnus Henricus Valesius, in limine Notarum ad Historiam Ecclesiasticam Eusebii.

alienam,

στάσεως· ἢν ὀλίγα πρόσωπα προπετῆ καὶ αὐθάδη ὑπάρχοντα, εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας ἐξέκαυσαν, ὥστε τὸ σεμνὸν καὶ περιβόητον, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀξιαγάπητον ὄνομα ὑμῶν, μεγάλως βλασφημηθῆναι. Τίς γὰρ παρεπιδημήσας πρὸς ὑμᾶς, τὴν πανάρετον καὶ βεβαίαν ὑμῶν πίστιν οὐκ ἐδοκίμασεν; τὴν τε σώφρονα καὶ ἐπιεικῆ ἐν Χριστῷ εὐσεβείαν οὐκ ἐθαύμασεν; καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς φιλοξενίας ὑμῶν ἦθος οὐκ ἐκήρυξεν; καὶ τὴν τελείαν καὶ ἀσφαλῆ γνῶσιν οὐκ ἐμακάρισεν; ἀπροσωπολήπτως γὰρ πάντα ἐποιεῖτε, καὶ [2] τοῖς νόμοις τοῦ Θεοῦ ἐπορεύεσθε, ὑποτασσόμενοι τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ τιμὴν τὴν καθήκουσαν ἀπονέμοντες τοῖς παρ' ὑμῖν πρεσβυτέροις· νέοις τε μέτρια καὶ σεμνὰ νοεῖν ἐπετρέπετε· γυναιξίν τε ἐν ἀμώμῳ καὶ σεμνῇ καὶ ἁγνῇ συνειδήσει πάντα ἐπιτελεῖν παρηγγέλλετε, στεργούσας καθηκόντως τοὺς ἄνδρας ἑαυτῶν· ἔν τε τῷ κανόνι [3] τῆς ὑποταγῆς ὑπαρχούσας,

[2] *Clem. Alex* ἐν τοῖς νομίμοις. Quæ genuina lectio, ut ex sectione 3. & 40. liquet. Apud eundem Clementem Strom. lib. 1. Nymphodorus ἐν τρίτῳ νομίμων Ἀσίας laudatur, & ἐν νομίμοις Βαρβαρικοῖς alibi. Quo nomine volumen scripserat Aristoteles, Varroni lib. 6. de Legibus, & Apol-

alienam, quam pauci homines insolentes & audaces in tantum vecordiæ inflammarunt, ut venerabile & illustre & ab omnibus amari dignum nomen vestrum magnopere blasphemetur. [4] Quis enim apud vos diversatus, omni virtute plenam, firmamq; ac stabilem fidem vestram non probaverit? sobriam & moderatam in Christo pietatem non est admiratus? magnificentiam hospitalitatis vestræ non prædicavit? perfectam, stabilemque cognitionem vestram non judicavit beatam? Omnia enim sine personarum acceptione à vobis fiebant, & in Dei legibus ambulabatis, præpositis vestris subditi, & seniores inter vos debito honore prosequentes: Juvenibus, ut moderata & honesta sectarentur, mandabatis; mulieribus, ut in inculpabili, sancta & casta conscientia, omnia peragerent, diligendo maritos, prout officium postulat, denunciabatis; utq; in obedientiæ ca-

[4] Apollonio in historiis Mirabilibus laudatum.

[5] Sic Sect. 7. τῆς κλήσεως χαρὰν. Sect. 41. τῆς λειτουργίας χαρὰν.

Citatur à Clemente Alex. Strom. 4. p. 516.

none

ὑπαρχούσας, τὰ κατὰ τὸν οἶκον Σεμνῶς οἰκουργεῖν ἐδιδάσκετε, πάνυ σωφρονούσας.

Πάντες τε ἐταπεινοφρονεῖτε, μηδὲν ἀλαζονευόμενοι, ὑποτασσόμενοι μᾶλλον ἢ ὑποτάσσοντες, μᾶλλον διδόντες ἢ λαμβάνοντες· τοῖς ἐφοδίοις τοῦ Θεοῦ ἀρκούμενοι, καὶ προσέχοντες τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐπιμελῶς, ἐστερνισμένοι [5] ἦτε τοῖς σπλάγχνοις, καὶ τὰ παθήματα αὐτοῦ ἦν πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν. Οὕτως εἰρήνη βαθεῖα καὶ λιπαρὰ ἐδέδοτο πᾶσιν, καὶ ἀκόρεστος πόθος εἰς ἀγαθοποιΐαν, καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου ἔκχυσις ἐπὶ πάντας ἐγίνετο· μεστοί τε ὁσίας βουλῆς ἐν ἀγαθῇ προθυμίᾳ μετ' εὐσεβοῦς πεποιθήσεως ἐξετείνατε τὰς χεῖρας ὑμῶν πρὸς τὸν παντοκράτορα Θεόν. ἱκετεύοντες αὐτὸν

ἵσ. ἵλεων * ἵλεως γενέσθαι, εἴκ ἄκοντες ἡμάρτετε· ἀγὼν ἦν ὑμῖν ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ὑπὲρ πάσης τῆς ἀδελφότητος, εἰς τὸ σώζεσθαι μετ' ἐλέους καὶ συνειδήσεως τὸν ἀριθμὸν

[5] Ad hæc Clementis verba alludere videtur Constitutionum Apostolicarum Consarcinator in Procemio Operis, cum ait, ἐνεστερνισμένοι τὸν φόβον αὐτοῦ, ut monuit Rev. Pearson in Vindiciis pro Ignatii Epistolis, p 63.

τῶν

none ſe continendo, res domeſticas cum omni temperantia adminiſtrarent, docebatis.

II. Omnes humili animo eratis, nullatenus ſuperbientes, magis ſubjecti quam ſubjicientes, dantes potius quam accipientes: Dei viatico contenti, & verbo ejus diligenter attendentes, dilatati eratis in viſceribus, ejuſque paſſiones vobis præ oculis erant. Sic alta & beata pax omnibus dabatur, inexplebile benefaciendi deſiderium omnes tenebat, plena etiam ſuper omnes ſpiritus ſancti effuſio facta eſt; ſanctaque voluntate pleni, bona animi promptitudine, cum pia confidentia, manus veſtras ad Deum omnipotentem extendiſtis, ſupplicantes illi ut propitius eſſet, ſi quid inviti peccaſſetis. Vobis per diem ac noctem ſolicitudo erat pro univerſa fraternitate, ut numerus electorum Dei cum commiſeratione & conſcientia ſalvaretur. Sinceri inter vos

1 Pet. 5. 5.

Heb 8 12. Mach. 7. 37.

invi-

πῆς ὀκλεκτῆς αὐτῦ. εἰλικρινεῖς δὲ ἀκή-
ἴσ. ἀμνησί- ραιοι ἦτε, δὲ * ἀμνησίκακοι εἰς ἀλ-
κακοι. λήλυς. πᾶσα σάσις, δὲ πᾶν σχίσμα
βδελυκτὸν ὑμῖν· ὅθι τοῖς ἁμαρτώμα-
ἴσ. πῆς, vel σι † τοῖς πλησίον ἐπεγθέστε· τὰ ὑστερή-
πλησίον. ματα αὐτῆς ἴδια ὀφείλετε· ἀμέλα μέ-
λητοι ἦτε ὅθι πάση ἀγαθοποιΐᾳ, ἐ-
τοιμοι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. τῇ σώφρο-
νέτῳ δὲ ζεβασμίῳ πολιτείᾳ κεκοσμη-
μένοι πάντα ἐν τῷ φόβῳ αὐτῦ ἐπι-
τελεῖτε· τὰ προστάγματα τῦ Κυρίε
ὅθι τὰ πλάτη τῆς καρδίας ὑμῶν ἐγ-
γεγραπο.

Πᾶσα δόξα δὲ πλατυσμὸς ἐδόθη ὑμῖ
δὲ ἐπεπλέθη τὸ ἠγγεγραμμένον, Ἔφαγε
κὴ ἔπιεν, δὲ ἐπαχύνθη δὲ ἐπαχύνθη
ἴσ. ἀπλά- * δὲ ἀπεγαλάκτισεν ὁ ἠγαπημένος. Ἐκ
κησεν. τέτε ξῆλος, δὲ ἔρις, δὲ σάσις, διωγ-
μὸς δὲ ἀκαταστασία, πόλεμος δὲ αἰχ-
μαλωσία. ἔτως ἐπηγέρθησαν οἱ ἄλλοι
ὅθι τὺς ἐντίμυς, οἱ ἄδοξοι ἐπὶ τὺς ἐν-
δόξυς, οἱ ἄφρονες ἐπὶ τὺς φρονίμυς,
οἱ νέοι ἐπὶ τὺς πρεσβυτέρυς. Διὰ
τῦτο πόρρω ἄπεστιν ἡ δικαιοσύνη δὲ εἰ-
ρήνη, ἐν τῷ ἀπολείπειν ἕκαστον τὸν φόβον
τῦ

invicem, innoxii, & omnis injuriæ immemores eratis. Seditio omnis & sciſſura vobis abominationi erat; proximorum delicta lugebatis; illorum defectus, veſtros cenſebatis: benefacti nullius pœnitebat vos; ad omne bonum opus prompti & alacres eratis. Ornati veneranda & omnibus numeris abſoluta converſatione, omnia in timore ejus peragebatis: mandata & præcepta Domini in tabulis cordis veſtri altius inſculpebantur.

III. Omnis honor & latitudo vobis data eſt, & ſcriptum illud impletum eſt, *Edit, bibit, & dilatatus, & incraſſatus eſt, & recalcitravit dilectus.* Hinc æmulatio, invidia, contentio, ſeditio, perſecutio, commotio, bellum & captivitas manarunt. Sic viles & ingloriі contra honoratos & glorioſos, ſic inſipientes contra ſapientes, & juvenes contra ſeniores, inſurrexerunt. Hanc ob cauſam, procul abſunt juſtitia & pax, dum unuſquiſque Dei timorem deſerit,

Deut. 32. 15.

Iſa. 3. 5.

τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ ἀμβλυωπῆσαι, μηδὲ ἐν τοῖς νομίμοις τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ πορεύεσθαι, μηδὲ πολιτεύεσθαι κατὰ τὸ καθῆκον τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ ἕκαστον βαδίζειν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ τὰς πονηρὰς, ζῆλον ἄδικον καὶ ἀσεβῆ ἀνειληφότας, δι' οὗ καὶ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον.

Γέγραπται γὰρ οὕτως, Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας, ἤνεγκεν Κάϊν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ Θεῷ, καὶ Ἄβελ ἤνεγκεν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων, καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων αὐτῶν· καὶ ἐπεῖδεν ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἄβελ καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ Κάϊν καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχεν· καὶ ἐλυπήθη Κάϊν ἄγαν. καὶ συνέπεσεν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς Κάϊν, ἵνα τί περιλυπῶς ἐγένου; καὶ ἵνα τί συνέπεσεν τὸ πρόσωπόν σου; οὐκ ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες; ἡσύχασον· πρὸς σε ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν Κάϊν πρὸς Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίον· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐν

τῷ

ſerit, & in fide ejus cæcutit, neque in inſtitutis præceptorum ejus ambulat, aut vitam Chriſto dignam degit: ſed ſecundum pravas ipſius concupiſcentias incedit, iniquam & impiam invidiam fovendo & amplectendo, per quam mors in mundum intravit. Sap. 2. 24.

IV. Sic enim ſcriptum eſt, *Et factum eſt poſt dies, obtulit* Cain *ex fructibus terræ, ſacrificium Domino,* Abel *autem obtulit & ipſe de primogenitis ovium ſuarum, & adipibus earum. Et reſpexit Deus ſuper* Abel *& ſuper munera ejus: ſuper* Cain *autem, & ſuper ſacrificia ejus non advertit. Et contriſtatus eſt* Cain *valde, & concidit vultu ſuo. Et dixit Dominus Deus ad* Cain, *quare triſtis factus es? & quare concidit vultus tuus? Nonne ſi recte offeras, non autem recte dividas, peccaſti? Quieſce, ad te converſio ejus, & tu principatum habebis ipſius. Et dixit* Cain *ad* Abel *fratrem ſuum, tranſeamus in campum. Et factum eſt dum eſſent in* Gen. 4 3.

τῷ πεδίῳ, δύσῃ Καὶν ὅτι Ἄβελ τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐ ἀπέκτεινεν αὐτόν. Ὁ
εἶπε, ἀδελφοί, ζῆλος ἐ φθόνος. ἀδελ-
φοκτονίαν κατειργάζατο. Διὰ ζῆλον ὁ
πατὴρ ἡμῶν Ἰακὼβ ἀπέδρα ἀπὸ προ-
σώπου Ἠσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ζῆλος
ἐποίησεν Ἰωσὴφ μέχρι θανάτου διωχθῆναι
ἐ μέχρι δουλείας εἰσελθεῖν. Ζῆλος
φόβον ἐνέσπασε Μωϋσῆν ἀπὸ προσώπου
Φαραὼ βασιλέως Αἰγύπτου ὃν τρόπον ἀ-
κούσας αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὁμοφύλου, τί σὺ
καταπονεῖς κείτλιν ἢ δικάσαι ἐφ' ἡμῖν;
μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖ-
λες χθὲς τὸν Αἰγύπτιον; ἀφ' ζῆλον Ἀαρὼν
ἐ Μαριὰμ ἔξω τῆς παρεμβολῆς ἐπιλείπο-
σθαι. Ζῆλος Δαθὰν ἐ Ἀβειρὼν ζῶν-
τας καταπαγῆναι εἰς ᾅδου. Διὰ τὸ [1] σασιά-
σαι αὐτοὺς πρὸς τὸν προφητεύοντα τοῦ Θεοῦ
Μωϋσῆν. Διὰ ζῆλον Δαβὶδ φόνου
ἔφυγε μόνον ἀπὸ τῶν ἀλλοφύλων,
ἀλλὰ ἐ ἀπὸ Σαοὺλ βασιλέως Ἰσραὴλ
ἐδιώχθη.

[1] Exponit Hesychius ἀπέστη.
[2] Hesychius σασιάζει, θορυβεῖ, κινεῖ, ἀνακτᾶ
Vide Sectionem 50.

campo surrexit Cain super Abel fratrem suum & occidit eum. Videtis, Fratres, propter æmulationem & invidiam fratricidium commissum. Propter æmulationem pater noster *Jacob* à facie fratris sui *Esau* aufugit. Æmulatio effecit, ut *Josephus* usque ad mortem exagitaretur, & usque ad servitutem accederet. Æmulatio *Mosem* à conspectu *Pharaonis* regis Ægypti fugere compulit, cum popularem suum dicentem audiret, *quis te constituit principem & judicem super nos? numquid tu vis me occidere, quemadmodum occidisti heri Ægyptium?* Propter æmulationem *Aaron* & *Miriam*, à reliquo populo segregati, extra castra manere coacti sunt. Æmulatio *Dathan* & *Abiron* vivos ad inferos demisit, quod cum *Moyse* Dei famulo seditiosè contenderent. Propter æmulationem *David* non tantum alienigenarum invidiam sustinuit, sed etiam à *Saule* rege Israelis fuit vexatus.

Exod. 27. Gen. 37. Ex. 2. 14. Num. 12. Num. 16. 1 Reg.

Ἀλλ' ἵνα τῶν ἀρχαίων ὑποδείγμά-
των παυσώμεθα, ἔλθωμεν ἐπὶ τοὺς ἔγ-
γιστα γενομένους ἀθλητάς· λάβωμεν τῆς
γενεᾶς ἡμῶν τὰ γενναῖα ὑποδείγματα.
Διὰ ζῆλον καὶ φθόνον, [ὁκκλησίας πι]-
στοὶ καὶ δικαιότατοι στύ[λοι ἐδιώ]χθησαν καὶ
ἕως θανάτο[υ δεινοῦ.] λάβωμεν πρὸ ὀφ-
ἴσ. ἁγίους. θαλμῶ[ν ἡμῶν] τοὺς * ἀγαθοὺς ἀποστόλου[ς.
Πέτρ]ος διὰ ζῆλον ἄδικον οὐχ [ἕνα οὐ]-
δὲ δύο, ἀλλὰ πλείονας ὑπ[έμεινεν] πό-
νους, καὶ οὕτω [8] μαρτυ[ρήσας] ἐπορεύθη εἰς
τὸν ὀφειλ[όμενον] τόπον τῆς δόξης. Διὰ
ζῆλον [ὁ] Παῦλος ὑπομονῆς βραβεῖον
[ἀπέσχ]εν, ἑπτάκις δεσμὰ φορέσας,
ἴσ. ῥαβ. [† παρ] δεύθεις, λιθασθεὶς, κῆρυξ
[γεν]όμενος ἔν τε τῇ ἀνατολῇ καὶ
ἐν [τῇ] δύσει, τὸ γενναῖον τῆς πίστεως
αὐτοῦ κλέος ἔλαβεν, δικαιοσύνην δι-
δάξας ὅλον τὸν κόσμον, κα[ὶ ἐπὶ] τὸ
τέρμα τῆς δύσεως ἐλθὼν, καὶ μαρτυρήσας
ἐπὶ τῶν ἡγουμένων, οὕτως ἀπηλλάγη τοῦ
κόσμου.

[8] De Petri & Pauli Passionis tempore non liquet. Synodus Romana sub Gelasio PP. Hæreticos garrire ait Petrum & Paulum diverso tempore martyrio fuisse coronatos. Et tamen sic sentiebant Justinus M. & Irenæus, qui, Anonymo Græco Manuscripto teste, in Libello de Certaminibus Petri

V. Sed ut vetera exempla relinquamus, veniamus ad nuperos athletas, & seculi nostri generosa exempla proponamus. Propter æmulationem & invidiam, qui fideles & justissimæ Ecclesiæ columnæ erant, ad mortem usq; acerbam, persecutionem passi sunt. Ponamus nobis ante oculos sanctos Apostolos. Propter æmulationem iniquam Petrus, non unum aut alterum, sed plures labores sustulit, atque ita martyrium passus in debitum gloriæ locum discessit. Paulus propter æmulationem in vincula septies conjectus, verberibus cæsus, lapidatus, patientiæ præmium reportavit, & in oriente ac occidente verbi præco factus, illustrem fidei suæ famam fortitus est, in justitia mundum universum instruens, & ad occidentis terminos veniens, & sub Imperatoribus martyrium subiens, sic è mundo

tri & Pauli, Paulum quinque annis post Petrum martyrio sublatum esse tradiderunt. Sic Philastrius inter Hæreticos reponit, qui hebdomadis dies septem à Planetis nominabant, cùm tamen B. Ignatium & Justinum M. ita loqui solitos constet.

χόμην, ἐς οἰς τὸν ἅγιον τόπον ἐπορεύ-
* Exponit Hesychius τύπος, μίασμα. ὃν, ὑπομνῆσι ἡνιόμην μέγιστος ὑπο-
† ἰσίως, ut §. 21. χαμμός.

Τύπως τῆς ἀνδρώσιν † θείως πολι-
τευσαμένοις Συμεοίδη πολὺ πλῆθος
ἐκλεκτῶν, οἵτινες πολλαῖς αἰκίαις ἐς
βασάνοις ἀμὰ ζῆλον παθόντες, ὑποδείγμα
κάλλιστον ἐνήνοντο ὀν ἡμῖν. Διὰ ζῆλον
ἴσ. πολλαὶς αἰκίας ἐς βασάνις. δὴ ἀναθέσεις γενάμενοι [† Δαναΐδες ἐς Δίρκη] αἱματίσματα δεινὰ ἐς ἀθέσμια παθοῦσαι;
ἴσ. Δανάϊδες τε ἐς Δίρκη. Ita Cl. Coteleri-us. Cui lubens af-sentior. φθὴ τὸν τῆς πίστεως βέβαιον δρόμον πα-
τήσαντες [ἀμ], ἐς ἔλαβον γέρας ἡνιόχου
ἐν ἀθενεῖς τῷ σώματι. Ζῆλος ἀπολ-
λαγησάμενοι γαμέτας ἀνδρῶν, ἐς ἠλοίω-
σεν τὸ φῶς τὸν τῷ παῖδος ἡμῶν Ἀδάμ,
Τῦ [το] νεῦ ὀστῦν ἐκ τῶν ὀστέων μῦ, ἐς
σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μυ. Ζῆλος ἐς ἔρις
πόλεις μεγάλας κατέστρεψεν, ἐς ἔθνη με-
γάλα ἐξέρριζωσεν.

Ταῦτα, ἀγαπητοί, ἐ μόνον ὑμᾶς νυ-
θετοῦντες ὑποτίθεμαι, ἀλλὰ ἐς ἑαυτὸς
ὑπομιμνήσκοντες] ὄν γὸ τῷ αὐτῷ ἐσμὲν
σκάμμ[ακι,] ἐς ὁ αὐτὸς ἡμῖν ἀγὼν ὑπέ-
κει[ται] Διὸ ἀπολείπομεν τὰς κενὰς

[κρί]

migravit, & in locum ſanctum abiit, patientiæ ſummum exemplar factus.

VI. Viris iſtis ſanctè vitam inſtituentibus, magna electorum multitudo aggregata eſt, qui ſupplicia multa & tormenta propter æmulationem paſſi, exemplar optimum inter nos extiterunt. Propter æmulationem mulieres perſecutionem paſſæ (*Danaides* & *Dircæ*) poſtquam gravia & nefanda ſupplicia ſuſtinuiſſent, conſtantem fidei curſum conſummarunt, & debiles corpore nobile tolerantiæ præmium acceperunt. Æmulatio uxorum animos à maritis abalienavit, & dictum patris noſtri *Adami* mutavit, Gen. 2. 23 *Hoc jam os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea.* Æmulatio & contentio urbes magnas evertit, & gentes numeroſas funditus delevit.

VII. Hæc, chariſſimi, non tantum ut vos officii veſtri admoneamus, ſcribimus; ſed etiam ut nos ipſos commonefaciamus; in eadem enim arenâ verſamur, & certamen idem nos incumbit. Quare inanis

&

[ἐ] ματαίας φροντίδας, ἐ ἔλιθω[μεν] ὅπι τὸν εὐκλεῆ ἐ σεμνὸν [τῆς ἁγίας κλή]σεως ἡμῶν κανόνα. [Βλέπω]μεν κ' καλὸν ἐ κ' τερπνὸν [ἐ προ]σδεκτὸν ἐνώπιον τοῦ ποι[ήσαντ]ος ἡμᾶς. [Ἀπ]ενίσ]ωμεν εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, [ἐ] ἴδω]μεν ὡς ἔστιν τίμιον τῷ Θεῷ [αἷμα] αὐτοῦ, ὅ, κ δι' ἀ τὴν ἡμετέραν [σωτ]ηρίαν ἐκχυθὲν, πανκ' τῷ κό[σμῳ] μετανοίας χάριν ὑπήνεγκεν. [Ἀπενίσ]ωμεν εἰς τὰς γενεὰς πάσας, [ἐ κ]αταμάθωμεν ὅτι ἐν γενεᾷ [ἐ] γενεᾷ μετανοίας τόπον ἔδω[κ]εν ὁ δεσπότης τοῖς βουλομένοις ἐπιστραφῆναι ἐπ' αὐτόν. Νῶε ἐκήρυξεν μετάνοιαν, ἐ ὑπακούσαντες ἐσώθησαν. Ἰωνᾶς Νινευΐταις καταστροφὴν ἐκήρυξεν· οἱ δὲ μετανοήσαντες ὅπι τοῖς ἁμαρτήμασιν αὐτῶν ἐξιλάσαντο τὸν Θεὸν ἱκετεύσαντες, ἐ ἔλαβον σωτηρίαν, καὶ περ ἀλλότριοι τοῦ Θεοῦ ὄντες.

Οἱ λειτουργοὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ διὰ πνεύματος ἁγίου περὶ μετανοίας ἐλάλησαν. ἐ αὐτὸς δὲ ὁ δεσπότης τῶν ἁπάντων περὶ μετανοίας ἐλάλησεν μετὰ ὅρκου· Ζῶ

γὰρ

& vanas curas relinquamus, & ad glorioſam & venerandam ſanctæ vocationis noſtræ regulam veniamus. Quid pulchrum, quid jucundum, & acceptum coram opifice noſtro ſit, videamus. Sanguinem Chriſti intentis oculis intueamur, & quam pretioſus Deo ſit ejus ſanguis, conſideremus, qui propter noſtram ſalutem effuſus, toti mundo pœnitentiæ gratiam obtulit. Circumſpiciamus diligenter omnes mundi ætates, & diſcamus quod in omni generatione, volentibus ad ipſum converti, Dominus pœnitentiæ locum conceſſerit. *Noe* pœnitentiæ præco fuit; & qui ei obtemperarunt, ſalvati ſunt. *Jonas* Ninevitis excidium prædicavit, illi autem peccatorum pœnitentiam agentes, precibus Deum placarunt, & licet à Deo alieni, ſalutis participes facti ſunt. Gen. 7. Jon. 3.

VIII. Divinæ gratiæ miniſtri per Spiritum Sanctum de pœnitentia loquuti ſunt. Ipſe etiam rerum omnium Dominus cum juramento de pœnitentia loquutus eſt, *Vivo, inquit*

γὰρ ἐγὼ λέγει κύριος, οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὴν μετάνοιαν· προστιθεὶς καὶ γνώμην ἀγαθήν, Μετανοήσατε οἶκος Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς ἀνομίας ὑμῶν· εἶπον τοῖς υἱοῖς τοῦ λαοῦ μου, ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐὰν ὦσιν πυῤῥότεραι κόκκου, καὶ μελάντεραι σάκκου, καὶ ἐπιστραφῆτε πρὸς με ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ εἴπητε, Πάτερ, ἐπακούσομαι ὑμῶν ὡς [9] λαῷ ἁγίῳ. Καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει οὕτως, Λούσασθε καὶ καθαροὶ γένεσθε, ἀφελέσθε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηρίων ὑμῶν, μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ῥύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανῷ καὶ δικαιώσατε χήρᾳ, καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει

[9] ἴσ. λαοῦ ἁγίου. Sic Cl. Al. Pædag. l. 1. c. 10. Ubi ultima ista sub Ezechielis nomine laudat, cujus etiam videntur esse superiora. Hinc itaque firmatur Cl. Cotelerii conjectura. Porro locus ille Ezechielis, vel deest in libris nostris, vel desumptus est ex altero Ezechielis volumine, quod is, Josepho teste, scripserat, quodque inter apocrypha recenset Synopsis Athanasiana, vel potius Eusebiana. Sic Esdræ locum laudat Justinus M. in Dialogo cum Tryphone,

quit Dominus, nolo mortem peccatoris, sicut pœnitentiam; addens insuper dictum egregium, *Resipiscite domus* Israel *ab iniquitate vestra; Dic filiis populi mei, si peccata vestra à terra ad cœlum usque pertingant, si cocco rubriora & cilicio nigriora fuerint, & ad me ex toto corde conversi fueritis, & dixeritis, Pater, tanquam populo sancto aurem vobis præbebo.* Et in alio loco sic dicit, *Lavamini, mundi estote, auferte mala ex animabus vestris ab oculis meis, quiescite à malitiis vestris; Discite facere bonum, quærite judicium, liberate oppressum, judicate pupillo, & justificate viduam: & venite, colloquamur, dicit*

Ezek. 33. 11.

Apo. 18. 5. Zac. 13. 4. Apo 6 12. Jer. 3. 19.

Esa. 1. 16.

Tryphone, apud Lactantium latinè versum lib. 4. cap. 18. quem in Codicibus nostris incassum quæras. Alium citat ex Sophonia Clemens Alex. Strom. lib. 5. qui in ejus vaticinio non comparet. Hunc desumptum esse suspicor ex Sophoniæ Prophetia, vel Apocalypsi, inter Libros Apocryphos memorata, in Canone Scripturarum Nicephoro Patriarchæ CP. tributo, & in MS. Bibliothecæ Baroccianæ.

dominus

λέγει ὁ κύριος· καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ καὶ ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσατέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε· ἐὰν δὲ μὴ θέλητε, μηδὲ εἰσακούσατέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται· τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησε ταῦτα. Πάντας οὖν τοὺς ἀγαπητοὺς αὐτοῦ βουλόμενος μετανοίας μετασχεῖν, ἐστήριξεν τῷ παντοκρατορικῷ βουλήματι αὐτοῦ.

Διὸ ἐπακούσωμεν τῇ μεγαλοπρεπεῖ καὶ ἐνδόξῳ βουλήσει αὐτοῦ, καὶ ἱκέται γενόμενοι τοῦ ἐλέους καὶ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, προσπέσωμεν καὶ ἐπιστρέψωμεν ἐπὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ, ἀπολιπόντες τὴν ματαιοπονίαν, τήν τε ἔριν, καὶ * τὸ εἰς θάνατον † ἄγον ζῆλος. Ἀτενίσωμεν εἰς τοὺς τελείως λειτουργήσαντας τῇ μεγαλοπρεπεῖ δόξῃ αὐτοῦ. Λάβωμεν Ἐνὼχ, ὃς ἐν ὑπακοῇ δίκαιος εὑρεθεὶς μετετέθη, καὶ οὐχ εὑρέθη αὐτοῦ θάνατος. Νῶε πιστὸς εὑρεθεὶς διὰ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ παλιγγενεσίαν κόσμῳ ἐκήρυξεν, καὶ διέσωσεν δι' αὐτοῦ ὁ δεσπότης τὰ

ἴσ. τὸν. ἴσ. ἄγοντα ζῆλον.

εἰσελ-

dominus; & si fuerint peccata vestra quasi phœnicium, sicut nivem dealbabo, & si fuerint ut coccinum, sicut lanam dealbabo. Et si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis; si autem nolueritis, neq; exaudiveritis me, gladius devorabit vos: os enim Domini locutum est hæc. Volens igitur omnes dilectos suos pœnitentiæ participes fieri, omnipotente sua voluntate stabilivit.

IX. Quare magnificæ ejus & glorioſæ voluntati obsequamur, & supplicitер misericordiam & benignitatem ejus implorantes, relictis vanis operibus, contentione, & æmulatione quæ ad mortem ducit, ad miserationes ejus advolvamur & convertamur. Fixis oculis intueamur eos, qui magnificæ ejus gloriæ perfecte inservierunt. Sumamus *Enochum*, qui in obedientia justus repertus, translatus fuit, neque mors ejus deprehensa est. *Noe* fidelis inventus per ministerium suum novam mundo generationem prædicavit, & per eum animalia quæ

Gen. 5. Heb 12.
Gen. 7. Eccl. 44. Es. 41 8. Jac. 2. 23.

[1] Citat. Clem Alex. Strom 4.

in

ἐπελθόντος ἐν ὁμονοίᾳ ζῶσα εἰς τὸν αἰ-
ῶνα τοῦ αἰῶνος.

Ἀβραὰμ, ὁ φίλος μου προσαγορευ-
θεὶς, πιστὸς εὑρέθη, ἐν τῷ ὑπήκοον γενέσθαι τοῖς ῥήμασι τοῦ Θεοῦ. ὃς καὶ
διὰ ὑπακοῆς ἐξῆλθεν ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ
οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅπως γένωμαι ὁλίγων, καὶ συγγένειαν ἀδενῆ, καὶ οἶκον μικρὸν
καταλιπών, κληρονομήσῃ τὰς ἐπαγ-
γελίας τοῦ Θεοῦ. λέγει γὰρ αὐτῷ. Ἄπελθε
ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου,
καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, εἰς τὰ γῆ
ἣν σοι δείξω, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος
μέγα. καὶ εὐλογήσω σε, καὶ μεγαλυνῶ
τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος.
καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ
καταρασόμενα τοὺς καταρωμένους σε, καὶ
εὐλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς
γῆς. Καὶ πάλιν ἐν τῷ ἀφορισθῆναι
αὐτὸν ἀπὸ Λὼτ, εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός,
Ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου ἴδε ἀπὸ
τοῦ τόπου οὗ νῦν σὺ εἶ πρὸς βορρᾶν, καὶ
λίβα, καὶ ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν,
ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν ἣν σὺ ὁρᾷς, σοὶ δώσω
αὐτὴν, καὶ τῷ σπέρματί σου, ἕως αἰῶνος.

in concordia arcam ſunt ingreſſa, ſervavit Dominus.

X. *Abrahamus*, amicus vocatus, fidelis inventus eſt, eo quod verbis Dei obtemperarit. Hic per obedientiam è terra ſua, è cognatione ſua, & domo patris ſui egreſſus eſt, ut exigua terra, cognatione debili, & domo parva derelicta, promiſſiones Dei poſſideret. Dicit enim ei, *Exi de terra tua, de cognatione tua, & de domo patris tui, & vade in terram quam tibi demonſtravero: & faciam te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus; & benedicam benedicentes te, & maledicam maledicentes te, & benedicentur in te omnes tribus terræ.* Et rurſus cum à *Loto* ſecederet, dixit ei Deus, *Reſpice oculis tuis, & vide à loco in quo nunc tu es, ad aquilonem & africum & orientem & mare: quia omnem terram quam tu vides tibi dabo eam, & ſemini tuo uſque in ſeculum.*

If. 41. 8. Judith. 8. 22. apud Lat. Interp. Jac. 2. 23. Gen. 12. 1. Gen. 13. 14.

καὶ ποιήσω τὸ σπέρμα σου ὡς τὴν ἄμμον τῆς γῆς· εἰ δύναταί τις ἐξαριθμῆσαι τὴν ἄμμον τῆς γῆς, καὶ τὸ σπέρμα σου ἐξαριθμηθήσεται. Καὶ πάλιν λέγει, Ἐξήγαγεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀβραὰμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμῆσαι αὐτοὺς, οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου· Ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. Διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν ἐδόθη αὐτῷ υἱὸς ἐν γήρᾳ, καὶ δι' ὑπακοῆς προσήνεγκεν αὐτὸν θυσίαν τῷ Θεῷ πρὸς ἓν τῶν ὀρέων ὧν ἔδειξεν αὐτῷ.

Διὰ φιλοξενίαν καὶ εὐσέβειαν Λὼτ ἐσώθη ἐκ Σοδόμων, τῆς περιχώρου πάσης κριθείσης διὰ πυρὸς καὶ θείου· προδήλον ποιήσας ὁ δεσπότης ὅτι τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτὸν οὐκ ἐγκαταλείπει, τοὺς δὲ ἑτεροκλινεῖς ὑπάρχοντας εἰς κόλασιν
Ἰσ. γδ. καὶ αἰκισμὸν κίθησι· Συνεξελθούσης [1] πρὸς αὐτῷ τῆς γυναικὸς ἑτερογνώμονος ὑπαρχούσης καὶ οὐκ ἐν ὁμονοίᾳ. εἰς τοῦτο σημεῖον ἐτέθη, ὥστε γενέσθαι αὐτὴν [2] στήλην

[2] De hac salis columna fusè egimus in Observationibus Sacris p. 110.

ἁλὸς

Et faciam ſemen tuum ſicut arenam terræ; ſi poterit aliquis dinumerare arenam terræ, & ſemen tuum dinumerabitur. Et rurſus dicit, *Eduxit Deus* Abrahamum *foras, & dixit ei, reſpice* Gen. 15. 5. *in cœlum & numera ſtellas, ſi potes dinumerare eas, ſic erit ſemen tuum. Et credidit* Abrahamus *Deo, & deputatum eſt ei ad juſtitiam.* Propter fidem & hoſpitalitatem datus eſt ei filius Gen. 22. in ſenectute, & per obedientiam obtulit eum in ſacrificium Deo in uno montium quem ei oſtenderat.

XI. [3] Propter hoſpitalitatem & pietatem *Lotus* è *Sodomis* ſalvus e- Gen. 19. vaſit, cum regio tota circumjacens igne & ſulphure damnata eſ- 2 Pet. 2. 6. ſet. Deus palam fecit quod non derelinquit in illum ſperantes; contra vero qui à mandatis ejus declinant, ſuppliciis & tormentis punit. Uxor enim ejus quæ una cum eo egreſſa eſt, cum diverſa ſentiret, nec in concordia perſiſteret, in ſignum propterea poſita eſt, &

[3] Clemens Alex. Strom. 4.

ἁλὸς ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης· εἰς τὸ γνωστὸν εἶναι πᾶσιν, ὅκ οἱ δίψυχοι καὶ οἱ διστάζοντες περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, εἰς κρῖμα καὶ εἰς σημείωσιν πάσαις ταῖς γενεαῖς γίνονται.

Διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν ἐσώθη Ῥαὰβ ἡ πόρνη. ἐκπεμφθέντων γὰρ ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ κατασκόπων εἰς τὴν Ἰεριχῶ, ἔγνω ὁ βασιλεὺς τῆς γῆς ὅκ ἥκασι κατασκοπεῦσαι τὴν χώραν αὐτοῦ, καὶ ἐξέπεμψεν ἄνδρας τοὺς συλληψομένους αὐτοὺς, ὅπως συλληφθέντες θανατωθῶσιν. Ἡ οὖν φιλόξενος Ῥαὰβ εἰσδεξαμένη αὐτοὺς, ἔκρυψεν εἰς τὸ ὑπερῷον ὑπὸ τὴν λινοκαλάμην· ἐπισταθέντων δὲ τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ λεγόντων, [ἄνδρες πρὸς σε ἦλ]θον οἱ κατάσκοποι τῆς [γῆς ἡμῶν,] ἐξάγαγε αὐτοὺς, ὁ γὰρ βα[σιλεὺς οὕ]τως κελεύει. Ἡ δὲ ἀπεκρίθη, εἰσῆλθον [οἱ δύο ἄν]δρες οὓς ζητεῖτε πρός με, [ἀλλὰ
ἴσ. αι οὐχ. ταχέ]ως ἀπῆλθον, καὶ πορεύοντ[*αι, ὁδὸν] ὑποδεικνύουσα αὐτοῖς [† ἐναντίαν]. [4] Κα[ὶ] εἶπεν πρὸς τοὺς ἄνδρας. [γινώ]σκουσα γινώσκω ἐγὼ, ὅτι [κύριος ὁ Θεὸς] ὑ-

[4] ἴσ. ἐκεῖνος. Ita edendum curavit Cl. Cotelerius

μῶν

salis statua in hodiernum diem facta est, ut omnibus innotesceret, quòd animo dubii, & de potentia divina hæsitantes, in judicium & signum omnibus generationibus proponantur.

XII. [5] Propter fidem & hospitalitatem, *Rahaba* meretrix incolumis servata est. Missis enim à *Josua* filio *Nave* ad urbem *Jerichuntem* speculatoribus, rescivit terræ Rex quod regionem ejus exploraturi venerant, & viros emisit, qui eos, ut morti traderentur, apprehenderent. *Rahaba* autem hospitalis suscipiens eos, in solario domus sub lini stipula occultavit eos. Cum autem nuntii Regis ex improviso supervenissent, & dixissent, Viri ad te ingressi sunt, regionis nostræ exploratores, educ eos, sic enim imperat Rex. Illa autem respondit, ingressi sunt duo viri ad me quos quæritis, sed confestim abierunt & vadunt; [6] viam ostendens eis contrariam. Et dixit ad viros, sciens scio, quod Dominus Deus ve- Heb. 11. 31. Jos. 2.

[5] Idem ibidem. [6] Non ostendens eis illos.

μῶν παραδίδωσιν ὑμῖν [τὴν πό]λιν ταύτην, ὁ γὰρ φόβος καὶ [τρό]μος ὑμῶν ἐπέπεσεν τοῖς κα[τοι]κοῦσιν αὐτήν· ὡς ἐὰν οὖν γέ[νηται] λαβεῖν αὐτὴν ὑμᾶς, διασώσατέ με, καὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου. Καὶ εἶπεν αὐτῇ, ἔσται οὕτως ὡς ἐλάλησας ἡμῖν· ὡς ἐὰν οὖν γνῷς παραγινομένους ἡμᾶς, συνάξεις πάντας τοὺς σοὺς ὑπὸ τὸ στέγος σου, καὶ διασωθήσονται ὅσοι γὰρ ἐὰν εὑρεθῶσιν ἔξω τῆς οἰκίας, ἀπολοῦνται. Καὶ προσέθεντο αὐτῇ δοῦναι σημεῖον, ὅπως κρεμάσῃ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς κόκκινον, πρόδηλον ποιοῦντες, ὅτι διὰ τοῦ [7] αἵματος τοῦ κυρίου λύτρωσις ἔσται πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν καὶ ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν. Ὁρᾶτε ἀγαπητοί, οὐ μόνον πίστις ἀλλὰ προφητεία ἐν τῇ γυναικὶ γέγονεν.

Ταπεινοφρονήσωμεν οὖν, ἀδελφοί, ἀποθέμενοι πᾶσαν ἀλαζονείαν, καὶ τύφον, καὶ ἀφροσύνην, καὶ ὀργάς καὶ ποιήσωμεν τὸ ἅγιον, Μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σο-

[7] Post B. Clementem, eodem trahere linteum istud observo Justinum M. Irenæum, Origenem & alios, quorum nomina legere est in Observat. Sacris p. 97. Hoc ante nos vidit Cl. Cotelerius.

φίᾳ

ſter urbem hanc vobis tradit, timor enim & pavor veſtri inceſſit incolas ejus; quare cum capere illam vobis contigerit, incolumem me ſervate & domum patris mei. Et dixerunt ei, ſic erit ut loquuta es nobis. Quare cum nos appropinquantes cognoveris, omnes tuos ſub tecto tuo congregabis, & ſervabuntur; quotquot vero extra domum tuam invenientur peribunt. Et ut ſignum daret addiderunt, ut funiculum ſcilicet coccineum de domus pariete demitteret, notum facientes, quod omnibus, qui credunt & ſperant in Deum, per ſanguinem domini redemptio futura ſit. Videte, dilecti, non ſolum fides, ſed prophetia etiam in muliere fuit.

XIII. Humiles ergo mente ſimus, Fratres, faſtum omnem, ſuperbiam, amentiam & iras deponentes, & quod ſcriptum eſt, faciamus. Dicit enim Spiritus Sanctus, *Non glorietur ſapiens in ſa-*

φίᾳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύι αὐτοῦ, μηδὲ ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ καυχώμενος, ἐν κυρίῳ [8] καυχάσθω, τοῦ ἐκζητεῖν αὐτὸν, καὶ ποιεῖν κρῖμα καὶ δικαιοσύν[ην]. μάλιστα μεμνημένοι τῶν λόγων τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, οὓς ἐλάλησε διδάσ[κων] ἐπιείκειαν καὶ μακροθυμίαν· [οὕ]τως γὰρ εἶπεν, Ἐλεεῖτε ἵνα ἐλεη[θῆ]τε, ἀφίετε ἵνα ἀφεθῇ ὑμῖν, [ὡς] ποιεῖτε, οὕτω ποιηθήσεται ὑ[μῖν·] ὡς δίδοτε οὕτω δοθήσεται ὑ[μῖν], ὡς κρίνετε οὕτω κριθήσεται ὑμῖν, ὡς χρηστεύεσθε οὕτως χρη[στευθήσ]εται [ὑμῖν,] ᾧ μέτρῳ με[τρεῖτε] ἐν αὐτῷ μετρηθήσεται ὑμῖν. [Ταύτῃ τ]ῇ ἐντολῇ καὶ τοῖς παραγγέλ[μασι] στηρίξωμεν ἑαυ[τοὺς] τὸ πορεύεσθαι ὑπηκόους [ἀεὶ] τοῖς ἁγιοπρεπέσι λόγοις αὐ[τοῦ] † ταπεινοφρονοῦντες. [φησὶ]ν γὰρ ὁ ἅγιος λόγος, Ἐπὶ τίνα [ἐπι]βλέψω ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πραΰν καὶ [ἡσύ]χιον καὶ τρέμοντά μου τὰ λόγια;

[Δί]καιον οὖν καὶ ὅσιον, ἄνδρες ἀδελφοὶ, ὑπηκόους ἡμᾶς μᾶλλον γενέσθαι τῷ Θεῷ, ἢ τοῖς ἐν ἀλαζονείᾳ καὶ ἀκατα-

τούτοις Codex Alex.

ἴσ. ταπεινοφρονοῦντας.

[8] Ita quidem D. Paulus 1 Cor. 1. 31. & 2. 10, 17. Verùm aliter Jer. 9. 23, 24. Clem. Alex. Cypr. alii

στασίᾳ

pientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur dives in divitiis ſuis; ſed qui gloriatur in Domino glorietur, quærendo illum, & judicium & juſtitiam faciendo: memoria præcipuè recolentes ſermones Domini Jeſu, quos, æquitatem & longanimitatem docens, loquutus eſt: ſic enim dixit, *Miſereminì ut miſericordiam conſequamini, dimittite ut vobis dimittatur, prout facitis ita vobis fiet, ſicut datis ita vobis retribuetur, ſicut judicatis, ita judicabimini, ſicut benigni eſtis, ita benignitatem experiemini, qua menſura metimini, eadem vobis menſurabitur.* Hoc præcepto & his mandatis ſtabiliamus nos ipſos, ut in obedientia ſanctorum eloquiorum ejus, cum omni humilitate, ſemper ambulemus. Dicit enim verbum ſanctum, *Super quem reſpiciam, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem ſermones meos?*

Jer. 9. 23. 1 Cor. 1. 31.

Luc. 6. 36.

Iſ. 66. 2.

XIV. Juſtum igitur & pium eſt, Viri fratres, Deo potius obedientes nos eſſe, quam in ſuperbia & ſeditione

στασίᾳ [9] μυσαρῦ ζήλυ ἀρχηγοῖς ἐξακολυθεῖν. βλάβην γὰρ ὐ τυχῦσαν, μᾶλλον δὲ κίνδυνον ὑποίσομεν μέγαν, ἐὰν ῥιψοκινδύνως ἐπιδῶμεν ἑαυτοὺς τοῖς θελήμασι τῶν ἀνθρώπων, οἵκνες ἐξακοντίζουσιν εἰς ἔριν καὶ στάσεις, εἰς τὸ ἀπαλλοτριῶσαι ἡμᾶς τῦ καλῶς ἔχοντος. Χρηστευσώμεθα * αὐτοῖς κατὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ γλυκύτητα τῦ ποιήσαντος ἡμᾶς· γέγραπται γὰρ, Χρηστοὶ ἔσονται οἰκήτορες γῆς, ἄκακοι δὲ ὑπολειφθήσονται ἐπ' αὐτῆς· οἱ δὲ παρανομῦντες ἐξολοθρευθήσονται ἀπ' αὐτῆς· καὶ πάλιν λέγει, Εἶδον ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον, καὶ αἰρόμενον ὡς τὰς κέδρους τῦ λιβάνυ, καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐξεζήτησα τὸν τόπον αὐτῦ, καὶ οὐχ εὗρον· φύλασσε ἀκακίαν, καὶ ἴδε εὐθύτητα, ὅτι ἐστὶν [1] ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπῳ εἰρηνικῷ.

ἴσ. ἀλλήλοις.

Τοίνυν κολληθῶμεν τοῖς μετ' εὐσεβείας εἰρηνεύουσιν, καὶ μὴ τοῖς μετ' ὑποκρί-

[9] Hesychius, μυσαρὰν, ῥυπαρὰν, ἀκάθαρτον. Vide Sect. 30.

[1] Per ἐγκατάλειμμα, memoriam intelligit Euthymius; quæ duplici modo conservatur, vel per prolem

tione deteſtandæ æmulationis duces & authores ſequi. Si præcipitanter voluntatibus hominum nos tradiderimus, qui ad contentionem & ſeditiones collimant, ut ab eo quod rectum & bonum eſt abalienent, non leve damnum, immo potius grave periculum ſubibimus. Benigni erga nos invicem ſimus, ſecundum miſericordiam, & dulcedinem illius qui fecit nos: ſcriptum enim eſt, *Benigni erunt habitatores terræ, innocentes relinquentur in ea; impii vero & legum violatores diſperibunt ab ea.* Et rurſus dicit, *Vidi impium ſuperexaltatum & elevatum ſicut cedros Libani: & tranſivi, & ecce non erat, & quæſivi eum, & non eſt inventus locus ejus. Cuſtodi innocentiam, & vide æquitatem, quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico.* Pſal. 37. 9. & Prov. 2. 20. Pſal. 37. 36.

XV. Adhæreamus itaque amoris glutino eis qui cum pietate tran-

prolem, vel per bona opera. Ingenioſiſſimus verò Ferrandus locum hunc ita παραφράζει· *Erit tempus quo inſonti homini merces congruens rependetur.* Uterque ad Hymnographi mentem.

quille

ὑποκρίσεως βουλομένοις εἰρήνην. λέγει γάρ που, οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χείλεσί μ[illegible] κμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόῤῥω ἄπ[illegible] στιν ἀπ' ἐμοῦ· καὶ πάλιν, Τῷ στόματ[illegible] αὐτῶν εὐλόγουν, τῇ δὲ καρδίᾳ κατηρῶν[illegible] το· καὶ πάλιν λέγει, Ἠγάπησαν αὐτὸν τ[illegible] στόμαι αὐτῶν. καὶ τῇ γλώσσῃ αὐτῶν ἐ[illegible] ψεύσαντο αὐτόν, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν οὐκ εὐθεῖα μετ' αὐτοῦ, οὐδὲ ἐπιστάθησαν ἐν τ[illegible] διαθήκῃ αὐτοῦ· * Ἀλλὰ γενηθήτω τ[illegible] χείλη τὰ δόλια † γλῶσσαν μεγαλοῤῥή[illegible] μονα, τοὺς εἰπόντας, τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνώμεν, τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡ[illegible] μῖν ἐστιν, ἐκ ἡμῶν κύριός ἐστιν; ἀπὸ τῆ[illegible] ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν καὶ ἀπὸ τοῦ στε[illegible] ναγμοῦ τῶν πενήτων νῦν ἀναστήσομαι, λέ[illegible] γει κύριος, θήσομαι ᵃ ἐν σωτηρίᾳ, παῤ[illegible] ῥησιάζομαι ἐν αὐτῷ.

Ἰσ. ἄλλα. ἴσ. καὶ ἐξολοθρεύσαι κύριος πάντα τὰ χείλη τὰ δόλια, καὶ

Ταπεινοφρονούντων γάρ ἐστιν ὁ χριστὸς, οὐκ ἐπαιρομένων ἐπὶ τὸ ποίμνιον αὐ[illegible] τοῦ. τὸ σκῆπτρον τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ, ὁ κύριος ἡμῶν χριστὸς Ἰησοῦς, οὐκ ἦλ[illegible]

ᵃ Verba hæc & quæ sequuntur adversus omnium Tractatorum sententiam ad Vatem, non ad Deum, refert præstantissimus Ferrandus. Subtilius opinor, quam solidius.

quille vivunt, non autem eis qui ficta simulatione pacem colunt. Dicit enim alicubi, *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe abeſt à me.* Et rurſus, *Ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant.* Et rurſus dicit, *Dilexerunt eum in ore ſuo, & lingua ſua mentiti ſunt ei. Cor autem eorum non rectum cum eo, nec fideles habiti ſunt in teſtamento ejus. Labia fraudulenta obmuteſcant, & diſperdat Dominus univerſa labia doloſa, & linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt, quis noſter Dominus eſt? Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus: ponam in ſalutari, fiducialiter agam in eo.* Eſ. 29.13. Pſal. 62.4. Pſ. 78.37. Pſ. 29.19. Pſal. 12 3.

XVI. Chriſtus enim eorum eſt, qui humiliter ſe gerunt, non qui cum faſtu & arrogantia ſupra ejus gregem efferunt ſe. [3] Sceptrum majeſtatis Dei, Dominus noſter Jeſus Chriſtus,

[3] Hieron. ad Iſ. 52. 14. Heb. 8. 1.

non

θεν ἐν κόμπῳ ἀλαζονείας, οὐδὲ ὑπερηφανίας, μᾶλλον δὲ ταπεινοφροσύνης, καθὼς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον περὶ αὐτοῦ ἐλάλησεν· φησὶ γάρ, Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; [4] ἀναγείλαμεν ἐνώπιον αὐτοῦ ὡς παιδίον, ὡς ῥίζα ἐν γῇ διψώσῃ· οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῷ, οὐδὲ δόξα· καὶ εἴδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ὑστερούμενον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ πόνῳ, καὶ οἶδὼς φέρειν μαλακίαν· ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. Οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακώσει· αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν. Παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν, τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν

[4] ἀνεῖλαμεν, *exorti sumus.* Ita clarissimus Is. Vossius. Sic Es. 42 9. pro ἀναγγέλλει, legendum ἀναλέλαμεν. Sic enim codex Alex. & antiquissimus Esaiæ liber quem Procopio suo præfixit Johannes Curterius, vir insigniter literatus.

non venit in jactantia ſuperbiæ & arrogantiæ, quamvis potuerit; ſed in humilitate, prout Spiritus Sanctus de eo loquutus eſt: dicit enim, *Domine quis credidit auditui noſtro? Et brachium Domini cui revelatum eſt? Annunciavimus quaſi parvulum in conſpectu ejus; ſicut radix in terra ſitienti: non enim eſt ſpecies ei neque gloria, & vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque decorem; ſed ſpecies ejus erat inhonorata, & deficiens præ filiis hominum. Homo in plaga poſitus, & labore, & ſciens ferre injurias; quia inviſa erat ejus facies, ideo deſpectus fuit & reputatus tanquam nullus. Iſte peccata noſtra portat, & pro nobis dolet; & nos reputavimus eum eſſe in labore, & in plaga, & in afflictione. Ipſe autem vulneratus eſt propter peccata noſtra, & adflictus propter iniquitates noſtras. Diſciplina[1] pacis noſtræ ſuper eum, & vibicibus ejus nos ſanati ſumus.*

[1] H. e. *Punitionem & caſtigationem quæ nobis debebatur, ut pace fruceremur, ipſe in ſe recepit.*

Omnes

πάντες ὡς σεσόβαται ἐπλημμέλημεν· ἀ
λεωτῷ τῇ ὁδῷ αὐτῶ ἐπλημμέλη, &
κύριος παρέδωκεν αὐτὸν θανάτῳ
μυρίων ἡμῶν. Καὶ αὐτὸς μὲν τὸ κα
καπαθὼν ὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα· ὡς πρό
βατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, & ὡς ἀμνὸς
ἐναντίον τοῦ κείραντος ἄφωνος, οὕτω
ὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. [6] Ἐν τῇ
ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη. τὴν γενεὰν
αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς
γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λα
οῦ ἦκει εἰς θάνατον. & δώσω τοὺς πονηρο
ὺς τὴν ταφὴν αὐτοῦ. & τοὺς πλουσίους αὐ
τοῦ θανάτῳ αὐτοῦ· ὅτι ἀνομίαν ὐκ ἐποί
ησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐ
τοῦ· & κύριος βούλεται καθαρίσαι αὐ
τὸν * τῶν πληγῶν· ἐὰν † δῶτε περὶ ἁμαρ
τίας, ἡ ψυχὴ ὑμῶν ὄψεται σπέρμα μα
κρόβιον. & κύριος βούλεται ἀφελεῖν ἀπὸ
τοῦ πόνου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, δεῖξαι αὐτῷ φῶς
& πλάσαι τῇ συνέσει, δικαιῶσαι δίκαιον εὖ
δουλεύοντα πολλοῖς· & τὰς ἁμαρτίας αὐ
τῶν αὐτὸς ἀνοίσει. Διὰ τοῦτο αὐτὸς κλη
ρονομήσει πολλοὺς, & τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκύ
λα· ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ

ἴσ. τὰ πλη-
γῆς.
ἴσ. δῶτε.

[6] De hoc loco videndæ Observationes noſtræ p. 12
αὐτ

Omnes quasi oves erravimus, homo in via sua erravit; & Dominus tradidit eum propter iniquitates nostras, & ipse adflictus licet, non aperit os. Sicut ovis ad victimam ductus est, & sicut agnus coram tondente mutus, sic non aperit os suum. In humilitate judicium ejus elatum est; generationem ejus quis enarrabit? Quia tollitur de terra vita ejus, ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem. Et dabo impios pro sepultura ejus, & divites pro morte illius: quia iniquitatem non fecit; neque dolum in ore suo; & Dominus vult mundare eum à plaga. Si detur pro peccato, anima vestra videbit semen longævum. Et vult Dominus auferre de dolore animam ejus, ostendere ei lucem, & formare intelligentiam, justificare justum bene servientem multis: & peccata eorum ipse portabit. Propterea ipse possidebit multos, & fortium dividet spolia, pro eo quod tradita est ad

αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη· καὶ αὐτὸς ἁμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκε· καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν παρεδόθη· Καὶ πάλιν αὐτός φησιν, Ἐγὼ δέ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος· ὄνειδος ἀνθρώπων, καὶ ἐξουθένημα λαοῦ· πάντες οἱ θεωροῦντές με, ἐξεμυκτήρισάν με· ἐλάλησαν ἐν χείλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλήν· ἤλπισεν ἐπὶ κύριον, ῥυσάσθω αὐτόν, σωσάτω αὐτόν, ὅτι θέλει αὐτόν· Ὁρᾶτε, ἄνδρες ἀγαπητοί, ἐκ ὁ ὑπογραμμὸς ὁ δεδομένος ἡμῖν εἰ γὰρ ὁ κύριος οὕτως ἐταπεινοφρόνησε, τί ποιήσωμεν ἡμεῖς οἱ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς χάριτος αὐτοῦ· ἐλθόντος;

ἴσ. ἐλθόντες.

Μιμηταὶ γενώμεθα κἀκείνων, οἵτινες ἐν δέρμασιν αἰγείοις, καὶ μηλωτᾶς [7] περιεπάτησαν, κηρύσσοντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ· λέγομεν δὲ Ἠλίαν καὶ Ἐλισσαῖον, ἐκ δὲ καὶ Ἰεζεκιὴλ [8] τοὺς προφήτας, πρὸς τούτοις καὶ τοὺς μεμαρτυρημένους. Ἐμαρτυρήθη μεγάλως Ἀβραάμ, καὶ φίλος προσηγορεύθη τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγε ἀτενίζων εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ταπεινο-

[7] Καὶ τειχῶν καμηλείων πλέγμασιν addit Clemen Alex. Strom. 4.
[8] Καὶ Ἰωάννην addit Idem.

φρονῶν

mortem anima ejus, & in iniquis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & propter iniquitates eorum traditus est. Et rursus idem dicit, *Ego autem sum vermis & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis. Omnes videntes me, deriserunt me, loquuti sunt labiis, moverunt caput. Speravit in Domino, eripiat eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum.* Videtis, Viri dilecti, quale nobis exemplar sit propositum; Si enim Dominus ita se humiliavit, quid faciemus nos, qui sub jugum ejus gratiæ venimus?

Ps. 21. 22. 6.

XVII. Imitatores simus eorum qui in caprinis & ovinis pellibus adventum Christi prædicantes circumierunt, *Eliam* dicimus, & *Elizæum*, & *Ezechielem* prophetas, & cum his, eos qui in scripturis laudem consequuti sunt. [1] *Abrahamus* elogio insigni ornatus fuit, & amicus Dei vocatus fuit, qui gloriam Dei

Heb. 11. 37. Is. 41. 8. Judith 8. 22. apud Lat. Int. Jac. 2. 23.

[1] Variat in nonnullis Clemens Alex. Strom. 4.

φερονδν, Ἐγὼ δὲ εἰμι γῆ ☩ σποδός. Ἐπὶ δὲ ☩ πρὸς Ἰὼβ ὕστερον γέγραπται, Ἰὼβ ἰῶ δίκαιος, ☩ ἄμεμπτος, ἀληθινὸς, θεοσεβὴς, ἀπεχόμενος ἀπὸ πάντος κακοῦ· ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτῷ κατηγορῶν λέγει, ὑ-
ἴσ. ἐὰν. κῆ δεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύ[που οὐδὲ * εἰ]μιαῖ ἡμέρας ἡ ζωὴ αὐ[τοῦ.] Μωϋσῆς πιστὸς [1] ἐν ὅλῳ [τῷ οἴκῳ] αὐτοῦ ἐκλήθη, ☩
ἴσ. ὕστερ. ἔσ. Ἀβρὰμ τῆς [† προσε]σίας αὐτοῦ ἔκρινεν ὁ Θεὸς [ῥῦσαι τὸν Ἰσραὴλ] ἀπὸ πάσης μαστίγων ☩ πάσ [αἰκι]σμάτων αὐτῆς· ἀλλὰ καὶκ[εῖνος] δοξασθεὶς μεγάλως οὐκ ἐμε-[γα]λορρημόνησεν, ἀλλ' εἶπεν ἐ[κ τῆς] βάτου χρηματισμοῦ αὐτῷ δι[δομέ]νου, Τίς εἰμὶ ἐγὼ, ὅτι με πέμπ[εις;] ἐγὼ δὲ εἰμι ἰσχνόφωνος ☩ βρ[αδύγλωσσος] ☩ πάλιν λέγει, Ἐγὼ δὲ εἰμι ἀτμὶς ἀπὸ [2] χύτρας.

Τί γὰρ εἶπωμεν ὅτι τῷ μεμαρτυρημένῳ Δαβὶδ; προς ὃν εἶπεν ὁ Θεὸς, Εὗρον ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, Δαβὶδ
ἴσ. ἀλίν. τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ, ὃν ἐλαίῳ * ἁγνίῳ ἔχρισα αὐτὸν. Ἀλλὰ ☩ αὐτὸς λέγει πρὸς τὸν

[1] Θεράπων addit Clemens Alex. Strom. 4.
[2] Κύθρας Codex Alex. Ionicè scilicet pro χύτρας, ut κιθὼν pro χιτὼν. De quo videsis Eustathium.

Θεὸν,

defixis oculis aſpiciens in humilitate dixit, *Ego autem ſum terra & cinis.* Gen. 18. 27.

Præterea & de *Joho* ſic ſcriptum eſt, *Jobus erat juſtus, ſine crimine, verax, colens Deum, abſtinens ab omni mala re:* Job. 1. 1. ſed ille ſeipſum accuſans dicit, *Nemo mundus à ſorde, etſi vita ejus unius diei fuerit.* Job. 14. 4. *Moſes* fidelis in toto ejus domo vocatus eſt, & per ejus præfecturam voluit dominus à plagis & ſupplíciis liberare populum *Iſraeliticum:* verum ille honore magno affectus, non eſt grandia loquutus, ſed cum ex rubo oraculum divinum ei datum fuiſſet, *Quis ſum ego*, dixit, *ut me mittas? Gracili voce, & tarda lingua ego ſum.* Et rurſus dicit, *Ego ſum ollæ vapor.*

XVIII. Quid autem de *Davide*, qui egregium teſtimonium obtinuit, dicemus? de quo loquutus eſt Deus, *Inveni hominem ſecundum cor meum,* Pſ. 89. 21. Davidem Jeſſæi *filium, in oleo* [1] *ſempiterno unxi eum.* Act. 13. 22. Pſal. 51. Ipſe vero dicit ad

[1] *Sanct.* Clemens Alex.

Θεόν, Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου. Καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου. ὅτι πλεῖον πλύνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου, καθάρισόν με· ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἔστιν ἀεὶ πάντοτε. Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα· ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου. ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας, τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι. ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι· πλυνεῖς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι. Ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην· ἀγαλλιάσονται ὀστᾶ τεταπεινωμένα. Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον· καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου. Μὴ ἀποῤῥίψῃς με ἀπὸ προσώπου σου, [καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλῃς] ἀπ' ἐμοῦ. ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ

σωτηρίου

Deum, *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius lava me ab iniquitate mea, & à peccàto meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum coram me est semper. Tibi soli peccavi, & malum coram te feci; ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas* [1] *cum judicaris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ecce enim veritatem dilexisti; incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Asperges me hyssopo, & mundabor; lavabis me, & super nivem dealbabor. Auditui meo dabis gaudium & lætitiam; exultabunt ossa humiliata. Averte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me, Deus; & spiritum rectum innova in visceribus meis. Ne projicias me à facie tua, & spiritum tuum sanctum ne auferas à me. Redde*

[1] Verte, *cùm judicio disceptas.*

ϛωτηρίου σοῦ, καὶ πνεύματι [s ἡγεμο]νικῷ
στήριξόν με. Διδά[ξω ἀνό]μους τὰς ὁ-
δούς σου, καὶ ἀ[σεβεῖς] ἐπιστρέψουσιν ἐπί σε.
[ῥῦσαί] με ἐξ αἱμάτων ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς
τῆς [σωτ]ηρίας μου· [ἀγαλλι]άσεται ἡ
γλῶσσά μου τὴν [δικαι]οσύνην σου· Κύ-
ριε, τὸ στόμα μου [ἀν]οίξεις, καὶ τὰ
χείλη μου ἀναγ[γε]λεῖ τὴν αἴνεσίν σου·
ὅτι εἰ ἠ[θ]έλησας θυσίαν ἔδωκα ἄν·
ὁλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις. θυσία
τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον· καρ-
δίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην
ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουθενώσει·

Τῶν τοσούτων οὖν καὶ τοιούτων οὕτως
μεμαρτυρημένων τὸ ταπεινόφρον καὶ τὸ
ὑποδεὲς ἅμα τῆς ὑπακοῆς, οὐ μόνον ἡμᾶς,
ἀλλὰ καὶ τὰς πρὸ ἡμῶν γενεὰς, βελτίους
ἐποίησεν, τούς τε καταδεξαμένους τὰ λό-
για αὐτοῦ ἐν φόβῳ καὶ ἀληθείᾳ. Πολ-
λῶν οὖν καὶ μεγάλων καὶ ἐνδόξων μετει-
ληφότες * πράξεων, ἐπαναδράμωμεν ἐπὶ
τὸν ἐξ ἀρχῆς παραδεδομένον ἡμῖν τῆς εἰ-
ρήνης σκόπον· καὶ ἀτενίσωμεν εἰς τὸν πα-
τέρα καὶ κτιστὴν τοῦ συμπάντος κόσμου, καὶ

ἰσ. παραδειγμάτων.

s H. e. & mente perturbationibus imperante corrobora me.

ταῖς

mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me. Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur. Libera me de ſanguinibus Deus, Deus ſalutis meæ; exultabit lingua mea juſtitiam tuam. Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem utique; holocauſtis non delectaris. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet.

XIX. Talium igitur & tantorum, qui tam clarum elogium conſequuti ſunt, humilitas & per obedientiam ſubjectio, non tantum nos, ſed & ante nos generationes meliores reddidit, qui in timore & veritate ejus eloquia ſuſceperunt. Quare multorum magnorumque & illuſtrium exemplarium participes facti, ad pacis ſcopum nobis ab initio traditum feramur; ac totius mundi parentem & creatorem diligenter intueamur, paciſque ejus magnificis & exſu-

ταῖς μεγαλοπρεπέσι καὶ ὑπερβαλλούσαις αὐτοῦ δωρεαῖς τῆς εἰρήνης, εὐεργεσίαις τε κολληθῶμεν. ἴδωμεν αὐτὸν κατὰ διάνοιαν, καὶ ἐμβλέψωμεν τοῖς ὄμμασι τῆς ψυχῆς εἰς τὸ μακρόθυμον αὐτοῦ βούλημα· νοήσωμεν πῶς ἀόργητος ὑπάρχει πρὸς πᾶσαν τὴν κτίσιν αὐτοῦ.

ἴσ. μή. Οἱ οὐρανοὶ τῇ διοικήσει αὐτοῦ * σαλευόμενοι ἐν εἰρήνῃ ὑποτάσσονται αὐτῷ. ἡμέρα τε καὶ νὺξ τὸν τετα[γ]μένον ὑπ' αὐτοῦ δρόμον [6] διανύουσιν, μηδὲν ἀλλήλοις † ἐμποδί[ζ]οντα. Ἡλιός τε καὶ σελήνη, ἀστέρων τε χοροὶ, κατὰ τὴν διαταγὴν [αὐ]τοῦ, ἐν ὁμονοίᾳ, δίχα πάσης [πα]ρεκβάσεως, ἐξελίσσουσιν [τοὺς] ἐπιτεταγμένους αὐτοῖς ὁρισμούς. Γῆ κυοφοροῦσα, κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ τοῖς ἰδίοις καιροῖς τὴν παμπλήθη ἀνθρώποις τε καὶ θήρσιν, καὶ πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν αὐτῇ ζώοις ἀνατέλλει τροφὴν, μὴ διχοστατοῦσα μηδὲ ἀλλοιοῦσά τι τῶν δεδογματισμένων ὑπ' αὐτοῦ. Ἀβύσσων τε ἀνεξιχνίαστα, καὶ νερτέρων ἀνεκδιήγητα * κρίσματα τοῖς αὐτοῖς συνέχεται προστάγμασιν. τὸ κῦ-

ἴσ. ἀλλήλαις ἐμποδίζουσαι.

ἴσ. κύματα.

[6] Hesychius διανυθῆναι, τελειωθῆναι.

τος

exſuperantibus donis & benefactis firmiter adhæreamus. Cogitatione contemplemur eum, & mentis oculis longanimam ejus voluntatem intueamur, & quemadmodum clementem ſe præbeat erga omnem creaturam ſuam, conſideremus.

XX. Cœli per ejus gubernationem commoti, in pace illi ſubjiciuntur; dies etiam & nox, nullo ſibi invicem impedimento, conſtitutum ab eo curſum abſolvunt. Sol & luna, & ſiderum chori, ſecundum ejus mandatum, ſine ullo errore, in concordia ſtatutos ſibi terminos explicant & evolvunt. Terra gravida ſuo tempore, ſecundum ejus voluntatem, hominibus, feris, & omnibus quæ in ea ſunt animantibus, alimentum in abundantia profert non hæſitans, neque mutans quicquam eorum, quæ ab eo decreta ſunt. Abyſſorum inveſtigabiles, & profundi inenarrabiles fluctus, eiſdem mandatis continentur. Gen. 1. 9, 10.

[s] Moles

τος [7] τῆς ἀπείρου θαλάσσης κατὰ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ συσταθὲν εἰς τὰς συναγωγὰς, οὐ παρεκβαίνει τὰ περιτεθείμενα αὐτῇ κλεῖθρα, ἀλλὰ καθὼς διέταξεν αὐτῇ, οὕτως ποιεῖ. εἶπεν γὰρ, Ἕως ὧδε ἥξεις, καὶ τὰ κύματά σου ἔν σοι συντριβήσεται. Ὠκεανὸς ἀνθρώποις ἀπέραντος, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν κόσμοι ταῖς αὐταῖς [ἴσ. ἐπιταγαῖς, ἢ διαταγαῖς. Nihil mutandum. Hesychius ταγαῖς, ἀρχαῖς, ἡγεμονίαις.] ταγαῖς τοῦ δεσπότου διευθύνονται. Καιροὶ ἐαρινοὶ, καὶ θερινοὶ, καὶ μετοπωρινοὶ, καὶ χειμερινοὶ ἐν εἰρήνῃ μεταπαραδιδόασιν ἀλλήλοις. Ἀνέμων σταθμοὶ κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν τὴν λειτουργίαν αὐτῶν ἀπροσκόπως ἐπιτελοῦσιν· Ἀέννα οἱ τε πηγαὶ πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ ὑγίειαν δημιουργηθεῖσαι, δίχα ἐλλείψεως παρέχονται τοὺς πρὸς ζωὴν ἀνθρώποις μαζούς· Τά τε ἐλάχιστα τῶν ζώων τὰς συνελεύσεις αὐτῶν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ εἰρήνῃ ποιοῦνται· Ταῦτα πάντα ὁ μέγας δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῶν ἁπάντων ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ προσέταξεν εἶναι, εὐεργετῶν τὰ πάντα. ὑπερεκπερισσῶς δὲ ἡμᾶς τοὺς προσπεφευγότας τοῖς οἰκήρμοις

[7] Hesychius, κύτος, σῶμα, ὄγκος. Sic Psal 64. 8. Respicit hic B. Clemens Geneseos locum 1. 9.

αὐτοῦ,

[8] Moles immenſi maris in ipſa ſui creatione in congregationes ſuas collecta, repagula ſibi circumpoſita non tranſgreditur, ſed prout ei præcepit, ita facit. Dixit enim, *Huc uſque venies, & in te ipſo comminuentur fluctus tui.* Job 38. 11. [9] Oceanus hominibus impermeabilis, & qui trans ipſum ſunt mundi, eiſdem domini mandatis gubernantur. Vernæ, æſtivæ, autumnales & hyemales tempeſtates, in pace aliæ aliis ſuccedunt. Ventorum libramina peculiari ſuo tempore munus ſuum ſine offendiculo obeunt. Fontes etiam perennes, ad uſum & ſanitatem facti, ubera ſine defectu, ad vitam hominum ſuſtentandam, præbent; & animalia minima in pace & concordia cœtus ſuos faciunt. Hæc omnia magnus opifex, & omnium Dominus, in pace & concordia fieri juſſit, benefaciens omnibus; nobis vero ſu-

[8] Ita vertendum cum Reverendiſſimo Pearſono, in Apologia doctiſſima pro 70 Interpretibus contra Hieronymum.

[9] Clem. Alex. Str. 5. 585. Orig. περὶ Ἀρχ. Hieron. ad Eph. 2. 2. Phot. cod. 125.

perabun-

αὐτοῦ, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ᾧ ἡ δόξα καὶ μεγαλωσύνη εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

Ὡρᾶτε ἀγαπητοί, μὴ αἱ εὐεργεσίαι αὐτοῦ αἱ πολλαὶ γένωνται εἰς κρῖμα πᾶσιν ἡμῖν, ἐὰν μὴ ἀξίως αὐτοῦ πολιτευόμενοι τὰ καλὰ καὶ εὐάρεστα ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῶμεν μεθ' ὁμονοίας. λέγει γὰρ πνεῦμα κυρίου λύχνος. ἐρευνῶν τὰ τοῦ μιεῖα τῆς γαστρός. Ἴδωμεν πῶς ἐγγύς ἐστιν, καὶ ὅτι οὐδὲν λέληθεν αὐτὸν τῶν ἐννοιῶν ἡμῶν, οὐδὲ τῶν διαλογισμῶν ὧν ποιούμεθα. δίκαιον οὖν ἐστιν μὴ λειποτακτεῖν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θελήματος. αὐτοῦ μᾶλλον ἀνθρώποις ἄφρωσι καὶ ἀνοήτοις καὶ ἐπαιρομένοις καὶ ἐγκαυχωμένοις ἐν ἀλαζονείᾳ τοῦ λόγου αὐτῶν. προσκρούσωμεν, ἢ τῷ Θεῷ· τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, οὗ τὸ αἷμα ὑπὲρ ἡμῶν [1] ἐδόθη ἐντραπῶμεν τοὺς προηγουμένους ἡμῶν αἰδεσθῶμεν, τοὺς πρεσβυτέρους ἡμῶν κ μήσωμεν, τοὺς νέους παιδεύσωμεν τὴν παιδείαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ· τὰς γυναῖκας ἡμῶν

ἴσ προσκρούσωμεν.

[1] Ἡγιάσθη Clemens Alex.

ὅπ

perabundanter, qui per dominum Jesum Christum, ad miserationes ejus confugimus; cui gloria omnis & magnificentia, in secula seculorum. Amen.

XXI. Videte, dilecti, ne beneficia ejus, quæ numero sunt multa, nobis omnibus in condemnationem cedant, nisi dignam eo vitam instituentes, bona & accepta in conspectu ejus cum concordia fecerimus. Dicit enim alicubi, [2] *Spiritus Domini lucerna scrutans secreta ventris.* Consideremus quam prope nobis sit Dominus, & quod cogitationum nostrarum & colloquiorum quæ habemus, nihil ipsum lateat. Æquum est igitur ut non simus transfugæ à voluntate ejus. Homines stultos & insipientes, & in sermonis sui jactantia elatos ac glorioſos, potius quam Deum, offendamus. Dominum Jesum Christum, cujus sanguis pro nobis datus est, veneremur. Præpositos nostros revereamus; seniores nostros honoremur: juvenes in disciplina timoris Dei erudiamus. U-

Prov. 20. 27. Philip. 4. 5.

[2] Citat Clem. Alex. Strom. p. 517.

xores

ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν διορθωσώμεθα· τὸ ἀξιαγάπητον τῆς ἀγνείας ἦθος ἐνδειξάσθωσαν, τὸ ἀκέραιον τῆς πραΰτητος αὐτῶν βούλημα ἀποδειξάτωσαν τὸ ἐπιεικὲς τῆς γλώσσης αὐτῶν διὰ τῆς * φωνῆς φανερὸν ποιησάτωσαν, τὴν ἀγάπην αὐτῶν μὴ κατὰ προσκλίσεις, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς φοβουμένοις τὸν Θεὸν ὁσίως, ἴσην παρεχέτωσαν.

Cl. Al. ἁγῆς. Rectius.

Τὰ τέκνα † ὑμῶν τῆς ἐν Χριστῷ παιδείας μεταλαμβανέτωσαν· μαθέτωσαν τί ταπεινοφροσύνη παρὰ Θεῷ ἰσχύει, ἡ ἀγάπη ἁγνὴ παρὰ τῷ Θεῷ δύναται· πῶς ὁ φόβος αὐτοῦ καλὸς καὶ μέγας, καὶ σώζων πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ ὁσίως ἀναστρεφομένους ἐν καθαρᾷ * διανοίᾳ. Ἐρευνητὴς γάρ ἐστιν ἐννοιῶν καὶ ἐνθυμήσεων· οὗ ἡ πνοὴ αὐτοῦ ἐν ἡμῖν ἐστιν, καὶ ὅταν θέλῃ ἀνέλοι αὐτήν.

Cl. Al. ἡμῶν.

Cl. Al. καρδίᾳ.

Ταῦτα δὲ πάντα βεβαιοῖ ἡ ἐν Χριστῷ πίστις· καὶ γὰρ αὐτὸς διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου οὕτως προσκαλεῖται ἡμᾶς, Δεῦτε τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον κυρίου διδάξω ὑμᾶς· Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς; παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ

* Exponit Hesychius κατὰ χάριν. Vide 1 Tim. 5. 21.

κακοῦ.

orēs noſtras ad id quod bonum eſt emendemus; amabiles caſtitatis mores oſtendant, puram & ſinceram manſuetudinis ſuæ voluntatem demonſtrent, linguæ ſuæ moderationem ſilentio manifeſtam faciant, charitatem ſuam, ſine perſonarum acceptione, omnibus Deum ſanctè timentibus, æqualem exhibeant. Liberi noſtri diſciplinæ Chriſti participes ſint: diſcant quantum humilitas apud Deum valeat, quid caſta charitas apud Deum poſſit, quo modo timor ejus bonus eſt & magnus, ſervans omnes qui in pura mente in ipſo ſanctè verſantur. Eſt enim cogitationum & conſiliorum mentis ſcrutator, cujus ſpiritus eſt in nobis, & cum vult aufert eum.

XXII. Hæc autem omnia, fides quæ eſt in Chriſto, confirmat: ſic enim ille per Spiritum ſanctum nos compellat, *Adeſte filii, audite me; timorem Domini docebo vos. Quis eſt homo qui vult vitam, diligens dies videre bonos? Prohibe linguam tuam à* Pſ. 34. 11.

ἴσ. σου. κακοῦ, καὶ χείλη * τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον· ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν· ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ πρὸς δέησιν αὐτῶν· πρ[όσωπον δὲ] κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά, [τοῦ ἐξολο]θρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημ[όσυνον] αὐτῶν. ἐκέκραξεν ὁ δ[ίκαιος], καὶ ὁ κύριος εἰσήκουσεν αὐ[τοῦ, καὶ ἐκ] πασῶν τῶν θλίψεων [ἐῤῥύ]σατο αὐτόν. πολλαὶ αἱ μά[στιγες] τοῦ ἁμαρτωλοῦ, τοὺς δὲ ἐ[λπίζον]τας ἐπὶ κύριον ἔλεος κυκλώσ[ει].

Ὁ οἰκτίρμων κατὰ πάντα κ[αὶ εὐερ]γετικὸς πατὴρ ἔχει σπλάγχνα ἐ[πὶ] φοβουμένους αὐτὸν, ἠπίως [τε] καὶ προσηνῶς τὰς χάριτας αὐτ[οῦ] ἀποδιδοῖ τοῖς προσερχομένο[ις] αὐτῷ ἁπλῇ διανοίᾳ.

ἴσ. ἐνδοιάσθω. Διὸ μὴ διψυχῶμεν, μηδὲ † ἰνδαλλέσθω ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐπὶ ταῖς ὑπερβαλλούσαις καὶ ἐνδόξοις δωρεαῖς αὐτοῦ. πόῤῥω γενέσθω

ἴσ. λέγετυ. ἀφ' ἡμῶν ἡ γραφὴ αὐτὴ, ὅπου * λέγει, Ταλαίπωροί εἰσιν οἱ δίψυχοι, οἱ διστάζοντες τὴν ψυχὴν, οἱ λέγοντες, Ταῦτα ἠκούσαμεν καὶ [1] ἀπὸ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ ἰδοὺ γεγηράκαμεν, καὶ οὐδὲ ἡμῖν τούτων

[1] Ἐπὶ Codex Alex. Sic Clemens noster in Ep. 2.

συμβέ-

malo, & labia tua ne loquantur dolum. Diverte à malo, & fac bonum, inquire pacem, & persequere eam. Oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum: vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Clamavit justus, & Dominus exaudivit eum, & ex omnibus tribulationibus ejus liberavit eum. Multa flagella peccatoris, Psal. 32. 10. *sperantem autem in Domino misericordia circundabit.*

XXIII. Misericors in omnibus, & benignus Pater, viscera erga timentes eum habet, & venientibus ad ipsum cogitatione pura & simplici, gratias suas benigne & suaviter largitur. Quare animo duplici ne simus, neque super eximiis & honorificis donis ejus efferatur anima nostra. Longe à nobis absit scriptura illa, ubi dicitur, *Miseri & infelices sunt, qui animo duplici sunt &* Jac. 1. 2. *inconstanti, dicentes, Hæc à parentibus nostris audivimus, & ecce consenuimus, nihil tamen horum nobis ac-* 2 Pet. 3. 4. Is. 5. 19.

συμβέβηκεν. Ὡς δμόηοι, συμβάλλε-
πε ἑαυτὸς ξύλῳ, λάβετε ἄμπελον· πρῶ-
τον μὲν φυλλορροεῖ, εἶτα βλαστὸς γίνεται,
εἶτα φύλλον, εἶτα δμθῳ, εἶτα μετὰ τοῦτο
ὄμφαξ, εἶτα σταφυλὴ πέπεσκιῳα. ὁρᾶτε
ὅτι ὀν καιρῷ ὀλίγῳ εἰς πέπειρον κα-
τέρχεται ὁ καρπὸς τῷ ξύλῳ. ἐὰν ἀληθεί-
ας ταχὺ καὶ ἀξαίφνης πλεωνάσῃ τὸ
βέλημα αὐτῷ, συνεπιμαρτυρήσας καὶ τὸ
γραφῆς, ὅκ ταχὺ ἥξει ὁ κύριος εἰς τὸν
ναὸν αὐτῷ, καὶ ὁ ἅγιος ὃν ὑμεῖς προσ-
δοκᾶτε.

Καταμοήσωμεν, ἀγαπητοί, πῶς ὁ δε-
πότης ὅτι δ' ἐκκυνται ὁ λαὸς ἡμῖν τὰ
μέλλοντα ἀμάσαι ἔσεσθαι, ἵνα τάχα ἀνα-
κάμψῃ ἐποιήσατο τὸν κύριον Ἰησῆν Χριστὸν
ἐκ νεκρ[ῶν] ἀναστῆσαι. Ἴδωμεν, ἀγαπητοί,
πῶς κατὰ κ[αιρὸν] γινομένου ἀνάστασιν.
μέ[ρα καὶ] νὺξ ἀμάσασιν ἡμῖν δηλοῦσ[ιν
κοιμᾶται] ἡ νὺξ, ἀνίσταται ἡ [μέρα,] ἡ ἡμέ-
ρα ἔπησιν. ἄπεισιν, νὺξ [* ἐπέρχεται. Ἴδωμ]εν τὸν
καρπόν ὁ σπόρος. [πᾶσι δῆλόν] ἐ-
ζήτη-

5 Verba hæc, & sequentia Clementis non sunt, sed ex secunda Epistola patet, sed ejusdem auctoris cujus superiora. Hoc dudum monuerunt Rob. Pearson, & sagacissimus Gottifredus Wendelinus.

* Hoc

cidit. O fatui, comparate vos arbori, vitem ſumite; primum quidem frondeſcit, germen poſtea pullulat, folium deinde & flos, poſthæc uva acerba, tandem demum uva matura: videtis quod in exiguo tempore fructus arboris ad maturitatem perducitur. In veritate, brevi & ſubito voluntas ejus perficietur; Scriptura etiam teſtimonium perhibente, *quod* Mal. 3. 1.
ſtatim venturus ſit Dominus in templum ejus, & ſanctus quem vos expectatis.

XXIV. Conſideremus, dilecti, quemadmodum Dominus futuram reſurrectionem nobis perpetuo oſtendat, cujus primitias Dominum Jeſum Chriſtum fecit, cum à mortuis ſuſcitans. Intueamur, dilecti, reſurrectionem quæ omni tempore fit. Dies & nox reſurrectionem nobis oſtendunt; nox cubat, exurgit dies; abit dies, nox ingruit & inſequitur. Intueamur fruges; ſementis quomodo fiat omnibus obvium

[6] Heſychius, πέπειρον, ὤριμον, ἀκμαῖον.

τρόπον γίνεται. Ἐξῆλ[θεν ὁ σπ]είρων καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν [καὶ βληθέ]ντων σπερμάτων, ἄκνα πέ[πτωκεν ε]ἰς τὴν γῆν ξηρὰ καὶ γυμνά, δι[αλύει χρόνος]· εἶτ' ἐκ τῆς διαλύσεως ἡ μεγά[λη δυνάμ[ις τῆς προνοίας τοῦ δεσπότου [ἀνίστ]ησιν αὐτὰ καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς πλεί[ονα αὔ]ξει, καὶ ἐκφέρει καρπόν.

[Ἴδω]μεν τὸ παράδοξον σημεῖον, τὸ [γιν]όμενον ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς [τό]ποις, τουτέστιν τοῖς περὶ τὴν Ἀραβίαν. ὄρνεον γάρ ἐστιν ὃ προσονομάζεται [7] Φοῖνιξ, τοῦτο μονογενὲς ὑπάρχον ζῇ ἔτη πεντακόσια· γενόμενόν τε ἤδη πρὸς ἀπόλυσιν τοῦ ἀποθανεῖν αὐτὸ, σηκὸν ἑαυτῷ ποιεῖ ἐκ λιβάνου καὶ σμύρνης, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρωμάτων, εἰς ὃν πληρωθέντος τοῦ χρόνου εἰσέρχεται, καὶ τελευτᾷ. σηπομένης δὲ τῆς σαρκὸς σκώληξ τις γενναται, ὃς ἐκ τῆς ἰκμάδος τοῦ τετελευτηκότος ζώου ἀνατρεφόμενος,

[7] De Phœnice nullum antiquius testimonium habemus eo quod extat in Historia Sinica viri fide dignissimi Martinii, sub Xaohauvo 4 Imperator. Sic etiam Phœnix describitur: *Sub initium imperii Solis avis apparuit, cujus adventu felicitatem regno portendi vulgo existimant. Est forma, qua avem hanc pingunt, aquilam crederes,*

nisi

est, Egressus est seminator, & semen in terram jecit, & jactis seminibus, quæ nuda & arida in terram ceciderunt, tempore dissolvuntur, & post dissolutionem magna divinæ providentiæ virtus resuscitat ea, ac ex uno plura fiunt, & fructum producunt.

XXV. Contemplemur signum mirabile quod in partibus orientis, scilicet, in *Arabia* fit. Avis est quæ Phœnix [8] vocatur; hæc sui generis sola & unigena existens annos quingentos vivit, & cum morte dissolvenda est, è thure, myrrha, & reliquis aromatibus loculum sibi struit, quem completo annorum spatio ingreditur, & vitam deponit: ex carne vero ejus putrefacta vermis quidam nascitur, qui animalis defuncti

nisi plumarum mira & discolor varietas obstaret. Phœnicem ut esse suspicer, ejus raritas persuadet. Eadem legas in Ezechielis Tragici versibus apud Eusebium Præp. Evang. lib. 9. & Eustathium in Hexaemeron.

[8] Hunc locum citat Cyrillus Hieros. Catech. 18. meminitque Photius.

μενος, πτεροφυεῖ. εἶτα γενναῖος γενόμενος αἴρει τὸν σηκὸν ἐκεῖνον, ὅπου τὰ ὀστᾶ τοῦ προγεγονότος ἐστὶν, καὶ ταῦτα βαστάζων, [9] διανεύει ἀπὸ τῆς Ἀραβικῆς χώρας ἕως τῆς Αἰγύπτου, εἰς τὴν λεγομένην Ἡλιούπολιν· καὶ ἡμέρας βλεπόντων πάντων ἐπιπτὰς, ἐπὶ τὸν τοῦ ἡλίου βωμὸν τίθησιν αὐτὰ καὶ οὕτως εἰς τοὐπίσω ἀφορμᾷ. Οἱ οὖν ἱερεῖς ἐπισκέπτονται τὰς ἀναγραφὰς τῶν χρόνων, καὶ εὑρίσκουσιν αὐτὸν πεντακοσιοστοῦ ἔτους πεπληρωμένου ἐληλυθέναι.

Μέγα καὶ θαυμαστὸν οὖν νομίζομεν εἶναι, εἰ ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων ἀνάστασιν ποιήσεται, τῶν ὁσίως αὐτῷ δουλευσάντων ἐν πεποιθήσει πίστεως ἀγαθῆς, ὅπου καὶ δι' ὀρνέου δείκνυσιν ἡμῖν τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ; [λ]έγει γάρ που, Καὶ ἐξαναστήσεις με, [κ]αὶ ἐξομολογήσομαί σοι. [κ]αὶ, ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα· ἐξη[γέ]ρθην ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ. [Καὶ] πάλιν Ἰὼβ λέγει, Κα

[9] Hesychius, διανεύει, τρέφει, (lege στρέφει) κυκλεῖ.

[2] ἀναστή

humore nutritus plumescit, & auctis postea viribus loculum tollit, in quo ossa parentis recondita sunt, quæ humeris gestans ex *Arabica* regione in *Ægyptum*, & urbem quæ [1] *Heliopolis* dicitur pervolat, ac spectantibus omnibus diurno tempore advolans, super altare Solis illa collocat, atque ita unde venerat, regreditur. Sacerdotes annorum rationem in libris descriptam diligenter computant, & impleto anno quingentesimo, rediisse illam comperiunt.

XXVI. An magnum igitur & admirandum arbitrabimur, si rerum omnium opifex, resurgere eos faciat, qui in bonæ fidei confidentia, religiose illi inservierunt, cum per volucrem, promissionis suæ magnificentiam abunde nobis patefaciat? Dicit enim alicubi, *Suscitabis me, & confitebor tibi.* Et, *Dormivi & soporatus sum; surrexi quia tu mecum es.* Et rursus Job dicit, Psal. 27. 7. Psal. 3. 5.

[1] *Contendit Solis ad urbem*, inquit Theodulfus, in Carmine de Phœnice. Pro *urbem*, vulgò legitur *ortus*. Sed malè; ut monuit Cl. Is. Vossius ad Melam, p. 296.

Et

[2] ἀναστήσεις [τὴν] σάρκα μου ταύτην, τὴν ἀνάλλησασαν ταῦτα πάντα.

Ταύτῃ οὖν τῇ ἐλπίδι προσδεδέσθωσαν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν τῷ πιστῷ ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις, καὶ τῷ δικαίῳ ἐν τοῖς κρίμασιν· ὁ παραγγείλας μὴ ψεύδεσθαι, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς οὐ ψεύσεται. οὐδὲν γὰρ ἀδύνατον παρὰ τῷ Θεῷ, εἰ μὴ τὸ ψεύσασθαι. Ἀναζωπυρησάτω οὖν ἡ πίστις αὐτοῦ ἐν ἡμῖν, καὶ νοήσωμεν ὅτι πάντα ἐγγὺς αὐτῷ ἐστιν· ἐν λόγῳ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ συνεστήσατο τὰ πάντα, καὶ ἐν λόγῳ δύναται αὐτὰ καταστρέψαι. Τίς ἐρεῖ αὐτῷ, τί ἐποίησας; ἢ τίς ἀνθιστήσεται τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ; ὅτε θέλει, καὶ ὡς θέλει, ἐποίησεν πάντα, καὶ οὐδὲν μὴ παρέλθῃ τῶν δεδογματισμένων ὑπ' αὐτοῦ. Πάντα ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσι, καὶ οὐδὲν λέληθεν τὴν βουλὴν αὐτοῦ. Εἰ οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα· † ἡ ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα, καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει

ἴσ. παρῆλθε.

ἴσ. εἰ

[2] Hunc Jobi locum ad resurrectionem primus traxit B. Clemens; quem alii postea sunt secuti. Sed quis à primis illis Christianis, sæculo majoribus, omnium Scripturæ locorum germanam explanationem

Et carnem hanc meam reſuſcitabis, quæ omnia hæc paſſa eſt. Job 19. 25.

XXVII. Hac igitur ſpe mentes noſtræ & cogitationes fixæ, firmiter adhæreant ei, qui fidelis eſt in promiſſionibus, & juſtus in judiciis. Qui mentiri vetuit, multo minus ipſe mentietur: nihil enim Deo impoſſibile præterquam mentiri. Exſuſcitetur in nobis fides ejus, & quod omnia ipſi propinqua ſint conſideremus. In verbo magnificentiæ ſuæ conſtituit omnia, & in verbo poteſt omnia funditus evertere. *Quis dicet ei, quid feciſti? vel, quis fortitudinis ejus robori reſiſtet?* Sap. 11. 22. & 12. 12. Quando & quemadmodum voluit, omnia ab ipſo ſunt facta, neq; quicquam ab eo ſemel decretum, infectum præteriit. Omnia coram ipſo ſunt, nihilq; conſilium ejus latuit. Si *cæli enarrant gloriam Dei, opera autem manuum ejus annuntiat firmamentum.* Si *Dies diei eructat verbum, & nox* Pſal. 19. 2.

nem expoſtulet? Quis in multis illos non æquè hallucinatos exiſtimet, atque eorum nepotes?

nocti

γέλλει γνῶσιν· καὶ οὐκ εἰσὶ λόγοι, οὐδὲ λαλιαί, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν.

Πάντων οὖν βλεπομένων καὶ ἀκουομένων, φοβηθῶμεν αὐτὸν, καὶ ἀπολείπωμεν φαύλων ἔργων μιαρὰς ὀπιθυμίας, ἵνα τῷ ἐλέει αὐτοῦ * σκεπάσωμεν ἀπὸ τῶν μελλόντων κριμάτων. † Ποῦ γάρ τις ἡμῶν δύναται φεύγειν ἀπὸ τῆς κραταιᾶς χειρὸς αὐτοῦ; ποῖος δὲ κόσμος δέξεταί κνα τῶν [3] αὐτομολούντων ἀπ' αὐτοῦ; Λέγει γάρ που τὸ [4] γραφεῖον, Ποῦ * ἀφήξω, καὶ ποῦ κρυβήσομαι ἀπὸ τοῦ προσώπου σου; ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ εἶ ἐκεῖ· ἐὰν ἀπέλθω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς γῆς, ἐκεῖ ἡ δεξιά σου· ἐὰν καταστρώσω εἰς τὰς ἀβύσσους, ἐκεῖ τὸ πνεῦμά σου. Ποῖ οὖν τις

ἴσ. σκεπαθῶμεν.
ἴσ. Ποῖ.
ἴσ. ἀφίξομαι.

[3] Hesychius, αὐτόμολος, ὁ πρὸς τοὺς πολεμίους ἀπελθὼν, προδότης. In hac voce interpretanda peccavit magnus Casaubonus, Polyb. lib. 4. pag. 322. ubi ὁ δὲ αὐτόμολος, *Automolum* vertit, quasi nomen esset proprium. At Polybius Ætolum quendam transfugam intelligit, cujus ante meminerat, ut monuit Casaubono par, si non in quibusdam superior, Henricus Valesius, Præfatione in Excerpta ex Collectaneis Constantini Porphyrogenetæ.

[4] Hinc patet Cl. Is. Vossium, in Responsione ad iteratas

nocti indicat scientiam:[5] *& non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.*

XXVIII. Cum omnia igitur videantur & audiantur, metuamus eum, & impuras concupiscentias pravorum operum desceramus, ut à futuro judicio, ejus misericordia, tegamur. Quo enim quis nostrum à potente ejus manu fugere potest? Quis mundus ab eo desciscentem & transfugam recipiet? Dicit enim alicubi scriptura, *Quo fugiam, &* Ps. 139.6. *ubi à facie tua occultabor? Si ascendero in cœlum tu illic es; si ad terræ extrema abiero, dextra tua illic; si stratum posuero in abyssо, illic est spiritus tuus.* Quò igitur abibit

iteratas P. Simonii Objectiones immeritò existimare vocem χαφῆον ab Aquila fuisse confictam. Hinc etiam nrmatur Epiphanii locus, hæresi 29. sect. 7. ubi, de Nazarenis agens, ait, libros hagiographos à Judæis etiam χαφεῖα appellari. Post Epiphanium idem tradit Damascenus.

[5] H. e. *Et non sunt sermones obscuri & verba submissa, quæ non intelligantur.* Ita post Eusebium eximius Paraphrastes Lud. Ferrand.

quis-

ἴος ἀπέλθῃ, ἢ πῶς ἀποδράσῃ ἀπὸ τοῦ τὰ πάντα ἐμπριέχοντος;

Προσέλθωμεν οὖν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι ψυχῆς, ἁγνὰς καὶ ἀμιάντους χεῖρας ἄρροντες πρὸς αὐτὸν, ἀγαπῶντες τὸν ἐπιεικῆ καὶ εὔσπλαγχνον πατέρα ἡμῶν, ὃς † ἐκλογῆς μέρος ἐποίησεν ἑαυτῷ. Οὕτω γὰρ γέγραπται, Ὅτε διεμέρισεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς ᾖ ἔσπειρεν υἱοὺς Ἀδὰμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων †. ἐγενήθη μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακὼβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ. Καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει Ἰδοὺ κύριος λαμβάνει ἑαυτῷ ἔθνος ἐκ μέσου ἐθνῶν, ὥσπερ λαμβάνει ἀνθρωπος τὴν ἀπαρχὴν αὐτοῦ τῆς ἅλω, καὶ ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ ἔθνους ἐκείνου, ἅγια ἁγίων.

ἴσ. ἡμᾶς.

ἴσ. διέσπειρεν.

ἴσ. Θεοῦ.

Ἁγίου οὖν μερὶς ὑπάρχοντες, ποιήσωμεν τὰ τοῦ ἁγιασμοῦ πάντα, φεύγοντες καταλαλιὰς, μιαρὰς τε καὶ ἀγνοὺς συμπλοκὰς, μέθας τε καὶ νεωτερισμοὺς, καὶ βδελυκτὰς ἐπιθυμίας, μυσαραν μοιχείαν, βδελυκτὴν ὑπερηφανίαν. Θεὸς γάρ, φησιν, ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεί-

ἴσ. ἀναγνοὺς. Lege λάγνους, ex Reverendi parentis conjectura. Hesychius, λάγνος, ὁ αἰσχρός; περὶ πορνείαν ἐπιτοημένος.

νοις

quispiam, vel quò aufugiet, ab eo qui omnia complectitur?

XXIX. Quare castas & puras manus elevantes, & benignum & misericordem patrem nostrum diligentes, in sanctitate cordis accedamus ad ipsum, qui nos sibi ipsi electionis sortem fecit. Sic enim scriptum est, *Quando dividebat altissimus gentes*, Deut. 32. 8. & 9. *quando disseminavit filios* Adæ, *constituit terminos gentium, secundum numerum Angelorum Dei. Et factus est pars domini* Jacob, *funiculus hæreditatis ejus* Israel. Et in alio loco dicit, *Ecce Dominus tollit sibi gentem è medio* Deut. 4. 34. *gentium, prout homo primitias areæ* Num. 18. *suæ accipit, & ex gente illa Sancta* 27. *Sanctorum egredientur.*

XXX. Cum igitur portiones sancti simus, faciamus omnia quæ ad sanctitatem pertinent, obtrectationes devitantes, scelestos & incestos complexus, ebrietates, insolentias, concupiscentias abominandas, detestandum adulterium, execrabilem superbiam, *Deus enim*, inquit, *superbis re-* Prov. 3. 34. *sistit,*

νοις δὲ δίδωσι χάριν. Κολληθῶμεν οὖν ἐκείνοις, οἷς ἡ χάρις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δέδοται. Ἐνδυσώμεθα τὴν ὁμόνοιαν ταπεινοφρονοῦντες, * ἐγκρατευόμενοι, ἀπὸ πάντος ψιθυρισμοῦ καὶ καταλαλιᾶς πόῤῥω ἑαυτοὺς ποιοῦντες, ἔργοις δικαιούμενοι, καὶ μὴ λόγοις. Λέγει γὰρ, Ὁ τὰ πολλὰ λέγων, καὶ αὐτακούσεται, ἢ ὁ εὔλαλος οἴεται εἶναι δίκαιος; εὐλογημένος γενητὸς γυναικὸς ὀλιγόβιος. Μὴ πολὺς ἐν ῥήμασι γίνου. Ὁ ἔπαινος ἡμῶν ἔστω ἐν Θεῷ, καὶ μὴ ἐξ αὐτῶν· αὐτεπαινετοὺς γὰρ μισεῖ ὁ Θεός. Ἡ μαρτυρία τῆς ἀγαθῆς πράξεως ἡμῶν διδόσθω ὑπ' ἄλλων, καθὼς ἐδόθη τοῖς πατράσιν ἡμῶν τοῖς δικαίοις. Θράσος καὶ αὐθάδεια καὶ τόλμα, τοῖς κατηραμένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἐπιείκεια καὶ ταπεινοφροσύνη, καὶ πραΰτης παρὰ τοῖς εὐλογημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Ἰσ. καὶ

•

Κολληθῶμεν οὖν τῇ εὐλογίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἴδωμεν τίνες αἱ ὁδοὶ τῆς εὐλογίας. Ἀνακυλίξωμεν τὰ ἀπ' ἀρχῆς γενόμενα. Τίνος χάριν εὐλογήθη ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ; οὐχὶ δι-

καιοσύνην

sistit: humilibus autem dat gratiam. Adglutinemur igitur eis quibus gratia à Deo concessa est, concordiam cum animi modestia induamus, continentiæ dono instructi, susurrationem omnem & obtrectationem procul devitemus, operibus non autem verbis justificemur. Dicit enim, *Qui multa dicit, & vicissim audiet, aut etiam eloquens putat se esse justum? Beneditus natus mulieris, brevis vitæ: ne multus sis in verbis.* Sit laus nostra à Deo, & non à nobis ipsis, Deus enim suarum laudum præcones odio habet; testimonium bonarum nostrarum actionum ab aliis nobis exhibeatur, sicut patribus nostris qui justi erant exhibitum est. Temeritas, arrogantia, & audacia, maledictis à Deo; moderatio vero, humilitas, & mansuetudo illis qui à Deo benedicti sunt.

Job. 11. 2. 3. & 14. 1 Eccl. 5. 2. 2 Cor. 10. 17. Rom. 2. 29.

XXXI Ejus igitur benedictioni firmiter adhæreamus, & quænam sint benedictionis viæ, videamus; revolvamº diligenter quæ ab initio facta sunt. Cujus gratia *Abrahamus* pater noster be- Jac. 2. 21.

καιοσύνην καὶ ἀλήθειαν διὰ πίστεως ποιήσας; Ἰσαὰκ μετὰ πεποιθήσ[εως γι-νώ]σκων τὸ μέλλον, ἡδέ[ως ἐγένε]το θυσία. Ἰακὼβ μετὰ ταπεινοφρ[οσύ-νης] ἐξεχώρησεν τῆς γῆς αὐ[τοῦ φεύγων ἀδελ]φὸν, καὶ ἐπορεύθη πρὸς [Λα-βὰν,] καὶ ἐδούλευσεν· καὶ ἐδό[θη αὐ-τῷ] τὸ δωδεκασκῆπτρον τοῦ [Ἰσρα-ήλ.]

[Εἴ] τις καθ' ἓν ἕκαστον εἰλικρι[νῶς] κατανοήσῃ, ἐπιγνώσεται [τὰ με]γαλεῖα τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδο[μένων] δωρεῶν. Ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἱερεῖ[ς] καὶ λευῖται, πάντες οἱ λειτουργ[οῦν]τες τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ Θεοῦ ἐξ αὐτοῦ ὁ κύριος Ἰησοῦς τὸ κατὰ σάρκα ἐξ αὐτοῦ βασιλεῖς, καὶ ἄρχοντες, καὶ ἡγή-μενοι, κατὰ τὸν Ἰούδαν· τὰ δὲ λοιπὰ σκῆ-πτρα αὐτοῦ ἐκ ἐν μικρᾷ δόξῃ ὑπάρ-χουσιν, ὡς ἐπαγγελαμένου τοῦ Θεοῦ. ὁ Ἔσται τὸ σπέρμα σου ὡς οἱ ἀστέρες τοῦ οὐ-ρανοῦ. Πάντες οὖν ἐδοξάσθησαν καὶ ἐμε-γαλυνθήσαν, οὐ δι' αὐτῶν, ἢ τῶν ἔργων αὐτῶν, ἢ τῆς δικαιοπραγίας ἧς κατεν-γάσαντο, ἀλλὰ διὰ τοῦ θελήματος αὐ-τοῦ. Καὶ ἡμεῖς οὖν διὰ θελήματος αὐ-τοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κληθέντες, οὐ δι'

ἑαυτῶν

nedictus fuit? nonne quia justitiam & veritatem per fidem operatus est. *Isaacus* cum confidentia futurum dignoscens, placidè factus est sacrificium. *Jacobus* in humilitate à fratre fugiens, terram suam deseruit, & profectus est ad *Labanem* illique inservivit, & datæ sunt ei duodecim tribus *Israelis*. 2Reg. 11.

XXXII. Si quis particulatim singula verè & accuratè consideraverit, donorum quæ per eum concessa sunt, magnificentiam intelliget. Ab illo enim sacerdotes omnes & Levitæ, qui altari Domini inserviunt, ab illo Dominus Jesus secundum carnem, ab illo Reges, Principes, & gubernatores ex familia & sanguine Judæ, originem traxerunt. Nec reliquæ ejus tribus in parvo honore sunt, promittente scilicet Domino; *Erit semen tuum tanquam stellæ cæli.* Omnes igitur glorificati & magnificati sunt, non per seipsos, aut eorum opera, aut justas actiones quas patrarunt, sed per voluntatem ejus. Sic & nos ex voluntate ejus in Christo Jesu vocati, non Gen. 27. 17.

ἑαυτῶν δικαιούμεθα, οὐδὲ διὰ τῆς ἡμετέρας σοφίας, ἢ συνέσεως, ἢ εὐσεβείας, ἢ ἔργων ὧν κατειργασάμεθα ἐν ὁσιότητι καρδίας. Ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως, δι' ἧς πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὁ παντοκράτωρ Θεὸς ἐδικαίωσεν· ᾧ ἔστω δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἴσ. ποιήσομεν. ἴσ. ἀργήσομεν. ἴσ. ἐγκαταλείψομεν.

Τί οὖν * ποιήσωμεν, ἀδελφοί; † ἀργάζωμεν ἀπὸ τῆς ἀγαθοποιΐας, καὶ * ἐγκαταλείπωμεν τὴν ἀγάπην μηδαμῶς τοῦτο ἐάσαι ὁ δεσπότ[ης] ἐφ' ἡμῖν γεγενηθῆναι· ἀλλὰ σπεύσωμεν μετὰ ἐκτενεία[ς] καὶ προθυμίας, πᾶν ἔργον ἀγα[θὸν] ἐπιτελεῖν. Αὐτὸς γὰρ ὁ δημιουργὸς, καὶ δ[εσπότης] τῶν ἁπάντων, ἐπὶ τοῖς ἔρ[γοις] αὐτοῦ ἀγαλλιᾶται. Τῷ γὰρ παμμεγεθεστάτῳ αὐ[τοῦ] κράτει οὐρανὸς ἐστήρι[ξεν,] καὶ τῇ ἀκαταλήπτῳ αὐτοῦ σ[οφίᾳ ἐκό]σμησεν αὐτούς· γῆν τε [δὲ] ἐμέ[ρισεν ἀπὸ τοῦ περιέχον[τος αὐ]τὴν ὕδατος, καὶ ἥδρασεν [ὡς πύργο]ν ἀσφαλῆ, τοῦ ἰδίου βου[λήμα]τος † θεμέλιον. τά τε ἐν αὐ[τῇ ζῶ]α φοιτῶντα, τῇ ἑαυτοῦ [προστά]ξει ἐκέλευσεν εἶναι. θάλα[σσάν τε καὶ] τὰ ἐν αὐτῇ ζῶα προδημι[ουργήσ]ας, ἐνέκλεισεν τοῦ ἑαυτ

ἴσ. θεμελίῳ.

per nos ipsos justificamur, neque per sapientiam nostram, intelligentiam, pietatem, vel opera, quæ in puritate cordis & sanctimonia operati sumus; sed per fidem, per quam omnipotens Deus, omnes ab initio justificavit. Cui sit gloria in secula seculorum. Amen.

XXXIII. Quid igitur faciemus Fratres, cessabimus à bonis operibus, & charitatem derelinquemus? Neutiquam hoc à nobis fieri permittat Dominus, sed cum diligentia & animi alacritate, omne opus bonum peragere festinemus. Ipse enim opifex & Dominus omnium, in operibus suis exultat. Cœlos enim suprema sua & maxima potentia stabilivit, illosq; incomprehensibili sua sapientia ornavit; terram etiam, ab aqua quæ illam ambit, separavit, & tanquam stabilem turrim propriæ voluntatis fundamento firmavit; & animalia quæ in illa versantur jussu suo præcepit esse. Mare etiam, & quæ in illo animalia cum prius creasset, potentia

ἑαυτοῦ [δυ]νάμει. ἐπὶ πᾶσι τὸ ἐξοχώτατον, [καὶ] παμμεγεθὲς κατὰ διάνοιαν, [ἄνθρ]ωπον, ταῖς ἱεραῖς καὶ ἀμώμοις χερσὶν ἔπλασεν, τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος χαρακτῆρα. οὕτω γάρ φησιν ὁ Θεὸς, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν· καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Ταῦτα οὖν πάντα τελειώσας, ἐπῄνεσεν αὐτὰ, καὶ εὐλόγησεν καὶ εἶπεν Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε * Ἴδωμεν ὅτι τὸ ἐν † ἔργοις ἀγαθοῖς πάντες ἐκοσμήθησαν οἱ δίκαιοι. καὶ αὐτὸς οὖν ὁ κύριος ἔργοις ἑαυτὸν κοσμήσας, ἐχάρη. Ἔχοντες οὖν τοῦτον τὸν ὑπογραμμὸν, ἀέκνως προσέλθωμεν τῷ θελήματι αὐτοῦ ἐξ ὅλης ἰσχύος ἡμῶν ἐργασώμεθα ἔργα δικαιοσύνης.

ἴσ εἴδωμεν
ἴσ. τοῖς.

Ὁ ἀγαθὸς ἐργάτης μετὰ παῤῥησίας λαμβάνει τὸν ἄρτον τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀνωθρὸς καὶ πρεπμένος, οὐκ ἀντοφθαλμεῖ τῷ ἐργοπρέκτῃ αὐτοῦ. Δέον οὖν ἐστὶν προθύμους ἡμᾶς εἶναι εἰς ἀγαθοποιΐαν. ἐξ αὐτοῦ γάρ ἐστι τὰ πάντα. Πρὸς λέγει γὰρ ἡμῖν. Ἰδοὺ ὁ κύριος, καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ πρὸ προσώπου αὐτοῦ, ἀποδ

ſua incluſit. Præ omnibus animal excellentiſſimum, & intellectus dignitate celſiſſimum, hominem, imaginis ſuæ characterem, ſacris & inculpatis manibus formavit. Sic enim dicit Deus, *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & creavit Deus hominem, maſculum & feminam creavit eos.* Gen. 1. 26. Hæc omnia cum perfeciſſet, laudavit ea, & benedixit, dixitque, *Creſcite & multiplicamini.* Gen. 1. 28. Videmus juſtos omnes bonis operibus ornatos fuiſſe: ipſe etiam Dominus operibus ſeipſum ornans, gaviſus eſt. Habentes itaque hoc exemplar, ad voluntatem ejus impigrè accedamus, & omnibus noſtris viribus opus juſtitiæ operemur.

XXIV. Bonus operarius cum fiducia panem operis ſui accipit; ſegnis vero & remiſſus, operum diſtributorem non audet intueri. Ad benefaciendum igitur alacres & promptos nos eſſe oportet, ex hoc enim omnia conſtant. Prædicit enim nobis, *Ecce Dominus & merces ejus coram ipſo, ut red-* Eſ. 40. 10. & 62. 11.

ναι ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Προτρέπεται οὖν ἡμᾶς ἐξ ὅλης τῆς καρδίας
ἴσ. αὐτό. ἐπ' * αὐτῷ, μὴ ἀργοὺς μήτε παρειμένους εἶναι ἐπὶ πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Τὸ καύχημα ἡμῶν καὶ ἡ παῤῥησία ἔστω ἐν αὐτῷ. ὑποτασσώμεθα τῷ θελήματι αὐτοῦ κατανοήσωμεν τὸ πᾶν πλῆθος τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, πῶς τῷ θελήματι αὐτοῦ λειτουργοῦσιν παρεστῶτες. Λέγει γὰρ ἡ γραφὴ, Μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ, καὶ χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ ἐκέκραγον, ἅγιος ἅγιος, ἅγιος, Κύριος σαβαὼθ, πλήρης πᾶσα κτίσις τῆς δόξης αὐτοῦ. Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐν ὁμονοίᾳ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναχθέντες, τῇ συνειδήσει, ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος βοήσωμεν πρὸς αὐτὸν ἐκτενῶς, εἰς τὸ μετόχους ἡμᾶς γενέσθαι τῶν μεγάλων καὶ ἐνδόξων ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ. λέγει γὰρ, Ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ὅσα ἑτοίμασεν τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν.

Ὡς μακάρια καὶ θαυμαστὰ τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ ἀγαπητοί! ζωὴ ἐν ἀθανασίᾳ, λαμπρότης ἐν δικαιοσύνῃ, ἀλήθεια ἐν παῤῥησίᾳ, πίστις ἐν πεποιθήσει,

ἐγκρά-

dat unicuique ſecundum opus ſuum. Itaque nos hortatur ex toto corde, ne ſegnes & deſides ſimus ad omne opus bonum; Gloriatio noſtra & fiducia in eo ſit; voluntati ejus ſubjiciamur, & multitudinem univerſam Angelorum ejus diligenter conſideremus, quemadmodum adſtantes voluntatem ejus exequantur. Dicit enim ſcriptura, *Mille millia adſtabant ei, & dena millia denum millium miniſtrabant ei.* Dan. 7. 10. *Et clamabant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth, plena eſt omnis creatura gloria ejus.* Eſa. 6. 3. Ergo & nos in concordia & conſcientia in unum congregati, ut magnarum & glorioſarum promiſſionum ejus participes fiamus, tanquam uno ore impenſe & ardenter ad eum clamemus. Dicit enim, *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit exſpectantibus eum.* 1 Cor. 2. 9. De hoc loco haud præclarè ſenſit Hegeſippus, ſi Stephano Gobaro fides apud Photium Cod. 232.

XXXV. Quam beata, dilecti, & mirabilia ſunt dona Dei! vita in immortalitate, ſplendor in juſtitia, veritas in libertate, fides in fiducia, tem-

ἐγκράτεια ἐν ἁγιασμῷ, & ζωῇ ἁγίᾳ κατέπιπτεν πρὸς τὸν Δεσπότην ἡμῶν. Τίνα οὖν ἄρα ἔξιν τὰ ἐπιμαζόμενα τοῖς καμμύουσιν; ὁ δημιουργὸς & πατὴρ τῶν αἰώνων ὁ παντογνώστης, αὐτὸς γινώσκει τὸν ποσοπτα & τὸν κάλλιστον αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ ἀγωνισώμεθα εὑρεθῆναι ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν καταμενόντων αὐτὸν, ὅπως μεταλάβωμεν τῆς ἐπηγγελμένων δωρεῶν. πῶς δ' ἔσται τοῦτο ἀγαπητοί; ἐὰν ἐστηριγμένη ἡ Δέησις ἡμῶν πίστεως πρὸς τὸν Θεὸν, ἐὰν ζητῶμεν τὰ εὐάρεστα & εὐπρόσδεκτα αὐτῷ, ἐὰν ἀποτελέσωμεν τὰ ἀνήκοντα τῇ ἀμώμῳ βουλήσει αὐτοῦ, & ἀκολουθήσωμεν τῇ ὁδῷ τῆς ἀληθείας, ἀποῤῥίψαντες ἀφ' ἑαυτῶν πᾶσαν ἀδικίαν & ἀνομίαν, πλεονεξίαν, ἔριδας, κακοηθείας τε & δόλους, ψιθυρισμούς τε & καταλαλιάς, θεοστυγίαν, ὑπερηφανίαν τε & ἀλαζονείαν, κενοδοξίαν τε & † φιλοξενίαν. Ταῦτα γὰρ οἱ πράσσοντες συγχωρεῖ τῷ Θεῷ ὑπάρχειν οὐ μόνον οἷς οἱ πράσσοντες αὐτὰ, ἀλλὰ & οἷς συνδοκοῦντες αὐτοῖς· λέγει γὰρ ἡ γραφή. Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός, ἵνα τί

Is. 1. 16.

Is. φιλοπαμίαν, ἢ φιλοκωμίαν, ἢ φιλοξενίαν.

Quam ultimam lectionem germanam puto.

† Hinc restituitur Romanorum locus 1. 32. quem hic tacito auctore laudat B. Clemens. Plura diximus in Observationibus S. p. 136.

temperantia in ſanctitate, & hæc omnia ſub intellectum noſtrum cadunt: quænam igitur ſunt quæ præſtolantibus eum præparantur? ſanctus opifex & ſeculorum pater, quantitatem & pulchritudinem eorum novit: nos igitur, ut promiſſorum donorum participes fiamus, in numero expectantium eum reperiri, ſerio contendamus. Quomodo autem hoc fiet, dilecti? Si fide in Deum cogitationes noſtræ ſtabilitæ fuerint, ſi grata illi & accepta diligenter quæſiverimus, ſi quæ ad inculpatam ejus voluntatem ſpectant, fecerimus, & viam veritatis ſequuti fuerimus; abjicientes à nobis omnem injuſtitiam, iniquitatem, cupiditatem, contentiones, malitias, fraudes, ſuſurrationes, obtrectationes, odium Dei, ſuperbiam, faſtum, vanam gloriam, & ambitionem: qui enim hæc faciunt Deo odio ſunt, *neque illi ſolum qui hæc faciunt, ſed qui eis conſentiunt:* dicit enim Scriptura, *Peccatori autem dixit Deus, quare* Rom. 1. 32. Pſal. 50. 16.

tu

σὺ διηγῇ τὰ δικαιώματά μου, ⁊ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου; σὺ δὲ ἐμίσησας παιδείαν, ⁊ ἐξέβαλες τοὺς λόγους μου εἰς τὰ ὀπίσω. εἰ ἐθεώρεις κλέπτην συνήρεχες, ⁊ μετὰ μοιχῶν τὴν μερίδα σου ἐτίθεις· τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν, ⁊ ἡ γλῶσσά σου συνέπλεκεν δολιότητας. καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, ⁊ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρός σου ἐτίθεις σκάνδαλον. ταῦτα ἐποίησας ⁊ ἐσίγησα, ὑπέλαβες [7] ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος. ἐλέγξω σε, ⁊ παραστήσω σε κατὰ πρόσωπόν σου. σύνετε δὴ ταῦτα οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ, μήποτε ἁρπάσῃ ὡς λέων, ⁊ μὴ ἦ ῥυόμενος. θυσία αἰνέσεως δοξάσει με, κἀκεῖ ὁδὸς ἐν ᾗ δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.

ἴσ. ! εὐείσομαι. Αὕτη ἡ ὁδός, ἀγαπητοί, ἐν ᾗ εὑρήσομεν τὸ σωτήριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἀρχιερέα τῆς προσφορᾶς ἡμῶν, τὸν προστάτην ⁊ βοηθὸν τῆς ἀδυναμίας ἡμῶν. Διὰ τούτου † ἀτενίσωμεν εἰς τὰ ὕψη τῶν

ἴσ. ἀτενίζομεν καὶ ἐνοπτριζόμεθα.

[7] ἄνομε, ex Clemente Alex. Strom. lib. 4. h. e. *inique*, ut transtulit vetus interpres.

οὐρανῶν

tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum. Tu vero odisti disciplinam, & projecisti sermones meos retrorsum. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundavit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum: hæc fecisti & tacui, existimasti iniquitatem, quod ero tui similis, arguam te, & statuam te contra faciem tuam. Intelligite jam hæc qui obliviscimini Deum, ne quando rapiat tanquam leo, & non sit qui eripiat. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutem Dei.

XXXVI. Hæc est via, dilecti, in qua salutare nostrum [8] Jesum Christum, oblationum nostrarum summum sacerdotem infirmitatis nostræ patronum & defensorem invenimus: per hunc in cœlum sublime aspici-

[8] Photius c. 126. Biblioth. Clem. Alex Str. 4. pag. 518. & Clemens noster in fine hujus Epistolæ.

mus,

οὐρανῶν, διὰ τοῦτο ἐνοπτρισώμεθα τὴν ἄμωμον καὶ ὑπερτάτην ὄψιν αὐτοῦ. Διὰ τούτου ἠνεώχθησαν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς καρδίας· διὰ τούτου ἡ ἀσύνετος καὶ ἐσκοτισμένη διάνοια ἡμῶν ἀναθάλλει εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς· διὰ τούτου ἠθέλησεν ὁ δεσπότης τῆς ἀθανάτου γνώσεως ἡ-
Sap. 7. 26. μᾶς γεύσασθαι· ὃς ὢν * ἀπαύγασμα τῆς
Heb. 1. 3. μεγαλωσύνης αὐτοῦ, τοσούτῳ μείζων ἐστὶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον ὄνομα κεκληρονόμηκεν. γέγραπται γὰρ οὕτως, Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. ἐπὶ δὲ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, οὕτως εἶπεν ὁ δεσπότης, Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σοῦ, κ[αὶ τὴν κατά]σχεσιν τὰ πέρατα τ[ῆς γῆς.] καὶ πάλιν λέγει πρὸς αὐ[τὸν, Κάθου] ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἀν[θῶ τοὺς] ἐχθρούς σου ὑποπόδιο[ν τῶν πο]δῶν σου· τίνες οὖν οἱ [ἐχθροὶ αὐτοῦ;] οἱ φαῦλοι καὶ ἀντιτασσ[ό-μενοι τοῦ Θεοῦ] τῷ θελήματι τὸ θέλημα [ἴδιον.]

Στρα-

mus, per hunc vultum ejus immaculæum, & excelſum tanquam in ſpeculo intuebimur, per hunc oculi cordis noſtri aperti ſunt, per hunc intellectus noſter inſipiens & obtenebratus in admirabilem ejus lucem reſloreſcit, per hunc voluit nos Dominus immortalem cognitionem guſtare, qui magnificentiæ ejus ſplendor & radius exiſtens, tanto major eſt Angelis, quanto præſtantius nomen ſortitus eſt: ſcriptum enim eſt, *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignis flammam.* De filio autem ſuo, ſic dixit Dominus, *Filius meus es tu, ego hodie genui te: poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Et rurſus dicit ad eum, *Sede à dextris meis donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Quinam autem ſunt inimici ejus? Homines perverſi, & qui divinæ voluntati ſuam voluntatem opponunt.

Heb. 1. 3, 4.

Pſal. 104. 4.

Pſal. 2. 7.

Pſal. 110. 1.

XXXVII.

Σπαλιδυσώμεθα οὖν, ἀν[δρες ἀδελ]φοὶ, μελέτα πάσης ἐκτενεί[ας ἐν τοῖς] ἀμώμοις προσαγωγαῖσιν [αὐτοῦ,] καὶ πρὸ πάντων τὸν τραπ[δυ]μένους τοῖς ἡγουμένοις ἡ[μῶν,] πῶς εὐζήκλως, πῶς † ἀνεκτ[ικῶς,] πῶς ἐπιπαγμένως ὑπο[δε]χ[ὴ]σι τὰ δίκαια αὐτόμενα ὁ πρωτ[ος] ἐστιν ἐνδρῆσι, οὐδὲ χιλίαρχοι, οὐδὲ ἑκατοντάρχοι, οὐδὲ πεντηκοντάρχοι, οὐδὲ τὸ καθεξῆς· ἀλλ' ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι τὰ ὑπηρετούμενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ τῶν ἡγουμένων ὑπηρετεῖ· Οἱ μεγάλοι δίχα τῶν μικρῶν ὑ δύνανται εἶναι, οὐδὲ οἱ μικροὶ δίχα τῶν μεγάλων· Σύγκρασίς τις ἐστὶν ἐν πᾶσι, καὶ ἐν τούτοις χρῆσις. Λάβωμεν τὸ σῶμα ἡμῶν, ἡ κεφαλὴ δίχα τῶν ποδῶν οὐδὲν ἐστιν, οὕτως οὐδὲ οἱ πόδες δίχα τῆς κεφαλῆς· τὰ δὲ ἐλάχιστα μέλη τοῦ σώματος ἡμῶν, ἀναγκαῖα καὶ εὔχρηστά ἐστιν ὅλῳ τῷ σώματι· ἀλλὰ πάντα συμπνεῖ, καὶ ὑποτάσσεται μιᾷ χρῆται εἰς τὸ σώζεσθαι ὅλον.

ἴσ. αὐτῶν. ἴσ. εὐείκτως.

Σωζέσθω οὖν ἡμῶν ὅλον τὸ σῶμα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ ὑποτασσέσθω ἕκαστος τῷ πλησίον αὐτοῦ, κα[θὼ] ἐτάχθη

XXXVII. Militemus igitur, viri fratres, cum omni assiduitate in inculpatis ejus præceptis, consideremus milites qui ducibus nostris in bello parent, quemadmodum ordinate, prompte, & cum omni subjectione imperata exequantur; non omnes sunt Prætores neque chiliarchæ, neque centuriones, neque quinquaginta militum præfecti, & sic deinceps; unusquisq; vero in suo ordine & statione quæ à Rege & Tribunis imperantur, peragit: magni sine parvis, & parvi sine magnis consistere nequeunt, mixtura quædam est in omnibus, & in his usus. Exemplo nobis sit corpus nostrum, caput sine pedibus nihil est, prout neque pedes sine capite; mini- 1 Cor. 12.
ma autem corporis nostri membra universo corpori necessaria & utilia sunt, & cuncta ad conservationem totius conspirant, & una eademque subjectione utuntur.

XXXVIII. Servetur itaque corpus nostrum in Christo Jesu, & unusquisq; proximo suo subjiciatur juxta ordi- 1 Pet. 5. 5.

ἐτέθη ἐν τῷ χαρίσματι αὐτοῦ. ὁ ἰσχυ-
ἴσ. πλημμελείτω, ἀτημελείτω. ρὸς μὴ * τιμμελείτω τὸν ἀσθενῆ, ὁ δὲ
ἀσθενὴς ἐντρεπέτω τὸν ἰσχυρόν. ὁ πλή-
σιος ἐπιχορηγείτω τῷ πτωχῷ, ὁ δὲ
πτωχὸς εὐχαριστείτω τῷ Θεῷ, ὅτι ἔδω-
κεν αὐτῷ δι' οὗ ἀναπληρωθῇ αὐτοῦ τὸ
ὑστέρημα· ὁ σοφὸς ἐνδεικνύσθ[ω] τὴν σο-
φίαν αὐτοῦ, μὴ ἐν λόγοις ἀλλ' ἐν ἔρ-
γοις ἀγαθοῖς· ὁ ταπεινοφρονῶν μὴ ἑαυ-
ἴσ. ὑφ'. τῷ μαρτυρείτ[ω,] ἀλλ' ἐάτω † ὑπ' ἑ-
τέρου ἑαυτὸν μ[αρ]τυρεῖσθαι· ὁ ἁγνὸς ἐν
Dele καὶ ex Clemente Alex. τῇ σαρκὶ * καὶ μὴ ἀλαζονευέσθω, γι-
νώσ[κων ὅτι ἕτε]ρός ἐστιν ὁ ἐπιχορηγῶν
[αὐτῷ] τὴν ἐγκράτειαν. Ἀναλογι-
[σώμε]θα οὖν ἀδελφοὶ, ἐκ ποίας [ὕ-
λης] ἐγενήθημεν, ποῖοι καὶ τί[νες εἰ-
σήλθομεν εἰς τὸν κόσμον, [ὡς ἐκ τ]οῦ τ[ά-
φου καὶ σκότους· [ὁ ποιή]σας ἡμᾶς καὶ δη-
μιουργήσας [εἰσήγα]γεν εἰς τὸν κόσμον ἀ-
τοῦ, [προε]τοιμάσας τὰς εὐεργεσί[ας]
[αὐτ]οῦ πρὶν ἡμᾶς γενηθῆναι. [Τα-
τ]α οὖν πάντα ἐξ αὐτοῦ ἔχοντες, [ὀ-
φεί]λομεν κατὰ πάντα εὐχαριστεῖν [αὐ-
τῷ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων
Ἀμήν.

Ἄφρ

nem in quo per gratiam ejus, positus est. Fortis ne negligat imbecillem, imbecillis fortem revereatur, dives pauperi largiatur, pauper Deum laudet, quod ei alium largitus sit, per quem ejus penuria & indigentia suppleri potest. [2] Sapiens non in verbis sed in bonis operibus sapientiam suam manifestet, humilis non sibi testimonium ferat, sed alteri permittat, de eo testimonium præbere. Qui carne castus est, ne insolescat, cum sciat alium esse qui continentiæ donum ipsi tribuat. Consideremus igitur, fratres, ex qua materia facti simus, qui & quales mundum tanquam ex sepulchro & tenebris ingressi simus: qui nos fecit & condidit, præparatis prius benefactis suis antequam nasceremur, in mundum suum introduxit. Hæc igitur omnia cum ab eo habeamus, in omnibus gratias ipsi agere debemus, cui est gloria in secula seculorum, Amen.

[1] Clem. Alex. ubi sup.

Ἄφρονες καὶ ἀσύνετοι, καὶ μωροὶ, καὶ ἀπαίδευτοι χλευάζουσιν ἡμᾶς καὶ μυκτηρίζουσιν, ἑαυτοὺς βουλόμενοι ἐπαίρεσθαι τῶν διανοίαις αὐτῶν· κ' γὰρ δύναται θνητὸς ἢ κ'ς ἰσχὺς γηγενοῦς; γέγραπται γὰρ, Οὐκ ἦν μορφὴ πρὸ ὀφθαλμῶν μου· ἀλλ' ἢ αὔραν καὶ φωνὴν ἤκουον· κ' γὰρ; μὴ καθαρὸς ἔσται βροτὸς ἔναντι κυρίου; ἢ ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἄμεμπτος ἀνήρ; εἰ κατὰ παίδων αὐτοῦ οὐ πιστεύει, κατὰ δὲ ἀγγέλων αὐτοῦ σκολιόν τι ἐπενόησεν· οὐρανὸς δὲ καθαρὸς ἐνώπιον αὐτοῦ· ἔα δὲ, οἱ κατοικοῦντες οἰκίας πηλίνας, ἐξ ὧν καὶ αὐτοὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ ἐσμεν. ἔπαισεν αὐτοὺς σκοτὸς τρόπον, καὶ ἀπὸ προϊσθεν ἕως ἑσπέρας τοῦτο ἔκ εἰσιν· παρὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοῖς ἑαυτοῖς βοηθῆσαι ἀπώλοντο. ἐνεφύσησεν αὐτοῖς καὶ ἐτελεύτησαν, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς σοφίαν· ὀπικάλεσαι δὲ εἴ τις σοι ἐπακούσεται, ἢ εἴ κνα ἁγίων ἀγγέλων ἄψει· καὶ γὰρ ἄφρονα ἀναιρεῖ ὀργὴ, πεπλανημένον δὲ θανατοῖ ζῆλος· ἐγὼ δὲ ἑώρακα ἄφρονας ῥίζας βάλλοντας, ἀλλὰ εὐθ

[1] Hinc egregiè restituitur Jobi locus in Codicibus nostris, qui vulgo habent τοὺς δὲ κατοικοῦντας, [illegible] lo sensu. Clementis nostri lectionem firmat Edi[illegible] Romana Job. 15. 16. & ex parte MS. Alex.

ἐβρ

XXXIX. Homines imprudentes, desipientes, fatui & illiterati, dum cogitationibus suis inflantur, nos ludibrio habent, & naso suspendunt. *Quid enim potest mortalis, aut quale robur ex terra geniti?* scriptum enim est, *Non erat figura ante oculos meos,* Job. 4. 16. *sed auram & vocem audiebam: quid enim? nunquid homo coram Domino mundus erit, vel de operibus suis inculpabilis vir? Si contra servos suos non credit, & adversus Angelos suos pravum quid advertit: & cœlum non* 15. 15. *est mundum ante eum: multo minus habitantes domos luteas, ex quibus & ipsi de eodem luto sumus. Percussit* 4. 19. *illos tanquam tinea, & à mane usque ad vesperam ultra non sunt, eo quod non possunt sibi ipsis subvenire, perierunt: insufflavit eis, & interierunt, quia non habebant sapientiam. Invoca autem, si quis tibi respondeat, vel* 5. 1. *si quem sanctorum Angelorum aspicias; etenim stultum perimit ira, errantem autem occidit zelus. Ego autem vidi stultos radicem mittentes, sed*

ἐβράθη αὐτῶν ἡ δίαιτα· πόῤῥω γένοιντο οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἀπὸ σωτηρίας· κολαβρισθείησαν ἐπὶ θύραις ἡσσόνων, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐξαιρούμενος· ἃ γὰρ ἐκείνοις ἠτίμασται, δίκαιοι ἔδονται· αὐτοὶ δὲ ἐκ κακῶν οὐκ ἐξαίρετοι ἔσονται.

Προδήλων οὖν ἡμῖν ὄντων τούτων, καὶ ἐγκεκυφότες εἰς τὰ βάθη τῆς θείας γνώσεως, πάντα τάξει ποιεῖν ὀφείλομεν, ὅσα ὁ δεσπότης ἐπιτελεῖν ἐκέλευσεν· κατὰ καιροὺς τεταγμένους τάς τε προσφορὰς καὶ λειτουργίας ἐπιτελεῖσθαι, καὶ οὐκ εἰκῇ ἢ ἀτάκτως [ἐκέλευσεν] γίνεσθαι, ἀλλ' ὡρισμένοις καιροῖς καὶ ὥραις· ποῦ τε καὶ διὰ τίνων ἐπιτελεῖσθαι θέλει, αὐτὸς ὥρισεν τῇ ὑπερτάτῃ αὐτοῦ βουλήσει· ἵν' ὁσίως πάντα γινόμενα ἐν εὐδοκήσει, εὐπρόσδεκτα εἰς τῷ θελήματι αὐτοῦ. Οἱ οὖν τοῖς προστεταγμένοις καιροῖς ποιοῦντες τὰς προσφορὰς αὐτῶν, εὐπρόσδεκτοί τε καὶ μακάριοι· τοῖς γὰρ νομίμοις τοῦ δεσπότου ἀκολουθοῦντες οὐ διαμαρτάνουσιν· τῷ γὰρ ἀρ-

[3] H. e. *Contemnantur* Κόλαβρος, *porcellus*, quo apud Judæos nihil contemptius. Olympiadorum & Suidam vise. Aliàs κολαβρίζειν est *lascivè saltare*, ut ad Athenæum docuit Casaubonus.

χιερεῖ

statim absumpta est illorum habitatio: longe fiant filii eorum à salute, & conterantur super januas minorum, & non erit qui eripiat; quæ enim illi congregaverunt justi comedent, ipsi vero de malis non liberabuntur.

XL. [1] Cum igitur hæc nobis sint manifesta, etiam in profunda divinæ cognitionis introspicientes, debemus omnia rite & ordine facere quæ Dominus peragere nos jussit, præstitutis etiam temporibus oblationes & officia sacra perficere: neque temere vel inordinate voluit ista fieri, sed statutis temporibus & horis, ubi etiam & à quibus peragi vult, ipse excelsissima sua voluntate definivit, ut religiose omnia secundum ejus beneplacitum adimpleta, grata & accepta ipsius voluntati essent. Qui igitur præfinitis temporibus oblationes suas faciunt, accepti & beati sunt: Domini enim mandata sequentes, non aberrant. Summo quippe sa-

[1] Clem. Alex. ibid.

χιερεῖ ἰδίαι λειτουργίαι δεδομένοι εἰσί· ὡς τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται, καὶ λευΐταις ἰδίαι διακονίαι ἐπίκεινται. ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασιν δέδεται.

Ἕκαστος ὑμῶν, ἀδελφοί, ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι εὐχαριστείτω Θεῷ, ἐν ἀγαθῇ συνειδήσει ὑπάρχων, μὴ παρεκβαίνων τὸν ὡρισμένον τῆς λειτουργίας αὐτῷ κανόνα ἐν σεμνότητι. Οὐ πανταχοῦ, ἀδελφοί, προσφέρονται θυσίαι ἐνδελεχισμοῦ, ἢ * εὐχῶν, ἢ περὶ ἁμαρτίας καὶ † πλημμελίας. ἀλλ' ἐν Ἱερουσαλὴμ μόνῃ· κἀκεῖ δὲ οὐκ ἐν πανὶ τόπῳ προσφέρεται, ἀλλ' ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ πρὸς τὸ θυσιαστήριον, μωμοσκοπηθὲν τὸ προσφερόμενον διὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν προειρημένων λειτουργῶν. οἱ οὖν παρὰ τὸ καθῆκον τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ποιοῦντές τι, θάνατον τὸ [4] πρόστιμον ἔχουσιν. Ὁρᾶτε, ἀδελφοί, ὅσῳ πλείονος κατηξιώθημεν γνώσεως, τοσούτῳ μᾶλλον ὑποκείμεθα κινδύνῳ.

ἴσ. εὐχαριστηριῶν. ἴσ. πλημμελίας.

[4] Hesychius, πρόστιμον, ζημία.

cerdoti ſua munera tributa ſunt, ſacerdotibus locus proprius aſſignatus eſt, & Levitis ſua miniſteria incumbunt. Laicus præceptis laicis conſtringitur.

XLI. Unuſquiſque veſtrum, Fratres, in ſuo ordine & ſtatione manens, Deo in bona conſcientia gratias agat, & cum decore intra præſcriptum miniſterii ſui canonem ſe contineat. Non in omni loco, Fratres, offeruntur ſacrificia perpetua & diurna, vel pro gratiarum actione, vel pro peccatis & delictis, ſed Hieroſolymis tantum; neque illic in quovis loco fit oblatio, ſed in atrio templi ad altare, diligenter prius inſpecto ſacrificio à ſummo ſacerdote, & prædictis miniſtris. Qui igitur, præter id quod voluntati ejus conſentaneum eſt, aliquid admittunt, mortis ſupplicio puniuntur. Videtis, Fratres, quo majore cognitione digni ſumus habiti, eo graviori periculo obnoxii ſumus.

XLII.

Οἱ ἀπόστολοι ἡμῶν εὐηγγελίσθησαν τὸ τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ἐξεπέμφθη ὁ Χριστὸς οὖν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ· ἐγένοντο οὖν ἀμφότερα εὐτάκτως ἐκ θελήματος Θεοῦ. Παραγγελίαν οὖν λαβόντες, καὶ πληροφορηθέντες διὰ τὴν ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πιστωθέντες τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, μετὰ πληροφορίας πνεύματος ἁγίου ἐξῆλθον εὐαγγελιζόμενοι, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μέλλειν ἔρχεσθαι. Κατὰ χώρας οὖν καὶ πόλεις κηρύσσοντες, καθίσανον τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν, δοκιμάσαντες τῷ πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν· καὶ τοῦτο οὐ καινῶς, ἐκ γὰρ δὴ πολλῶν χρόνων ἐγέγραπτο περὶ ἐπισκόπων καὶ διακόνων· οὕτως γάρ που λέγει ἡ γραφή· § Καταστήσω τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς διακόνους αὐτῶν ἐν πίστει.

Κα

§ Locus iſte aliter concipitur in Editionibus hodiernis, ut apud Irenæum, lib. 4. cap. 44. Vnitaque dubitem quin B. Clemens locum illum, ut alios aliquot, paulò immutarit, ut ad propoſitum ſuum

XLII. Apoſtoli nobis à Chriſto evangelizaverunt, Jeſus Chriſtus à Deo. Miſſus enim eſt Chriſtus à Deo, & Apoſtoli à Chriſto; & factum eſt utrumque decenter ex voluntate ejus. Mandata quippe accipientes, & per reſurrectionem Domini noſtri Jeſu Chriſti, plena certitudine imbuti, Deique verbo confirmati. cum certa Spiritus Sancti fiducia egreſſi ſunt, annunciantes regni Dei adventum. Per regiones igitur & urbes verbum prædicantes, primitias eorum, ſpiritu probantes, Epiſcopos & Diaconos eorum qui crediturі erant, conſtituerunt. Neque hoc quidem novum inſtitutum fuit, multis enim retro ſeculis de Epiſcopis, & Diaconis ſcriptum eſt. Sic enim alicubi dicit ſcriptura, *Conſtituam Epiſcopos eorum in juſtitia, & diaconos eorum in fide.* Eſ. 60. 17.

ſuum aptaret. Nec Hebræus textus ſecus ſentire nos cogit, ut pluribus contendit vir notiſſimæ eruditionis Henricus Hammondus.

XLIII.

Καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ οἱ ἐν Χριστῷ
ἴσ. πεδ- * πιστεύοντες τῷ Θεῷ ἔργον τοιοῦτο
δίντις. κατεπισπῶνται τὰς περιεργημένας; ὅπου γε
ὁ μακάριος πιστὸς θεράπων ἐν ὅλῳ
ἴσ. ἐς. τῷ οἴκῳ Μωϋσῆς, † τὰ διαπεταγμένα
αὐτῷ πάντα ἐσημειώσατο ἐν ταῖς ἱεραῖς
βίβλοις, ᾧ καὶ ἐπακολουθήσωμεν οἱ λοιποὶ
πεφῶτες, συνεπιμαρτυροῦντες τοῖς ὑπ'
αὐτοῦ νενομοθετημένοις. Ἐκεῖνος γὰρ ζή-
λου ἐμπεσὼν περὶ τῆς ἱερωσύνης, καὶ
σασιαζουσῶν τῶν φυλῶν, ὁποία αὐτῷ ἐν
τῷ ἐνδόξῳ ὀνόματι κεκοσμημένῳ, ἐκέ-
λευσεν τοὺς δώδεκα φυλάρχους προσενεγ-
κεῖν αὐτῷ ῥάβδους. ἐπιγεγραμμένας ἑ-
κάστης φυλῆς κατ' ὄνομα· καὶ λαβὼν αὐ-
τὰς ἔδησεν, καὶ ἐσφράγισεν τοῖς δακτυ-
λίοις τῶν φυλάρχων, καὶ ἀπέθετο αὐ-
τὰς εἰς τὸν σκηνὸν τοῦ μαρτυρίου, ἐπὶ τὸν
τράπεζαν τοῦ Θεοῦ· καὶ κλείσας τὸν σκη-
νὸν ἐσφράγισεν τὰς κλεῖδας, ὡσαύτως
καὶ τὰς ῥάβδους· καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἄν-
δρες ἀδελφοὶ, ἧς ἂν φυλῆς ἡ ῥάβδος
βλαστήσῃ, ταύτην ἐκλέλεκται ὁ Θεὸς,
εἰς τὸ ἱεραστεύειν καὶ λειτουργεῖν αὐτῷ
προσίας δὲ ἡμέρας, συνεκάλεσεν πρὸς
αὐ-

XLIII. Et quid mirum, si quibus in Christo à Deo hoc munus commissum fuit, prædictos constituerint? quandoquidem beatus Moyses fidelis servus in universa domo, omnia quæ Heb. 3. 5.
ipsi mandata erant, in sacris libris notaverit: quem cæteri prophetæ uno consensu sequuti sunt, testimonium eis præbentes, quæ ab ipso legibus sancita sunt. Ille enim, cum æmulatio pro sacerdotio incidisset, & tribus inter se dissentirent, quænam illarum Num. 17.
glorioso illo nomine & titulo ornanda esset, jussit duodecim tribuum principes afferre sibi virgas, quæ uniuscujusque tribus nomen inscriptum haberent; quas cum accepisset in fasciculum ligavit, & annulis principum tribuum signavit, & in tabernaculo testimonii ac mensa domini deposuit eas, clausoque tabernaculo, claves similiter & virgas signavit, & dixit eis, Viri fratres, cujus tribus virga germinaverit, hanc elegit Dominus, quæ ipsi sacra faciat & ministret. Ma- Num. 11.
ne autem facto congregavit universum 21.
popu-

τὸν Ἰσραὴλ, τὰς ἑξακοσίας χιλιάδας τῶν ἀνδρῶν, [καὶ ἐπε]δείξατο τοῖς φυλάρχοις [τὰς σφρα]γίδας. καὶ ἤνοιξεν τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ προσ[ήνεγκεν] ῥάβδους· καὶ εὑρέθη ἡ ῥάβ[δος] Ἀαρὼν οὐ μόνον βεβλα[στηκυῖα,] ἀλλὰ καὶ καρπὸν ἔχουσα. Τί δοκεῖτε, ἀγαπητοί; οὐ π[ρο]έγνω] Μωϋσῆς τοῦτο μελλειν ἔ[σεσθαι:] μάλιστα ἤδει· ἀλλ' ἵνα μὴ ἀ[κατα]στα]σία γένηται ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ὁ[τ]ὸν ἐποί]ησεν εἰς τὸ δοξασθῆναι [τὸ ὄνο]μα τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου [Θεοῦ,] ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἴσ. οὕτως ἐνόησεν.

Καὶ οἱ ἀπόστολοι ἡμῶν ἔγνωσαν διὰ τὸ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἔρις ἔσται ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπισκοπῆς. διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν προγνωσιν εἰληφότες τελείαν, κατέστησαν τοὺς προειρημένους καὶ μεταξὺ ἐπινομὴν δεδώκασιν, ὅπως ἐὰν κοιμασθῶσιν, διαδέξωνται ἕτεροι ἀνδοκιμασμένοι ἄνδρες, τὴν λειτουργίαν αὐτῶν. Τοὺς οὖν κατασταθέντας ὑπ' ἐκείνων, ἢ μεταξὺ ὑφ' ἑτέρων ἐλλογίμων ἀνδρῶν, συνευδοκησάσης τῆς ἐκκλησίας πάσης, καὶ λειτουργήσαντας ἀμέμπτως

populum *Israel*, sexcenta millia virorum, & tribuum principibus sigilla ostendit, tabernaculum testimonii aperuit, & virgas protulit; & inventa est virga *Aaronis* non tantum germinasse, sed & fructum ferens. Quid, dilecti, vobis videtur, an non hoc futurum præsciverat *Moyses?* Maxime noverat: verum ne seditio & confusio in populo *Israel* oriretur, ita fieri excogitavit, scilicet ut nomen veri & solius Dei glorificaretur, cui sit gloria in secula seculorum, Amen.

XLIV. Et Apostoli nostri per Jesum Christum Dominum nostrum cognoverunt, contentionem de nomine Episcopatus obortiuram: atque ob hanc causam perfecta præscientia præditi, constituerunt prædictos, ac deinceps ordinationem dederunt, ut in defunctorum locum alii viri probati succedere, & illorum munia exequi possent. Constitutos itaque ab illis, vel deinceps ab aliis viris celebribus, cum consensu universæ ecclesiæ, quiq; incul-

μέμπ̃ως τῷ ποιμνίῳ τ̃ῦ Χριστ̃ῦ μετὰ
ζαπεινοφροσύνης, ἡσύχως τε ἀδόμως
μεμαρτυρημένους τε πολλοῖς χρόνοις ὑπὸ
πάντων, τούτους ὑ δικαίως νομίζομεν
ἀποβαλέσθαι τῆς λειτουργίας· ἁμαρτὼν
γὰρ ὑ μικρὰ ἡμῖν ἔσται, ἐὰν τὸν τ̃ῆς
μέμπ̃ως τε ἰσίως ἀφορισθέντας τὰ δῶρα,
τῆς ὑπ̃οκρ̃ίσεως [a] ἀποβάλωμεν. Μα-
χάριοι οἱ ἀφορισθέντες ἕνεκεν δικαιοσύνης
περὶ, οἵτινες ἔκαρπον τε πλείαν ἐσο-
μένην ἀνάλυσιν· ὑ γὰρ ἐυλαβ̃ῶντας μὴ κα-
ἐυθὺς μετανίσῃ ἀπὸ τ̃ῆς ἱδρυμένης αὐτοῖς
πίστ̃ως. Ὁρ̃ῶμεν γὰρ ὅτι ἐνίοις ὑμεῖς μὲν
πηάγητε καλῶς πολιτ̃ευομένοις, ἐκ
τ̃ῆς ἀμέμπ̃ως αὐτοῖς πεπιστευμένης λει-
τουργίας.

Φιλόν[εικοι] ἐστε, ἀδελφοί, τε ζηλω-
τοὶ τῶν [μὴ] ἀνηκόντων εἰς σωτηρίαν.
Ἐ[γκύπτετ]ε εἰς τὰς γεαφὰς, τὰς α-
ληθ̃εῖς [ῥήσεις] πνεύματος τ̃ῆ ἁγί-
ας. * ὑπ̃ὸ τῶν [ὅλ ὑ]δὲν ἄδικον φανὲν πε-
γεαπ̃[τοιη]μένον γέγεαπται ἐν αὐ-

Is. 53. 9.

[a] Locum hunc, à Patricio Junio peſſimè verſum, rectiſſimè immutavit Joh. Fell vigilantiſſimus Oxonienſium Antiſtes, & ipſo prior H. Hammondus, in lectiſſimis Diſſertationibus de Epiſcopatu.

τοῖς

inculpate ovili Christi deservierunt eum humilitate, quiete & absq; omni sorde & turpitudine, & longo tempore ab omnibus testimonium præclarum reportarunt, hos non sine injuria munere vel officio suo exui existimamus. Non enim leviter peccabimus, si eos, qui sancte & sine reprehensione offerunt munera, episcopatu ejicimus. Beati sunt presbyteri, qui viam sunt emensi, & diem obierunt, quique perfectam & fructuosam dissolutionem consequuti sunt, non enim verentur, nequis eos de loco in quo constituti sunt dejiciat, & in alium transferat. Videmus enim nos nonnullos à munere transduxisse, quo præclare fungebantur, & quo rite & sine ulla reprehensione cohonestati sunt.

XLV. Contentiosi estis, Fratres, rerum, quæ ad salutem minime pertinent, accensi zelo. Scripturas diligenter inspicite, quæ Sp. sancti vera sunt oracula; in illis nihil injustum neq; fictum aut simulatum contineri, dis-

ταῦ· [ὑ γδ ἐ]υρήσετε δικαίους ἀποβε-
[βλημ]ένους ἀπὸ ὁσίων ἀνδρῶν. [ἐδι]-
ώξθησθμ δίκαιοι, ἀλλ' ὑπὸ ἀνό[μω]ν.
ἐφυλάχθησθμ, ἀλλ' ὑπὸ [ἀν]οσίων· ἐλι-
ἴσ. ἀλλ'. πάσθησθμ * ὑπὸ πα[ρα]νόμων. ἀπεκτά-
ἴσ. ἀλλ'. νθησθμ † [ὑπ]ὸ τῶν μαχαιρῶν, & ἄδικα
ξύλον [πρ]εσβυτέρων * ζῶντα πάν-
τες [ὡ]κλευς ἤνεγκθμ. [Τ]ί γὰρ ἐ-
πωμθμ, ἀδελφοί; Δανιὴλ ὑπὸ τῶν φο-
βουμένων τὸν Θεὸν [ἐ]βλήθη εἰς λάκ-
κον λεόντων; Ἀνανίας & Ἀζαρίας &
Μισαὴλ, ὑπὸ τῶν θρησκευόντων τὸ μ
γαλωτρεπῆ & ἔνδοξον θρησκείαν τῶ
νάς τε καὶ εἱρχθησθμ εἰς κάμινον πυρ
μηδαμῶς τοῦτο γθμοῖτο. Τίνες οὖν
ταῦτα δρᾶσθμεν; οἱ συγγενεῖς & τ
ἴσ. ἐξέκαυ- σης καρδίας πλῆρεις, εἰς τοσοῦτο * ἐξέρ-
σ', ἢ, ἐξέ- σθμ θυμῶ, ὥστε τὸν ὄσιον & ἀμω
ρησαν. μον προσῆκον θυμοῦσθαι τῷ Θεῷ εἰς †
ἴσ. κάμινον κίδνα τοξικαλεῖν· μὴ εἰδότες ὅτι ὁ ὑψ
ἐμβαλεῖν. ταφήμασης & ὑπερασπιστὴς ἔστιν τῶ
καταρᾶ ζωοειδῶν λατρευόντων τ
ναρέτῳ ὀνόματι αὐτοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τ
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Οἱ
ὑπομένοντες ἐν πεποιθήσει, δόξαν & κ
μὼ κληρονόμησθμ· ἐπήρθησθμ τ

cite; non enim à viris ſanctis invenietis juſtos rejectos. Perſecutionem paſſi ſunt juſti, ſed ab impiis; in carcerem conjecti, ſed à profanis; lapidibus obruti, ſed ab iniquis & legum violatoribus; extincti ſunt, ſed à ſceleſtis & injuſta invidia contra eos ſtimulatis: quæ omnia cum paterentur, glorioſe & magnanimiter tulerunt. Quid enim Fratres dicemus? *Daniel* in ſpeluncam leonum, ab eis qui Deum timebant, conjectus eſt? *Ananias*, *Azarias* & *Miſael* incluſi ſunt in ardentis ignis camino, ab eis qui magnificum & glorioſum altiſſimi cultum profitentur? Abſit hoc unquam eveniat. Quinam igitur ſunt, qui hæc patrarunt? Abominandi & omni malitia pleni, tanto furore accenſi ſunt, ut ſervientes Deo in ſancta & inculpata voluntate, in camînum conjecerint; ignorantes Altiſſimum protectorem & defenſorem eorum eſſe, qui in pura conſcientia, nomen ejus virtute plenum colunt, cui ſit gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Illi vero in fiducia patienter tolerantes, Dan. 6. & 14. Dan. 3.

ἴσ ἔλαφροι, ἢ, ἔπαυροι.

* ἔπαφροι ἐγένοντο ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μνημοσύνῳ αὐτῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Αμήν.

Τοιούτοις οὖν ὑποδείγμασι κολληθῆναι καὶ ἡμᾶς δεῖ, ἀδελφοὶ· γέγραπται γὰρ, Κολλᾶσθε τοῖς ἁγίοις, ὅτι οἱ κολλώμενοι αὐτοῖς ἁγιασθήσονται· καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει, Μετὰ ἀνδρὸς ἀθῶου ἀθῶος ἔσῃ. [7] καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις. Κολληθῶμεν οὖν τοῖς ἀθώοις καὶ δικαίοις· εἰσὶν δὲ οὗτοι ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. Ἵ[να] τί ἔρεις, καὶ θυμοὶ, καὶ διχοστασίαι, καὶ σχίσματα, πόλεμός τε ἐν † ὑμῖν; ἢ οὐχὶ ἕνα Θεὸν ἔχομεν, καὶ ἕνα Χριστόν; καὶ ἓν πνεῦμα τῆς χάριτος τὸ ἐκχυθὲν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ μία κλῆσις ἐν Χριστῷ; ἵνα τὰ διέλκομεν καὶ διασπῶμεν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, καὶ στασιάζομεν πρὸς τὸ σῶμα τὸ ἴδιον, καὶ εἰς τοσαύτην ἀπόνοιαν ἐρχόμεθα, ὥστε ἐπιλαθέσθαι ἡμᾶς ὅτι μέλη ἐσμὲν ἀλλήλων; Μνήσθητε τῶν λόγων Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, εἶπε γὰρ

ἴσ. ἡμῖν.

? Καὶ μετ' ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔσῃ. Ita Codex Alex.

Οὐ

gloriæ & honoris hæredes facti ſunt, & à Deo in memoria ipſorum exaltati & elevati, in ſecula ſeculorum. Amen.

XLVI. Talibus igitur exemplis & nos adhærere oportet, Fratres; ſcriptum enim eſt, *Sanctis vos adjungite, quia qui illis adhærent ſanctificabuntur.* Et rurſus in alio loco, *Cum viro innocente innocens eris, & cum perverſo* [8] *perverteris.* Quare innocentibus & juſtis jungam⁹ nos, ii quippe ſunt electi Dei. Cur inter nos ſunt contentiones, iræ, ſimultates, ſchiſmata & bellum? Nonne unum Deum, & unum Chriſtum habemus? Nonne unus eſt Spiritus gratiæ, qui ſuper nos effuſus eſt, & una vocatio in Chriſto? cur Chriſti membra divellimus & diſcerpimus, & contra proprium corpus ſeditionem movemus, eoq; veſaniæ devenimus, ut alios aliorum membra eſſe obliviſcamur? Recordamini verborum Domini noſtri Jeſu Chriſti, dixit enim;

Ecclus. 6. 35. 1 Cor. 7. 14. Pſal. 18. 26.

[8] Hoc eſt, *perverſo malum inures*, ut ad hunc locum Interpretum Pſalmorum facilè princeps Ludovicus Ferrand, Advocatus Pariſienſis.

ἴσ. δι' οὗ τὰ σκάνδαλα ἔρχεται. ἴσ. μᾶλλον.

Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ· * καλὸν ἦν αὐτῷ † εἰ οὐκ ἐγεννήθη, ἢ ἕνα τῶν ἐκλεκτῶν μου σκανδαλίσαι· κρεῖττον ἦν αὐτῷ περιτεθῆναι μύλον, καὶ καταποντισθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἕνα τῶν μικρῶν μου σκανδαλίσαι. Τὸ σχίσμα ὑμῶν πολλοὺς διέστρεψεν, πολλοὺς εἰς ἀθυμίαν ἔβαλεν, πολλοὺς εἰς διστάγμον, τοὺς πάντας ἡμᾶς εἰς λύπην καὶ ἐπίμονος ὑμῶν ἐστιν ἡ στάσις.

Ἀναλάβετε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ Ἀποστόλου· τί πρῶτον ὑμῖν ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου ἔγραψεν; ἐπ' ἀληθείας πνευματικῶς ἐπέστειλεν ὑμῖν, περὶ αὐτοῦ τε καὶ Κηφᾶ, καὶ Ἀπόλλω, διὰ τὸ καὶ τότε προσκλίσεις ὑμᾶς πεποιῆσθαι. Ἀλλ' ἡ πρόσκλισις ἐκείνη, ἧττον ἁμαρτίαν ὑμῖν προσηνέγκει· προσεκλίθητε γὰρ Ἀποστόλοις μεμαρτυρημένοις, καὶ ἀνδρὶ δεδοκιμασμένῳ παρ' αὐτοῖς. Νυνὶ δὲ καταμοήσατε τίνες ὑμᾶς διέστρεψαν, καὶ τὸ σεμνὸν τῆς περιβοήτου φιλαδελφίας ὑμῶν ἐμείωσαν. Αἰσχρὰ, ἀγαπητοὶ, καὶ λίαν αἰσχρὰ, καὶ ἀνάξια τῆς ἐν Χριστῷ ἀγωγῆς,

ἀκνέ-

Va illi per quem veniunt ſcandala, melius foret ei non natum fuiſſe, quam ut unum ex electis meis ſcandalizaret: præſtaret molam aſinariam de collo appenſam habere, & in mare demergi, quàm ut unum ex puſillis meis ſcandalizaret. Matt. 26. 24. Mar. 9. 42. Luc. 17. Mat. 18. 6. Schiſma veſtrum multos pervertit, multos in animi dejectionem, multos in vacillationem, omnes nos in triſtitiam conjecit, nos omnes mœrore affecit, & ſeditio veſtra durat nec adhuc ceſſat.

XLVII. Epiſtolam beati Pauli Apoſtoli in manꝰ ſumite, quid primum vobis ſtatim in initio Evangelii ſui ſcripſerit perpendite. Certe divinitus inſpiratꝰ, de ſeipſo, de *Cepha* & *Apollo*, per Epiſtolam vos monuit, etiam tum inter vos factiones & partium ſtudia fuiſſe. Verum in illa animorum inclinatione minꝰ à vobis peccatum eſt, in Apoſtolos enim præclaro teſtimonio celebres, & virum ab illis probatum, animis & affectu propendebatis. Nunc vero qui ſint, qui vos perverterint, & nominatiſſimi amoris veſtri fraterni decus imminuerint, vobiſcum perpendite. Turpia, 1 Cor. 1.

ἴσ. ἀκούεθ. * ἀκούεσθαι, τὴν βεβαιοτάτην, καὶ [9] ἀρ-
χαίαν Κορινθίων ἐκκλησίαν, δι' ἓν ἢ
δύο πρόσωπα, στασιάζειν πρὸς τοὺς πρεσ-
βυτέρους. καὶ αὕτη ἡ ἀκοὴ οὐ μόνον εἰς
ἡμᾶς ἐχώρησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἑτε-
ροκλινεῖς ὑπάρχοντας ἀφ' ἡμῶν. ὥστε
καὶ βλασφημίας ἐπιφέρεσθαι τῷ ὀνόμα-
τι κυρίου. διὰ τὴν ὑμετέραν ἀφροσύ-
ἴσ. τε. νην, ἑαυτοῖς † τὸ κίνδυνον ἐπεξεργά-
ζεσθε.

Ἐξάρωμεν οὖν τοῦτο ἐν τάχει, καὶ
προσπέσωμεν τῷ δεσπότῃ, καὶ κλαύτω-
μεν ἱκετεύοντες αὐτὸν, ὅπως ἵλεως γενό-
μενος ἐπικαταλλαγῇ ἡμῖν, καὶ ἐπὶ τὴν
ἴσ. κ. σεμνὴν τῆς φιλαδελφίας * ἁγνὴν ἀγω-
γὴν ἀποκαταστήσῃ ἡμᾶς. Πύλη γὰρ δι-
καιοσύνης ἀνέωγμα εἰς ζωὴν αὕτη,
καθὼς γέγραπται, Ἀνοίξατέ μοι πύλας
δικαιοσύνης εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἐξομο-
λογήσομαι τῷ κυρίῳ· αὕτη ἡ πύλη τοῦ
κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ.

[9] Loquitur hic B. Clemens non absolutè, sed comparatè ad alias Ecclesias ab Apostolis fundatas. Non erat itaque cur locus iste sapientissimum Bignonium torqueret.

Πολλῶν

Fratres, turpia valde, & Chriſtiana converſatione indigna, fama percrebeſcunt; antiquam ſcilicet & in fide firmiſſimam Corinthiorum Eccleſiam, unius aut duorum cauſſa, contra Preſbyteros ſeditionem movere. Et hic quidem rumor non tantum ad nos, ſed ad eos etiam qui à nobis, & à fide animo ſunt alieniore, manavit; ita ut propter veſtram amentiam, blaſphemiæ nomini Domini inferantur, & vobis ipſis periculum creetur. Rom. 2. 24. 2 Tim. 6. 1.

XLVIII. Tollamus igitur hoc è medio quam celerrime, pedibus Domini advolvamur, & flentes ſuppliciter implorem⁹ eum, ut propiti⁹ factus, nobis reconciliari velit, noſq; priſtinæ, caſtæ, & decoræ fraterni amoris converſationi reddat & reſtituat. Hæc enim porta juſtitiæ eſt ad vitam aperta: ſicut ſcriptum eſt, *Aperite mihi portas juſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor Domino; hæc porta Domini, juſti intrabunt in eam.* Pſal. 118. 19.

[1] Clem. Alex. Strom. 1. p. 283. 6. p. 646. & Str. 4. p. 518. Hieron. ad Epheſ. 4. 1. ſub Barnabæ nomine.

Cum

Πολλῶν οὖν πυλῶν ἀνεωγμῶν, ἡ ἐν δικαιοσύνῃ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾗ μακάριοι πάντες οἱ εἰσελθόντες, καὶ κατευθύνοντες τὴν πορείαν αὐτῶν, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ, ἀταράχως πάντα ἐπιτελοῦντες. Ἤτω κὶς πιστὸς, ἤτω δυνατὸς γνῶσιν ἐξειπεῖν, ἤτω Σοφὸς ἐν * δικαίᾳ κρίσει λόγων, ἤτω † ἁγνὸς ἐν ἔργοις· τοσούτῳ μᾶλλον ταπεινοφρονεῖν ὀφείλει, ὅσῳ δοκεῖ μᾶλλον μεῖζον εἶναι καὶ ζητεῖν τὸ κοινωφελὲς πᾶσιν, καὶ μὴ τὸ ἑαυτοῦ.

Cl. Al. διακρίσει.
Cl. Al. γοργός.

Ὁ ἔχων ἀγάπην ἐν Χριστῷ τηρησάτω τὰ τοῦ Χριστοῦ παραγγέλματα. τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τίς δύναται ἐξηγήσασθαι; τὸ μεγαλεῖον τῆς καλλονῆς αὐτοῦ, τίς ἀρκεῖ, ὡς δεῖ, εἰπεῖν; τὸ ὕψος εἰς ὃ ἀνάγει ἡ ἀγάπη, ἀνεκδιήγητόν ἐστιν. Ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ Θεῷ, ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν· ἡ ἀγάπη πάντα ἀνέχεται, πάντα μακροθυμεῖ· οὐδὲν βάναυσον ἐν ἀγάπῃ, οὐδὲν ὑπερήφανον· ἀγάπη σχίσμα οὐκ ἔχει, ἀγάπη οὐ στασιάζει· ἀγάπη πάντα ποιεῖ ἐν ὁμονοίᾳ· ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐτελειώθησαν πάντες

Cum igitur multæ portæ apertæ ſint, quæ in juſtitia eſt, eadem & in Chriſto eſt; in quam beati omnes qui intrarunt, & iter ſuum in ſanctitate & juſtitia direxerunt, ſine moleſtia omnia & in pace peragentes. Sit aliquis fidelis, ſit potens in explicanda cognitione, ſit ſapiens in ſermonum juſta dijudicatione, ſit caſtus in operibus, quanto major eſſe videtur, tanto humilior eſſe debet, & quod omnibus utilitatem afferat, non ſuum quærere.

XLIX. Qui charitatem in Chriſto habet, ſervet Chriſti mandata. Dilectionis Dei vinculum quis verbis exprimere poteſt? Quis pulchritudinis ejus magnalia, prout par eſt enarrare valet? Altitudo ad quam evehit charitas inenarrabilis eſt. Charitas nos Deo agglutinat, charitas peccatorum multitudinem tegit, charitas omnia ſuſtinet, omnia patienter tolerat, nihil illiberale & ſordidum in charitate, nihil ſuperbum, charitas non agnoſcit ſchiſma, charitas ſeditionem non movet, charitas omnia

1 Pet. 4. 8.
1 Cor. 10.

[1] Clem. Alex. ibid. p. 519.

in

τες οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. δίχα ἀγάπης
οὐδὲν εὐάρεστόν ἐστιν τῷ Θεῷ. Ἐν ἀ-
γάπῃ προσελάβετο ἡμᾶς ὁ δεσπότης
Διὰ τὴν ἀγάπην ἣν ἔσχεν πρὸς ἡμᾶς
τὸ αἷμα αὐτοῦ ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν ὁ
Χριστὸς ὁ Κύριος ἡμῶν, ἐν θελήματι
Θεοῦ, καὶ τὴν σάρκα ὑπὲρ τῆς σαρκὸς ἡ-
μῶν, καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν
ἡμῶν.

Ὁρᾶτε, ἀγαπητοί, πῶς μέγα καὶ
θαυμαστόν ἐστιν ἡ ἀγάπη, καὶ τῆς τελει-
ότητος αὐτῆς οὐκ ἔστιν ἐξήγησις. Τίς
ἱκανὸς ἐν αὐτῇ εὑρε[θῆναι] εἰ μὴ οὓς
* Αὐτός. ἂν καταξιώσῃ [ὁ Θεός; εὐχώμε]θα
Cl. Alex. οὖν καὶ αἰτώμεθα [εἶναι ἀξί]ους † αὐτῆς
ἵσ. αὐτῆς. ἵνα ἐν ἀγάπῃ [ζῶμεν,] δίχα προσκλί-
σεως ἀν[θρωπίνης.] ἄμωμοι. Αἱ γενε-
αὶ πᾶσαι ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τῆς δὲ ἡμέρας
παρῆ[λθον,] ἀλλ' οἱ ἐν ἀγάπῃ τελει-
Cl. Alex. [ωθέντες,] κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ χάριν
Θεοῦ. ἔχου[σι] χῶραν εὐσεβῶν· οἱ φανερ[ω-
θήσον]ται ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῆς βασιλ[εί-
ας] τοῦ Χριστοῦ· γέγραπται γὰρ, Εἴσελ-
[θε] εἰς τὰ ταμεῖα μικρὸν [ὅσον] ὅσον,
ἕως οὗ παρέλθῃ ἡ ὀργὴ καὶ θ[υμός] μου,

καὶ

concordia facit, in charitate omnes Dei electi perfecti sunt facti, sine charitate nihil Deo acceptum est, in dilectione nos Dominus sibi assumpsit: propter dilectionem quam erga nos habuit, Dom. noster Jesus Christus voluntate divina, sanguinem suum pro nobis debit, & carnem pro carne nostra, & animam pro animabus nostris. 1 Joh. 3. 16. 4. 9.

LI. Videtis, Fratres, quod magna & admiranda sit charitas, & perfectionem ejus nulla narratio æquare possit. Quis est idoneus ut in ipsa inveniatur, præter eos quos Deus dignos esse voluerit? Oremus igitur & precibus petamus, ut digni ea habeamur, & inculpati, sine studio & propensione aliqua humana, in charitate vitam transigamus. Generationes omnes usque in hodiernum diem præterierunt, qui vero per Dei gratiam in charitate sunt consummati, locum piorum obtinent, & in visitatione regni Christi manifestabuntur. Scriptum enim est, *Ingredere in cubicula tua, paululum quantulumcunque, donec ira mea & furor pertranseat:* Es. 26. 20.

&

& μνημονεύομεν ἡμέρας ἀγαθῆς, & ἀνακράζω ὑμᾶς [ἐκ] τῆς σπορᾶς ὑμῶν. Μακάριοί ἐσμεν ἀγαπητοὶ, εἰ [τοῦτο] πάντα τῷ Θεῷ ἐποιοῦμεν ἐ[ν ὁ]μονοίᾳ ἀγάπης, εἰς τὸ [ἀφε]θῆ[ναι] ἡμῖν δι' ἀγάπης τὰς ἁμαρτίας [ἡμῶν,] γέγραπται δ, Μακάριοι [ὧν ἀφέ]θησαν αἱ ἀνομίαι, & ὧν ἐπεκα[λύ]φθησαν αἱ ἁμαρτίαι· μακάριο. ἀ[νὴρ] ᾧ ὐ μὴ λογίσηται κύριο. ἁμαρ[τίαν, οὐδέ] ἔστι δ' πῷ στόματι αὐτοῦ δόλο. Οὗτο. ὁ μακαρισμὸς ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἐκλελεγμένους τοῦ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἴσ. ex Cl. Al. Ὅσοι ἔν ἄκοντες παρέδημεν διὰ πνας δι' τῆς ἀντικειμένης παρεμπόδισιν, ἀξιώσωμεν συγγνώμην ἴσ. αἰκίας.

Ὁ[σοι οὖν] τῆ[δε πο]λιτείᾳ διὰ τ[ῆς] ἀκλινε[ιμεν]ε, ἀξιώσωμεν [συγγνώμην] & ἐκεῖνοι ἢ οἰκειοῦσθαι τὴν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας & δι' αὐτοῦ ἐγκύπτεσθαι εἰς τὰ βάθη τοῦ οὐρανοῦ, ὀφείλουσιν τὸ κοινὸν τῆς ἐλπίδος σώζειν. Οἱ γὰρ μετὰ φόβου & ἀγάπης [πολι]τευόμενοι, ἑαυτοῖς θέλ[ουσιν] μᾶλλον † οἰκίας ἐφιστάνειν [ἢ τοῖς] πλησίον· μᾶλλον ἢ ἑαυτῶν καταγνώσιν φέρουσιν, ἢ τῆς παραδεδομένης ἡμῖν καλῆς

& recordabor diei boni, & ſuſcitabo vos è ſepulchris veſtris. Beati ſumus dilecti, ſi præcepta Domini in charitatis concordia impleverimus, ut per charitatem peccata noſtra nobis remittantur; ſcriptum enim eſt, *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Beatus vir, cui non imputabit Dominus peccatum, neque eſt in ore ejus dolus.* Hæc beatitudo contigit eis, qui per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum à Deo ſunt electi, cui ſit gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

2 Eſdræ 4. 4. Quem auctorem Græcos ſua lingua habuiſſe vel illa arguunt, quæ ex c. 5. v. 35. à Clemente Alexandr. Strom. l. 3. Græcè referuntur. Pſal. 32 8.

LI. Quotquot igitur inviti per aliquas adverſarii ſuggeſtiones deliquimus, veniam & indulgentiam imploremus, illos vero qui ſeditionis & diſſentionis principes & authores exſtiterunt, commune bonum ſpei attendere oportet. Qui enim in amore & charitate vitam degunt, ſeipſos potius quam proximos in cruciatus incidere volunt, & ſeipſos potius quam pulchram & juſtam traditam nobis conſenſionem, vituperant aut con-

καὶ δικαίας ὁμοφωνίας. Καλὸν γὰρ ἀνθρώπῳ ἐξομολογεῖσθαι περὶ τῶν παραπτωμάτων, ἢ σκληρῦναι τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καθὼς ἐσκληρύνθη ἡ καρδία τῶν στασιαζόντων πρὸς τὸν θεράποντα τοῦ Θεοῦ Μωϋσῆν· ὧν τὸ κρῖμα πρόδηλον ἐγενήθη, κατέβησαν γὰρ εἰς ᾅδου ζῶντες, καὶ θά[νατος κατέπιεν αὐ]τούς. Φαραὼ καὶ ἡ στρα[τία αὐ]τοῦ καὶ πάντες οἱ ἡγούμεν[οι]
ἴσ. ἀναβάται ἴσ. ἐ. Αἰγύπτου, τά τε ἅρματα καὶ οἱ [* ἱππό]ται αὐτῶν, † οἱ δι' ἄλλην τινὰ [αἰτίαν] ἐβυθίσθησαν εἰς θάλασσαν [ἐρυθρ]ὰν, καὶ ἀπώλοντο, ἀλλὰ διὰ [τὸ Σκλη]ρυνθῆναι αὐτῶν τὰς ἀσυ[νέτους] καρδίας, μετὰ τὸ γενέσθαι [τηλικαῦ]τα τέρατα ἐν γῇ Αἰγύ[πτου, διὰ θε]ράποντος τοῦ Θεοῦ Μωϋσέως.

Ἀπροσδεὴς, ἀδελφοὶ, [ὁ] δεσπότης ὑπάρχει τῶν ἁπάντων, [οὐ]δὲ οὐδενὸς
ἴσ. τοῦ. χρήζει, εἰ μὴ * τὸ [ἐξ]ομολογεῖσθαι αὐτῷ· φησὶ γὰρ ὁ ἐκλεκτὸς Δαβίδ, Ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ καὶ ἀρέσει αὐτῷ ὑπὲρ μόσχον νέον κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὁπλάς· ἰδέτωσαν πτωχοὶ καὶ εὐφρανθήτωσαν, καὶ πάλιν λέγει, Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ

condemnant. Melius enim eſt ut homo peccata ſua confiteatur, quam indurare cor ſuum, prout induratum eſt eorum cor, qui contra *Moyſem* famulum Domini ſeditionem concitarunt; quorum condemnatio manifeſta fuit, deſcenderunt enim in infernum vivi, & mors eos abſorpſit. *Pharao* unà cum ejus exercitu, & omnes præfecti *Ægypti*, currus etiam & equites eorum non aliam ob cauſam rubri maris profundo immerſi ſunt, & perierunt, quam quod ſtulta eorum corda poſt tot ſigna & miracula oſtenſa per famulum Domini in terra *Ægypti*, indurata fuerint. Num. 16. Exod. 14.

LII. Nullius rei, Fratres, indigus eſt Dominus, nihil à quoquam deſiderat, præterquam ut ipſi fiat confeſſio: dicit enim electus *David*, *Confitebor Domino & placebit ei ſuper vitulum novellum, cornua producentem & ungulas; videant pauperes & lætentur.* Et rurſus dicit, *Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo* Pſ. 69. 31. 50. 14.

ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου, καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε καὶ δοξάσεις με. θυσία γὰρ τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον.

Ἐπίστασθε γὰρ, καὶ καλῶς ἐπίστα[σθε, τὰ]ς ἱερὰς γραφὰς, ἀγαπητοὶ, [καὶ ἐγκε]κύφατε εἰς τὰ λόγια τοῦ [Θεοῦ εἰς ἀ]νάμνησιν οὖν ταῦτα [λάβετε. Μωϋσέως γὰρ ἀναβαί[νοντος εἰ]ς τὸ ὄρος, καὶ ποιήσαν[τος τεσσαρά]κοντα ἡμέρας, καὶ τεσσ[αράκοντ]α νύκτας ἀνηστείᾳ, καὶ [ταπειν]ώσει· εἶπεν πρὸς αὐτὸν [Θεὸς, Ἀνάστηθ]ι Μωϋσῆ, κατάβηθι [τὸ τάχος] ἐντεῦθεν, ὃκ ἠνόμησε [ὁ λαός σ]ου, οὓς ἐξήγαγες ἐκ γῆς [Αἰγύπτ]ου· παρέβησαν ταχὺ ἐκ [τῆς ὁδοῦ] ἧς ἐνετείλω αὐτοῖς, [ἐποίησαν] ἑαυτοῖς χωνεύματα. [Καὶ εἶπεν] κύριος πρὸς αὐτὸν, λελάλη[κα πρός] σε ἅπαξ καὶ δὶς λέγων, [ἑώρακα] τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ ἰδοὺ [λαὸς σ]κληροτράχηλος· ἔασόν με [ἐξολ]οθρεῦσαι αὐτοὺς καὶ ἐξα[λείψω τὸ] ὄνομα αὐτῶν ὑποκ[ά]τωθεν] τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ποιήσω [σε ἐ]θνος μέγα καὶ θαυμαστὸν [καὶ πολ]ὺ μᾶλλον ἢ τοῦτο. [Εἶπε δὲ Μ]ωϋσῆς, μ[ὴ]

δαμ[ᾶ]

vota tua. Et invoca me in die tribulationis tuæ, & eruam te, & glorificabis me. Sacrificium enim Deo, ſpiritus contribulatus. Pſ. 51.19.

LIII. Noſtis autem, dilecti, & probe noſtis ſacras Scripturas, & penitius in divina eloquia introſpexiſtis; illa igitur mente & memoria recolite. Cum *Moyſes* in montem aſcendiſſet, & quadraginta dies, ac totidem noctes in jejunio & humilitate tranſegiſſet, dixit ad eum Deus, *Sur-* Exod. 32. & Deut. 9.
re, deſcende velociter hinc, quia iniquitatem fecit populus tuus, quos eduxiſti de terra Ægypti; tranſgreſſi ſunt cito de via quam mandaſti eis, & fecerunt ſibi fuſilia. Et dixit Dominus ad illum, Locutus ſum ad te ſemel & bis dicens, Vidi populum hunc, & ecce populus dura cervicis eſt, dimitte me exterminare eum, & delebo nomen eorum de ſub cœlo, & faciam te in gentem magnam & mirandam, & multam magis quam Exod. 32. 10.
hic. Dixit autem Moyſes, *neuti-*

δαμῶς κύριε, [ἄφες τὴν] ἁμαρτίαν τῷ λαῷ τούτῳ, ἢ καὶ [3] με ἐξάλειψον ἐκ βίβλου ζώντων. Ὦ μεγάλης ἀγάπης, ὦ τελειότητος ἀνυπερβλήτου· παῤῥησιάζεται θεράπων πρὸς κύριον, αἰτεῖται ἄφεσιν τῷ πλήθει, ἢ καὶ ἑαυτὸν ἐξαλειφθῆναι μετ' αὐτῶν ἀξιοῖ.

Τίς οὖν ἐν ὑμῖν γενναῖος; τίς εὐσπλαγχνος; τίς πεπληροφορημένος ἀγάπης; εἰπάτω, Εἰ δι' ἐμὲ στάσις, καὶ ἔρις, καὶ σχίσματα, [4] ἐκχωρῶ, ἄπειμι, οὗ ἐὰν βούλησθε, καὶ ποιῶ τὰ προστασσόμενα ὑπὸ τοῦ πλήθους, μόνον τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ εἰρηνευέτω μετὰ τῶν καθεσταμένων πρεσβυτέρων. τοῦτο ὁ ποιήσας ἑαυτῷ μέγα κλέος ἐν κυρίῳ περιποιήσεται, καὶ πάντοπος δέξεται αὐτόν· τοῦ γὰρ κυρίου ἡ γὴ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Ταῦτα οἱ πολιτευόμενοι τὴν ἀμεταμέλητον πολιτείαν τοῦ Θεοῦ ἐποίησαν, καὶ ποιήσουσιν.

ἵσ. πεπληρωμένος.

Ἵνα δὲ καὶ ὑποδείγματα ἐθνῶν ἐνέγκωμεν· πολλοὶ βασιλεῖς καὶ ἡγέμενοι

[3] Rectior mihi videtur lectio ista, exemplari nostrorum lectione. Vide quæ diximus in Obs. Sacris p. 123.

[4] Epiphanius hæresi 27. adversus Carpocrat. Chrysost. Homil. 11. ad Eph.

λοιμ

quam Domine; remitte huic populo peccatum, vel etiam dele me de libro viventium. O charitatem magnam! O insuperabilem perfectionem! famulus Dominum libere alloquitur, pro plebe remissionem postulat, vel seipsum una cum eis deleri petit.

LIV. Qui igitur inter vos generosus est, qui misericors, & charitate plenus, dicat: Si propter me seditio, contentio & schismata orta sunt, emigrabo, abibo, quocunque volueritis, & quæ à plebe mandantur faciam, solum Christi ovile cum constitutis supra se presbyteris in pace degat. Qui hoc fecerit, magnam sibi gloriam in Domino conciliabit, & omnis locus libenter eum suscipiet. *Dominum enim est terra & plenitudo ejus.* Pſal. 24. Hæc faciunt, & porro facient, qui vitam juxta normam Dei, cujus nunquam pœniteat, instituunt.

LV. Ut autem etiam exempla Gentium [s] in medium proferamus; multi

[s] Origen. ad Jo. 1. 29.

λοιμικῆ πνῷ. ἐνσφάντῳ. καμῆ, χρημα-
μοδοτηθέντες, παρέδωκαν ἑαυτοὺς εἰς θα-
νατον, ἵνα ῥύσωνται διὰ τὸ ἑαυτῶν ἀ-
μεῖνον. τὰς πολιτείας. πολλοὶ ἐξεχώρη-
σαν ἰδίων πόλεων, ἵνα μὴ φασιάζω-
σιν ὅπη πλέον. Ἐπισάμιλλα πολλὰς ἐν
ἡμῖν παραδεδωκυῖας ἑαυτοὺς εἰς δεσμὰ,
ὅπως ἕτερους λυτρώσωνται. πολλοὶ ἑαυ-
τοὺς παρέδωκαν εἰς θηλείαν, ἐκ λαβόν-
τες τὰς ἐκμὰς αὐτῶν, ἕτερους ἐγώμισαν.
Πολλαὶ γυναῖκες ἐνδυναμωθεῖσαι ὑπὸ
τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἐπεπλέσθησαν
πολλὰ ἀνδρεῖα. Ἰωδὶθ ἡ μακάρια, ἡ
Συγκλεισμῷ ὕστερ τῆς πόλεως, ἠτήσατο
παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐαθῆναι ἐν
τῷ ἐξελθεῖν εἰς τὸ παρεμβολὴν τῶν
ἀλλοφύλων. παραδοῦσα οὖν ἑαυτὴν τῷ
κινδύνῳ ἐξῆλθεν διὰ ἀγάπην τῆς πα-
τρίδος, ἐκ τοῦ λαοῦ τοῦ ὄντος ἐν
Συγκλεισμῷ. ἐκ παρέδωκεν κύριος. Ὁ
λοφέρνην ἐν χειρὶ θηλείας. Οὐχ ἥ-
τον αὖ ἐκ ἡ τελεία κατὰ πίστιν Ἐλθὼν
κινδύνῳ ἑαυτὸν παρέβαλεν, ἵνα τὸ ὂν
δεκάφυλον τοῦ Ἰσραὴλ μέλλον ἀπολ-
ωδαι, ῥύσηται· διὰ γὰρ τῆς νηστείας, ἐ
τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς, ἠξίωσεν τὸν πά-

το πιω

Reges & gubernatores graſſante peſtifera lue, & ſtragem minante, oraculo accepto, morti ſeipſos tradiderunt, ut ſuo ſanguine cives liberarent. Multi ne diutius inter cives ſeditio duraret, civitatibus ſuis valedixerunt. Multos etiam inter nos cognovimus, qui ut aliis libertatis authores eſſent, ſeipſos ad vincula damnarunt. Multi in ſervitutem ſeipſos addixerunt, & accepto pretio ſui, alios cibarunt. Multæ mulieres gratia divina corroboratæ, multa præclara & virilia geſſerunt. Beata [6] *Juditha*, cum urbs circumſeſſa eſſet, rogavit Seniores ut ſibi liceret in alienigenarum caſtra exire; & periculo ſe objiciens, propter amorem patriæ, & populi qui arcta obſidione cingebatur, egreſſa eſt, & tradidit Deus *Olophernem* in manus mulieris. Non minus, perfecta in fide *Eſthera*, ut duodecim tribus *Iſrael* ab inſtanti exitio liberaret, periculis ſeipſam objecit: per jejunia enim & humiliationem, ſuppliciter oravit

[6] Clem. Alex. Strom. 4 p. 521. in paucis variat.

τοποιητὴν δεσπότην, Θεὸν τῶν αἰώνων· ὃς ἰδὼν τὸ ταπεινὸν τῆς ψυχῆς αὐτῆς, ἐρρύσατο τὸν λαὸν, ὧν χάριν ἐκινδύνευσεν.

Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐντύχωμεν περὶ τῶν ἔν τινι πρᾳπτώματι ὑπαρχόντων, ὅπως δοθῇ αὐτοῖς ἐπιείκεια καὶ ταπεινοφροσύνη, εἰς τὸ εἶξαι αὐτοὺς μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ. οὕτως γὰρ ἔσται αὐτοῖς ἔγκαρπος καὶ τελεία ἡ πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ τοὺς ἁγίους μετ' οἰκκρμῶν μνεία. Ἀναλάβωμεν παιδείαν ἐφ' ᾗ σοδοὶς † ἐφίλει ἀγανακτεῖν, ἀγαπητοί. ἡ νουθέτησις ἣν ποιούμεθα εἰς ἀλλήλους, καλή ἐστιν, καὶ ὑπεράγαν ὠφέλιμος· κολλᾷ γὰρ ἡμᾶς τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ· οὕτως γάρ φησιν ὁ ἅγιος λόγος, Παιδεύων ἐπαίδευσέν με ὁ κύριος, καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέν με. ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κυρίος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. Παιδεύσει με γάρ φησιν, δίκαιος ἐν ἐλέει, καὶ ἐλέγξει με· ἔλαιον δὲ ἁμαρτωλῶν μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου. καὶ πάλιν λέγει, Μακάριος ἄνθρωπος ὃν ἤλεγ-

ἴσ. πρᾳπτώματι.

ἴσ. ὀφείλει, ἢ, φιλεῖ.

ξεν

rerum omnium opificem Dominum, ſeculorum Deum; qui animi ejus humilitatem cernens, populum liberavit, cujus gratia periculum adierat.

LVI. Oremus igitur & nos pro eis qui in calamitatem aliquam inciderunt, ut moderatio & humilitas eis concedatur, quibus inſtructi, non nobis ſed voluntati divinæ cedere poſſint. Sic enim apud Deum & ſanctos uberem & perfectam cum miſericordia recordationem obtinebunt. Sectemur, dilecti, diſciplinam, propter quam nemo iraſci debet. Admonitio qua alii alios commonefacimus, bona eſt, & apprime utilis, voluntati enim divinæ nos agglutinat. Sic enim dicit ſacer ſermo, *Caſtigans caſtigavit me Dominus, & morti non tradidit me.* *Quem enim diligit Dominus arguit, flagellat autem omnem filium, quem ſuſcipit.* Dicit enim, *Corripiet me juſtus miſericordia, & increpabit me, oleum autem peccatorum non impinguet caput meum.* Et rurſus dicit, *Beatus homo quem arguit Dominus,* Rom. 12. 13. Pſ. 117.8. Pro 3.12. Pſ. 141.5. Job. 5.17.

ξεν ὁ κύριος, γυμνότητα ἢ πόνον ἢ κίν-
δυνος, μὴ ἀπομένει· ἀλλὰ καὶ γέγραπται
ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαλύπτειν· ἔπεσεν, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο· ἐξ-
κις ἐκ θλίψεως ἐξελεῖται σε, ἐν ἑπτὰ
οὐδὲν μὴ ἅψεται σε κακόν· ἐν λιμῷ
ῥύσεταί σε ἐκ θανάτου, ἐν πολέμῳ ἐκ
ἐκ χειρὸς σιδήρου λύσει σε· καὶ ἀπὸ μά-
γου γλώσσης σε κρυβῇ· καὶ ὑπὸ φο-
βηθήσῃ κακῶν ἐπερχομένων· ἀδίκων καὶ
ἀνόμων καταγελάσῃ· ἀπὸ δὲ θηρίων ἀ-
γρίων οὐ μὴ φοβηθῇς· θῆρες γὰρ ἄγριοι εἰ-
ρηνεύσουσιν σοι. εἶτα γνώσῃ ὅτι εἰρηνεύ-
σει σε ὁ οἶκός σου· καὶ ἐπισκέψῃ τὴν σκηνήν
σου καὶ μὴ ἁμάρτῃ· γνώσῃ δὲ ὅτι πολὺ [τὸ
σπέρμα σου,] καὶ τὰ τέκνα σου ὡσεὶ [τὰ
χόρτα]σμον τοῦ ἀγροῦ· ἐλεύσῃ [δὲ ἐν τά]φῳ ὡσεὶ σῖτος ὥριμος, κατὰ καιρὸν συλλεγόμενος, ἢ ὡσεὶ [θερ θημω]νιὰ
ἅλωνος καθ' ὥραν συ[γκομι]σθεῖσα. Βλέ-
πετε, ἀγαπη[τοί, ὁπόσα] ἐπαγγέλλεται ἡμῖν
τ[οῖς παρόδου]σιν τὸν δεσπότ[ην
δὲ γὰρ] ἀγαθὸς ὢν παρ[ὁτιοῦν θέλει κο-
λάσαι] ἡμᾶς, ἀλλὰ τῆς ὁσίας [παρ]-
δόσεως αὐτοῦ.

Ὑμεῖς

nus, monitionem vero Omnipotentis ne renuas, ipse enim dolere facit, & rursus restituit; percussit, & manus ejus sanaverunt. Sexies de necessitatibus te eruet, & in septimo non tanget te malum. In fame laberabit te à morte, in prælio vero de manu ferri solvet te. A flagello linguæ abscondet te, & non timebis à malis venientibus; injustos & iniquos deridebis, & feroces bestias non timebis. Bestiæ enim feræ pacatæ erunt tibi, deinde scies quod in pace erit domus tua, habitatio autem tabernaculi tui non deficiet. Scies autem quod multum semen tuum, & liberi tui erunt quasi omnis herba campi. Et venies in sepulchrum, tanquam frumentum maturum, quod in tempore messuerunt, vel sicut acervus areæ in tempore comportatus. Videtis, carissimi, protectione non carere, qui à Domino erudiuntur; cum enim bonus sit correptor, sancta sua correptione commonefieri nos vult.

LVII.

Ὑμεῖς σῶν οἱ τὴν καταβολὴν [τῆς] στάσεως ποιήσαντες, ὑπο[τάγη]τε τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ π[αιδεύ]θητε εἰς μετάνοιαν· κάμψ[αντες] τὰ γόνατα τῆς καρδίας ὑμῶν, μάθετε ὑποτάσσεσθαι, ἀποθέμενοι τὴν ἀλάζονα καὶ ὑπερήφανον τῆς γλώσσης ὑμῶν αὐθά[δειαν·] ἄμεινον γάρ ἐστιν ὑμῖν [ἐν τῷ] ποιμνίῳ τοῦ Χριστοῦ μικροὺς καὶ ἐλλογίμους εὑρεθῆναι, ἢ * καθὴ ὑπεροχὴν δοκοῦντας ἐκριφῆναι † ἐκ τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ. Οὕτως γὰρ λέγει ἡ πανάρετος σοφία, Ἰδοὺ προήσομαι [ὑμῖν ἐμῶν] πνοῆς ῥῆσιν, διδάξ[ω δὲ ὑμᾶς] τὸν ἐμὸν λόγον. [Ἐπειδὴ ἐκάλουν, καὶ οὐχ ὑπηκούσα[τε, καὶ ἐξέτει]νον λόγους καὶ οὐ [προσείχετε,] ἀλλ' ἀκύρους ἐποι[εῖτε ἐμᾶς] βουλὰς, τοῖς δὲ ἐμ[οῖς ἐλέγχοις] ἠπειθήσατε· τοιγαροῦν κἀγὼ] τῇ ὑμετέρᾳ ἀπολεί[ᾳ ἐπιγελάσο]μαι· καταγαροῦμαι [δὲ ἡνίκα ἂν] ἔρχηται ὑμῖν ὄλεθρο[ς, καὶ ὅτε ἂν ἀφίκηται ὑμῖν ἄφνω θ[όρυβος, ἡ δὲ] καταστροφὴ ὁμοῖα [καταιγίδι πα]ρῇ, ἡ ὅταν ἔρχηται ὑ[μῖν θλίψις] καὶ πολιορκία. Ἔσται γὰρ ὅταν ἐπικαλέσησθέ με, ἐγὼ δὲ [οὐκ εἰσα]κούσομαι ὑμῶν, ζητή[σουσί] με κακοὶ, καὶ οὐχ εὑρήσουσιν.

ἴσ. καθυπερέχειν.
ἴσ. ἔξω τῆς κιγκλίγος.
Rectius ὑπαυλίδος.

Ἐμί-

LVII. Vos igitur qui prima fundamenta ſeditionis jeciſtis, in obedientia ſubditi eſtote presbyteris, & genua cordium veſtrorum flectentes, in pœnitentia erudimini. Deponentes glorioſam & ſuperbam linguæ veſtræ arrogantiam, diſcite aliis ſubjici: melius enim eſt in ovili Chriſti parvos & in æſtimatione bona reperiri, quam ſibi videri aliis eminentiores, & ſpe illius ejici. Sic enim dicit virtute omni prædita ſapientia, *Ecce proferam vobis mei ſpiritus dictionem, docebo autem vos meum ſermonem; quoniam vocabam, & non obediiſtis, & extendebam verba & non attendiſtis; ſed irrita faciebatis mea conſilia, & meis increpationibus rebelles fuiſtis; itaque & ego veſtra perditione ridebo; gaudebo autem cum venerit vobis interitus, & cum advenerit vobis ſubito tumultus; everſio autem ſimilis procellæ affuerit, & cum venerit vobis tribulatio & oppreſſio. Erit enim cum invocabitis me, ego autem non exaudiam vos, quærent me mali, & non invenient.* Pro. 1. 23.

Oderunt

Ἐμίσησαν γὰρ σοφίαν, [τὸν δὲ φόβον τοῦ κυρίου οὐ προσέ[λαντο, οὐδὲ] ἤθελον ἐμαῖς προσέχ[ειν βουλαῖς,] ἐμυκτήριζον δὲ ἐμοὺ[ς ἐλέγχους.] Τοιγαροῦν ἔδον δ' τῆ[ς ἑαυτῶν] ὁδοῦ τοὺς καρποὺς, καὶ [τῆς ἑαυτῶν] ἀσεβείας πληθήσονται. **********

..... ητον ὁ παντεπόπτης Θεὸς, [καὶ] δεσπότης τῶν πνευμάτων καὶ κύριος [πά]σης Σαρκὸς, ὁ ἐκλεξάμενος [τὸν] κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ ἡμᾶς δι' αὐτοῦ εἰς λαὸν περιούσιον, δῴη πάσῃ [ψ]υχῇ ἐπικεκλημένῃ τὸ μεγαλο[πρ]επὲς καὶ ἅγιον ὄνομα αὐτοῦ, [πί]στιν, φόβον, εἰρήνην, ὑπομονὴν, μακροθυμίαν, ἐγκράτειαν, ἁγνείαν καὶ σωφροσύνην, εἰς εὐαρέστησιν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, διὰ τοῦ ἀρχιερέως, καὶ προστάτου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ αὐτῷ δόξα καὶ μεγαλωσύνη, κράτος, ἡμὴ, καὶ νῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τοὺς

..... Hìc haud dubiè locum habuit Sibyllæ testimonium, de quo auctores Quæstionum ad Orthodoxos, ut ex Irenæo eruditè colligit Cl. Cotelerius. Videant etiam quibus frui datum est Leontii

*Oderunt enim ſapientiam, timorem autem Domini non aſſumpſerunt, neq; volebant meis attendere conſiliis, ſubſannabant autem meas redargutiones. Ergo comedent viæ ſuæ fructus, & ſua ipſorum impietate ſaturabuntur.**********

Deſiderantur hic quædam in græco.

..... inſpector omnium Deus, & Dominus ſpirituum & omnis carnis, qui elegit Dominum Jeſum Chriſtum, & nos per eum in populum peculiarem, Deut. 7.6. det omni animæ, quæ ſanctum & glorioſum nomen ejus invocaverit, fidem, timorem, pacem, patientiam, lenitatem, continentiam, ſanctitatem & ſapientiam, ut nomini ejus recte placeat, per ſummum ſacerdotem, & præſidem noſtrum Dominum Jeſum Chriſtum, per quem illi ſit gloria, majeſtas, poteſtas, honor, & nunc & in ſecula ſeculorum, Amen.

ontii Cyprii Locis Theologicis, annon ex his lacuna iſta poſſet utcunque ſuppleri. In iis certe utriuſq; Clementis Epiſtolæ fragmenta haberi, qui manu exaratos legit, affirmat Fr. Turrianus, Defenſionis Epiſtolarum Pontificum, lib. 5. cap 20.

LVIII.

Τοὺς δὲ ἀπεσταλμένους ἀφ' ἡμῶν Κλαύδιον, Ἔφηβον, καὶ Οὐαλέριον, Βίτωνα, σὺν Φορτουνάτῳ, ἐν εἰρήνῃ μετὰ χαρᾶς ἐν τάχει ἀναπέμψατε πρὸς ἡμᾶς, ὅπως θᾶττον, τὴν εὐκταίαν καὶ ἐπιπόθητον ἡμῖν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν, ἀπαγγέλωσιν, εἰς τὸ τάχιον καὶ ἡμᾶς χαρῆναι περὶ τῆς εὐσταθείας ὑμῶν. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν, καὶ μετὰ πάντων πανταχῇ τῶν κεκλημένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ· δι' οὗ αὐτῷ δόξα, κμὴ, κράτος, καὶ μεγαλωσύνη θρόνος αἰώνιος, ἀπὸ τῶν αἰώνων, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΛΕ-

LVIII. Missos autem à nobis *Claudium*, [7] *Ephebum*, & *Valerium*, *Bitonem* cum *Fortunato*, in pace cum gaudio brevi ad nos remittite, ut citius votis expetitæ, & desiderandæ vestræ pacis ac concordiæ nuntium afferant, & nos de statu vestro recte ordinato citius gaudeamus. Gratia Domini nostri Jesu Christi sit vobiscum, & cum universis ubique à Deo, & per eum vocatis; per quem illi sit gloria, honor, potestas, majestas, & dominatio sempiterna, à seculis, in secula seculorum. *Amen.*

[7] Ephebus iste memoratur inter Clementis discipulos, in Beati illius Historia, ad calcem Pseudo-Abdiæ à Lazio vulgati. Sed pro *Ephebum*, vitiosè legitur *Febum*.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ

ΠΡΟΣ

ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ β.

CLEMENTIS

AD

CORINTHIOS

EPISTOLA II.

GOTTIFREDO VENDELINO

INTERPRETE.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ

ΠΡΟΣ

ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Ἀδελφοὶ, οὕτως δεῖ ἡμᾶς φρονεῖν περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς περὶ Θεοῦ, ὡς περὶ κριτοῦ ζώντων καὶ νεκρῶν· καὶ οὐ δεῖ ἡμᾶς μικρὰ φρονεῖν περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν· ὃν τῷ γὰρ φρονεῖν ἡμᾶς μικρὰ περὶ αὐτοῦ, μικρὰ καὶ ἐλπίζομεν λαβεῖν· καὶ οἱ ἀκούοντες † ὅσπερ μικρῶν, ὡμεστάνομεν, οὐκ εἰδότες πόθεν ἐκλήθημεν, καὶ ὑπὸ τίνος, καὶ εἰς ὃν τόπον, καὶ ὅσα ὑπέμεινεν Ἰησοῦς Χριστὸς παθεῖν ἕνεκα ἡμῶν. Τίνα οὖν ἡμεῖς αὐτῷ δώσομεν ἀνκμισθίαν; ἢ κίνα καρπὸν ἄξιον οὗ ἡμῖν αὐτὸς ἔδωκεν; πόσα δὲ αὐτῷ ὀφείλομεν ὅσια; τὸ φῶς γὰρ ἡμῖν ἐχαρίσατο, ὡς πατὴρ υἱοὺς ἡμᾶς προσηγόρευσεν, ἀπολ-

καὶ τοι. ἰσ. ὡς περὶ.

λυμένα

S. CLEMENTIS AD CORINTHIOS EPISTOLA SECUNDA.

FRatres: Sie oportet nos ſentire de Jeſu Chriſto, tanquam de Deo, *tanquam de Judice vivorum & mortuorum.* Phil. 2. Act. 10. Neque oportet nos exigua ſentire de ſalute noſtra; nam ſi de illo parva ſentiamus, parva ſperamus accipere. Utique ſi audiamus illa tanquam exigua, peccamus; ignorantes unde vocati ſimus, & à quo, & ad quem locum; & quanta ſuſtinuerit Jeſus Chriſtus pati pro nobis. Ecquam ergo nos illi dabimus retributionem? Aut quem fructum dignum pro his, quæ nobis ipſe largitus eſt? Quantam verò illi debemus ſanctimoniam? Ipſum enim lumen nobis donavit gratis; Tanquam pater filios nos appellavit:

ἴσ: Ποῖον οὖν. [λυμῶνες] ἡμᾶς ἔσωσεν. *Ποῖον αἶνον αὐτῷ δώσομεν, ἢ μισθὸν ἀντιμισθίας ὧν ἐλάβομεν; πηροὶ ὄντες τῇ διανοίᾳ, προσκυνοῦντες λίθους καὶ ξύλα, καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ χαλκὸν, ἔργα ἀνθρώπων, καὶ ὁ βίος ἡμῶν ὅλος ἄλλο οὐδὲν ἦν εἰ μὴ θάνατος. Ἀμαύρωσιν οὖν περικείμενοι, καὶ τοιαύτης ἀχλύος γέμοντες ἐν τῇ ὁράσει, ἀνεβλέψαμεν, ἀποθέμενοι ἐκεῖνο ὃ περικείμεθα νέφος, τῇ αὐτοῦ θελήσει. Ἠλέησεν γὰρ ἡμᾶς, καὶ σπλαγχνισθεὶς ἔσωσεν, θεασάμενος ἐν ἡμῖν πολλὴν πλάνην καὶ ἀπώλειαν, καὶ μηδεμίαν ἐλπίδα † ἔχοντες σωτηρίας, εἰ μὴ τὴν παρ' αὐτοῦ. Ἐκάλεσεν γὰρ ἡμᾶς οὐκ ὄντας, καὶ ἠθέλησεν ἐκ μὴ ὄντος εἶναι ἡμᾶς.

ἴσ. ἔχοντας.

Εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ κίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. Ὁ εἶπεν, Εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ κίκτουσα, ἡμᾶς εἶπεν· στεῖρα γὰρ ἦν ἡ ἐκκλησία ἡμῶν πρὸ τοῦ δοθῆναι αὐτῇ τέκνα. Ὁ δὲ εἶπεν, Βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα, τοῦτο λέγει, τὰς προσευχὰς ἡμῶν

perditos nos salvavit. Quam laudem ergo illi dabimus, aut retributionis mercedem, ob ea quæ accepimus? Cum essemus capti intellectu adorantes lapides & ligna, & aurum, & argentum, & æs, opera hominum, & vita nostra nihil aliud esset nisi mors? Obscuritate ergo circumdati, ac tali caligine oppletum habentes visum suspeximus, (abjecta illa quæ nos obsidebat nebula) per ipsius beneplacitum. Misertus est enim nostri: & commotus visceribus salvavit nos, considerans in nobis multum errorum ac perditionem, nullamque nos spem habere salutis, præterquam à se. Vocavit enim nos, cum non essemus: & voluit ut ex non ente existeremus.

II. *Lætare sterilis & quæ non pa-* Is. 54. 1.
ris, erumpe & clama quæ non parturis: quoniam multi filii desertæ magis quàm ejus quæ habet virum. Quod ait, *Lætare sterilis quæ non paris*; nos indicat: sterilis enim erat ecclesia nostra, antequam darentur ei filii. Quod verò ait, *clama quæ non parturis*; hoc

[μῶν] ἁπλῶς ἀναφέρειν πρὸς τὸν Θεόν, μὴ, ὡς αἱ ὠδίνουσαι, ἐγκακῶμεν. Ὃ δὲ εἶπεν, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· ἐπεὶ ἔρημος ἐδόκει εἶναι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ λαὸς ἡμῶν, νυνὶ δὲ πεπληθύσμηται πλείονες ἐσμὲν τῶν δοκούντων ἔχειν Θεόν. Καὶ ἑτέρα δὲ γραφὴ λέγει, ὅτι οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλούς. Τοῦτο λέγει, ὅτι δεῖ τὰ ἀπολωλυμένους σῴζειν. Ἐκεῖνο γὰρ ἔργον μέγα καὶ θαυμαστόν, τὰ ἑστῶτα σῴζειν, ἀλλὰ τὰ πίπτοντα· ὥσπερ ὁ Χριστὸς ἠθέλησεν σῶσαι τὰ ἀπολλύμενα, καὶ ἔσωσεν πολλοὺς ἐλθών, καὶ καλέσας ἡμᾶς ἤδη ἀπολλυμένους.

Τοσοῦτον οὖν ἔλεος πεποίηται ἀπὸ θεοῦ εἰς ἡμᾶς· πρῶτον μὲν ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες τοῖς νεκροῖς θεοῖς καὶ ξύλῳ, καὶ λίθῳ προσκυνοῦμεν αὐτοῖς, ἀλλὰ ἐγνώμεν ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς ἀληθείας· καὶ

[1] Locum hunc rectissimè transtulit Wendelinus. Cui favet Hesychius his verbis: Ἐγκακῶμεν, ὑφῶμεν. Nihil hîc vidit clarissimus Cotelerius.

γνῶσι

dicit: ut orationes modestè offeramus Deo, non ut clamosè, parientium instar, vociferemur. Quod verò ait, *Quoniam multæ proles desertæ magis, quam ejus, quæ habet virum:* quandoquidem desertus videbatur esse à Deo populus noster; quod nunc utique credentes plures facti sumus illis, qui videbantur habere Deum. Sed & alia Scriptura dicit: *Quoniam non veni* Mat. 9.13. *vocare justos, sed peccatores.* Hoc ideo dicit, quoniam oportuit perditos salvare. Istud enim est magnum & admirandum, non stantia confirmare, sed cadentia. Sic nimirum Christus voluit salvare perdita, & salvavit multos veniens, vocans etiam nos jamdudum perditos.

III. Cum ergo tantam misericordiam ille exercuerit, erga nos; primùm quidem, quod nos qui vivimus, mortuis diis non sacrificamus, neque illos adoramus; sed per ipsum cognovimus patrem veritatis: quæ-

nam

γνῶσις ἡ πρὸς αὐτὸν, ἢ τὸ μὴ ἀρνεῖσθαι δι' οὗ ἔγνωμεν αὐτόν; Λέγει δὲ καὶ αὐτός, Τὸν ὁμολογήσαντά με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ πατρός μου. Οὗτος οὖν ἐστιν ὁ μισθὸς ἡμῶν, ἐὰν οὖν ὁμολογήσωμεν δι' οὗ ἐσώθημεν. Ἐν κνὶ δὲ αὐτὸν ὁμολογοῦμεν; ἐν τῷ ποιεῖν ἃ λέγει, καὶ μὴ παρακούειν αὐτοῦ τῶν ἐντολῶν, καὶ μὴ μόνον χείλεσιν αὐτὸν κμᾶν, ἀλλ' ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας. Λέγει δὲ καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐα, Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χείλεσί με κμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόῤῥω ἀπέστιν ἀπ' ἐμοῦ. Μὴ μόνον οὖν αὐτὸν καλῶμεν κύριον· οὐ γὰρ τοῦτο σώσει ἡμᾶς· λέγει γὰρ, Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, κύριε, κύριε, σωθήσεται, ἀλλὰ ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην.

Ὥστε οὖν, ἀδελφοὶ, ἐν τοῖς ἔργοις αὐτὸν ὁμολογῶμεν, ἐν τῷ ἀγαπᾷν αὐτοὺς, ἐν τῷ μὴ μοιχᾶσθαι, μηδὲ καταλαλεῖν ἀλλήλων, μηδὲ ζηλοῦν, ἀλλ' ἐγκρατεῖς εἶναι, ἐλεήμονας, ἀγαθοὺς· καὶ συμπάσχειν ἀλλήλοις ὀφείλομεν, καὶ μὴ φιλαργυρεῖν· ἔν τε ἀγαθοῖς τοῖς ἔργοις ὁμολο-

am erit noſtra erga ipſum agnitio? Niſi ut non abnegemus eum, per quem illum cognovimus? Ait enim ipſemet: *Qui me confitebitur coram hominibus, confitebor eum coram patre meo.* Mat.10.32 Iſta eſt ergo retributio noſtra, ſi utique confitebimur, per quem ſalvati ſumus. In quo verò confitebimur? Faciendo quæ dicit, & non obſurdeſcendo ejus mandatis: Nec ſolum labiis eum honorando; ſed *ex toto corde & ex tota mente.* Deut. 6. Dicit enim & in Eſaia: *Populus iſte labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me.* Iſ. 29. 13. Non ergo eum nomine tenus vocemus Dominum, neque enim hoc ſalvabit nos; ait quippe: *Non omnis qui mihi dicit, domine, domine, ſalvabitur, ſed qui facit juſtitiam.* Mat. 7. 21.

IV. Ut ergo, fratres, in operibus ipſum confiteamur, diligendo eum, non fornicando, non detrahendo alterutri, non æmulando, ſed temperantes nos exhibendo, miſericordeſque ac benignos, inſuper invicem compati debemus & non avari eſſe. In ſanctis iſtis

ὁμολογῶμεν τὸν Θεὸν, καὶ μὴ ἐν τοῖς ἐναντίοις· καὶ οὐ δεῖ ἡμᾶς φοβεῖσθαι τὰς ἀνθρώπους, μᾶλλον ἀλλὰ τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο ταῦτα ἡμῶν πρασσόντων εἶπεν ὁ κύριος, Ἐὰν ἦτε μετ' ἐμοῦ συνηγμένοι ἐν τῷ κόλπῳ μου, καὶ μὴ ποιεῖτε τὰς ἐντολάς μου, ἀποβαλῶ ὑμᾶς, καὶ ἐρῶ ὑμῖν· Ὑπάγετε ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς, πόθεν ἔστε, ἐργάται ἀνομίας.

Ὅθεν, ἀδελφοὶ, καταλείψαντες τὴν παροικίαν τοῦ κόσμου τούτου, ποιήσωμεν τὸ θέλημα τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς, καὶ μὴ φοβηθῶμεν ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Λέγει γὰρ ὁ κύριος, Ἔσεσθε ὡς ἀρνία ἐν μέσῳ λύκων. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος αὐτῷ λέγει, Ἐὰν οὖν διασπαράξωσιν οἱ λύκοι τὰ ἀρνία; Εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ, Μὴ φοβείσθωσαν τὰ ἀρνία τοὺς λύκους μετὰ τὸ ἀποθανεῖν αὐτά· καὶ ὑμεῖς μὴ φοβεῖσθε τοὺς ὑποκτείνοντας ὑμᾶς, καὶ μηδὲν ὑμῖν δυναμένους ποιεῖν, ἀλλὰ φοβεῖσθε τὸν μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ὑμᾶς, ἔχοντα ἐξουσίαν ψυχῆς καὶ σώματος τοῦ βαλεῖν εἰς γε-

ένναν

istis operibus confiteamur Deum, non autem in contrariis. Neque oportet nos timere homines, sed magis Deum. Quapropter facientibus ista dicebat nobis Dominus: *Si fueritis mecum collecti in sinu meo, & non feceritis præcepta mea, abjiciam vos, & dicam vobis: Discedite à me; non novi unde sitis operarii iniquitatis.* Apocr. Mat. 7. 23.

V. Idcirco, fratres, derelinquentes incolatum mundi hujus, faciamus voluntatem ejus, qui vocavit nos; & non timeamus emigrare ex hoc mundo. Dicit enim Dominus: *Eritis sicut agni in medio luporum.* 10. 16. *Respondens vero illi Petrus dixit: Quid si ergo lupi discerpant agnos?* Apocr. *Respondit Jesus Petro. Ne timeant agni lupos, postquam mortui fuerint: neque vos timete eos qui occidunt vos, & nihil ultra valent facere: sed timete eum, qui, postquam mortui eritis, potestatem habet animæ & corporis, ad mittendum in gehennam ignis.* Et scitote, fratres,

ἐννέαν πυρός. Καὶ γινώσκετε, ἀδελφοί, ὅτι ἡ ἐπιδημία ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῆς Σαρκὸς ταύτης μικρά ἐστιν καὶ ὀλιγοχρόνιος, ἡ δὲ ἐπαγγελία τοῦ Χριστοῦ μεγάλη καὶ θαυμαστή ἐστιν, καὶ δμώπαυσις τῆς μελλούσης βασιλείας καὶ ζωῆς αἰωνίου.

Τί οὖν ἐστιν ποιήσαντας ἐπιτυχεῖν αὐτῶν, εἰ μὴ τὸ ὁσίως καὶ δικαίως ἀναστρέφεσθαι, καὶ τὰ κοσμικὰ ταῦτα ὡς ἀλλότρια ἡγεῖσθαι, καὶ μὴ ἐπιθυμεῖν αὐτῶν; ἐν γὰρ τῷ ἐπιθυμεῖν ἡμᾶς κτήσασθαι ταῦτα, ἀποπίπτομεν τῆς ὁδοῦ τῆς δικαίας. Λέγει δὲ ὁ κύριος, Οὐδεὶς οἰκέτης δυνάται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. Ἐὰν ἡμεῖς θέλωμεν καὶ Θεῷ δουλεύειν καὶ Μαμμωνᾷ, ἀσύμφορον ἡμῖν ἐστιν. Τί γὰρ τὸ ὄφελος, ἐὰν ἐς τὸν ὅλον κόσμον
ἔσ. εἰσὶν. κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν ζημιώσῃ; * Ἔστιν δὲ οὗτος ὁ αἰὼν καὶ ὁ μέλλων δύο ἐχθροί. Οὗτος λέγει μοιχείαν, καὶ φθορὰν, καὶ φιλαργυρίαν, καὶ ἀπάτην· ἐκεῖνος δὲ τούτοις ἀποτάσσεται. Οὐ δυνάμεθα οὖν τῶν δύο φίλοι εἶναι· δεῖ δὲ ἡμᾶς τούτῳ διαταξαμένοι

ἐκείνῳ

fratres quod peregrinatio in mundo hoc carnis hujus exigua est & brevissimi temporis: promissio verò Christi magna est, & admiranda; utpote requies futuri regni & vitæ æternæ.

VI. Quid ergo faciendo illa obtinebimus? Nisi si secundum Deum ac justitiam nos convertendo, mundana hæc tanquam aliena reputando, ea non concupiscamus. Nam si concupiscimus illa possidere; prolabimur è via justa. Dicit verò Dominus: *Nemo servus potest duobus dominis servire.* Si velimus & Deo servire & mammonæ, non congruit hoc nobis. *Quid enim prodest, si quis totum mundum lucretur; animæ verò detrimentum patiatur?* Sunt vero sæculum hoc & futurum duo inimici: hoc loquitur fornicationem, & corruptionem, & avaritiam & deceptionem; illud verò ista prohibet. Non possumus ergo istorum duorum esse amici: oportet verò nos ab hoc separatos illo

Mat. 6 24. Luc. 16. 13.

Mat. 16. 26.

ἴσ. οἰώμεθα. ἐκείνῳ χρῆσθαι. Οἰόμεθα ὅτι βέλ-
τιόν ἐστιν τὰ ἐνθάδε μισῆσαι, ὅκ μι-
κρὰ καὶ ὀλιγοχρόνια, καὶ φθαρτά.
Ποιοῦντες γὰρ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ,
εὑρήσομεν ἀνάπαυσιν· εἰ δὲ μήγε, οὐ-
δὲν ἡμᾶς ῥύσεται ἐκ τῆς αἰωνίου κολά-
σεως, ἐὰν παρακούσωμεν τῶν ἐντολῶν
αὐτοῦ.

Λέγει δὲ καὶ ἡ γραφὴ ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ·
ὅκ ἐὰν ἀνέστη Νωὲ καὶ Ἰὼβ καὶ Δανιήλ,
οὐ ῥύσονται τὰ τέκνα αὐτῶν ἐν τῇ αἰχ-
μαλωσίᾳ. Εἰ δὲ καὶ οἱ τοιοῦτοι δί-
καιοι οὐ δύνανται ταῖς αὐτῶν δικαιοσύναις
ῥύσασθαι τὰ τέκνα αὐτῶν, ἡμεῖς ἐὰν μὴ
τηρήσωμεν τὸ βάπτισμα ἁγνὸν καὶ ἀ-
μίαντον, ποίᾳ πεποιθήσει εἰσελευσόμε-
θα εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Θεοῦ; ἢ τίς ἡμῶν
παράκλητος ἔσται, ἐὰν μὴ εὑρεθῶμεν
ἔργα ἔχοντες ὅσια καὶ δίκαια. Ὥστε οὖν,
ἀδελφοί μου, ἀγωνισώμεθα, εἰδότες ὅτι
ἴσ. ἀγών. ἐν χερσὶν ὁ † αἰών· καὶ ὅκ εἰς τοὺς φθαρ-
τοὺς ἀγῶνας καταπλέουσιν πολλοὶ, ἀλλὰ
οὐ πάντες, στεφανοῦνται, εἰ μὴ οἱ πολλὰ
κοπιάσαντες, καὶ καλῶς ἀγωνισάμενοι.
Ἡμεῖς οὖν ἀγωνισώμεθα, ἵνα πάντες στε-
φανωθῶμεν

illo frui. Existimam⁹ autem melius esse, *ut ea quæ hîc sunt oderimus,* quippe exigua & transitoria, & corruptibilia, *illa verò diligamus, quæ bona sunt, & incorruptibilia.* Facientes enim voluntatem Christi inveniemus requiem: sin minus, nihil nos liberabit ab æterna vindicta, si negligamus ejus mandata. Barnab.

VII. Dicit verò etiam Scriptura in Ezechiele: *Quoniam si resurgant Noe, & Job, & Daniel, non liberabunt filios suos à captivitate.* Si ergo etiam tales justi non possunt suis justitiis liberare filios; nos, nisi servaverimus baptisma castum & immaculatum, qua confidentia ingrediemur in regnum Dei? Aut quis erit noster advocatus, si non inveniamur habentes opera sancta & justa? Sic ergo, fratres mei, certemus, scientes quod in agonibus est sæculum; quodque ad corruptibilia certamina navigant multi, sed non omnes coronantur, nisi soli illi, qui multa pertulerint & legitimè certaverint. Nos igitur certemus, ut omnes coronemur: ut Ezech. 14. 14, 20.

ἴσ. θέω-μεν. φανωθῶμεν. Ὥστε * θῶμεν τὴν ὁδὸν τὴν εὐθείαν, ἀγῶνα τὸν ἄφθαρτον, καὶ
ἴσ. αὐτόν. πολλοὶ εἰς † ἑαυτὸν καταπλεύσωμεν, καὶ ἀγωνισώμεθα, ἵνα καὶ στεφανωθῶμεν· καὶ, εἰ μὴ δυνάμεθα ἅπαντες στεφανωθῆναι, κἂν ἐγγὺς τοῦ στεφάνου γενώμεθα.

Εἰδέναι ἡμᾶς δεῖ, ὅτι ὁ τὸν φθαρτὸν ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος, ἐὰν εὑρεθῇ φθείρων, μαστιγωθεὶς αἴρεται, καὶ ἔξω βάλλεται τοῦ σταδίου. Τί δοκεῖτε; ὁ τὸν τῆς ἀφθαρσίας ἀγῶνα φθείρας, τί παθεῖται; τῶν γὰρ μὴ τηρησάντων, φησὶν, τὴν σφραγίδα, ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς ὅρασιν πᾶσι σαρκί.

Ὡς οὖν ἐσμεν ἐπὶ γῆς, μετανοήσωμεν. Πηλὸς γὰρ ἐσμεν εἰς τὴν χεῖρα τοῦ τεχνίτου. Ὃν τρόπον γὰρ ὁ κεραμεὺς ἐὰν ποιῇ σκεῦος, καὶ ἐν ταῖς χερσὶν ἐν τοῦ διαστραφῇ, ἢ συντριβῇ, πάλιν ἀπὸ ἀναπλάσσει· ἐὰν δὲ προφθάσῃ τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς αὐτὸ βάλλειν, οὐκέτι βοηθήσει αὐτῷ· οὕτως καὶ ἡμεῖς ἕως ἐσμὲν ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, ἐν

cutramus viam rectam, certamen incorruptibile: multi quoque ad illud navigemus, & certemus ut coronemur: sin autem nequeamus omnes coronari; saltem proximè ad coronam accedamus.

VIII. Scire vos oportet, quod qui corruptibile certamen certat, si inveniatur delinquens, flagris cæsus expellatur, & extra stadium protrudatur: quid existimatis passurum qui certamen incorruptibilitatis violaverit? *Et enim non servantibus sigillum* (inquit) *vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur & erunt in spectaculum omni carni.* Isa. 66. 24.

IX. Quamdiu ergo sumus super terram, pœnitentiam agamus: lutum enim sumus in manu artificis. Sicut enim figulus si confecerit vas, & inter manus suas illud distorserit vel collisserit, rursum idem refingit: sin autem præoccupaverit, illud mittere in fornacem, jam non amplius id corriget: sic & nos, quamdiu sumus in hoc mundo, quæ in carne

Σαρκὶ ἃ ἐπράξαμεν πονηρὰ, μετανοήσωμεν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ἵνα σωθῶμεν ὑπὸ τοῦ κυρίου, ἕως ἔχομεν καιρὸν μετανοίας. Μετὰ γὰρ τὸ ἐξελθεῖν ἡμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, οὐκέκ δυνάμεθα ἐκεῖ ἐξομολογήσασθαι ἢ μετανοεῖν ἔκ.

Ὥστε, ἀδελφοὶ, ποιήσαντες τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς, καὶ τὴν σάρκα ἁγνὴν τηρήσαντες, καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ κυρίου φυλάξαντες, ληψόμεθα ζωὴν αἰώνιον. Λέγει γὰρ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· Εἰ τὸ μικρὸν οὐκ ἐτηρήσατε, τὸ μέγα κς ὑμῖν δώσει; λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ, καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἐστιν. Ἄρα οὖν τοῦτο λέγει· Τηρήσατε τὴν σάρκα ἁγνὴν καὶ τὴν σφραγίδα ἀσπίλον, ἵνα τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀπολαβωμεν. Καὶ μὴ λεγέτω κς ὑμῶν, ἐκ αὕτη ἡ σὰρξ οὐ κρίνεται, οὐδὲ ἀνίσταται. Γνῶτε ἐν κνι ἐσώθητε, ἐν κνι ἀνεβλέψατε, εἰ μὴ ἐν τῇ σαρκὶ ταύτῃ ὄντες. Δεῖ οὖν ἡμᾶς ὡς ναὸν Θεοῦ φυλάσσειν τὴν σάρκα. Ὃν τρόπον γὰρ ἐν τῇ σαρκὶ ἐκλήθητε, καὶ ἐν τῇ σαρκὶ ἐλ-

ἐσ. ἀπολάβητε.

facimus mala, eorum pœnitentiam agamus ex toto corde; ut ſalvemur à Domino, quamdiu habemus tempus pœnitendi: poſtquam enim egreſſi fuerimus de mundo, non amplius poterimus illic confiteri aut ulterius pœnitere.

X. Unde, fratres, facientes voluntatem patris, & carnem caſtam conſervantes, & præcepta Domini cuſtodientes, adipiſcemur vitam æternam. Dicit enim Dominus in Evangelio: *Si quod parvum eſt non ſervaſtis, magnum quis vobis dabit? Dico autem vobis, quod fidelis in minimo, etiam in multo fidelis eſt.* Luc. 16. 12, 10. Matt. 25. 21. Itaque & hoc dicit: *Servate carnem caſtam, & ſigillum inviolatum, ut vitam æternam conſequamini.* Apocr. Neq; dicat quiſquam veſtrum, quod ipſa caro non judicabitur, aut non reſurget: Cognoſcite in quo ſalvatieſtis, in quo ſuſpexiſtis: annon in carne hac conſtituti? Oportet ergo vos cuſtodire carnem, tanquam templum Dei; ſicut enim in carne vocati eſtis, ita & in carne veni- 1 Cor. 15. 12.

σεσθε. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ κύριος, ὁ
σώσας ἡμᾶς, ὢν μὲν τὸ πρῶτον πνεῦμα,
ἐγένετο σάρξ, καὶ οὕτως ἡμᾶς ἐκάλεσεν
οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν ταύτῃ τῇ σαρκὶ ἀπολη-
ψόμεθα τὸν μισθόν.

Ἀγαπῶμεν οὖν ἀλλήλους, ὅπως ἔλ-
θωμεν πάντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.
Ἕως ἔχομεν καιρὸν τοῦ ἰασθῆναι, ἐπιδῶ-
μεν ἑαυτοὺς τῷ θεραπεύοντι Θεῷ, ἀν-
κμισθίαν αὐτῷ διδόντες. Ποίαν; τὸ μέ-
τανοῆσαι ἐξ εἰλικρινοῦς καρδίας. Προ-
γνώστης γάρ ἐστιν τῶν πάντων, καὶ εἰδὼς
ἡμῶν τὰ ἐν καρδίᾳ. Δῶμεν οὖν αὐ-
ἴσ. αἶνον. τῷ * αἰώνιον, μὴ ἀπὸ στόματος μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἀπὸ καρδίας, ἵνα ἡμᾶς προσ-
δέξηται ὡς Θεοῦ υἱούς· Καὶ γὰρ εἶπεν ὁ
κύριος· ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν, οἱ ποι-
οῦντες τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου. Ὥστε,
ἀδελφοί μου, ποιήσωμεν τὸ θέλημα τοῦ
πατρὸς, τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς, ἵνα ζή-
σωμεν, καὶ διώξωμεν μᾶλλον τὴν ἀρε-
τὴν, τὴν δὲ κακίαν καταλείψωμεν, ὡς
ἴσ. πιμω- προοδοίπορον τῶν † ἁπάρκων ἡμῶν, καὶ
ριῶν. φύγωμεν τὴν ἀσέβειαν, μὴ ἡμᾶς κατα-
λάβῃ τὰ κακά. Ἐὰν γὰρ σπουδάσωμεν
ἀγαθοποι-

etis. Jesus Christus Dominus qui nos salvos fecit, cum prius esset spiritus, factus est caro, & sic nos vocavit: & sic nos in ista carne accipiemus mercedem.

XI. Amemus ergo nos invicem, ut perveniamus omnes in regnum Dei. Quamdiu tempus habemus ut sanemur, dedamus nos ipsos medicanti Deo, retributionem illi dantes; quam illam? pœnitere ex sincero corde. Præcognitor enim est omnium, & sciens interiora cordis nostri. Demus ergo illi laudem non ex ore solum, sed etiam ex corde, ut nos suscipiat tanquam Dei filios. Ait enim Dominus: *Fratres mei sunt hi, qui faciunt voluntatem patris mei.* Mat. 12. 50 Sic ergo, fratres mei, faciamus voluntatem patris, qui vocavit nos, ut vivamus: & prosequamur potius virtutem, malitiam verò derelinquamus, tanquam anteambulonem castigationum nostrarum; & fugiamus impietatem, ne nos comprehendant mala. Si enim studuerimus benè

ἀγαθοποιεῖν, διώξεται ἡμᾶς εἰρήνη. Διὰ ταύτην γὰρ τὴν αἰτίαν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν [a] ἄνθρωπον. Οἵκνες γὰρ ἄγουσι φόβους ἀνθρωπίνους, προῃρημένοι μᾶλλον τὴν ἐνθάδε ἀπόλαυσιν ἢ τὴν μέλλουσαν ἐπαγγελίαν. Ἀγνοοῦσιν γὰρ ἡλίκην ἔχει βάσανον ἡ ἐνθάδε ἀπόλαυσις, καὶ οἵαν τρυφὴν ἔχει ἡ μέλλουσα ἐπαγγελία. Καὶ εἰ μὲν αὐτοὶ μόνοι ταῦτα ἔπρασσον, ἀνεκτὸν ἦν. Νῦν δὲ ἐπιμένουσιν κακοδιδασκαλοῦντες τὰς ἀνέκους ψυχὰς, οὐκ εἰδότες ὅκ δισσὴν ἕξουσιν τὴν κρίσιν, αὐτοί τε, καὶ οἱ ἀκούοντες αὐτῶν.

ἴσ. ἀναιτίους.

Ἡμεῖς οὖν ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ δουλεύσωμεν τῷ Θεῷ, καὶ ἐσόμεθα δίκαιοι· ἐὰν δὲ μὴ δουλεύσωμεν, διὰ τοῦ μὴ πιστεύειν ἡμᾶς τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ Θεοῦ, ταλαίπωροι ἐσώμεθα. Λέγει γὰρ ὁ προφητικὸς λόγος. Ταλαίπωροί εἰσιν οἱ δίψυχοι, οἱ διστάζοντες τῇ καρδίᾳ, οἱ δὲ λέγοντες· ταῦτα πάντα ἠκούσαμεν καὶ † ἐπὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας προσδεχόμενοι, οὐδὲν τούτων ὁ ὡράκαμεν. Ἀνόητοι, συμβάλετε ἑαυ-

Ep. 1. ἀπό. Sed Codex Alex. habet ἐπί.

[a] Locum hunc intelligit Vendelinus in sua Divinatione de hujus Epistolæ tempore.

τὸ

agere, prosequetur nos pax; propter cujus causam non oportet ambire hominem. Quicumque enim curant timores humanos, eligentes potius præsentem ejus hîc fruitionem, quàm futurorum promissionem; ignorant qualem habeat tentationem quæ hîc est fruitio; quantas verò delicias habeat illa futurorum promissio. *Et quidem si soli ipsi ista facerent, tolerabile foret: nunc verò perseverant mala docere innocentes animas; nescientes quod duplex sustinebunt judicium; suum ipsorum scilicet, & illorum qui illos audiunt.* Apocr.

XII. Nos igitur puro corde serviamus Deo, & erimus justi; si autem non servierimus, non credendo promissioni Dei, miseri erimus. Dicit enim propheticus sermo: *Miseri sunt duplices corde, & dicentes: Ista quidem omnia audivimus à patribus nostris; nos verò de die in diem expectantes, nihil istorum vidimus. O stulti: comparate vos ligno, sumite* Apocr.

τὰς ξύλῳ· λάβετε ἄμπελον· πρῶτον μὴ φυλλορροεῖ, εἶτα βλαστὸς γίνεται, μὴ ταῦτα ὄμφαξ, εἶτα σταφυλὴ πρέσκυα· οὕτως καὶ ὁ λαός μου ἀκαταστασίας καὶ θλίψεις ἔχει, ἔπειτα ἀπὸ ἤψεται τὰ ἀγαθά. Ὥστε, ἀδελφοί μου, μὴ διψυχῶμεν, ἀλλὰ ἐλπίσωμεν καὶ ὑπομείνωμεν, ἵνα καὶ τὸν μισθὸν κομισώμεθα. Πιστὸς γάρ ἐστιν, ὁ ἐπαγγειλάμενος τὰς ἀντιμισθίας ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ ἔργον αὐτοῦ. Ἐὰν οὖν ποιήσωμεν τὰ δίκαια ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, εἰσελευσόμεθα εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ λημψόμεθα τὰς ἐπαγγελίας, ἃς οὖς οὐκ ἤκουσεν, οὐδὲ ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. Ἐκδεχώμεθα οὖν καὶ ὥραν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀγάπῃ καὶ δικαιοσύνῃ· ἐπειδὴ οὐκ οἴδαμεν τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ. Ἐρωτηθεὶς γάρ αὐτὸς ὁ κύριος ὑπό τινων, πότε ἥξει αὐτοῦ ἡ βασιλεία, εἶπεν· Ὅταν ἔσται τὰ δύο ἕν, καὶ τὸ ἔξω ὡς τὸ ἔσω, καὶ τὸ ἄρσεν μετὰ τῆς θηλείας, οὔτε ἄρσεν οὔτε θῆλυ. Τὰ δύο δέ ἐστιν, ὅταν λαλῶμεν ἀλλήλοις, καὶ ἐν δυσὶ σώμασιν ἀνυπόκριτος εἴη μία ψυχή. Καὶ τὸ ἔξω ὡς τὸ ἔσω· τοῦτο λέγει τὴν

ψυχὴν

ſumite vitem. Ea quidem primum folia dimittit; deinde germen enaſcitur; poſtea acinus; denique uva perfecta. Sic & populus meus perturbationes & tribulationes habebit; poſtea recipiet bona. Itaq; fratres, duplici animo ne ſimus: ſed ſperantes expectemus, ut etiam mercedem reportemus. Fidelis enim eſt, qui promiſit remunerationem dare unicuique ſuorum operum. Si ergo fecerimus juſtitiam coram Deo, introibimus in regnum ejus; & accipiemus repromiſſiones, *quas auris non audivit, neque oculus vidit, neque in cor hominis aſcenderunt.* 1Cor. 2. 9. Expectemus ergo per horam regnum Dei in charitate & juſtitia, quandoquidem neſcimꝰ diem manifeſtationis Dei. *Interrogatus enim ipſe Dominus à quodam, quando veniret ejus regnum? Reſpondit; quando duo erunt unum, & quod extra eſt, ſicut id quod eſt intra: & maſculum cum femello exiſtens, neq; mas erit, neq; femina.* Apocr. Evangel. ſecundum Ægypt. Duo ſunt unum, quando loquimur invicem veritatem: & in duobus corporibus, ſine hypocriſi eſt una anima. *Quod extra,*

ψυχὴν λέγει τὸ ἔσω, τὸ δὲ ἔξω τὸ σῶμα λέγει. Ὃν τρόπον οὖν σου τὸ σῶμα φαίνεται, οὕτως καὶ ἡ ψυχή σου * δῆλος ἔστω ἐν τοῖς καλοῖς ἔργοις. Καὶ τὸ ἄρσεν μετὰ τῆς θηλείας, οὔτε ἄρσεν οὔτε θῆλυ· τοῦτο**********

* ἴσ. πρόδηλος exponit Hesychius προφανής. Voce πρόδηλος usus est B. Clemens Epistolâ primâ, Sect. 11. & 12.

extra eſt, ſicut id quod intra; hoc dicit: animam vocat quod eſt intus; quod verò extra eſt: corpus intelligit. Sicut ergo corpus tuum appareat, ſic etiam anima tua manifeſta ſit in operibus bonis. *Maſculum cum femella nec mas nec femina*; hoc******* Philo Jud.

Reliqua deſunt: hæc tamen poſtrema ſupplentur ex tertio Stromate Clementis Alex.

Maſculum cum femella nec mas nec femina; hoc dicit: Animum (θυμὸν) ejuſque impetum vocat *maſculum*: concupiſcentiam (ἐπιθυμίαν) intelligit *femellam*. Cum igitur quis neque animo, neque concupiſcentiæ obſequitur; (quæ quidem utraque, & conſuetudine, & prava educatione invaleſcente, obnubilant atque obſcurant rationem) ſed potius depulſa caligine hinc oborta, pudore fuſuſus per pœnitentiam ſpiritum & animam unierit in obedientia rationis; tunc (ut ait Paulus) nec Gal. 1. ineſt nobis mas nec femina.

*Atque exhinc nata occaſione diſſerendi de caſtitate, reliquum, credo, epiſtolæ, omnemque penè ſermonem * de virginitatis puritate contexuit: de quo multa ſupereſſe non dubito apud Clementem Alex. Patreſque alios.*

* Ἀπὸ παρθενίαν διδάσκει, inquit de Clemente Epiphanius, hæreſi 30. Quod idem Hieronymus, lib. 1. contra Jovinianum, cujus verbo hic uſurpat doctiſſimus Vendelinus.

Frag-

Τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους β.

Ὁ τῶν παρόντων αἰσθητικὸς συνίησιν ὡς οὔτε ἃ λογίζονται κινες εἶναι περπνά, ξένα καὶ μακράν ἐστι τῶν ἀπεχθῶν· ἀλλὰ καὶ πλοῦτος πολλάκις μᾶλλον πενίας ἔθλιψε, καὶ ὑγιεία πλέον ἠνίασε νόσου. καὶ καθόλου τῶν λυπηρῶν καὶ φευκτῶν πάντων ὑπόθεσις καὶ ὕλη ἡ τῶν ἀσπαστῶν καὶ κατ' εὐχὴν περιβολὴ γίνε.

Fragmentum aliud Epistolæ Secundæ S. Clementis ad Corinthios, ex optimis Parallelis MSS. Joh. Damasceni. Joh. Bapt. Cotelerio Interprete.

QUI res præsentis vitæ agnoscit, intelligit neque ea quæ nonnulli jucunda reputant, aliena esse aut procul dissita ab iis quæ odio habentur. Quin etiam divitiæ sæpenumero magis quàm paupertas læserunt, & sanitas plus morbo afflixit. In summa gratarum rerum ac optatarum affluentia evadit in causam & materiam omnium tristium atque detestatarum.

VEN-

VENDELINUS LECTORI.

QUantum ergo hujus Epistolæ dari potuit hactenus, habes hic, Lector; *excepto quod non etiam Græca exhibeo, quorum desiderium volo ut tantisper sustineas, donec aliam forsan atq; accuratiorem editionem præstolaberis; quid si & pleniorem, vel etiam integram? Certè diffidere nos vetat Vita Peireskii (mei, dum viveret, amici) in qua Gassendus (item † meus) ad annum 1633. scribit, *Visam in Ægypto Bibliothecam octies mille voluminum, quorum pars non exigua præ se ferret ævi Antoniani notas: & in aliis illic cœnobiis variis codices raros extantes superesse hactenus.* Ut apud me dubium nullum sit, quin plura hic illic supersint integra sacrorum Bibliorum exempla, illi similia quod ex Ægypto allatum nobis thesaurum hunc subministravit. Nimis hactenus socordes

* Nos Latinis Græca è regione adjunximus.

† Fuit Vendelinus Petri Gassendi præceptor.

cordes fuerunt hac in parte viri eruditi, aut potius ſupini principes: qui profuſis liberalitatibus malè liberalibus in lurcones, comedones, ventres; verbo uno, telluris inutilia ponderа; non id ſtuduerunt potius, ut veram ac ſolidam ſibi ſuiſque poſteris parrent gloriam recuperatorum monumentorum deperditorum, hoc eſt, reſuſcitatorum mortuorum; ad quæ miracula patranda privatorum res anguſtæ non ſufficiunt. Audio verò d Conſtantinopoli proxime cubiculum Sultani ſervari adhuc plurimos codices, de naufragio Bibliothecæ Imperatoriæ tabulas. Annon etiam inter has ipſas fluitant noſtri Clementis Epiſtolæ? ſi reſcire non licet, opinari licet ac ſperare, donec redivivus Balduinus Flander certum commonſtret. Quod nobis ſublato diro illo moſtro felicibus Alexandri * Septimi auſpiciis, & fatali Sardanapalibus nomine pariter ac omine, annuat Deus!

* Hæc ſcripſit Vendelinus ci ca ann. 1663. ætat. 83.

THO

THOMÆ BRUNONIS,

Canonici Windesorienſis,

DISSERTATIO

De Therapeutis PHILONIS,

Adverſus

HENRICUM VALESIUM.

EDITORE

PAULO COLOMESIO.

[illegible]

LECTORI.

Quantus vir fuerit Thomas ille Bruno, cujus Dissertationem oculis tuis exhibemus, LECTOR BENIGNE, *ex ejus lectione facilè deprehendes. Eam nobis ante menses aliquot pro solita sua humanitate communicavit vir, vel invidia fremente, maximus, Isaacus Vossius. Dolendum verò quod ex tam multis Collectaneis, quæ D. Vossio, suo in paucis amico, moriens reliquit doctissimus Bruno, nihil fere ad editionem parari queat. Illud certè, magnæ Reipublicæ literariæ malo, usu plerunque venit, ut qui præclara multa in publicum proferre possent, vel sibi canant & Musis, vel pauca tantùm scribant. In his apud Anglos fuêre (ut de Gallis nostris fileam) Richardus Thomson, Gerardus Langbaine, & Matthæus Bustus, quos vel nominare, laudare est. Contenti simus ergo pauciss-imis illorum monumentis, quæ, tanquam pretiosissima λειψανα, & suspicere, & venerari liceat. Bene vale.*

De Therapeutis PHILONIS

DISSERTATIO

JActa primò fuisse apud Alexandrinos Evangelii semina per D. Marcum Evangelistam, inter omnes, quantum scimus, Ecclesiasticos Scriptores mirè convenit; quamvis de initiis, progressu & incrementis istius Ecclesiæ ab adventu Marci Alexandriam, usque ad Martyrium ejus, valde sint dissona antiquorum placita; deque Episcopis in cæteris urbibus Ægypti ab illo constitutis, & illorum successionibus in illas Sedes Ægyptiacas, Thebaicas, vel Libycas, unica Sede Alexandrina excepta, silentium sit altissimum apud omnes. Qui utinam etiam de Marci Martyrio, de mense, die, locoque Martyrii ejus tacuissent, & non potius omnia miscuissent; veritatemque gravis historiæ ordinando stabilire, prorsus non enervassent. Verùm quo anno venerit Marcus Alexandriam

xandriam, aut quo tempore Martyrium passus haud multùm nostra refert, modò quid ab illo fuisset actum, in rebus ad Ecclesiam spectantibus, quamdiu vixit Alexandriæ dignoscere nobis ullo modo licuisset. Sed illud nobis occuluit vel invidia, vel incuria temporum, quæ Librum Philonis ipsius Evangelistæ contemporanei, quem ille de Primordiis Ecclesiæ Alexandrinæ composuit, prout Hieronymus refert, ante multa, quantum scimus, sæcula, perire funditus passa est; ac idcirco, præsidio Scriptorum destitutis, solis jam conjecturis res agenda est. Circa annum Domini quingentesimum atque adventus Evangelistæ Alexandriam secundum, non est absimile vero Judæorum plurimos, illos præsertim, qui ex Secta Essenorum fuerant, retibus Evangelicis irretitos, id est, prædicatione & austera vita D. Marci captos, in cœtum non contemnendum Alexandriæ coaluisse; totidemque dictis verbis asserit Eusebius, & ex illo Hieronymus. De his Essenis scio agi multa apud multos; quos certum

est non posse esse adeò æquos rerum æstimatores, ac Eusebius & Hieronymus fuerunt, qui nullo studio partium potuerant abripi, cum nullæ partes essent. Metuens, tam altas radices agentem Monachismarum vir illustris Jos. Scaliger in Emendatione sua Temporum, cum nullus metus esset, plurima congerit, quibus probare nititur, hos Essenos non fuisse Christianos; quod idem planè ac si probare niteretur Pharisæum non esse Sadducæum. Sed ut evincat illos ipsissimos homines post adventum Mam in Sectam Christianorum non transisse, qui prius erant è Secta Essenorum, nihil quidem affert, quod sit alicujus ponderis aut momenti, salvo honore debito tanto viro. Neque assentior eruditissimo viro Henrico Valesio, qui in Annotationibus suis ad Eusebium, *lib.* 2. c. 17. Multa de Essenis profert, non prorsus, & quidem prius incognita (quamvis quem ad finem proferantur nisi ad minuendas Origines fidei Christianæ apud Alexandrinos, quasi Romanis Originibus æmulas, nobis adhuc æqui

æquè incognitum) quæ tamen non conficiunt rem aliter opinanti, si quid ego video. Duo mihi restant adhuc scrupuli, priusquam in illius eam sententiam, de Essenis & Therapeutis eximendi, & quisquis est eximendo, per me licet, eximat; mihi quippe Therapeuta, Christianus, vel Essenus, nullo agitur discrimine, atque utrùm idem vel non idem sint, perinde prorsus est. Primi scrupuli fundus hic est; Certò certius est hos Essenos sive Christianos, sive Therapeutas, sive Ἀσκητὰς, sive quocunque alio vocabulo compellaveris illos, de quibus scribit Philo Judæus librum suum περὶ βίου θεωρητικοῦ, sedes suas præcipuè posuisse non procul Alexandria, præsertim verò ad quendam collem modicè turgentem & fallentem gressus ascendentium, ad lacum Mariam situm. Verba Philonis sunt: πλεοκάζει δὲ ἐν Ἀγύπτῳ καθ' ἕκαστον τῶν ἐστικαλυμένων νόμων καὶ μάλιστα περὶ τὴν Ἀλεξανδρείαν. οἱ δὲ πανταχόθεν ἄριστοι, καθάπερ εἰς πατρίδα, θεραπευτῶν ἀποικίαν, στέλλονται πρὸς κ χωρίον ἐπιτηδειότατον, ὅπερ

ὧν ἐστὶν ὑπὲρ λίμνης Μαρίας κείμενον, ἐ
γεωλόφου θαυμαλωτίου, σφόδρα εὐκ
ἀσφαλείας τε ἕνεκα καὶ ἀέρος εὐκρασίας,
μὲν οὖν ἀσφάλειαν αἱ ἐν κύκλῳ πρόχυσ
παύλεις τε καὶ κῶμαι. τὴν δὲ περὶ τὸν ἀ
εὐκρασίαν, ἐκ τε τῆς λίμνης ἀνεστομ
νης εἰς τὴν θάλατταν, καὶ τοῦ πελάγους ἐ
ὄντος ἀναδιδόμεναι συνεχεῖς αὖραι, λ
μὲν αἱ ἐκ τοῦ πελάγους, παχεῖαι δὲ αἱ ἀπ
λίμνης, ἀνεστομωμένης εἰς τὴν θάλατ
Maximè tamen in Ægypto frequentatur
præfecturas singulas, præsertim circum
lexandriam. Ex omnibus autem locis
timus quisque therapeutarum tanquam
hujus generis patriam colonus mittitur
locum quendam aptissimum, situm ad st
num Mariam in terreno, colle acclivi l
ter, tutum simul & laudatum ab aeris t
perie. Securitatem enim ei præstant vi
vicique proximi aerem verò temperat em
sorium stagni exonerantis se in ma
& auræ nunquam non exalto aspirantes
nuiter; sicut crassiores feruntur è stag
Cum his verbis Philonis de Therapeut
componantur illa quæ habet Author no
inidoneus Palladius in Historia su
Lausiaca

Lausiaca, capite περὶ τῶν ἐν τῇ Νιτρίᾳ, de veteribus Monachis, & vix ovum re-
rias ovo, vel lac lacti magis simile,
quam locus apud Philonem, ubi The-
rapeutæ, similis est loco apud Palladi-
um, ubi Christiani veteres ἀσκηταὶ sese
exercebant. Jam verò si Therapeutæ,
qui tempore Philonis eremum illam pro-
pe lacum Mariam dictum incolebant,
fuerunt ex instituto Judæi (prout vide-
tur eruditissimo viro) atque illi ἀσκηταὶ,
qui tempore Palladii duobus postea sæ-
culis & quod excurrit, ibidem fixerunt
domicilia, fuerint absque dubio ex il-
lorum Christianorum instituto, quos
iam vocamus Monachos; quî, quæso,
fiebat, ut illi Judæi, qui ne quidem
Samaritanis coutuntur, tam bellè cum
Christianis convenirent, & in una sede
morarentur? Num Judæi loco cessere
Christianis? Atqui Christiani potius,
ut minores Judæis, loco cedere debue-
runt: Num vi pulsi sunt à Christianis
ex illo loco? Atqui deerant illis vires,
ut omnes benè norunt; restat hæc ergo
sola species verisimilitudinis in hoc ne-
gotio

gotio captanda, ut dicamus hos loc
circa Mariam Paludem à Christianis
cupatos, qui à Judæis converſi per
vangeliſtam D. Marcum, & ſtrict
vitæ genus profeſſi, domicilia fixer
ibidem, ut urbe procul, Deo me
vacarent, circa Philonis tempora;
bus poſtea non longè ante tempora
ladii, nonnulli ex Thebaide, præſer
D. Antonius, adjunxerunt ſe, qui
vas vivendi regulas, novos habitus,
Ordinem demum Monaſticum indu
runt ibidem, cum adhuc nullus e
Secundus mihi ſcrupulus hic eſt;
tiſſimum eſt fuiſſe tres Sectas inſig
apud Judæos, Eſſenorum, Phariſæo
& Sadducæorum, à longe retro
temporibus, prout Joſephus refert
tiquit. *lib.* 13. *cap.* 9. & *lib.* 18.
De Eſſenorum fide, pietate, juſti
temperantia, communione & victu
ta miranda congerit Joſephus, &
dem addit, eos eandem ferè vivendi
onem ſequi, ac ii qui apud Dacos
minantur Pliſti. De Dacorum Pl
nihil me legiſſe memini, atqui fuiſſ

ud Dacos quoddam genus hominum
[illegible] mirè excolentium, quos vo-
bant κτίστας, è Strabone didici. Et
rtassis ex Strabone * cor-
gendus est Josephus. Et
rasse hanc Sectam usque
d Philonis tempora, cum
arcus veniret Alexandri-
m, testis est ipse Philo, qui de illis li-
llulum composuit, cujus ipse memi-
t initio περὶ βίου θεωρητικοῦ. Jam verò
ui, quæso, fit ut statim à tempore
hilonis ad hunc diem usque, omnis
ac Essenorum Secta, per quindecim
ntinuata sæcula prorsus evanuerit?
uî fit, ut, cum per omnes mundi pla-
s tot innumeri reperiantur & Pharisæi
Sadducæi, ex Sadducæis orti & Pha-
isæis, ne unus, quantum scimus, in
to terrarum orbe Essenus jam reperia-
ur, aut insequente Philonem sæculo re-
ertus fuerit? Quî fit, ut, cum veteres
criptores, omnes penè qui de Hæresi-
us apud Judæos scripserunt, Hegesip-
us, Justinus, Hieronymus, ipse deniq;
Clemens Romanus, cum septem alii
numerent

* Haud ex Strabone corrigendus Josephus, sed apud hunc pro πλείστως legendum πολιταῖς.

numerent Hæreses, alii decem inter
los, nemo illorum tamen Essenos in
illos numeret? Certè nulla facilior
currit mihi ratio solvendi hunc nodu
quàm si dicamus Essenos illos in Ch
stianismum transiisse, per prædicat
nem Evangelii, morum similitudine
escatos, & miraculis in fide, quam pr
habebant de immortalitate animorum,
ex Josephi loco proximè citato discim
in dies stabilitos. Ad argumenta q
profert vir incomparabilis in contrariu
quibus probare se putat tum Therap
tas illos apud Philonem non fuisse E
nos, tùm etiam illos Therapeutas n
fuisse Christianos, facilis foret illi
sponsio, qui odiosam contentionis
ram velit ducere. Prima ratio, cur
los Philonis Therapeutas esse nolit E
nos, hæc est, quia nimirum Philo n
quam vocat illos Essenos in toto illo
bro. Verùm hæc ratio neutiquam p
cedit; primò namq; disertis verbis il
Philo vocat Essenos in ipsis libellulis p
mordiis Ἐσσαίων περὶ Ἀλάλε χθεὶς, &c. q
bus verbis Essenos suos dividens in P
ctic

ticos & Contemplativos, prout genus in
as ſpecies, libro de Practicis abſolu-
o, novum orditur de Contemplativis,
ubaudi Eſſenis. Quod autem dicit vir
imius nihil neceſſe eſſe ut ſubaudiatur
ſſenis; & hoc fefelliſſe Scaligerum;
ertè, non ego ſum, qui cum Scaligero
allem errare, quàm cum Valeſio benè
entire, modò poſſit oſtendere neceſſe
ſſe ut non ſubaudiatur, quod illum pu-
adhuc non oſtendiſſe. Secundò,
codamus Philonem in illo libro nun-
um vocare illos Therapeutas ſuos, Eſ-
nos; atqui tamen negari non poteſt,
um in alio libro, nempe *quòd omnis*
bus ſit liber, vocare Eſſenos, Thera-
utas, quod tantundem eſt. Tertiò,
i poteſt opus non fuiſſe ut Philo
mine illorum generico compellaret Eſ-
os ſuos, Therapeutas, in illo libro,
rum quandam ſolummodò ſpeciem
ctare propoſuerat; cum, eadem ra-
ne, etiam qui legerit Ἀσκητικὰ Διατ-
ξεις Divi Baſilii, ſive Conſtitutiones
s Monaſticas, negare poſſit illos
os Monachos, ſive Ἀσκηταὶ, fuiſſe
Chri-

Christianos, quia, in totis 34 Capitul
nunquam vocat illos Christianos,
tantùm Ἀσκηταὶ, omni loquendi de
ansa præbita; quod esset à ratione
alienum. Neque fœlicius succedit
lesii ratio secunda, nempe, Therap
tas illos non fuisse Essenos, quia E
tantùm erant in Judæa & Palæstina,
disertè scribit Philo, tùm in Libro
omnis probus sit liber, tùm in *Apologia*
Judæis, quam citat Eusebius, *lib.*
Præp. Evang. Therapeutæ verò
omnem Græciam & Barbariam d
fuerant, præsertim circa Alexandr
Philo quippe non disertè ait Esseno
tra Judeam & Palæstinam nunquam
visse pedem, sed Judæam & Palæstin
utpote illorum patrium solum, illos
tulisse; velut Persia Magos,
Gymnosophistas, aut Gallia Dr
protulit; qui tamen aliquando, re
patria, ut cæteri populi, per varias
rarum plagas dispergebantur, prou
nimus, vel occasio ferebat; neque
test excogitari ratio, quare genus
Essenorum, intra solos Judææ & P
fi

inæ limites contineret se, magis quàm
nus alterum Pharisæorum vel Sad-
æorum, qui, ubicunque Judæorum
s porrigebat se, per omnes mundi
gas, propagines suas traduxerant.
rtia ratio cur existimat vir Doctissi-
hos Philonis Therapeutas non fuis-
Essenos, est hæc, quòd Josephus,
ptor alioqui diligentissimus, cum de
enorum Secta duobus in locis ex pro-
o disseruerit, tamen de his Thera-
is ne verbum quidem dixerit. Sed
llam rationem vacillare facilè sentiat,
quis apud se rationem temporis pro-
perspectam habuerit; cum enim Philo
eret librum, ut est verosimilius,
Claudio, quando vel non ortum
iochiæ, vel saltem non notum Ale-
driæ Christianorum nomen, non est
um quòd illos ex Essenis ad fidem
isti conversos viros, appellet Philo
rapeutas, & fœminas Therapeutri-
, quo nomine tùm vocabantur Ale-
driæ, apud promiscuum vulgus; cum
ò Josephus, annis non minus quadra-
ta post, absolveret Antiquitates suas,

id

id est, circa finem Domitiani, quando nomen Christianorum, tùm Alexandr tùm Hierosolymis, vel potius Pell tùm denique per totum penè terra orbem increbescebat, & nomen Th peutarum prorsus in desuetudinem a rat, non est omninò mirum, si Jose Christianos jam, nomine suo Chri norum & non emerito nomine Th peutarum vocitet; cum malè audiz pud Oratorem, malle loqui lingua, locuti sunt homines, quàm qua loqu tur, ut optimè Quintilianus inquit. sepho autem notum fuisse tùm no Christi, tùm Christianorum, quor neutrum Philoni, quantum conje possumus assequi, fuit cognitum, ex quæ de Christo & Christianis memo Josephus Antiquit. *lib.* 18. *cap.* 4. ab dè liquet. Scio quidem totum il χωρίον (ut Græci vocare solent quem contextum) haberi apud eruditos quam assumentum posterioris Jose sæculi, Josephum, utpote celeb Scriptorem, vi dolo in Christianor partes trahentis, qui, Origene teste

ris in locis adversus Christum nonnulla
rur edidisse; sed æquè conficitur illa
re, nempe, Christianorum vocabulum
ad plebem obtinuisse, tempore quo
ipsit Josephus Antiquitates suas, sive
versus illos ipse scripserit, sive in il-
um laudem plurima protulerit. Neq;
ioris ponderis est quartum argumen-
um, nempe, fuisse mulieres inter The-
apeutas, ut ex Philone constat, Esse-
os autem muliebrem sexum aversari re-
ente Josepho, ac proinde Therapeutas,
ilonis Essenos esse neutiquam potuisse.
d excidit memoria viro longè doctis-
o quoddam fuisse genus Essenorum,
rente eodem Josepho, *lib.* 2. de Bel-
Judaico, *c.* 12. qui nuptias non asper-
entur, ac proinde neque muliebrem
um. Locum latinè tantùm subjicie-
s: *Est autem,* inquit, *& alius ordo*
eorum, cibos, mores & leges similes
ceteris habens, distans verò in opinione
conjugio: Maximam quippe vitæ homi-
partem, successionem scilicet, amputa-
credunt illos qui abstinent à nuptiis;
quippè cum quàm citissimè deficere sit ne-
se genus humanum, si eandem omnes ho-

mines amplecterentur sententiam. Ergo neque sic habetur viro doctissimo positum. Videtur quidem alicujus momenti postrema ratio quam vir doctissimus affert, ut probet Philonis Therapeutas non fuisse, scilicet quod Philo dicat Therapeutas patrimonium suum propinquis & amicis sponte relinquere, cum Josephus affirmat Essenos nihil propinquis suis donare, sed omnia in commune conferre; premeret illa quidem ratio, si tantum unus esset ordo Essenorum, de quo non est verosimile Philonem & Josephum scribere diversa, nedum minus contraria, voluisse; atqui verò certissimum est ex illis Josephi verbis nuperrimè citatis fuisse duos ordines Essenorum; de quorum uno, nempe ordine τῶν πεζικῶν, ut Philo vocat illos, quos, ut puto, posterior ætas appellavit Laïcos, verum esse poterat quod asserit Josephus, illos nempe in commune facultates suas contuliisse; nempe cum urbes & forum illi colerent, & negotiis etiam civilibus, ut homines alteri, sese immiscerent, opus illis esset ad sustentandos pauperes, qui cibis [illegible] digeban[illegible]

digebant. De altero verò ordine nempe [illegible], quos Therapeutas tempore Philonis, & sæculis insequentibus Ἀσκηταὶ, vel Monachos appellabant, atque verum poterat esse quod memorat Philo, illos nempe patrimonium suum propinquis & amicis ultrò concessisse: namque cum urbes fugerent, vitamque solitariam in deserto colerent, quam aqua & sale, & aliquando hyssopo & cibo lautiore sustentabant, prout expressis verbis idem Philo scribit, quid opus erat ullo patrimonio, ad instruendas istas lapes, inter illos dividendo? Solitos autem fuisse Patres antiquissimos Christianos, qui vitam colebant Eremiticam, patrimonia sua propinquis vel proximis quibusvis elargiri, ab institutore vitæ Monasticæ B. Antonio, qui paternos agros hominibus juxtà habitantibus ultrò concessit, referente Sozomeno, *lib.* 1. *cap.* 13. sic edoctos, nullus, ito est qui nesciat. Et sic Philonis Therapeutæ possunt esse adhuc Esseni; eque necesse est Josephum cum Philone committere; cum de diversis ordinibus Essenorum diversa proferant. Quod ad

illas rationes attinet quibus probare
titur doctissimus Valesius Philonis Th
rapeutas haud fuisse Christianos, ne
quidem illæ adeò cogentes sunt, ut
dem illis extorqueant, quibus libet
ter opinari. Paucis agam rem. Ar
mentum primum viri illustrissimi sic p
cedit. Philo dicit Therapeutas h
isse Scripta veterum quorundam
Sectæ authorum qui Legem allego
exponerent. Quomodo hæc de C
stianis accipi possunt, qui tùm n
erant, & nudiustertius nati? Quæ
rogo, sunt illa Scripta, quinam ve
authores & principes illius Sectæ?
certè Prophetarum libri. Hos enim
sertè ab illis separat Philo. Qu
verbis arbitratur vir doctissimus
nitùs se negotium confecisse. An
ad manus erit illi facilis responsio,
quis velit arripere; neque video
modo possit evadere vir doctissimus
fortunium. Primò dici potest illa S
pta veterum, quæ Therapeutarum
nibus terebantur apud Philonem in
τείοις suis, esse potuisse Scripta non
lon

lorum veterum inter Judæos, qui ab ipsis Ptolomæi temporibus novæ insudantes methodo exponendi Legem Mosis allegoricè, non poterant non reddere fidem, quæ Legi Christi suo tempore promulgandæ debebatur, populo Judaico multò faciliorem, quàm si nudæ literæ Legis inhæsissent. Inter hos Scriptores eminebant Eleazarus & Aristobulus, quorum meminit Eusebius Præp. Evang. *lib.* 8. *cap.* 9. De quibus eadem refert Eusebius, & ipsissimis verbis, quæ de Scriptoribus illis inter Therapeutas adeò celebres refert Philo; nempe illos πολλὰ τῶν ἱερῶν νόμων ἀλληγορημένων ἰδίως multa Commentariis illevisse. Ad hos antios Scriptores suos, & sensum legis conditum & involutum, per illorum ὑπομνήσεις enucleatum, qui libri forsan o sæculo legebantur unà cum Lege Mosis apud Judæos, eo modo quo Homiliæ veterum patrum sæculis insequenibus in Evangelia, legebantur unà cum isEvangeliis apud Christianos, ablegas. D. Marcum super conversos Essenos os, ut inde etiam veritatem sui Evan-

geli exsculperent, ut ipse Dominus amandasse Judæos dicitur apud Evangelistam Johannem 5. 39. cum jubet illos scrutari Scripturas; Quæ quidem verba Domini de Scripturis suis allegoricis omnium manibus tritis, meo quidem judicio, rectius intelliguntur, quam de ipsa Scripturæ litera, quæ de Christo pauca testatur in suo cortice, non prorsus improbabile; Facileque fieri poterat, ut Origenes Alexandriæ degens & Catechistam illic agens, illam mentem dum suam tractandi S. Scripturas allegoricè (in qua nimium putatur ingenio fisse genio suo) ab his antiquis Judæorum Scriptoribus Hellenistis, qui perlegerant illum, & quorum libros omnium penè Christianorum manibus tritos inaudiverat, antequam promerentur Evangelia, quæ in Ecclesiis legerentur acciperet. Neque est quod admiretur vir Doctissimus, quomodo hæc de Christo stranis accipi possint, cum, ante promulgata Evangelia, atque Epistolas Apostolorum, quorum sub Claudio vivente ulla pars extabat, prorsus necesse sit,

vel idem fuerit Scripturæ Canon Chri-
stianis & Judæis, quo in sacris suis ute-
bantur, vel ut Christianis fuerit omnino
nullus. Poterant igitur Philonis Thera-
peutæ, quamvis Christiani, libris hisce
allegoricis incumbere, & in legendis
illis à mane ad vesperam tempus suum
in privatis σεμνείοις suis terere, (quo-
rum patres & authores rectè poterat
Philo vocare τῆς ἀνδρὸς αἱρέσεως ἀρχηγέτας,
quia velum à facie Mosis primi subdu-
xerunt, ut D. Marco prædicante, coram
suis oculis Christum quasi crucifixum
cernerent) & cum conventus agebatur
publicus, qui die solùm septimo fiebat,
neque enim dies Dominicus apud Ju-
dæos ad fidem conversos videtur adhuc
obtinuisse pro die publici conventus,
ad tantùm Sabbatum) audire Disserta-
tiones sive Conciones Presbyterorum
eorum, super ipsam Mosis Legem viva
voce habitas, quas ipsi summa cum mo-
lestia & gravitate hauriebant; cum il-
lis quasi proprium quarto modo semper
fuerit habitum, τὸ σεμνότητα αἰσκεῖν,
sive gravitatem colere, Josepho teste,

lib. 2. de Bello Judaico *cap.* 12. Secundum clarissimi viri argumentum est hujusmodi: Philo dicit Therapeutas tantùm quotidie preces fecisse, oriente scilicet Sole & occidente; cum primi Christiani tertia, sexta, & nona hora Deum oraverint, ut in Actibus legimus, & singulis non modò diei, sed & noctis horis idem præstiterint. Neque puto nant hæc contra sentientes hos Philonis Therapeutas fuisse Christianos; quamvis enim verosimile sit; Essenos illos Christianos, qui vocabantur Practici, de quibus Philo librum peculiarem ediderat, quique vitates incolebant, forum frequentabant & civilibus sese negotiis immiscebant, adiisse Templum statis horis, id est matutia, sexta & nona, cum Templi fores aperirentur (inde potius, ut mihi videtur, ὥραιαι dictæ, quòd illis Horis apertæ semper essent, quàm quòd essent ita constitutæ, prout Actuum, 2, & 3. legimus) & preces suas Deo fudisse, ut certum Christiani; tamen aliter poterat fieri cum illis Essenis, quamvis Christianis qui vocabantur Theoretici, qui sunt

Philo

Philonis Therapeutæ, qui urbibus relictis in eremo vitam agebant, ſecluſi ab omnium conſortio, & meditationi totos ſe dabant, quorum tota vita, una quaſi fuerat oratio continua; cum adeò perpetuam Dei memoriam habuiſſe illos Philo dicat, ut ne in ſomnis quidem aliud eis obverſetur, quàm divinarum imagines pulchritudinum, & fuerint inter illos qui in ſomniando proferre ſolebant præclaras ſacræ Philoſophiæ ſententias, adeò pleni erant Deo. Neque dicit Philo ſuos Therapeutas bis tantùm quotidie preces ſuas fundere, ſed bis; hoc eſt, oriente Sole & occidente, Deum voce invocant, & per omne interſtitium meditantur, id eſt, mente precantur illum. Nemo itaque veterum Chriſtianorum, qui ſingulis horis tùm diei tùm noctis precibus ſuis fatigaverunt Deum, poterat dici ſæpius oraviſſe Deum, quam hi Philonis Therapeutæ, quos ille dicit bis oràſſe quotidie; ac proinde propter horas illorum Canonicas imminutas, non ſunt è numero Chriſtianorum profligandi; cum nunquam non precarentur.

Quod

Quod ad illorum Cantica & Hymnos attinet, vario metrorum genere compositos, quem canendi morem primæva Christianis competere non posse vir doctissimus arbitratur, quia serius Hymnos contexere cœperunt Christiani, scilicet post Antoninorum tempora, cum vix docti sese ad Religionem Christianam applicuissent: responderi potest vix esse dubitandum, quin Judæi ad fidem conversi, prout adhuc eisdem Scripturis utebantur, quibus prius, in conventu publico, sic & uterentur ipsissimis Hymnis, omni data ansa; cum non sit verosimile Paulum & Silam novos sibi Hymnos contexuisse, quos canerent in carcere, sed popularibus suis notos & usitatos ceciniisse. Neque præcepturum fuisse Apostolum, ut qui lætatur, psalleret, *Jacob.* 5. 13. sed ut potiùs sibi Hymnum componeret, quem psalleret, si non essent Hymni jam compositi à Judæis, quos, etiam qui ad Christianismum transierant, possint canere. Post Antoninorum tempora potuerant quidem Hymni varii in honorem

Christi

Christi, ab ipsis Christianis componi, & in illorum sacris conventibus, modulorum variis generibus usurpari; atqui vero quo minus Hymni alii, ab ipsis Judæis in honorem Dei contexti, non possint etiam ante tempora Antoniniana cantari ab ipsis qui jam in Christianos evaserant, illud nihil obstat. Hymnis hisce Philo dicit Therapeutas suos ordine decenti, cunctos intentè, & summo cum silentio auscultasse, usque ad ultimam Hymni clausulam, quando omnes vocem unà extollebant; quæ quidem σιωπὴ, auscultatio & silentium, adeò solemnis fuit antiquis Christianis, præsertim Ἀσκηταῖς, ut cum caneretur ἐξάψαλμος (qui est Psalmus 3. 37. 62. 87. 102. 142. continuo ordine decantatus) nemo toto illo tempore vel spuere vel tussire auderet, ut ex typico Sabæ discimus: Et erat aliqua pars Psalmorum, quæ dicebatur, κατάνυξις, ab illa animi intensione, quâ audiebatur, ut nonnullis placet. Meminit ejus Chrysostomus in Psalmum 41. & quod mireris, duodecies, ad minus, meminit istius vocabuli, in explanatione

istius

iſtius Pſalmi, cum, in omnibus aliis operibus ſuis, illo Pſalmo excepto, neque ſimel, quantum ſciam, meminerit ejus. Fortaſſe debemus hanc expoſitionem (qualis qualis eſt, neque enim quicquam habet ſimile cæteris, & ad duos tantum ſeversus Pſalmi porrigit) Antiocho Ptolemaïdos Epiſcopo, qui etiam Χρυσόστομος dicebatur, teſte Sozomeno, *lib.* 8. c. 10. & Conſtantinopoli magnam de Concionibus ſuis laudem retulerat, eo ipſo tempore quo præfuit Eccleſiæ Chryſoſtomus; vel alicui ſequioris ævi. Porrò deò mihi videtur veroſimile, Judæos Alexandriæ converſos ad fidem, Cantica eiſdem, imò ſacris nonnullis ceremoniis quibus utebantur in Judaico cultu; in Conventibus ſuis Chriſtianis, adhuc tempore Philonis uſos fuiſſe, cum rudis & indigeſta foret Eccleſiæ Chriſti publica facies & forma; ut nonnullis annis poſtea, nempe temporibus ipſius Hadriani, quæ ultra centeſimum à Chriſto annum ſeſe porrigunt, certum ſit etiam Gentiles apud illos ad fidem converſos multa de Sacris ſuis Serapicis adhuc retinuiſſe

tinuisse, ut planè colligi potest ex Hadriani ad Servianum Epistola, quæ est apud Vopiscum in Saturnino; in qua mores Ægyptiorum leves, pendulos, & ad omnia famæ momenta volitantes acriter satis exagitans, illos qui Serapin colunt, esse Christianos, imò Christi Episcopos affirmat; nempe ob communes nonnullos, inter utrosque, ritus & ceremonias indifferenter habitos. Certè duo fuerunt, quæ non facilè poterant eximi Alexandrinorum animis ad illa nimium pronis, id est, Musica & Mathesis. Illos cantu ductos, ut nullos alios, notat Dio Chrysostomus, hujus sæculi Scriptor, *Orat.* 32. atque illud exprobrat illis ad faciem, Apologo non illepido, ab avibus & ovibus, quæ sequebantur Orphea, ducto, quibus ortos Alexandrinorum proavos, nempe Macedonas, Alexandri τοῦ κτίστου commilitones, arbitratur: & rerum novarum illos usque ad cantilenas publicas fuisse cupidos memorat Hadrianus in prædicta Epistola. Quinetiam Mathematicis studiis adeò deditos fuisse notat Imperator, ut vix

esset

esset Alexandriæ Christianorum Presbyter, qui non esset Mathematicus, aut Aruspex; & multis abhinc sæculis Tributum Alexandriæ pendi solitum, quod dicebatur βλακεννόμιον, sive Tributum stultorum, ut homines ineptuli & stolidi suos Astrologos adirent impunè, refert Suidas in Βλακα. Non est ergo mirandum si Therapeutæ Philonis, quamvis essent Christiani, Canticis suis, modò non illiberalibus & inhonestis, etiam adhuc uterentur. Ex quibus omnibus puto manifestum fieri, nihil illis nobis adversari, quas protulit vir egregius rationes, quo minus illos Philonis Therapeutas, tùm non fuisse Essenos, tùm non fuisse Christianos, arbitremur. Priusquam verò hoc argumentum dimittamus, non abs re erit de Essenis locum insignem paucis explanare. Habetur ille apud Josephum, *lib.* 2. de Bello Judaico *cap.* 12. Porphyrium περὶ ἀποχῆς *lib.* 4. & Eusebium Præp. Evang. *lib.* 9. *cap.* 1. his verbis: πρὸς δὲ τούτοις, ὄμνυσι μηδενὶ μὲν μεταδοῦναι τῶν δογμάτων ἑτέρως ἢ ὡς αὐτὸς παρέλαβεν, ἀφέξεσθαι δὲ λῃστείαι,

[illegible] καὶ συντηρήσειν ὁμοίως τά τε τῆς αἱρέ-
[illegible] αὐτῶν βιβλία, καὶ τὰ τῶν ἀγγέλων ὀνο-
[illegible]. Quæ verba sic reddas: *Præter hæc etiam jurat, nemini se traditurum præcepta Religionis, sive Dogmata, aliter quàm ipse ab aliis acceperit, à latrociniis* * *se abstenturum; Sectæ suæ libros, & Angelorum nomina observaturum.* Per solemne hoc juramentum, videntur mihi intelligeri Esseni Sacramentum Dominici corporis & sanguinis; quod initio nascentis Ecclesiæ, pro quodam quasi juramento fidelitatis credo fuisse habitum, quamvis in Sacramenti nomen mollius ætas postera commutaverit; quem pristinum morem revocare voluisse Novatianos, hoc est, jurare per corpus & sanguinem Christi, cogere suos voluisse, ne unquam fidem fallerent quam Christo dederant, à Conditore Annalium Ecclesiasticorum Baronio rectè notatum videlicet, Anno Christi 254. Ultima verba τὰ τῶν ἀγγέλων, &c. optimè reddidisse

* Eadem ferè legas apud Plinium Juniorem de illius ætatis Christianis, in decantatissima illa ad Trajanum Augustum Epistola.

mihi

mihi videtur Porphyrii Interpres Fo-
rolles, *& Nunciorum Dei nomina se obser-
vaturum*, loco *Angelorum*. Quòd si
reddidisset, *& Nunciorum Dei verba cu-
stoditurum*; hoc est, & illa quæ ore Mi-
nistrorum, sive Angelorum sive Nunci-
orum illorum Evangelicorum qui præ-
cabant illis verbum vitæ, tradebam
illis, se diligentissimè auditurum, & fa-
cturum, certè consultissimus Interpres
cu tetigisset rem, nisi me fallit anim
Ἀγγέλους enim sæpè pro Nunciis usur-
ri notissimum est, Ὀνόματα verò Gra-
cis Scriptoribus non rarò ῥήματα signi-
care, & pro verbis sumi, præsertim Phi-
loni, Porphyrio ac Eusebio, haud min
notum. Sensus ergo horum verbor
meâ quidem sententiâ, talis est; nem-
pe, Essenos illos, sive vetustissimos ill
rum temporum Christianos, Sacram
to Dominico sumpto, quasi quodam
ramento, sese mutuò obligare solit
ad hæc tria præcipuè præstanda; prim
ut accuratè servarent omnia fidei su
Dogmata ipsis tradita, neque in trade
do aliis aliquo modo corrumperent
secundò

secundò, ut libros illos veteres περὶ τῆς τῶν ἱερῶν νόμων ἀλληγορουμένης ἰδέας, de quibus antea dixi, quibus ad fidem in Christo, per Judæos ipsos ante ipsius adventum, facilior & planior via erat reddita, diligentissimè custodirent & tererent; tertiò, ut illos sermones, si verba Ministrorum suorum, singulis præsertim Sabbatis, in Conventu publico, coram illis habita, de fide Christi, summa cum attentione acciperent, diligentiâ ruminarent, neque unquam animo excidere paterentur. Et certè tanta videtur fuisse Christianis Alexandrinis illo tempore gravitas & attentio, sobrietas & silentium in audiendis Angelorum suorum sive Nunciorum Domini verbis & Concionibus, circa finem Domitiani præsertim & initium Trajani, quo tempore Dio Chrysostomus erat Alexandriæ, ut non dubitaret ille mores illorum sobrios & compositos, in contumeliam & opprobrium Gentilibus Alexandrinis, Orationum earum ineptis & procacibus auditoribus trahere, qui nihil sobrii poterant, vel facere vel audire. Verba

Dionis hæc sunt; ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ θεοῦ τὰ γινόμενα αἰσχρὰ καὶ μεστὰ πάσης ὕβρεως ἀμφιτετάσθαι καὶ ἀποβλέπειν, μόνον οὐκ ὀπὶ τοῦ χείλεσι τὰς ψυχὰς ἔχοντες, καθάπερ οἶμαι ἐξὰ τῶν ὤτων τὴν εὐδαιμονίαν δεχομένα. Σωτῆρα καὶ Θεὸν καλοῦντες ἄνθρωπον ἄθλιον. Orat. 32. ad Alexandrinos. Malè affectum esse credo hunc locum, ut mille alios, & forsan ab Interprete satis infeliciter acceptum: Atqui verò cum tota versetur hæc Oratio in perstringendis Alexandrinorum moribus, qui petulanter sese gerere solebant, & incondita clamores, strepitus & tumultus in Conventibus publicis & Theatris edere, prout innuit Photius, in lectione sua Dionis Chrysostomi; verosimile est in verbis illis latere non illepidum sarcasmum, & Dionem sugillare Alexandrinos illos obstreperos, quasi animam suam per linguas suas efflantes; cum vice versa nonnulli essent inter illos qui ne quidem hiscere vel mutire auderent in Conventibus suis publicis, sed fœlicitatem per aures suas intromitterent; sed nempe qui Servatorem & Deum vocant

miseru

miſerum Hominem; quibus verbis videtur mihi Dio Chryſoſtomus Chriſtianos intelligere, qui tempore Trajani Conventus ſuos publicos agebant Alexandriæ.

FINIS.

CLARORUM VIRORUM EPISTOLÆ SINGULARES.

Collectore

PAULO COLOMESIO.

Harum aliquot nunc primùm prodeunt: reliquæ vel sunt editis longè meliores, vel non ita facilè obviæ.

EUBULUS CORDATUS

(*f. Ulricus Huttenus.*)

MONTESIO SUO

S. D.

I.

MItris è Germania, ubi nunc agis, subinde novos libellos, quibus Romanam Curiam quidam sic depingunt, ut hic vel nati, vel habitasse videantur. Sed non esse novam hanc querelam Libellus Nicolai de Clemangis, jam olim sub Clemente 7. conscriptus, testatur. Quem è Vaticana mutuatum Bibliotheca ad te mitto, unà cum versiculis rithmo constantibus, quos ex altero quodam Codice mirandæ vetustatis desumpsimus. Verùm quid putas

tas hunc autorem dicturum fuisse, si
vel Alexandri 6. Epicureismum, vel
Julii Martialem animum vidisset? Sub
quibus etiam in negotiatione præbe-
daria multæ novæ technæ repertæ sunt
ad pecunias undique corradendas, & a
illis receptæ sunt approbatæque magis
fisci quàm Christi rem agentibus. Nem-
pe quòd hic ob bellorum sumptus in
numeris egeret, ille verò filiorum pa-
tulantiam luxuriam & tyrannidem lep-
timis proventibus fovere non posset.
Cæterùm spes est rem Christianam me-
lius habituram sub Leone hoc 10. quan-
doquidem hîc non desunt qui huic rem
consulant: primùm, ut Alvaros & Sylve-
stros, & quicquid est Summularum &
Summulariorum prorsus aboleat, quod
per illos mundus seducatur, non ubique E-
vangelium aut Paulum secutos. Deinde
ut edicat ne posthac vel Scoto vel Tho-
mæ vel cuiquam Sententiariorum fidatur,
nisi S. Scripturæ testimoniis agenti, non
autem rationibus physicis, aut meta-
physicis; aloqui nihil profuturum Con-
cilium, si istis sua maneat auctoritas.

Postremò

Postremò confulunt, ut jussu Pontificis Decretales ad Evangelium & Pauli doctrinam conferantur, per aliquos bonos viros, qui non syllogismos, sed Christum habeant in pectore. Nam aiunt multas quæstum & avaritiam olere, nonnullas tyrannidem, quasdam arrogantiam & fucum. Sed multis secus videtur, præcipuè Religiosis. Dii rem bene vortant. Rectè fecerint nostri, si in tempore resipiscant priusquam— Vale. Datum Romæ Cal. Jul. 1519.

Johannes Calvinus Lælio Socino.

II.

NOn est quod expectes, dum ad illa, quæ objicis, quæstionum portenta respondeam. Si tibi per aëreas illas speculationes volitare libet, sine me, quæso, humilem Christi discipulum ea meditari, quæ ad fidei meæ ædificationem faciunt. Ac ego quidem silentio quod cupio consequar, ne tu mihi posthac

posthac sis molestus. Liberale verò ingenium, quod tibi Dominus contulit non modò in rebus nihili fruſtra occupari, sed exitialibus figmentis corrumpi vehementer dolet. Quod pridem testatus sum, seriò iterùm moneo: nisi hanc quærendi pruritum maturè corrigas, metuendum esse ne tibi gravia tormenta accersas. Ego si indulgentiæ speciem vitium, quod maximè noxium esse judicarem, in te essem perfidus & crudelis. Itaque paululum nunc mea asperitate offendi te malo, quàm dulcibus curiositatis illecebris malè captum non retrahi. Erit tempus, ut spero, cum me ita violenter expergefactum esse gaudebis. Cal. Jan. 1552. Joh. Calv. tuus.

Hugo Grotius Johanni Crellio.

III.

Libro tuo, quo ad eum, quem quondam scripseram, Eruditissime Crelli, respondisti, adeò offensus

sui, ut etiam gratias tibi tunc intra animum meum egerim, nunc autem & scripto agam literis. Primùm, quòd non tantùm humanè, sed & officiosè valdè mecum egeris; ita ut queri nihil possim, nisi quod in me prædicando modum interdum excedis. Deinde verò, quòd multa me docueris, partim jucunda scitu, partim utilia, méque exemplo tuo excitaveris ad penitius expendendum sensus Sacrorum Librorum. Bene autem in Epistola tua, quæ mihi longè gratissima advenit; do me judicas, Non esse me eorum in numero, qui ob sententias salva pietate dissidentes alieno à quoquam sim animo, aut boni alicujus amicitiam repudiem. Etiam in Libro de vera Religione, quem jam percurri, relecturus & posthac, multa invenio, summo cum judicio observata. Illud verò seculo gratulor, repertos homines, qui neutiquam in controversiis subtilibus tantum ponant, quantum in vera vitæ emendatione & quotidiano ad sanctitatem profectu. Utinam & mea Scripta aliquid ad hoc studium

dium in hominum animis excitandum inflammandumque conferre possint. Tunc enim non frustrà me vixisse hactenus existimarem. Liber de veritate R. C. magis ut nobis esset solatio quàm ut aliis documento, scriptus, non video quid post tot aliorum labores utilitatis adferre possit, nisi ipsa forte brevitate. Si quid tamen in eo est quod tibi tuique similibus placeat, id mihi supra spem eveniet. Libris de Jure Belli ac Pacis, id præcipuè propositum habui, ut feritatem illam non Christianis tantùm, sed & hominibus indignam, ad bella pro libitu suscipienda, pro libitu gerenda, quam glisce re tot populorum malo quotidiè video, quantum in me esset, sedarem. Gaudeo ad Principum quorundam manus hos Libros venisse, qui utinam partem eorum meliorem in animum suum admiterent. Nullus enim mihi ex eo labore fructus suavior posset contingere. Te verò quod attinet credas rogo, si quid unquam facere possim, tui aut tuorum, quos singulariter amas, causâ, experturum

rum te, quanti te tuo mertio faciam. Nunc cum aliud possim nihil, Dominum Jesum supplice animo veneror, ut tibi aliisque pietatem promoventibus propitius adsit. Parisiis 10. Maii 1631.

Justus Lipsius Franc. Villerio.

IV.

UBI es, mi Villeri? quid feciſti? à quibus ad quos iviſti? O meum dolorem! Florebas ut lectum germen inter tuos. Quis turbo ſubitus evertit? Si error, fraus, impetus eſt, redi, agnoſce, reſipiſce. Portus ille pœnitentiæ ſemper patet, & pharus divinæ bonitatis allucet. Ah! redi. Sacra majorum cogita, ſacramenti tui religionem: & noli ad minutas diſputatiunculas ire. Hîc Eccleſia eſt, hîc ſucceſſio, hîc conſenſus: quæ fruſtrà alibi quæras. Quid addam? Etiam virtutem & probitatem alibi requires, illam veram & ſine fuco. Repete memoria

quæ

quæ legisti, quæ audisti. Non conqui-
escet animus, & interior meliorque ra-
tio dicet: Quid feci? Cur feci? M
vide, qui ætatem & usum habeo,
doctrinam aliquam ac prudentiam: n
hostes detrectabunt. Me, inqua
vide. Trepidavi & ego aliquando
adolescentia: & solent magna ingen
neque novum aut mirandum est in
procellis. Sed grandior firmavi pede
& in religione majorum consto, è q
nec mors depellat. Errare liceat, re
re libeat, & pœnitentiam, quam a
nam pœnam malle. Examina illud
ternum. Rem factam habes, & ite
es noster. O quam te amplectar! Q
etiam tui! Nec timenda propone,
mali aut Malus ille fingunt. Ego
ro & rogo: & quocunque loco es,
sque, te amo, atque utinam sine ex
tione possim. Vale, & hanc Episto
um tibi scriptam scito, nec malo m
divulga. Lov. 5. Id. Sept. 1605.

Fragmentum Epistolæ Hug. Grotii ad Ger. Vossium A. 1630.

V.

NUper totus Senatus Parlamenti Divionensis ad Regem preces admoverat, ut Salmasium sibi habere collegam liceret, patre parato ei suam dignitatem transcribere. Sed ὁ σφραγιδοφύλαξ, (*Marillacus*) homo, ubi vel religionis nomen increpuit, asper & inexorabilis, dixit se prius regni statum in maxima pericula daturum, quàm ut, conscio, Huguenottus ad id honores irrepat. Vides, ut ubique animus veri amans & servitutis impatiens dominis obstet. Non tantum apud illum poterunt hæc mala, ut non de Ecclesiastica antiquitate optimè mereatur: cujus argumenti quod sub manus sumpserat opus, supra spem crescit, mira & de ipsi quidem satis cognita eruditionis libertate. Multa in illum inclementer dixit

dixit Petavius in accessione Uranolog & Juliani, ad quæ, me quoque auctor constituit non ordine respondere, ne ob tineant quod velint, si illi meliora c manibus extorqueant; neque maledic maledictis totidem ulciscí, sed ubi e quod tractat argumenti series permi rit, res rebus opponere, & poster judicium relinquere, uter plura, uter licius legerit.

Fragmentum Jac. Sadoleti Epistolæ Joh. Sturmium A. 1539.

VI.

PAlam, cùm facultas datur, soleo commemorare & loqui, me tibi Melanctoni & Bucero, hominibus ctissimis, planè benevolum & ex anim fautorem esse.

Hieronym

Hieronymus Groslotius Jacobo Lectio.

VII.

MItto ad te Scazontem in urbem Romam, miræ rotunditatis, quem volo tùm mea, tùm ipsius carminis, tùm etiam auctoris causa, quem scio amas, diligenter legas probesque. Is est unicum ornamentum hujus ævi Jos. Scaliger, qui discedens Roma hos versus sic composuit.

* *Spurcum cadaver pristinæ venustatis,*
Imago turpis puritatis antiquæ,
Nec Roma Romæ compos, sed tamen Roma,
Sed Roma quæ non potes præstare Romam,

* Verba hæc tacito Scaligeri nomine usurpavit Fr. Ju[illegible] ad Symmachum lib. 1. Ep. 24. edit. primæ. Quæ [illegible] minus artifissent Expurgatoribus Madritensibus, [illegible] Symmachi editione vir optimus expunxit.

Sed quæ foveris fraude, quæ foves fr
dem,
Urbs prurienti quæ abſoletior ſcorto
Et obſoleti more pruriens ſcorti,
Quæ penè victa face proſtitutarum
Te proſtituta vincis & tuum facta e
Tibi lupanar in tuo lupanari.
Vale pudoris urbs inanis & recti,
Tui pudoris nominiſque decoctrix,
Turpis litura non merentium rerum,
Ocelle quondam, nunc lacuna fortu
Negotioſa mater otioſorum;
Vale nefanda, conſtuprata, corrupta,
Inceſta cælibum Quiritium manceps
Contaminata; quippe quid tuos miru
Putere mores, quando vita computera

Fragmentum Epiſtolæ Jacobi Bongarſi
Joachimum Camerarium, Joachimi
lium.

VIII.

HIC, clariſſime & prudentiſſ
Domine, effundam in ſinum
um amicum & candidum, quæ me

pè agitant nec turbant tamen. Repete à noſtros Duces qui armis ſuis Religionem prætulerant. Videbis victos veſtros à Carolo quinto, captoſque & affectos contumeliis, privatos etiam bonis. In Gallia captum primo bello Condæum, tertio occiſum; Amiralium ſemper victum, tandem trucidatum cum magna Procerum turba. In Belgio itidem, Aurangium globo proſtratum. Certè judicare aliud non poſſum, quàm ingrata illorum arma Deo fuiſſe.

Armandus Cardinalis de Richelieu Caſp. Barlæo.

IX.

HEroicum Carmen tuum accepi, legi, perlegi. Eo gratius fuit, quod eluti miraculo factum eſt, ut dum Panegyricum meum ad me miſeris, tuum te acceperim. Laudantis ſaltem & laudati Panegyricus eſt libellus tuus. Cum quæ nobis tribuuntur geſta extol-

lis, ingenii tui acumen & industriam e
hibes, eruditionem tuam prodis. S
tibimet ipsi gratias debes, sed non i
lus, referam pro utroque, & merito
cùm tuo factum sit beneficio ut ma
rem tui quàm mei curam habere tene
Religiosè id me præstiturum agnoli
si res locusque dabunt. P. S. Versi
tuis qualis esse debeam Orbi Christi
palam fecisti. Ectypum meum ad
mitto, ut te doceat qualis sim. Si in
affectum erga te meum non cernis,
noſces, si usui unquam tibi esse poss
Datum Parisiis 8. Cal. Febr. 1642.

Sanctissimo D. Domino nostro Pio 4. Pont. Max.

X.

Beatissime Pater,

Cùm Antissiodorensis Episcopus
mam proficisceretur,, arripui
casionem ad te scribendi, quam ja
quærebam. Id quod mihi visus

commodissimè facere posse per hunc, qui, quia mihi intimus est, longitudinem Epistolæ meæ sermone suo relevabit. Scio falsos quosdam de me rumores, vel ab obtrectatoribus, vel à malevolis, vel inimicis meis, Romæ atque adeo per totam Italiam Hispaniamque disseminatos, quibus rumoribus aures Principum aliorum atque etiam tuæ patuerunt. Non essem commotus ea re, si audiisses tantùm, non etiam credidisses. Sed cùm accepissem mandasse te mihi, ut Regis matrem commonerent, ne quid illa mihi crederet, ut à me tanquam à pestifero aliquo homine caveret, non putavi longius esse differendum purgandi mei tempus. Quod sanè commodius facerem, si tenerem crimina mihi objecta, ad quæ responderem. Nunc velut in umbra pugnans, quod ab eis mihi dictum quoquomodo diluam. Quicumque à vero Dei cultu, atque à vera pietate abhorrent, qui Sacerdotium munus obire nolunt, pecuniam & fructum capiunt, qui vitam suum corrigi, mores emendari nolunt, cum iis mihi

fato quodam perpetuum bellum
Pugnavi cum illis, fateor, legibus,
ctis; sed nihil præter odium & inim
tias reportavi. Si quid à me factum
rbius, si quid vehementius, Deus ac
Vicarius judex esto. Gessi & feci om
hîc in aula, velut maximo Galliæ no
Theatro. Dedi operam, quod potui,
nova repudiarem, vetera corrigerem.
neq; illi me, neque ego illos ferre poss
Facio fortassis imperitè, qui non
am temporibus, ut multi prudentes
sua quique Republica fecerunt. Se
meus est mos, mea natura, mea ætas
tiam ingravescens morosiorem me fa
Habes veluti caput excusationis no
Nam huic latori præsentium, qui
eo loco quem in Consilio Regis te
omnes actiones nostras nosque ipsos
nitus cognoscit, explicanda singula
linquemus. Quem tu virum bonum
tui tuæque dignitatis amantissimum
periere. Quare quæcumque in
ornamenta conferes, erunt, mihi cre
benè posita, & in memori gratissimo
viro collocata. Deus Optimus Ma
m

mus Principatum Ecclesiæ tuum in multos annos proroget, ad Christi filii sui gloriam & populorum omnium salutem. In Aula nostra 3. Cal. Aug. 1562.

Tuæ Beatitudinis filius & famulus obsequentissimus, M. Hospitalis.

Fragmentum Epistolæ Cælii Calcagnini ad Jac. Zieglerum.

XI.

QAve putes tam uberem ingeniorum proventum, tantam studiorum frugem esse quàm Romæ. Multi verò sunt eorum familiaritate ita oblector, ut nihil mihi tota vita fortunatius aut speciosius aut optem. Inter omnes charissimus est Hieronymus Aleander, vir Græcè Latinè, ac Hebraicè doctus: quem paulò ante adventum meum summus Pontifex Bibliothecarium fecit post obitum Zenobii Acciajoli viri religiosi,

ſed & docti. Is mihi quotidie inge-
tes theſauros ex bibliotheca Palatina e-
ruit. Accedit Ægidius cardinalis, vi-
ſingulari integritate ac nominis celeb-
tate, qui Porphyrii Myſteria & Proc-
Theologiam Latinam fecit. Is verò, D-
boni! quantum habet literarum, qua-
tum ingenii, ad eruenda totius vetuſ-
tis arcana. Eſt Fabius Rhavennas, S-
nex Stoicæ probitatis, quem virum n-
facilè dixeris, humanior ne ſit an doc-
or. Per hunc Hippocrates integer p-
nè Latinè loquitur, & jam veteres il-
ſolœciſmos exuit. Id habet homo ſa-
ctiſſimus rarum apud omnes gentes, ſ-
ſibi peculiare, quod pecuniam ita co-
temnit, ut oblatam recuſet, niſi ſum-
neceſſitas adigat. Alioqui à Leone Po-
menſtruam habet ſtipem, quam am-
aut affinibus ſolet erogare. Ipſe ho-
ſculis & lactucis Pythagoræorum vi-
traducit, in gurguſtiolo, quod tu ju-
dolium Diogenis appellaveris, ſtu-
non immorans, ſed immoriens; & p-
nè immoriens, quum gravem admod-
& periculoſam ægritudinem homo al-

qu

qui octogenarius contraxerit. Hunc alit
& quasi educat vir prædives & Pontifici
gratissimus Raph. Urbinas, juvenis sum-
mæ bonitatis, sed admirabilis ingenii.
Hic magnis excellit virtutibus, facile Pi-
ctorum omnium princeps, seu in The-
oria, seu praxin inspicias. Architec-
tus verò tantæ industriæ, ut ea inve-
niat ac perficiat, quæ solertissima inge-
nia fieri posse desperarunt. Prætermit-
to Vitruvium, quem ille non enarrat
solum, sed certissimis rationibus aut de-
fendit aut accusat: tam lepidè, ut om-
nis livor absit ab accusatione. Nunc
verò opus admirabile ac posteritati in-
credibile exequitur, (nec mihi nunc de
Basilica Vaticana, cujus architecturæ
præfectus est, verba facienda puto) sed
jam planè urbem in antiquam faciem
& amplitudinem ac symmetriam instaura-
tam magna parte ostendit. Nam & mon-
tibus altissimis & fundamentis profundis-
simis excavatis, req; ad Scriptorum vete-
rum descriptionem ac rationem revocata,
Leonem Pont. ita omnes Quirites in
admirationem erexit, ut quasi cœlitus
demis-

demissum numen ad æternam urbem pristinam majestatem reparandam omnes homines suspiciant. Quare tum abest ut christas erigat, ut multo magis se omnibus obvium & familiarem ultrò reddat, nullius admonitionem aut colloquium refugiens. Hic Fabium quasi præceptorem & patrem colit ac sovet, ad hunc omnia refert, hujus consilio se quiescit. Sed ne historia etiam nostrorum temporum desideraretur, Paulus Jovius, ut magis mireris, primi nominis Medicus, tam luculenter, tam docte, tam eleganter scribit nostri temporis historiam, cujus decem libros jam edidit, ut pudeat me de homine tam docto tam indisertè scribere.

Johannes Bona R. P. Lucæ Acheris.

XLII.

Admodum Reverende Pater,

CItius quàm credideram mitto tibi Capitulare Ayronis Episcopi Bajocensis

lensis. Reperi illud præter spem in Bibliotheca Eminentissimi Card. Barberini, & lætatus sum, sicut qui invenit spolia multa. Tum nulla interposita mora petii, obtinui, & amanuensi transcribendum tradidi, quod fidelissimè peractum est. Inseres illud 6. aut 7. tomo Spicilegii tui; dicesque te illud accepisse ex Bibliotheca Eminentissimi Cardin. Fr. Barberini S. R. E. Vicecancellarii. Capite 21. genu positum reperies pro generatione sive gradu generationis, obsoleto planè vocabulo, nisi quod in usibus feudorum geniculum eodem sensu usurpatum reperitur. Multum laudat summus Pontifex Spicilegium tuum, dixitque sibi præ omnibus placere virorum illustrium Epistolas, & ea quæ pertinent ad historiam & ad antiquam Ecclesiæ disciplinam: nam hæc, inquit, singularia sunt, & historia Epistolaris omnium certissima est. Tum subdidit utiliorem præstare operam reip. literariæ, qui emendis è situ Bibliothecarum veterum lucubrationibus incumbunt, quàm qui novos cudant libros: Libri enim novi,

si

si quid boni continent, ab antiquis mutuari solent. Hoc est judicium de suis diis, quod ab ore Sanctissimi Domini nostri acceptum tibi sincerè repræsentem, nihil addens, nihil minuens. Deus tibi vires largiatur ut plures hujusmodi flores colligere possis ad Ordinis Monastici decus, & totius Ecclesiæ utilitatem. Id voveo ex animo Romæ die Sept. 10. 1663.

Fragmentum Andr. Masii Epistolæ ad Georgium Cassandrum A. 1565.

XIII.

QUod tuum nomen in Catalogum illum invidiosum sit per malevolorum hominum artes relatum, etsi mihi dolet magis, quo te id gravius ferre animadverto; quanquam apud eos qui res ipsas judicant, tibi illud tuisque scriptis infamiæ futurum non est. Quis enim nescit ut nullo cum judicio, ita maxima cum invidia Indicem illum esse com-

comportatum & consutum? Quis Jesuitarum importunam impudentiam, & conjunctas cum hac virtute mirificas ad quævis Ecclesiastica munia (ut sic dicam) obrependi artes ignorat? Ego certè persuasus sum illis solis à Concilio permissam fuissam illam operam. Verùm, mi Cassander, quando nostri seculi summum decus & ornamentum Erasmum habes socium eadem illa censura perstrictum, non est profectò quod magnopere tibi illo nomine displiceas. Nam Erasmi nomen, ut Cassandri, in primam classem, Desiderii verò, ut Georgii, in secundam retulerunt Aristarchi illi aut Aristippi veriùs. Contuli de his rebus cum Recco nostro, tui certè amantissimo. Is affirmat Vicelium seriò sibi dixisse, optare se suum quoque nomen eodem adscriptum fuisse, cùm illic Erasmum videret. Et quis scit, mi Cassander, num ductu divinæ providentiæ in famosum illud album sis relatus, quo lubentius tua Scripta ab iis, legantur, adversus quorum protervas parumque religiosas novitates illa imprimis elucubrasti.

Frag-

Fragmentum Epistolæ Cornelii van Drebbel ad Isebrandrum à Rietwick.

XIV.

EGO in camera manifestè sedeo solus, nemine mihi adsistente. Et primò vestitum meum transformo in præsentia & adspectu illorum omnium, qui in cubiculo sunt. Nunc induor totus nigro holoserico, & momenti spatio, imò tam confestim, quàm aliquis cogitatione assequi possit, holoserico viridi ac rubro amictus sum, in colores omnes mundi me transmutans. Nec solum hoc, sed commuto meam vestem cum quilibet specie pannorum, qua ipsemet volo: nunc bombycina seu sericea colorum omnium, tum ex villis texta omnium colorum: nunc argento, nunc auro variegatis vestibus utor: nunc regio ornatu, & adamante ac omni gemmarum specie sum splendidus, at in momento postea mendici habitum assumo, panni obsi-

obſitus ac deformis: cum in illo actu unicam duntaxat veſtem habeam, quam abs me non depono. Præterea converto memet in arborem naturalem, contra quam aliter aliquis animadvertere queat, folia hinc inde motantem, quaſi vento agitaretur. Nec ſolum in formam arboris, ſed in omnia genera arborum, prout mihi placuerit. Poſtea formam mutuor cujuſlibet rei creatæ, quamcunque cupio, ut jam muter in Leonem, jam in Urſum, jam in Equum, in Vaccam, in Ovem, in Vitulum, in Porcum, &c. Et præter hæc apparere facio, quaſi terra aperiretur, & ſpiritus ex ea provenirent: primum in forma nubis, & poſtea ſe vertentes in aliam ſpeciem, quam illis impero, &, uti quæque bona mihi videntur, ut in perſonam Alexandri M. vel alterius Principis aut Regis, ad arbitratu meo. Quin & hoc exhibeo, ut Gigantes veteri ævo cogniti ex terra prodire videantur, viginti ac triginta pedum longitudinem exæquantes, qui tam miris modis ac ea perfectitudine corporis ſui membra librent ac moveant,

quaſi

quasi naturaliter viventes. Atque [illegible] omnia in medium produco nova inve[illegible] tione, quam beneficio Opticæ exco[illegible] tavi, cujus vi res mirabiles ac pulch[illegible] rimæ præstari possunt, quos longum [illegible] memorare foret.

Reverendissimo Patri D. Lancel[illegible] Andrews, Episcopo Wintoniensi, Pet[illegible] Molinæus.

XV.

Misi ad te, Reverendissime Pr[illegible] Librum meum de Vocatione [illegible] storum, cui additæ erant literæ, qu[illegible] conabar tibi satisfacere, super qu[illegible] dam capitibus, in quibus visus sum [illegible] Serenissimo iniquior erga Ordinem [illegible] piscopalem. Quas literas si accep[illegible] non dubito, quin de me judices ut [illegible] homine, qui de vestro ordine honor[illegible] sentit & loquitur. Non sum tam [illegible] diose arrogans, ut velim me oppon[illegible] toti antiquitati. Et rem, quæ jam in [illegible]

à ſeculo Apoſtolis proximo recepta fuit in Eccleſia, ut vitioſam aut improbam aſpernari. Semper putavi inter Eccleſias, ſub diverſa politiæ Eccleſiaſticæ forma viventes, poſſe ſartam eſſe & integram concordiam: dummodò Chriſtus annuncietur, qualis proponitur in Evangelio, & fides Chriſtiana maneat integra & illibata. Te verò inter homines tui Ordinis ſemper feci maximi, multis de cauſis, quas malo apud alios quàm apud te commemorare. Cujus animi mei teſtem mitto Librum novum quem mihi extorſit Eccleſiæ cui ſervio voluntas, & Jeſuitæ aulici proterva inſultatio. Tu, obſecro, mihi eſto adjutor ad Regis animum mitigandum, ut aliquid ſe reputet & æqua lance perpendat non poſſe eſſe locum in Gallicis Eccleſiis Paſtori qui doceret, Primatum Epiſcoporum rem eſſe juris divini, ſine qua non ſit ſalvus, nec poſſit ſtare Eccleſia. Hoc aſſerere, nihil aliud eſſet quàm omnes noſtras Eccleſias addicere Tartaro, & in meum gregem damnationis ferre ſententiam. Quod ſi facerem,

tu ipſe me cenſeres hominem improb
vecordem & dignum ab omnibus co
ſpui. Sed de his κατακόρως nam apu
virum ſapientem ſupervacanea eſt in
clara & aperta, nimis operoſa defen
Deus te ſervet & tuos conatus provehat
ut redundent ad Eccleſiæ ædificatio
nem. Vale. Datum Latetiæ 16. C
Decemb. 1618.

Epiſcopi Reſponſio.

XVI.

DE mitigando in te Regis anim
non eſt mihi crede, quod labor
Nihil habet animus ejus, quod mitig
opus ſit: habet fortè unde magis ad
magiſq; conciliare poſſis; facturus op
ræ pretium ſi id feceris. Feceris aute
ſi viam ineas, quam à nemine mor
lium melius diſcas, quàm ab ipſo. E
verò libens agnoſco æquiorem te in
noſtras pleriſque veſtrum; quanto m
gis antiquitatem verſas, tantò æq
orem

orem: addo & æquiorem adhuc multò futurum, si te sineret, Ecclesia vestra; utinam autem sineret! Illa, ut videtur, personarum vitia ad res transtulit, rerumque adeò legitimum usum propter abusum sustulit, paulatim hoc à vobis dedocenda. Cui dum tu morem gerere vis, morem ipse animo tuo non geris. Nam de animo tuo ex calamo conjecturam facio. Adeò enim in nos propensus calamus tuus, ut scripserit (crede autem, te non invito) nostrum Episcoporum ordinem, rem esse receptam in Ecclesia inde à seculo Apostolorum. Rectè autem hoc scripserat calamus: Id tu liturâ scilicet induxisti, (nempe τὸ *Apostolorum*) ac vicem ejus *Apostolis proximo* reposuisti. Credo autem hoc in gratiam Ecclesiæ vestræ. Ac verum illud quidem quod reposuisti, (*Apostolis proximo*) sed & illud non minus verum quod obduxisti. Fuit enim ordo ille non à seculo modò Apostolis proximo; sed & ab ipso adeò seculo Apostolorum, ut nos tota fallit antiquitas, aut nulla supereſt historia Ecclesiæ fide digna.

Totam antiquitatem à nobis esse nec ip-
se negas: an verò Ecclesiæ jam ulli plus
deferendum, quàm antiquitati toti, ipse
videris. Si te scio, quàm magis hæc ad
te liberè ingenueque scripsero, tam me
magis amabis; ego te itidem; para-
mecum in hoc facientem. Audi ergo;
nobis hoc satis non est, si non aspera-
tur quis nostram Ecclesiæ politeiam, t
rem vitiosam aut improbam. Id enim
agimus, ut palam sit & in confesso, cum
esse apud nos Politeiæ formam, qua
quam proximè accedat ad morem insti-
tutumque Ecclesiæ priscæ, sive, ut c
concedis, Apostolis proximæ, sive, u
semel scripseras & nos contendimus, p
sius Apostolicæ. Quin hic idem nob
cum sentias, nullus dubito: quod se
tis, si per Ecclesiam vestram potes p
te ferre, rem nobis pergratam fecer
si non potes, rem non ingratam, si n
stra igitur dehinc jam missa fecer
Quam enim Viam ingressus es, vix c
ut & tuis placere possis, & nostris n
displicere. Nec tamen, si nostra div
juris sit, inde sequitur vel quod sinc

salus non sit, vel quod stare non possit Ecclesia. Cæcus sit, qui non videat stantes sine ea Ecclesias: Ferreus sit, qui salutem eis neget. Nos non sumus illi ferrei: latum inter ista discrimen ponimus. Potest abesse aliquid quod divini juris sit, (in exteriore quidem regimine) ut tamen substet salus: nec tu igitur addices Tartaro, aut sententiam damnationis feres in gregem tuum. Non est hoc damnare rem, melius illi aliquid anteponere: Non est hoc damnare vestram Ecclesiam, ad formam aliam, quæ toti antiquitati magis placuit, id est, ad nostram, revocare; sed ubi Deus dederit, & res vestræ ferent. De hoc si conveniat inter nos, cætera concordes erimus. Benè vale. Londini prid. Id. Decemb. 1618.

Fragmentum Epistolæ Roberti Scheldæi, Canonici Atrebatensis, ad Seb. Tegulgelium, Biblioth. Cæsareæ Præfectum, Sept. 6, 1614.

XVII.

DE morte Freheri aliunde inaudiveram: puto & te scire Casaubonum animam exhalasse. Aiunt post editas Exercitationes gravi dolore confectum, quod illas minus probari videret; alii asserunt, ex abscessu in reditu exorto, contracta febre continua debilitatum, vitam cum morte commutasse. Dolebunt multi materiam triumphi sibi ereptam, qui stilum in eum jam strinxerant. Absque dubio melius famæ suæ & literis consuluisset, si tempus suum impendisset illustrando Polybio.

Andreæ

Andreas Schottus Jesuita
Is. Casaubono.

XVIII.

TUas accepi, clarissime Casaubone, & in Britannia hærere velle legi invitus. Mallent docti omnes ac φιλέλλην Polybium illum Græcorum Historicorum κορυφαῖον edolare, ut cœperas, pergeres, & promissa pridem σχόλια daret: potes enim, ac debes; potius quàm te in certamen non necessarium demittas, extraque chorum saltes, sine fructu, imò damno tuorum Scriptorum. Scis quàm Josephi (*Scaligeri*) fama detersa, dum senex tangit acerbius, à quibus ne verbo quidem læsus esset, Socios nostros, viros omni doctrinæ genere præstantes, Toletos, Bellarminos, Possevinos, Pererios, cæteros. Certè nollem in nuperis tuis illud de Libro adjecisses ejus, cujus me potestati semel commisi, dictoque audiens, domi unà versor.

Qui in Amphitheatro cavit ſtudioſè, ne Thuanum Præſidem ampliſſimum téque, etſi nominaret, volens læderet. Optaret potius in Eccleſia te Romana, deſertis illis Calvini caſtris, complecti in Domino. Quid enim prodeſt homini, &c. Et abſque fide majorum ſalus minimè ſperanda, ut extra Petri cymbam naufraganti. Sed hæc tu meſius. Quò illi, ut opto, æquiorem te præbeas, mittam ad te, ſi voles, tres ejus Surbanii Controverſorum in fide Orthodoxa Libros, typis Plantinianis propè evulgatos: placebit θρησκείας χάριν lectio & ſtylus magis delectabit, niſi judicium fallor. Verba enim dare nollem; quando Belgarum candorem non ignora. Antuerp. Id. Janu. 1612.

Inchy

Inclytæ Academiæ Cantabrigiensi
Th. Beza.

XIX.

QUatuor Evangeliorum & Actorum Apostolicorum Græco-Latinum Exemplar ex S. Irenæi Cœnobio Lugdunensi ante aliquot annos nactus, mutilum quidem illud, neque satis emendatè ab initio ubique descriptum, neque, ita ut oportuit, habitum (sicut ex paginis quibusdam diverso charactere insertis, & indocti cujuspiam Græci Calogeri barbaris adscriptis alicubi notis apparet) vestræ potissimum Academiæ, ut inter verè Christianas vetustissimæ, plurimisque nominibus celeberrimæ dicandum existimavi, Reverendi Domini & Patres, in cujus Sacrario tantum hoc venerandæ (nisi fortè fallor) vetustatis monimentum collocetur. Etsi verò nulli melius quàm vos ipsi quæ sit huic exemplari fides habenda æstimarint, hac de re

re tamen vos admonendos duxi, tantam à me in Lucæ præsertim Evangelio repertam esse inter hunc Codicem & cæteros quantumvis veteres discrepantiam, ut vitandæ quorundam offensioni asservandum potius quàm publicandum existimem. In hac tamen non sententiarum sed vocum diversitate, nihil profecto comperi unde suspicari potuerim à veteribus illis hæreticis fuisse depravatum. Imò multa mihi videor deprehendisse observatione digna; quædam etiam sic à recepta scriptura discrepantia, ut tamen cum veterum quorundam & Græcorum & Latinorum Patrum Scripturis consentiant; non pauca denique quibus vetusta Latina editio corroboratur; quæ omnia pro ingenii mei modulo inter se comparata, & cum Syra & Arabica editione collata, in majores meas Annotationes à me nuper emendatas, & brevi, Deo favente, prodituras, congessi. Genevæ 8. Id. Decemb. 1581.

Frag

Fragmentum Epistolæ Sam. Petiti ad Samuelem Sorberium Nepotem.

XX.

HIerarchiam esse dixi jam ab ipsis Apostolorum temporibus institutam, ut dissentionum plantaria evellerentur & Schismatum semina tollerentur, & intra hoc intervallum quod est ab Anno Neronis quarto ad septimum ejusdem, toto orbe decretum fuisse, ut unus de Presbyteris electus, Episcopus κατ' ἐξοχὴν dictus, cæteris superponeretur, & ad eum omnis Ecclesiæ cura pertineret. Habes paucis, sed tibi uni, animi mei sensum in hoc negotio.

Jacobus

Jacobus Sirmondus Seb. Tengnagelio.

XXI.

Clarissime & doctissime Domine,

NIcephori vetus exemplar Cæsarum, quod ego post Patris Frontonis Ducæi obitum in fidem meamre speram, salvum ad te D. Werdemanni Residentis operâ perveniſſe ſpero. Quid verò ejus editionem tamdiu antehac retardarit, non facilè dixerim; ſed video nunc tandem à Cramoiſio noſtro typis Græcos comparari, ut eam, proxime, ut ait, Decembri menſe aggrediatur. Quod ſi fiet, multorum expectationi ſatisfaciet; tibi autem imprimis gratiam habebunt, qui tuo id ſe potiſſimum beneficio conſecutos intelligent. Pater Petavius abſoluto ante biennium Epiphanio, alterum ingens opus ſuum de Doctrina Temporum adverſus Joſ. Scaligerum prælo ſubjecit, eóque jam perduxit, ut poſterioris Tomi pauca ſuperſint pauci

paucis mensibus absolvenda. Posthæc ad Juliani παραβάτου reliqua se accinget. De Theophanis enim Historia consilium, opinor, abjecit, quod & ab aliis tùm in Germania, tùm in Gallia, pariter abjectum videtur. Bibliothecam Patrum Græco-Latinam duobus item voluminibus comprehensam, Parisiis editam vidimus, paulò ante quàm Patre Frontone careremus. In hoc enim Opere desiit ὁ μακαρίτης. Qui & alia, ut nosti, meditabatur, Nicephorum scilicet, Theodoretum, Cyrillum Alexandrinum, & Biblia Græco Latina. Ex quibus Nicephorum plane absolverat: itaque cum Græco Textu Latina Versio, ut ab eo recognita fuerat, conjungetur. Theodoretum enim magna ex parte confectum habebat. Quod deerat, supplere ipse, licet impar, institui, si Deus mihi, post Concilia Gallicana, quibus adhuc distineor, vitam viresque concesserit. Ad Cyrillum pauciora collegerat, quæ usui tamen esse possint, si quis hîc aliquando ad eam curam animum adjiciet. In Bibliis Sacris multùm ac diligenter

ligenter laborarat, unúmque hoc opus præ cæteris urgebat: ſed vereor, ut in poſterum ſperare liceat, propter novam editionem Græco-Latinam, quæ hic jam inchoata eſt, curante, ut audio, Joh. Morino, è Congregatione Oratorii viro docto, cujus nuper in lucem prodierunt Exercitationum Eccleſ. libro duo. Cramoiſium monui ut cum Adventoria quam deſideras, Propempticum ſimul noſtrum, quod Adventoriam ſecutum eſt, tibi meo nomine offerat; non quod illa tanti æſtimem, ut à te legi deberant, ſed ne defuiſſe videar voluntati tuæ, cui & in aliis omnibus, quæ poſſim, obſequar libenter. Deum, quod reſtat, oro, ut te rei literariæ nobiſque meliori utentem valetudine diutiſſime conſervet. Pariſiis 3. non Sept. 1626.

Frag-

Fragmentum Epistolæ Claudii Sarravii ad Jac. Usserium Armacanum, Lut. Nov. 9. 1648.

XXII.

COgitaverat aliquando Fronto Ducæus de recensendis Græcis Sixti Bibliis, & multa, ut aiunt præclara in eam rem congesserat. Dum autem omnem movet lapidem ut suam ἔκδοσιν undique conquisitis opibus locupletet, scripsit de suo consilio Romam ad Socios & ad Vaticanæ Bibliothecæ Custodes, ut se aliqua juvarent. Illi verò eximiis, quos promovere debebant, conatibus, conatibus interceserunt, his ferè rationibus, falsis certè & futilibus: Quod omnes istæ lectionum varietates turbarent potius quàm firmarent aut instruerent Christianorum animos, quodque post Clementis Vulgatam, nihil, quod alicujus foret momenti, supereset. Nec hoc dixisse contenti, voluerunt, jusserunt,

runt, ut Romam mitteret quæcumque de eo argumento sibi paravisset. Parere autem necesse fuit misero isti mortali, cui ita omnis insumptus labor ὀχετῳ Hoc de Fronte nuper didici ab ipso Sirmondo.

Fragmentum Epistolæ Christophori Carlei Angli ad Castalionem. 3 Cal. Maii 156[illegible]

XXIII.

IN altero, qui in te invehitur tùm majorem in judicando æquitatem, tum in reprehendendo modestiam desiderassem. Convicia dedecent Christianum & immanitas hominem. Legi quidem tua omnia studiosè & quotidiè lego unde uberrimum & salutarem percipio fructum: Joh Checum Lat. Gr. & Hebraicè perbenè scientem, equestris ordinis virum, nonnunquam sum adortus & reperi semper tua legentem Biblia. Percontabar de tua interpretando fide & eloquentia: tum ille ridendo, ut [illegible]

erat affabilis, Mehercule, inquit, majorem percipio fructum in legendo Castalionem, quàm in evolvendis omnium Scriptorum Commentariis. Oratio facilis est, explicata, dilucida, suavis, concinna & diserta: verba pura & Latina, & quæ propius naturam notationemque Græcæ Hebraicæque locutionis attingunt: Martinum Bucerum audivi explanantem Psal. 119. & cùm omnia exposuisset quæ Gr. Lat. & Hebræi Doctores de ea quam tractavit sententia præclarè scripsissent, monuit audiendum Castalionem, qui, inquit, ut est tùm pius, tùm eruditus, ita de Hebræis tum gravius, tum disertè convertit in hunc modum, &c. Atque hoc fecit me præsente in Academia Catabrigiensi.

Cornelii Valerii Epistola ad M. Ant. Muretum.

XXIV.

JUstus Lipsius, familiaris & idem discipulus meus, literarum & antiquitatis causa in Italiam proficiscí velle coepit. Petiit à me, amicis quibusdam commendari, in primis autem contendit ut ad te; cujus cognoscendi & videndi studio mirificè flagrat, literas sibi dares rem. Mitto igitur ad te hunc Justum Lipsium, alumnum, ut dixi, disciplinæ meæ, adolescentem ea probitate, modestia, ingenio, eruditione, judicio, quanta testari possum equidem me in alio nullo, ista imbecillitate ætatis, adhuc esse expertum, tùm verò, quod apud te primum valet, studiosum antiquitatis & artium illarum, quas tu amas, & in quibus maximè excellis, id est optimarum. Cave autem existimes me hæc ambitiosè, & supra quàm res est, commendatium

tium more, ſcribere: imò verò minus fortaſſe, quàm virtus & eruditio adoleſcentis merentur, ſcribo, ne, dum eum laudo, videar nos ipſos, inſtitutionemque noſtram velle extollere. Quamobrem rogo te, Murete mi, vel potius precibus omnibus oro & obteſtor, adoleſcentem hunc omni ſtudio, amore, benevolentia complectare atque devincias. Et quoniam is honeſto quidem genere & optimis parentibus natus, ea tamen mediocritate fortunæ eſt, ut ſe in longinqua & extera regione difficulter ſuis facultatibus ſuſtentare poſſit, verecundè etiam hoc abs te petam, (vides quantum mihi ſumam) ut ſi qua in re commendatione & opera tua juvare eum potes, quod certè potes, ei ut ne deſis.

Nobiliſſimo, reverendo & ſummo viro, Johanni Forbeſio, Domino à Corſe, S. Theologiæ Doctori eximio, inque Academiâ Aberdonienſi ejuſdem Profeſſori, Gerardus Johannes Voſſius S. P. D.

XXV.

NON dubium eſt quin omnibus veritatis ac concordiæ amantibus dolorem adferat maximum, quòd antiquæ toties repullulent hæreſes; quandoque etiam ſuccreſcant novæ, & olim inauditæ, nec minus veteribus illis ſectis veritati adverſæ & paci. Cujus rei cauſam eſſe præcipuam arbitror, quòd qui animum adplicant ad legendum S. literas, magnam id partem faciant, vel cum ſtulta ingenii ſui fiducia, vel præjudicio ab iis profecto, quos per omnia ſequi ſibi propoſuerint, vel ab animo haud aliter eas interpretandi, quàm iis locis ubi degant, conducibilius videatur, ad conſequendum, vel retinendum, mundi bon-

bona. Quomodo adfecti parum cogitant, Scripturas non esse Scripturas, quoties alio intelliguntur Spiritu, quàm sunt scriptæ. Nisi igitur de infœlicibus horum grege esse velimus, quemque veritatem magis amare convenit, quàm seipsum; ac ante omnia quidem scrutandum, quid Deus dicat in verbo suo: Sed ne perperam illud interpretemur, quando omnes ad errorem sumus proclives, attendere etiam debemus, non modò quid unus & alter, sed omninò quid constanter docuerit Ecclesia Dei. Quantopere enim repugnat perspicuitati Scripturæ, si ita exaratæ credantur, ut, ab Apostolorum excessu, ne in præcipuis quidem fidei capitibus ipsi eas Ecclesiarum doctissimi ceperint Antistites! Quantum item adversatur bonitati Dei, & amori erga nos, si per tot secula ad Scripturarum intelligentiam defuisse statuamus Spiritum Dei, viris licet pietate & sanctimonia præcellentibus, Ecclesiæque semper commendatissimis, atque eo melioribus, quo Apostolicis propriores erant temporibus! Nec igno-

ro, dicta hæc noſtra parum deſcendere in animos multorum, quia videant eam ad antiquitatem provocari in cauſa deploratiſſima. Qui cogitare debebant, niſi iſti hoſpites forent in veterum lectione, non tam futilibus motum in Viderent enim, bellos hoſce provocatores incaſſum jactare antiquos, præterquam apud vetuſtatis neſcios, qualibus ſe os facilè ſublinere poſſe ſperant. Ceteri autem, qui hoſtoria Eccleſiæ ſunt exculti, nullo negotio cernunt opiniones eas, quas fruſtra venditant pro antiquis, ſi non heri vel nuper natæ ſint, plurimùm ſaltem cœpiſſe demum ante duo tria, vel ſummùm ſex ſeptem ſecula, vel non multò amplius. Ut obdecere illis liceat hoc Optati Milevitani lib. 6. *Quæ eſt iſta nova & ſtulta ſapientia, novitatem quærere in viſceribus veritatis?* Quis verò non fateatur, præſcriptione iſtiuſmodi multum firmari animos noſtros in genuina Scripturæ interpretatione; validius quoque, munitusque hæreſes refelli? Quare hoc armorum genere ſemper pugnatum fuit à

Pa-

Patribus: qui præcipuè quidem se tuentur Scripturæ auctoritate: nec tamen prætereunt priorum temporum consensum. Hoc luce clarius est ex iis, quæ differunt adversus Marcionem, Valentinum & his æquales: item Samosatenum, Arrium, Macedonium; nec minus Pelagium, Nestorium, Eutychem: ut præteream hæreticorum cæteros. Vellem ista adtenderent, qui territi diffuso ideo, ut aiunt, Ecclesiasticæ antiquitatis Oceano, propterea veteres Theologos non legunt; &, quia negligunt, nesciunt; & postquam ignorant, aspernantur; ac ne temerè contemnere, vel soli nescire, videantur, etiam traducendo illos, complurium animos ab iis abalienant. Tanti mali fons, caputque est, otii amor ac laboris fuga: dum non satis cogitant, certissimum illud Aristotelis dictum in Nicomachiis, artem ac virtutem versari circa id quod difficilius est. Et tamen difficultatem illam, de qua tantopere queruntur, multum leniat rectus studiorum ordo, & hoc omni historiæ innatum, quod delectat, & assi-

dua ingentis boni cogitatio, quod ex historia Ecclesiæ, veterumque Theologorum lectione ad nos redit. Fidem fecerint vel solius magnæ Britanniæ, vestræ, vel etiam nostræ, tot Theologi summi: ante omnes κειμήλιον illud hominis Joannes Juëllus, Antistes Sarisberiensis. Quis enim è Conciliis, vel Doctoribus (quotquot primis fuere annis sexcentis) non animosius modò, sed doctius quoque, vel felicius, impugnavit adversarios? Non defuere quidem, quibus hoc disputandi genus minùs probaretur: sed, præstantissimi etiam Whitakeri judicio, timidiores hi fuere, quia necesse erat. Poteram & alios subdere magno numero. Semper enim Britannia abundavit Theologis, ut Scripturarum, sic antiquitatis etiam intelligentissimis. Sed ut de iis pluribus dicam, brevitas instituti non sinit. Ad te itaque venio, eximie Forbesi, qui, uti habuisti antea, quem sequereris, patrem tuum τὸν μακαρίτην Patricium Forbesium, Episcopum Aberdonensem, virum undecunque doctissimum; ita ipse deinceps

deinceps, in hoc antiquitatis ſtudio patriæ præibis, ac cunctis amantibus reſtam ſtudiorum viam. Nihil me auribus tuis dare, indicio omnibus erit utraque hæc & Theologica, inquam, & Hiſtorica Inſtructio tua, & ille ſignorum horum adſpectus adverſus tot infeſta hæreticorum agmina. Quem equidem neſcio utrùm comparare velim phalangi Macedonitæ, an aciei Romanæ. Sed huic potius, quando (quod defuiſſe phalangi Polybius oſtendit) copiis tuis ſemper erit locus, ſic armorum viribus, ſic ſcientia, atque arte inſtructis ad nullum non pugnæ genus. Habet igitur ſacrata Muſis adoleſcentia, unde melius ſapiat, dum videt eos, qui ſic avocant ab antiquis, ſibi ſemitam non ſapere, licet aliis monſtrent viam. Habet quoque media illa ac conſtans ætas, quo accendatur deinceps ad ſtudium antiquitatis, ſi prius neglexit; vel ſi ſerum id putet, ſaltem ut alienis videre oculis aſſuefcat, ibi nequit ſuis. Habent denique etiam, in veteribus Theologis ſubacti, unde proficiant: imò ſi ipſi pariter

riter bene mereri de hoc ſtudio volen
non deerit hinc exemplum, quod ſi
bendo æmulentur; quò ita magis
magis gliſcat hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lu
nos ac fructus. Vides, ut quod noſtru
ſit de laboribus tuis judicium, non p
gitum fuerit memorare: ac confi
idem omnes uno ore dicturos, quorum
palato antiquitas ſapit. Etſi verò nus
quam tam feliciter agatur cum Eccleſi
Dei, ut etiam boni omnes per omni
conſpirent; confido tamen, etiam exi
qui antea diſſenſerint, hiſce tuis lect
conventuros non paucos; ſaltem in illi
religionis capitibus, ſuper quibus in ſa
Conciliis univerſalibus, vel Africanis
tiam, & Arauſionenſi olim convênit. I
iis autem, quæ non ad fundamentum
ſed ſtructuram pertinent, non pacem mi
nus conſecter, quàm amplectar verit
tem: ut qui ſciam, non modo hæreſi
vitandam, ſed etiam ſchiſma: ac pro
pterea, licet ubique grata eſſe veritat
debeat, aliter tamen cum fratribus, qui
Hæreticis, eſſe diſputandum. Utinam
verò, Nobiliſſime, ac clariſſime Forbe
ha

nec cruda ac viridi senectute pertexere
ibi detur cætera hujus operis auro ma-
is aurei. Hoc ut contingat, rogamus
nnes Dominum Deum : cui, Ecclesiæ
ue causâ, curæ fore confidimus, & te,
labores tuos. Amstelodami 10. Cal.
ext. 1645.

Fragmentum Epistolæ Joh. Boisii Elienſis Canonici ad Henricum Sævilium.

XXVI.

MAgno æstimassem judicium tuum, si in alio quovis auctore edendo me societatem tuam ascivisses, & consilii tui feciſſes participem : at verò quod Chryſoſtomum editurus, Scriptorem Græcum & Ecclesiasticum, Scriptorem non minus utilem, quàm uberem, non minus uberem, quàm dulcem & melli-um, quo nemo ex antiquis aut majore eloquentiæ Scripturas tractavit, aut po-ulum docuit salubrius, aut hæreticos, ppugnavit acrius ; quo nemo aut ad virtu-

virtutis ſtudia inflammavit vehementius aut vitia ſui temporis infectatus eſt liberius: quod, inquam, tam aureum, tam politum, tam omni omnium amore dignum auctorem luce donaturus, me inter alios, veluti optionem tibi ſum ſiſti, hoc ſi non pro ſummo & plane ſingulari beneficio haberem, inſulſus certè eſſem, nulliuſque judicii, &, ut Chryſoſtomus ſæpiuſcule loquitur, homo ἀγνώμων & ἀχάριστος. Summo igitur me beneficio affectum à te eſſe agnoſco, nec agnoſco ſolùm, ſed profiteor & præ me fero, & ut meo nomine gratias tibi ex animo ago maximas, ſic tuo noſtroque omnium, Deo O. M. χάριν αἰνέσεως offero, qui & nos voti dammarit, & tibi ſingulari ſua benignitate concederit, ut opus longè omnium difficillimum, & ut impenſæ, ita laboris maximi, ad umbilicum tandem perduceres. Admirentur alii ædium magnificentiam ac nitorem, trophæa illuſtriſſimorum Ducum, Coloſſorum majeſtatem, Pyramidum, quæ cœlum ipſum minentur, altitudinem: at mihi unius Chryſoſto-

ni integra & accurata editio, (qualem te aut à nemine habituri sumus) omnibus Colossis, omnibus trophæis, omnibus denique quantumvis magnificis Palatiis, aut præaltis Pyramidibus, longè multumque præferenda videtur. Dicent & sentient hoc idem mecum quicunque Græcæ literæ curæ ac cordi sunt, maximè verò Theologi, & in his præcipuè Ecclesiastæ, & Evangelii Christi præcones atque interpretes, quibus peculiari quædam ratione ita utilis & necessarius est Chrysostomus, ut semper illum oculis ferre, semper sinu gestare, nunquam de manibus deponere debeant. Post S. enim Biblia, & Paulinas inprimis Epistolas, nullum novi Scriptum, in quo qui Concionatores sunt, & Græcè non nesciunt, majore cum fructu versentur quàm in B. Chrysostomi Homiliis, quas ita numerosas quidem reliquit, ut nemo plures, ita bonas, ut nemo meliores, ita disertas & dilucidas, ut nihil ne excogitari quidem possit disertum aut dilucidum magis. At ne quis temerè, aut animi à me causâ dictum

ctum hoc putet, intelligat, velim me ho
nam Chryſoſtomi partem legiſſe ; n
indiligenter, quas dotes habeat, qu
virtutes dicendi, obſervaſſe. At nævu
habet ? Scio, nec poſſum diffiteri. Sc
hi nævi adeò ſunt conſpicui, adeò n
pertu faciles, ut nullum periculum ſi
ne lector paulò cordatior (quales Co
cionatores omnes eſſe par eſt) aliqu
detrimenti inde accipiat : illis verò d
tractis aut detectis (audacter loquor
non eſt in tanta Scriptorum Eccleſiaſ
corum multitudine, quem potius eſſ
gere & exprimere debeant Concionato
res, quàm aureum noſtrum Johannem
Quocirca ſi alicujus eſſem apud hom
nes mei loci ac ordinis auctoritatis ho
tarer eos omnes, & quantum vox & l
tera permitterent, clamando inſtigare
ut Chryſoſtomum tanquam Concio
torum ducem ac coryphæum, vel p
tius ut Chriſtianum Ciceronem, aut D
moſthenem intuerentur, ut veſtigiis ej
inſiſterent, ut pro abſolutiſſimo Chri
anæ eloquentiæ exemplari, ad imita
dum ſibi proponerent ? præterea ut qu
tidia

tidiana eum lectione familiarem sibi faceret, & Opera ejus omnia, quantumvis iniquo pretio, primo quoque tempore sibi compararent. Nullam enim in re tam eximii usus impensam formidandam. Cæterùm hîc mirari subit hominum nostrorum præposteram parsimoniam, qui, si parandus sit equus, aut toga paulò elegantior, aut amici vocandi ad cœnam, non adeo magnam sumptuum habent rationem: at si liber sit emendus, præ quo cœnam vel lautissimam etiam Ethnicus Philosophus contemneret, præ quo togam conculcaret, & aspernaretur equum, hîc certè dici non potest quàm sint tenaces, quàm sordidi, quàm planè Eucliones! Si pro jugo boum dependendæ sunt octo minæ, aut etiam decem, non metuis sumptum: at si pro Johanne Chrysostomo solvendæ sunt minæ totidem, aut fortasse pauciores, pretii magnitudine deterreris? O os? O cerebrum! Si tanti vitrum quanti margaritum? Sed reprimo me.

Magnifico

Magnifico Domino Andr. Dudicio Petr. Carolinus, Concionator Varadienſis.

XXVII.

GRatiam & pacem à Deo Patre & Domino noſtro J. C. unigenito Patre ante tempora ſecularia, & in plenitudine temporis ex muliere nato precatur, ſuaque officia commendat. Quanquam virtutis, ſapientiæ & humanitatis tuæ, in omnes propemodum Orbis Chriſtiani plagas pervulgata fama, me quoque tui nominis deſiderio inflammatum jamdudum impulit, Magnifice & clariſſime Domine Dudici, ut aliquam notitiæ ſaltem tecum ineundæ fores meis literis aperiam, hactenus tamen accuſantibus etiam amicis timiditatem meam, nihil hujuſmodi tentare auſus ſum. Nam etſi inſigni tua pietate, quam uno omnium ore prædicari ubique audio, & in ſummo tuo ingenio liberalibuſque diſciplinis cultiſſimo, cui profectò nihil agreſte

agreſte aut aſperum ineſſe poteſt, conquieſcens, futurum omninò ſperabam, ut meam interpellationem non moleſtè laturus eſſes: meus tamen pudor quodammodò frænum mihi injiciens, animum ſcribendi cupidum retrahebat. Virum enim tam illuſtri loco & excellentis eruditionis faſtigio poſitum, cujus amicitiam magni quique & præſtantes viri certatim & cupidè expeterent, ab homine in obſcurum angulum projecto, nec literis ſatis, ut oportet, munito, qualem me eſſe fateri non dubito, ſine aliqua temeritatis nota, interpellari non poſſe judicabam. Quin etiam literæ tuæ ad Petrum Melium, quem ego fratris in loco habeo, cultiſſimæ & ornatiſſimæ, ſuperioribus menſibus perſcriptæ materiam timori meo, ſuppeditabant, quibus tu quod importunitate neſcio qua moleſtiam tibi attuliſſet, paulò acerbius & ſtomachoſius, ut bona tua pace dicere liceat, eum perſtrinxiſſe videris. Verùm enimvero his dubitationum fluctibus, quibus me agitatum fuiſſe non inficior, mergere mihi cupienti, hunc nihilominus

nus portum tenendum esse statui quem & magna de tua eximia humanitate spes, & meus erga tuas virtutes amor incredibilis, studiumque perpetuum promerebant. Quapropter patere obsecro, præstantissime D. Dudici, in scribendis ad te literis sola nominis tui observantia incensum, summaque tua humanitate fretum, audacius manum admovisse, eoque, ut meam hanc, si quæ est, importunitatem placidè tollens, mihi quoque tuis occupationibus obstrepenti, veniam des vehementer peto. Neque ego nunc ut in album tuorum amicorum recipias, abs te contendo, quod certè magnæ temeritatis & impudentiæ foret. Sed nunc me ex eorum numero esse agnoscas, qui tuas virtutes ad omnem posteritatem immortales admirantur & observant. Ii si enim (dicam enim sicut mea fert natura ingenuè) subobscuri & ambigui rumores, præsertim ab adversariis nostris circumferuntur, te relicta Orthodoxa de Deo doctrina, professione renovata, Serveti opinioni favere cœpisse: Nunquam tamen ut in hanc de te opinionem ve-

niren

nirem persuaderi mihi passus sum, neque patiar eo usque, donec aut scriptis publicis, aut literis tuis mens tua mihi perspecta fuerit. Virum enim te ista pietate, sapientia & eruditione, cujus exemplum in utramque partem plurimum valet, non existimo temerè quippiam commissurum, quod magno universæ Orbis Christiani Ecclesiæ detrimento futurum sit. Videre te etiam certò scio, principia quibus isti nituntur, tam absurda & infirma esse, ut sine magno labore colligere liceat, nihil nisi acuti ingenii famam captare voluisse, qui ab allis dissentiendo παράδοξα hæc opinionum in Ecclesiam invexerunt, de quibus, si per te liceat, erit alius commodior disputandi locus. Quin etiamsi verum sit id (quod omen Deus avertat!) quod tui nominis parum amantes disseminant: summum tamen tuum ingenium, summam sapientiam, eruditionem & eloquentiam studiose colere non desinam, quibus tu certè non solum tuæ gentis homines longissimo intervallo post te reliquisti, sed eos etiam qui ingeniosissimi & eloquentissimi censentur,

eruditorum omnium judicio, æquasti. Nec id modò, sed incredibilem etiam humanitatem attulisti, quæ, etsi mihi coram perspecta non est, sermones tamen nostrorum popularium mirificè eam extollentium, sic mihi fidem fecerant, ut nihil tantillum de ea ambigere summa mihi religio sit. Neque verò extimesco, Magnificè & præstantissime Domine Dudici, ne gratiam tuam immodicè assentando aucupari nonnullis videar. Quidni enim tuas ego virtutes admirer, admirando colam, quas eximii & summi viri ad cœlos usque laudibus evehunt? Nec tu his tuis laudibus faves, scio, ac fortasse etiam animus tuus vehementer hisce offenditur, sed nos ingrati sumus, si præclara hæc ornamenta, quæ divinitus in te collata agnoscimus, turpi silentio sepeliamus. Non igitur vereor ne hæc assentatio sit, à qua profectò meum ingenium abhorret summoperè, sed officio potius me adductum sentio, ut meam in te gratitudinem hîc saltem declarem, idque in optimam te partem accepturum, pro tua humanitate non du-

bito

bito. Quod si hanc voluntatis meæ significationem, gratam tibi, quemadmodum spero, sensero, dabo equidem operam, ut reipsa cognoscas me unum esse ex præcipuis, qui tuis ornamentis præclarissimis favent, quique diutissimè florentem te esse cupiunt. Benè vale, seculi nostri ornamentum. Datum Varadini 12. Cal. Quint, 1572.

Petri Molinæi Epistola ad Jac. Montacutium, Bathoniensem Episcopum, An. 1610.

XXVIII.

CUnctantem me, Præsul amplissime, & metuentem tuas gravissimas occupationes intempestiva scriptione interrumpere, impulit tandem Ecclesiæ utilitas, suasitque ea tibi exponere, quæ mihi videntur ad Ecclesiæ vestræ & nostræ communem utilitatem pertinere: neque enim quisquam est apud quem melius & tutius hæc deponam quàm apud te, quem scio Dei zelo tangi & apud

Sereniſſimum Regem plurimum poſſe gratiâ. Cauſa mihi ſcribendi Iſ. Caſaubonus, cujus ad vos profectio mihi non parvam injicit ſolicitudinem. Vir eſt ſanè cordatus, pius, & probus, ſed quem metus & iracundia tranſverſum egerunt. Abhinc triennium cœpit de Religione malè ſentire & inclinare in Papiſmum, paucis capitibus exceptis, quæ eum in Religione nutantem à manifeſta defectione cohibuerunt, qualis fuit Communio ſub una ſpecie, Tyrannis Pontificia, Liturgia linguâ ignotâ, Imaginum Cultus, Opera Supererrogationis. Hos errores ille nondum concoquit, & in iis adhuc nobiſcum ſentit. In cæteris capitibus controverſiarum non obſcurè præ ſe fert, ac palam profitetur odium noſtræ Religionis, quam inter Pontificios traducit contumeliosè, & quaſi novitiolum Calvini commentum odioſè exagitat. Me verò quo ſemper uſus amico & familiari menentem amicè non tulit. Initium mali, odium in Genevenſes, quos in lite pecuniaria, quam Genevæ moverat, expertus eſt ſibi adverſos, quibuſque interceſſoribus

soribus ait se excidisse causa & uxoris dote exutum fuisse. Ex eo cœpit ministros omnes acerbè insectari, & in cujusvis obvii sinum virus hoc effundere. Hominem ita perturbatum & impotentis iracundiæ adortus Cardinalis Perronius ingenium instabile loco facilè movit, & pene pessum dedit. Ibi tum Casaubonus Cardinale impulsore legere Patres, & clam cum Cardinale habere colloquia; quæcunque verò in Patribus inveniret in speciem nobis adversa mordicus apprehendere. Vir sanè in philologis & linguis doctissimus, sed circa rerum cognitionem non perinde diligens, & in quo acrimoniam judicii desideres: quippe qui plus memoriam quàm judicium exercuit, & insita facilitate sequacem quamcunque in partem impuleris. Tantum malum in viro tantæ doctrinæ, & quem colo & facio maximi, tuli sanè graviter, & quod potui conatus sum ad pristinam mentem revocare; sed frustra fui, hactenus incalescente in dies ejus odio in Genevenses, & Cardinale altrinsecus instante, & suasiones pollicitationibus con-

diente. Inter hæc commodum accidit ut Rex vester Sereniſſimus, impulſore D. Archiepiſcopo Cantuarienſi, eum ad ſe evocaret. Ea res me recreavit aliquantulum, & in ſpem erexit fore, ut tuis colloquiis & ſuaſionibus, aliorumque, quos habet Anglia doctiſſimos in rectam viam reducatur, ejuſque iracundia detumeſcat, mollita locorum & temporis intervallo: quam ad rem ut quod potes induſtriæ conferas, Vir magne, etiam atque etiam rogo. Quod ſi nullatenus poteſt à ſententia dimoveri, commodiſſimum & tutiſſimum erit eum honeſtis præmiis obſtrictum occupare circa Hiſtoriam Eccleſiaſticam & refutationem Baronii, ad quod Opus jam multa congeſſit: Eſt enim, ut dixi, Papæ Tyranni adverſus: ac in hac parte nobiſcum ſentit: quocirca quicquid in hoc argumento ſcripſerit, cedet in Eccleſiæ ædificationem. Denique oro, obteſtor, facite ut quocunque modo veſter ſit; nam ſi ad nos redierit, certa eſt defectio. Unde ingens Eccleſiæ ſcandalum & offenſio infirmorum: Vivimus enim inter adverſarios,

sarios, qui nostrorum lapsu incredibiliter triumphant, & ejusmodi Circenses pompas speciose circumducunt. Ille quidem Reginæ nostræ valedicens promisit reditum: unde necesse habet datam fidem liberare: Sed si apud vos meliorem conditionem invenerit & otium cum honore, redibit proculdubio ad vos, postquam hîc convasaverit supellectilem & Bibliothecam, quam habet amplissimam: Nec mediocre erit Angliæ ornamentum, homo rei literariæ facilè princeps, & nos liberaveritis magno metu, & animam jam pronam in ruinam servaveritis vestra industria. Avertat Deus hoc malum, & vos faciat tam boni operis instrumentum. Sed de his καταιρῶς.

Jo. Baptista Folengius Nicodemo fratri.

XXIX.

ET tu frater, me in nemoribus latitantem interpellas? Méne tam alta scribere opinantur amici? Cæcum id prorsus

prorſus eſt amoris genus, quod in amicis eam videt excellentiam, quam ne ſtatam quidem virtutis formam appellarent ſemidocti. Ego enim quid de me meiſque ſcriptis ſentiam, non rarò hiſce in Commentariis (*in Pſalmos ſcilicet*) tum dico, tum, ne erret Lector, ad ravim uſque clamo: ſincerum me ſcilicet tantummodo eſſe Scriptorem, nempe cui pro ſcopo Dei ſit honor, & ſuſque deq; religio; nihil præterea. Quare meis in monumentis nihil aliud in primis quærere debent amici, quàm amplam erga omnes charitatem, atque in Deum fidem. Tantùm eruditionem in re ſacra non oſtento. Quæ tamen, ſi in me aliquam eſſe judicant, ea tandem eſt, quæ meam ubique præ ſe fert, ut tu eam vocas, mediocritatem, non grandiora illa Sophocleo, ut aiunt, digna cothurno, quæ tu frater alioqui mihi charior oculis propriis de me æque prædicas, ac de incognito omnino hoſpite quis rudis prorſus ac expers judicii prædicaret. Amor enimvero te in me audaculum aliquantiſper facit. Verùm ego interea meo me ſpitha-

mo

mo metiens, adeo ex ſuperfluis amicorum laudibus non efferor, quin me eſſe Folengium cogitem, hominem nimirum natum Hyadum tempore, idcirco ab aquis illis non abhorrentem, quas Chriſtus in Davide uſque ad animam ſuam intraſſe queritur. Hæc eſt crux vitæ, hæ proborum deliciæ, id duri cum mundo certaminis theatrum, forſan & trophæum; cujus quidem labores etiam tu mecum experiris Nicodeme Experitur & Theophilus noſter, *alter Folengii frater, qui ſub Merlini Cocaii nomine Carmina quædam edidit*) cujus ingenium noſtro ævo rarum atque inſolens, ſemper infenſum fuit ranis. Sed cùm edentulæ ſint, nihil aliud quàm coaxant: qua quidem re non tam iram quàm riſum viatoribus excitare ſolitæ ſunt. Sed ad propoſitum redeo. Ain' tu meas expectari lucubrationes? En habeant qui expectant: en noſtri exilii fructus, (quo enim alio appellabis nomine hanc vitam?) En nemorum partus, en meæ fidei confeſſio, en quid tandem meus toties inſtipulatus à mundo animus reſponderit. Vale. Albanetæ, idib. Decemb. 1542.

Frag-

Fragmentum Epiſtolæ Johannis Slechtæ Coſtelecii ad Eraſmum; ex Arce Coſtelecenci 10. *Octob.* 1519.

XXX.

TErtia Secta eſt eorum quos vocant Pyghardos: hi denominationem à quodam transfuga ejuſdem gentis acceperunt, qui huc veniens ante annos 97. eo tempore quo Johannes Zizka, homo ſacrilegus & ſceleratus, bellum hic Eccleſiaſticis & omni clero indixerat. Hi de Summo Pontifice, Cardinalibus, Epiſcopis & cæteris perſonis Eccleſiaſticis non aliud ſentiunt quàm de manifeſtis Antichriſtis, Pontificem ipſum nunc beſtiam, nunc meretricem illam Apocalypticam appellantes. Epiſcopos & Sacerdotes ipſi ſibi eligunt Laïcos rudes & literarum expertes, uxores & liberos habentes, fratres ſe & ſorores invicem vocant, & ſalutant: autoritatem tantum V. & N. T. ex Scripturis recipiunt. Doctores

res omnes veteres & neotericos & libros eorum contemnunt, nec doctrinæ eorum quidquam tribuunt. Sacerdotes eorum, cum Officia Missarum celebrant, absque ullis id vestibus Sacerdotalibus faciunt, nec ullis circa hæc preculis vel orationibus utuntur, præter solam Dominicam Orationem, qua panem fermentatum consecrant. De Sacramentis Ecclesiæ vel parum vel prope nihil credunt & sentiunt: qui ad hæresim eorum accedunt, coguntur singuli in aqua simplici rebaptizari, nec salem nec aquam benedicunt, nec de oleo consecrato quicquam tenent, in Sacramento Eucharistiæ nihil esse divinitatis credunt, sed solum panem & vinum consecratum, signis quibusdam occultis mortem Christi representantem affirmantes: & propterea in idololatriam cadere omnes quotquot coram illo genua flectunt & incurvant, vel illud adorant: cum in alium finem à Christo Sacramentum illud institutum non sit, nisi ad memoriam passionis ipsius recolendam, & non ut hinc & inde circumferatur, aut elevatum à Sacerdote viden-

videndum oſtendatur: quoniam Chriſtus ipſe qui adorandus & cultu latriæ honorandus eſt, ſedet ad dextram Dei patris, ſicut in Symbolo fidei Chriſtiana confitetur Eccleſia. Suffragia Sanctorum & Orationes pro mortuis, rem vanam & ridiculum arbitrantur: ſimiliter Confeſſionem auricularem, & pœnitentiam pro peccatis à Sacerdotibus injunctam. Virgilias & Jejunia, fucum & rectorium eſſe hypocritarum: Feſta D. Virginis Mariæ, Apoſtolorum & reliquorum Divorum, inventa eſſe otioſorum affirmant: Dies tamen Dominicos, & feſtum Natalis Dominici, Paſchæ & Pentecoſtes celebrant. Multa eſſent alia illorum portentorum perniciosa dogmata commemoranda, ſi non rationem meliorum & graviorum ſtudiorum tuorum haberem. Si tamen ſuperiores duæ factiones ad concordiam reducerentur, poſſet & iſta nefaria Secta (quamvis jam plurimum aucta, maxime verò propter vitam Sacerdotum nimium diſſolutam) opitulante Rege exterminari, vel in meliorem fidei & religionis formam reduci.

Eraſmi

Eraſmi Reſponſio.

XXXI.

FActionem Pyghardicam longius abeſſe à regula pacis Evangelicæ minus mirandum eſt, quum, ut ſcribis, ab autore ſcelerato profecta ſit. Nam ſi ideo Antichriſtus eſt Pontifex impius, aut ſi ideo meretrix eſt Eccleſia Romana, quòd aliquoties habet Cardinales aut Epiſcopos aut alioqui miniſtros improbos, eadem opera, nullis Epiſcopis, nullis Paſtoribus, nullis Regibus obtemperaremus: ut ne dicam interim, quòd hac feneſtra aperta, ut cuique hic aut ille eſſet inviſus, ita impius haberetur. Quod ſi illi refractis omnis pudoris repagulis, pergant palam eſſe ſceleroſi, ut aliqua ratione coercendi ſunt, ita neque cujuſlibet eſt illos inceſſere, nec armis rem geri placet, ne ſemel admiſſum exemplum violentiæ ſæviat in innoxios. Quòd ſibi Sacerdotes & Epiſcopos eligunt, non abhor-

abhorret à consuetudine Veterum. Sic electus est S. Nicolaus, sic Ambrosius, sed nondum edita formula electionis canonicæ, quemadmodum olim & Reges à populo designabantur. Deinde crebri tumultus populares effecerunt, ut res paucorum arbitrio transigeretur. Cæterum quod indoctos eligunt & literarum expertes; tolerabilius esset, si vitæ pietas pensaret eruditionis inopiam. Nunc gemina calamitas est populi, si non minus impii sunt, quàm indocti. Jam quod se vicissim fratres & sorores appellant, non video cur debeat reprehendi. Atque utinam eadem appellatio mutuæ charitatis perseveret apud omnes Christianos, sic uti mores non dissentirent à verbis. Quod minus tribuunt doctoribus quàm divinis voluminibus, hoc est plus deferunt Deo quàm hominibus, rectè sentiunt: Sed quod horum auctoritatem ubique rejiciunt, tam iniquum est quàm si ubique reciperent. Jam tametsi non abhorret à vero, Christum & Apostolos in quotidiano vestitu consecrasse, tamen impium est contemnere, quod non absque

que ſalutari conſilio poſt à Patribus eſt inſtitutum. Ceremoniæ ſunt, ſed his ceremoniis commendantur populo divina myſteria. Et ſi nihil aliud, quorſum attinet in ea re diſſentire, quæ citra negotium poteſt obſervari? Niſi Pontifex Romanus hoc illis permitteret, ut ad antiquitatis memoriam ſuis ritibus utentur, quemadmodum Græcis & Mediolanenſibus ſuos concedit, ritus, a noſtris multum diverſos. Quod ſi iſtis tantopere placet Dominica precatio, ea & noſtri Sacrificii pars eſt. Ut ſtultum eſt nihil admiſcere Sacris præter unam precationem, ita non rectè faciunt qui quaſlibet quorumlibet nœnias admiſcent. Jam quæ de Sacramentis ſentiunt abſurdiora ſunt, quam ut aures piæ ferre poſſint, niſi quod è tantis malis hoc boni poſſumus excerpere, ne nos rebus bene inſtitutis ad quæſtum aut inanem gloriam, aut etiam tyrannidem abutamur. Vigilias ac moderata jejunia demiror qua fronte contemnant, cùm ea nobis toties Apoſtolicis verbis commendentur, quanquam ad hæc malim hortatu duci

homines, quàm imperio trahi. Porrò de festis diebus non multum abest istorum opinio, à sæculo Hieronymi. Nunc in immensum accrevit festorum turba, quum nullis diebus plus scelerum committat vulgus: &, quod est inhumanissimum, coguntur esse otiosi totos dies, qui non aliis reditibus alunt uxores ac liberos, fortassis etiam parentes, quàm opera diurna. His indicere ferias nec dare quicquam, quid est aliud, quàm eos ad famem adigere? Sint crebra festa, sed in Templis, ad quæ divitibus liceat accedere, sed ita ut pauperibus licear vivere. Saltem illud concederetur ut peractis sacris redeant ad sanctos labores. Quid enim sanctius quàm manuum labore prospicere liberis ac familiæ? Nunc ad cujuslibet superstitiosum affectum instituitur festus dies, imo fere videmus hoc studio esse quibusdam Episcopis, ut singuli singulos festos dies addant Calendario, quo vel hoc monumento suum nobilitent Episcopatum.

Ben. Ariæ Montani Epistola ad Philippum II. *Hispaniæ Regem, ex Hispanico sermone Latinè versa.*

XXXII.

Sacra Catholica Regalis Majestas,

TAnquam fidelis & obligatus servus secundum simplicitatem Christianam & pro fide in omnibus illis debita, quæ ad Dei vestræque Majestatis servitium & ad rectam Rerump. ipsi subjectarum administrationem pertinent, ut eo nomine quantum in me est faciam, testor ac moneo, unam illarum rerum, quas Majestas V. Gubernatoti ac Ministris, qui in Belgio sunt aut posthac erunt, serviſſimè debet injungere, esse illam, ut caveant Jesuitis commiscri, nec quicquam negotiorum cum illis communicent, neque ad id, quod nunc habent auctoritatis vel opum in his provinciis, ullam accessionem faciant: in specie autem ut Gubernator Belgii nemine illorum pro Prædicatore vel Confessario

fessario uti audeat, Deo enim & conscientia teste perspectum habeo, tam hoc, quàm quicquam aliud ferre ad rem M. V. & ad liberam executionem boni regiminis harum provinciarum. Et M.V. pro certo habeat, perpaucos in Hispania inveniri, extra ipsorum Societatem, qui pluribus & certioribus quàm ego, argumentis perspectum habeant, quæ sint illorum prætensiones seu studia, qui fines, quantoque ingenio & conatu ad fines sibi propositos connitantur, similiterque de multis eorum rebus particularibus, quibus observandis non ab uno, sed jam inde à quindecim annis animum adverti. Albanum Ducem in iis quæ ipso Gubernatore affectarunt, aliquanto trepidiorem fuisse accepi; neq; dubito quin eum ad id impulerint causæ ad rem M. V. pertinentes: quo nomine prius privatim, post etiam publicè, de illo dolentissimè questi sunt. Nunc ipsum verò ob allatum de novo Gubernatore nuncium triumphant, & glorioſe jactitant se apud illum plus, quam vellent ac postularent, commoditatis & auctoritatis

tatis habituros. Totus enim noſter eſt, aiunt illi, ſolemni inter illos loquendi formula. Neque verò dubium habeo, quin enixe facturi ſint quicquid poterunt, ut voto potiantur. Viſum mihi eſt pro eo ac debeo ejus rei M. V. peculiari Epiſtola certiorem facere, quam Gaſtelo perferendum credidi, etſi ille argumentum ejus ignorat: nec enim me præterit quos paſſim exploratores habeant, ut quicquid de ſuis & alienis negotiis agatur, reſciſcant, quantique nocumenti, & quam tectas exerceant inimicitias contra minoris auctoritatis homines, quos quovis modo rerum ſuarum quicquam non ſatis ex ſua libidine attingere intelligunt. Negotia particularia literis perſcripta M. V. tædium afferrent. Ego aliud nec deſidero nec poſtulo, quam M. V. inſervire, nec quicquam ei moleſtiæ aſpergere, cujus regiam perſonam & coronam Deus longum proſperet, ad ſancti ſui nominis gloriam. Antuerpiæ 18. Feb. 1571. S.C.R.M.

beſa les pies de V. M. ſu Capellan y criado Ben. Arias Montano.

Hoperus Calvino S.

XXXIII.

NON dubito, vir præſtantiſſime, quin res Angliæ & regni ſtatus per amicorum literas hactenus intellexeris. Et quod Rex pientiſſimus noſter (*Edwardus* VI.) fatis conceſſit, dubio procul propter noſtra peccata. Illius mortem ſubſecuta eſt turba calamitatum miſerrima. Paſſim in regno eriguntur altaria, privatæ Miſſæ in pretio habentur, pluribus in locis, omnia in Eccleſiis Latinè aguntur. Pii viri ſibi metuunt. Eccleſiarum proceres, & omnes qui Chriſtum purè docuerunt, extrema expectant. Eccleſiæ veſtræ & omnium piorum preces ſupplices rogamus, ut alacri & infracto animo Chriſti gloriam quæramus, & mortem ipſam glorioſiſſimam pro nomine illius ſuſtineamus. Londini ex carcere, 3. Sept. 1553.

Tuæ pietatis ſtudioſiſſimus Joh. Hoperus Vigorn. Epiſcopus. *Ex-*

Eximiæ pietatis & eruditionis Viro Georgio Cassandro.

XXXIV.

SI omnia humanitatis tuæ officia erga me enumerare pergerem, frustra equidem laborarem, chariſſime in Chriſto Caſſander. Interim in pectoris mei adyto repoſita ea eſſe ſcias, utpote quorum nulla me unquam ceperit oblivio. Poſtquam viſum fuit Domino noſtro, de cujus providentia ſemper pendemus, nos in patriam revocare, cumprimis ipſe Wormacia diſceſſi, & Coloniam veni, ibi meum Caſſandrum Corneliumque ſalutaturus, eiſque valedicturus. Neutrum reperi. Illinc recta in Angliam. Ibi pacata omnia, ſit Deo gratia, mortua Maria. Regnat Eliſabetha, pietatis amatrix & fautrix. Per hanc pulſa ſuperſtitio Papiſtica, reſtauratum Evangelium Chriſti, pulſi miniſtri Papiſtici, reſtituti Paſtores Chriſti. Det Dominus ut Evangelii Chri-

ſti profeſſionem vita Evangelio digna exprimamus, ne ſcilicet poſthac deterius nobis contingat. Non contentio eſt, ſed neque integra inter nos conſenſio de imagine Crucifixi in Templis erigenda, quemadmodum hactenus uſurpatum fuit. Alii exiſtimant licere, modò abſit cultus aut veneratio ipſi imagini exhibenda. Alii putant ita in univerſum omnes imagines prohibitas, ut nefas ſit ullam omnino in Templis perſtare, propter periculum ita inſeparabiliter annexum. In hoc autem ſtatu nunc ſumus, ut nulla hodie in Eccleſiis extare cernatur. Hac in re quoniam judicio tuo plurimum ſemper detuli, te vehementer rogatum velim, ut animi tui ſententiam paucis mihi explicare digneris. Vale in Chriſto chariſſime Caſſander. E civitate Londino in Anglia, ex ædibus meis Holburnenſibus, 4. Martii 1560.

Tui Studioſiſſimus
Richardus Coxus
Elien. Epiſcopus.

Joſia

Josiæ Simlero S. Theologiæ Professori Joh. Juellus Sarisburiensis Episc.

XXXV.

SEmper amavi, doctissime Josia, humanitatem, suavitatem, amorem tuum. Quis enim non amet hominem hoc ingenio, hac comitate, istis literis, ita veteris amici memorem, ita denique amabilem. Verùm cùm ad amorem erga te meum nihil videretur addi posse, tu tamen tuo merito facis, ut quotidie videar ardere, ut si amor maximus major esse posset, magis amem. Recepi à te Eicona argenteam, & vitam atque obitum optimi illius senis Petri Martyris. In Eicone quidem etsi multa egregiè conveniant, tamen erat etiam aliquid nescio quid, in quo artificis solertiam requirerem. Et quid mirum in illius hominis similitudine erratum esse, cujus equidem cum omnia circumspicio, vix quicquam puto fuisse simile? Libellum autem tuum avidissime & summa cum

cum voluptate perlegi. Videre enim mihi videbar illum ipſum Senem, quocum antea ſuaviſſime vixeram, eum neſcio quo pacto propius etiam & penitius videre quàm cùm unà cum illo viverem. Stancarum autem obſcurum & inſolentem Scurram, quem ego nunquam natum audieram, & argute & pererudite, neque, uti ſpero, ſine magno Eccleſiæ commodo confutaſti. Parciùs ad te iſta, mi Joſia, de te præſertim. Auribus enim tuis dare non eſt nec amicitiæ noſtræ, nec pudoris mei. Equidem libenter illa legi, ut ſoleo, tua omnia. Erant enim ſcripta de rebus jejunis pleniſſimè, de obſcuris ſplendidiſſimè. De omni iſta tua humanitate agnoſco & fateor atque etiam profiteor me eſſe in ære tuo. Eccleſia noſtra Dei beneficio immunis eſt ab iſtis monſtris. Tantum res nobis eſt cum ſatellitibus quibuſdam Pontificiis. Illi turbant, quantum poſſunt, in angulis, atq; etiam hoc tempore impediunt quominus ea poſſim pertexere contra Ubiquitarios quæ cogitaveram: ſed de ea re ad D. Bullingerum ſcripſi plenius. Si

Scripta

Scripta D. Martyris edideris, & Eccleſiæ conſulueris, & multorum bonorum expectationi, qui ea cupiunt, ſatisfeceris. Commentaria autem in Geneſin, quoniam de illis quærere videris judicium meum, equidem ea, mi Joſia, nunquam legi: tamen non dubito eſſe ejuſmodi, ut, ſi edantur, videri poſſint Petri Martyris. Egò tuus, mi Joſia, totus ſum, ſive ſcribo, ſive taceo.

Illuſtri & erudito viro Joachimo Vadiano, Conſuli apud S. Gallum in Helvetia, Thomas Cranmerus Cantuarienſis Antiſtes.

XXXVI.

TAndem à negotiis conciliiſque publicis miſſionem vel verius reſpirationem nactus, & inter cæteros doctos viros quorum Epiſtolis reſponſa jamdiu debueram, tibi quoque, Vadiane vir illuſtris doctiſſimeque, nunc demum vertente anno reſpondere incipiens (utpote cujus literas ſuperiore hyeme acceperim unà cum munere literario, quod genus

nus quidem ſoleo vel inter pretioſiſſima numerare) illud inprimis mecum reputare pudibundus occepi, veteriquè, ne forte ſuſpicionem aut etiam opinionem mihi aliquam ſiniſtram apud animum tuum ſilentio meo tam diuturno contraxerim, qui ſciam apud vulgus honum fieri plerumq; ſolere, quum hoſpes hoſpitem ſalutat, ut in primo maximè aditu reſponſum ſollicitè expectent. Quod ſi differatur, vel ſuperbiam aliquam, vel neglectum ſui, vel, ut minimum, oblivionem intervenire ſuſpicantur, qualemque in primo illo acceſſu invenere, talem in univerſam reliquam vitam erga ſe fore præjudicant. Cum qui citò reſpondit, libenter & gratanter id facere judicatur, eumque proinde humanum, facilem gratumque interpretantur: contra qui tardè, faſtuoſus, difficilis, & incivilibus ac inamœnis moribus præditus exiſtimatur: uſque adeo bis facit, quod citò facit, quicquid quis citò facit. Verùm ego de tua neutiquam vulgari prudentia & humanitate meliora mihi polliceor, confidoque te hanc

meam

meam non ſpontaneam tarditatem aut ceſſationem, ſed neceſſariam dilationem benignè accepturum, eamque non tam moribus quam negotiis meis imputaturum. Quæ qualia & quanta fuerint, puto rumores ad vos uſque jampridem pertuliſſe, & ego de eiſdem nonnihil ad Grynæum meum imò noſtrum ſcripſi, cum quo pro amicitiæ jure omnia tibi communia futura eſſe non ambigo. Ad illum igitur te remitto, ſi quid hac re offenderis, qui me tibi reddat excuſatiorem. Tuam erga me voluntatem & promptitudinem animi ad contrahendam mecum ſanctiorem neceſſitudinem in literis tuis perſpicio, & libens amplector oſculorque. Virum enim dignum te judico, quem ego propter eximiam eruditionem, qua me quoque adjutum profeciſſe neutiquam diſſimulavero, & propter morum probitatem multorum graviſſimorum virorum teſtimoniis comprobatam, omni amore, favore, ac veneratione proſequar. Verumtamen, ut animi mei ſenſum (ſicuti inter bonos viros fieri oportet) ingenuè tibi profitear, argu-

argumentum, quod tractas, in ſex illis libris (*Aphoriſmorum de conſideratione Euchariſtiæ*) quos mihi dono dederas, in totum mihi diſplicet, vellemque vigilias tuas tantas feliciùs collocaſſes, & mecum ineundæ amicitiæ melioribus aut certe minus improbatis auſpiciis fuiſſes uſus. Nam ego, niſi certiora afferri videro, quàm hactenus videre potui, ſententiæ illius veſtræ nec patronus, nec aſtipulator eſſe volo. Et plane mihi vel ex eo maxime perſuaſum eſt, cauſam eſſe non bonam, quod eam viri tam ingenioſi, tam diſerti, tamque omnibus artibus & diſciplinis inſtructi, non videamini ſatis valide tueri ac ſuſtinere. Vidi pleraq; omnia quæ vel ab Oecolampadio, vel à Zuinglio ſcripta ſunt & edita, didicique omnium hominum omnia cum delectu eſſe legenda. Et fortaſſe illud D. Hieronymi de Origene elogium in illos quoque non abſurde aliquis detorſerit: *Ubi bene, nemo melius*, &c. Noſti enim quod ſequitur. Quatenus quidem Papiſticos & Sophiſticos errores & abuſus indicare, convincere, corrigeréque ſunt, conati laudo

laudo & approbo. Atque utinam intra fines illos conſtitiſſent, neque fruges una cum zizaniis conculcaſſent, hoc eſt veterum Doctorum, primorumque in Eccleſia Chriſti Scriptorum authoritatem unà violaſſent. Nam ut ingenia veſtra quantumcunque verſaveritis, mihi tamen certe nunquam approbaveritis, nec cuiquam opinor æquo lectori, veteres illos authores in hac controverſia pro veſtra facere ſententia. Fuiſtis nimirum in inveſtigandis erroribus plus ſatis curioſi, & dum omnia purgare ſtudetis, illic quoque errorem ſubeſſe putaviſtis, ubi nullus fuit. Quando hic certe ſi error eſt, jam inde à primordio Eccleſiæ ab ipſis Patribus & viris Apoſtolicis nobis fuit propinatus. Quod quis pius ſuſtinuerit vel audire, nedum credere? Ut ne quid interim dicam, quod bonus Dominus noſter unicè dilectam ſponſam ſuam in tam pudenda excitate tam diu nunquam dereliquiſſet. Quamobrem cùm hæc, quam tenemus, Catholica fides de vera præſentia corporis tam apertis ac manifeſtis Scripturis fuerit Eccleſiæ

ab

ab initio promulgata, & eadem poſtea per primos Eccleſiaſticos Scriptores fidelium auribus tam clare tamque ſtudioſe commendata, ne quæſo, ne mihi pergatis eam tam bene radicatam & ſuffultam velle amplius convellere aut ſubruere. Satis, jam, ſatis tentatum eſt hactenus. Et niſi ſuper firmam petram fuiſſet firmiter ædificata, jamdudum cum magnæ ruinæ fragore cecidiſſet. Dici non poteſt, quantum hæc tam cruenta controverſia, cum per univerſum orbem Chriſtianum, tum maxime apud nos bene currenti verbo Evangelii obſtiterit. Vobis ipſis affert ingens periculum, & cæteris omnibus præbet non dicendum offendiculum. Quocirca, ſi me audietis, hortor & ſuadeo, imò vos oro, obſecro & in viſceribus J. C. obteſtor & adjuro, uti concordiam procedere & coire ſinatis, in illam confirmandam totis viribus incumbatis, pacemque Dei tandem, quæ ſuperat omnem ſenſum, Eccleſiis permittatis, ut Evangelicam doctrinam unam ſanam, puram & cum primitivæ Eccleſiæ diſciplina conſonam junctis

ctis viribus quam maxime propagemus. Facile vel Turcas ad Evangelii noſtri obedientiam converterimus, modò intra noſmetipſos conſentiamus, & pia quadam conjuratione conſpiremus. At ſi ad hunc modum pergimus adinvicem contendere & commordere, timendum erit, ne (quod dicens abominor) juxta comminationem Apoſtolicam ad invicem conſumamur. Habes, optime Vadiane, meam de tota controverſia illa neutiquam fictam ſententiam, unà cum admonitione libera ac fideli. Cui ſi obtemperaveris, non modò inter amicos, ſed etiam vel inter amiciſſimos mihi nomen tuum aſcripſero. Bene vale.

Anno 1537. *T. Cantuarienſ.*

Hæc tunc temporis Cranmerus, qui, à Ridleio perſuaſus, poſtea ſententiam mutavit.

Henrico Bullingero Nicolaus Partrigius Anglus.

XXXVII.

REligio apud nos pulchre procedit. Regis jussu missi sunt in omnes partes Angliæ, qui sincere Christum concionentur. De Walsingamica Virgine ac aliis Idolis comminutis puto te jamdudum audivisse. Æstuans ille Purgatorii ignis apud nos nunc extinguitur. De Missa privata magna conturbatio est. Agunt adhuc Londini Legati Ducis Saxoniæ & Lantgravii Hessiæ, qui in Lambeth Palatio Cantuariensi quotidie fere intersunt disputationibus de Religione institutis. Pollicentur nobis optimi optima, nec possumus nobis non optima polliceri.

Eidem

Eidem Thomas Schlidhurſtus Anglus.

XXXVIII.

JAmdudum Romanenſis monſtri caput dejectum eſt. Evertuntur nunc undique præcipuæ, quibus hoc innitebatur Regnum, columnæ, ne reædificandi in poſterum ullis ulla ſuppeditetur occaſio. Otioſa enim ila Monachorum turba è domiciliis ſuis traditur, non tamen ſine honeſto ſtipendio, quo ſibi victum quærat. Conſultant nunc & deliberant prudentiſſimi viri, quomodo ſine turba omnis in univerſum impietas aboleatur. Nos è Principibus, Magnamque noſtrorum Conventu expectamus determinatam & abſolutam omnium rerum & opinionum expeditionem.

Thomas Othlæus Anglus.

XXXIX.

CUcullatum Papæ Stellitium in dies decreſcit. Monachi ac Fratres pauci apud nos ſunt reliqui, brevi nulli omnino in tota Anglia erunt. Peregrinationibus nullus relinquitur locus. Dii Deæque omnes, quas imperitiores per univerſam Angliam inviſebant, nunc Londini ſunt.

Johannes Hokerus Meidſtonenſis Anglus.

XL.

RUit hic paſſim Azoticus Dagon, Bel ille Babylonicus jamdudum confractus eſt. Repertus eſt nuper Cantianorum Deus ligneus, penſilis Chriſtus, qui cum ipſo Prometheo concertare potuiſſet. Nam & capite nutare, minari

minari oculis, barbam concutere, incurvare corpus, adeuntium aversari & recipere preces scitissime noverat. Hic, cum Picales Monachi sua causa caderent, repertus est in eorum Templo, plurimo cinctus anathemate, linteis, cereis, agricis, urbicis, exterisque dicatus muneribus. Subodoratus est fucum cordatus vir Nocolai Partrigii nostri frater. Affixum ergo parieti è vestigio solvit; apparent artes, apparent imposturæ mirus ac Polypeus præstigiator deprehenditur. Erant foraminoso corpori occultæ passim fistulæ, in quibus ductile per pinnulas ferrum à mystagogo trahebatur, laminis nihilominus meatus artificiosè celantibus. Hinc factum est, ut populum Cantianum, imò Angliam totam, jam sæculis aliquot magno cum quæstu dementarit. Patefactus, Meidstonensibus meis spectaculum primitus dedit, ex summo se culmine confertissimo ostentans populo, aliis ex animo, aliis Ajacem risu simulantibus. Delatus hinc circulator Londinum est. Invisit Aulam Regis. Regem ipsum novus hospes novo salutat

more. Conglomerant apum rita Aulici, Barones, Duces, Marchiones, Comites adſunt è longinquo, circumſtant, intuentur & vident penitius. Agit ille, minatur oculis, averſatur ore, diſtorquet nares, mittit deorſum caput, incurvat dorſum, annuit & renuit. Vident, rident, mirantur, ſtrepit vocibus theatrum, volitat ſuper æthera clamor. Rex ipſe incertum gaviſúſne magis ſit ob patefactam impoſturam, an magis doluerit ex animo tot ſæculis miſeræ plebi fuiſſe impoſitum. Quid multis Opus? Res delata eſt ad Conſiliarios. Hinc poſt dies aliquot habita eſt Londini Concio, prædicabat è ſacra Cathedra Epiſcopus Roſſenſis. (*Johannes Hilſey*) ſtat ex adverſo Danieli Bel Cantianorum ſummo erectus pulpito, ita ut commode videri poſſet ab omnibus. Hic denuo Comœdus fabulam ſcite agit. Mirantur, indignantur, ſtupent, pudet ab Idolo tam turpiter fuiſſe deluſos. Cumque jam incaleſceret Concionator, & Verbum Dei occultè operaretur in cordibus auditorum, præcipitio demolitus eſt ligneum trun-

truncum in confertiſſimos auditores. Hic maximus auditur diverſorum clamor, rapitur, laceratur, fruſtillatim comminuitur, conſcinditurque in mille confractas partes, tandem in ignem mittitur, & hic tulit exitus illum.

Nobiliſſimo & clariſſimo viro D. Gulielmo Bellaio Langæo, Patrono ſuo S. D.

XLI.

Illuſtriſſime Domine,

GEſſi morem voluntati tuæ, & collegi præcipuos articulos (*Lutetiæ An. 1607. editos curâ Jac. Aug. Thuani*) de quibus ſunt controverſiæ, & oſtendi quandam in his moderationem, ut mihi quidem videtur, non inutilem Eccleſiæ. Nec dubito quin de omnibus iſtis articulis facile conveniri poſſet, ſi Monarchæ aliqui efficerent, ut aliquot boni & docti viri amanter & libere inter ſe colloquerentur: ſunt enim controverſiæ non ita multæ: ſed ineruditi non vident quibus de rebus agatur, & interdum præter rem

tumultuantur. Nam in utraque parte discordia publica, ut fit, locum præbet multis indoctis. Atque hos articulos, quos mitto, eo congessi libentius, ut magis perspici posset, proprie de quibus rebus agatur. Non hoc agitur, ut Politia Ecclesiastica, aut Potestas Pontificum aboleatur. Non hoc agitur, ut veteres ordinationes sine discrimine mutentur. Præcipui ex nostris maximè cupiunt usitatam Ecclesiæ formam conservare, quantum possibile est. Consenuerunt etiam pleræque controversiæ mollitæ tempore. Quare, rogo ut quod facit Cels. tua propter Christi gloriam, hortetur summos Monarchas ad concordiam pie constituendam, dum locus est moderatis consiliis. Qualia impendeant tempora, si nemo præsentibus dissidiis medicinam faciat, quanta dissipatio Reip. & Ecclesiæ futura sit, si res ad arma deducitur, melius videt Celsitudo tua quàm ego. Illud autem dignum officium est magno ac tui simili viro, in tantis periculis non deesse saluti Reip. & Ecclesiæ. Sed nihil opus est te currentem,

rentem, ut dici ſolet, adhortari. Illud tibi polliceor, me conſilia mea ad tuam & cæterorum bonorum virorum voluntatem ſumma fide accommodaturum eſſe, & effecturum ut intelligas, me tranquillitatis publicæ cupidiſſimum eſſe. Bene ac feliciter vale. Cal. Aug. 1534.

Celſitudini tuæ deditiſſimus

Ph. Melanchton.

Reverendiſſimo viro D. Marco Ant. de Dominis Archiepiſcopo Spalatenſi.

XLII.

NOli gravatè fere, Reverendiſſime Præſul, candidam hanc & animi & calami (devotiſſimi tibi utriuſque) libertatem. Sanè expreſſit mihi, vel renitenti, verba hæc priùs ſincerus quidam & Religionis zelus & tui. Fama eſt te diſceſſum à nobis meditari, neque tam loco cedere velle quàm fide. Strenua profectò ſuſpicione non caret hoc ipſum

sum proficisci; neque enim cujusquam subire mentem potest, hominem senem velle hoc ætatis, copore tam malè ad molestum iter comparato, animi causâ peregrinari. Deferbuit proculdubio jamdiu juvenilis ille ardor relictas pridem oras curiosè revisendi: nec ita crassi sumus insulares, ut credere possimus, cœlum te mutare velle, nisi animum priùs quadantenus mutare decrevisses; multò verò minus septem illos invisos cœlo totiesque tuo fulmine ictos colles repetere. Novimus & nos sat bene ingenium Romæ. Ecquem latere potest, nedum hominem cordatum, quàm infida sit illa statio superbæ Hierarchiæ expugnatori? Moneat te olim vester Fulgentius, quàm nihil ita tutum sit Pontificiæ Majestatis tantillo violatori, etiam post fidem (si qua famæ fides) sanctè datam, post promissa munera, post benignissimæ invitationis blanditias. Viderit tua prudentia, ut te vel propudiosissima palinodia, tactæque, quas dejerasti prius, aræ liberaverint. O tuam, si (quem modò profiteris) sanus & Orthodoxus Romam remeare

meare audeas, miram animi confidentiam, piamque Martyrii ſitim! dignam ſtupore noſtro, dignam immortalitate! Quin nobis iſtic liceret & hanc tibi gloriam invidere, & gratulari felicitatem: ſed quàm te parum provehat ambitio, quòd non immeritò timeamus. Quid ergo? Ægrè profectò monuero, opus eſſe novas profectionis ſuæ rationes exponat Reverentia veſtra. Quas verò tandem illas? Si ex faſtis liceat (uti plebeiis ſemper ingeniis licuit) conjectare, fortaſſis ſanctum quoddam Uniendæ Eccleſiæ ſtudium te Romam, diſcordiæ hujuſce ſacerrimam ſedem, propellit; machinaturum demum aliquid, quo funeſtiſſimæ Chriſtiani orbis lites aliquando ſopiantur: ad quod quidem opus inſtructiorem te aliis omnibus produxiſſe viſus eſt ille pacis author; animus certè quàm non deſit, memini te alicubi palam profiteri. Dignam ſanè piiſſimo Præſule lapſoque è cœlis pacis Φιλοπμήτορ! Quis non hunc unà & animi candorem, & ardorem zeli pronus exoſculetur? Pereat certè quiſquis eſt, pereat peſ-

peſſimè, qui diſcerptiſſimæ Eccleſiæ redintegrationem ſuo ipſius ſanguine redemptum ire noluerit. Sed parce, ſi me audis, Colendiſſime Præſul, pârce huic labori. Novimus nos iſtic, quid poſſint humanæ vires: votis nos unà tecum, ſi lubet, uſque contendemus, ut Dei beneficio beet aliquando Chriſtianam Remp. pax alma, reſpicienſque ab alto diſſipet tandem omnes errorum inimicitiarumque procellas, quibus hodierno die miſerrime conflictamur. Sed mortalium quiſquis ſe hoc effectum dare poſſe ſperat, nimiò quàm fruſtra eſt: aut enim exuat ſe prorſus oportet Romana Eccleſia (quod quis hominum ſuadere ſe poſſe autumet?) aut hoc profectò nullo modo fieri poteſt. Non negarim equidem (dedimus enim & nos ſtrenue, quantum potuimus, operam huic inſtituto) penes utramque litigantium partem, eſſe ſacra pacis limina, quæ aliquanto propius liceret, abſque ullo fidei damno, ſalutare. Nam & levicula quædam ſunt, quæ tutò liceret alterutrique (ſi opus foret) indulgere, neque quid impedit

impedit quominus in tractandarum, quæ neceſſariò obveniunt, controverſiarum modo, plus utrinque moderationis Chriſtianæ poſſit adhiberi; ſed ut unanimem in ſummis Religionis Capitibus, quæ nunc eſt Romæ indoles, concordiam ineamus (dolens edico) haud minus impoſſibile eſt, quàm lucem tenebris, Beliali Deum conſociari. Quàm infamis audit hodie Joannis Sturmii media, non ſecus ac lata illa, qua ad imum uſque Barathrum tenditur, via! Quàm vapulat etiamnum bonus ille Caſſander, Friciuſque, & quiſquis moderatioris ingenii Theologus, pacis auſus eſt meminiſſe! Quin & tepidos Hæreticis ſuis connumerandos cenſuit pridem non nemo Gallicanorum Patrum Gualterius. Quis verò te melius novit, quàm mordicus olim tenuerunt Tridentini Patres vel minimas quaſque quiſquilias, ſtipulamque ſuæ (quam vocant) fidei? quibus orbem Chriſtianum penitus conflagrare maluerunt Romani rerum domini, quàm ut tantillum ſuo qualicunque jure cedere viderentur? Ecqua nunc ſpes eſt, poſt

tot

tot annorum pertinaciam, profusiores veri Pontificios charissimis erroribus ultrò abrenunciaturos? Nimia profecto fide sit oportet, qui istud crediderit. Eat nunc quis probus monitor, & suggerat ista (cujus in pectore conclusa delitescit Ecclesia) Pontifici Summo: Sine modò suaderi tibi, obsecro, Sancte Pater, ut fastuosum hunc Papatum, Monarchicumque in Ecclesias Dei imperium abdicare velis: noli Cathedram tuam, quod soles, ἀναμάρτητον venditare: desine tibi, post tam apertam tuorum hominum erubescentiam, arrogare gladium illum alterum potestatis secularis: cave tui ipsius præcepta divinis æquiparanda censeas, edicasque: insigne illud commentum Transubstantiationis, Sacrificii Missatici, Purgatorii ignis, fatere tandem & exsibila: noli Ecclesiam Christianam deinceps ludos facere, lucrosis Indulgentiarum nundinationibus: jubeas ne Sanctorum effigies reliquiæve in Idola convertantur. Quid, quæso, aliud à magno Romuli nepote, nisi facem crucemve reportabit? Quid ergo? Ubi steterit palam

lam errorum parentibus ſimul & patronis quidvis aut agere aut pati potius, quàm ut à ſententia ſua, quamlibet impia ac prodigioſa, diſcedere velint: quid à nobis tandem putat, Paternitas veſtra, primævæ veritatis aſſeclis, poſſe expectari? Ut conclamatiſſimis erroribus dare manus, & plus quàm ſervili jugo Pontificiæ Tyrannidis colla ſubdere, jam ſerò animum inducamus? Non ita ſane & Deum & hominem exuere poſſumus, ut hac tam inſana lege pacem colere mavelimus. Alterum profectò horum (ſi quando convenire lubitum) planè neceſſe erit, ut aut illi errare, aut nos rectà ire deſinamus: illud, ipſi valde nolunt, hoc, Deus. Quod ſi (qui olim Cæſari animus fuiſſe dicitur, non niſi difficillima quæque obeundi) idem hodie ſacratum Deo pectus tuum inſideat promoveatque: cave tibi, Tyrrhenum mare ingreſſuro, à *Duodecim Scopulis*, plebi quidem nautarum forſitan incognitis, tibi verò peritiſſimo Naviculatori exploratiſſimis. Minitantur illi ſcilicet exitium non cymbis modò quotidianis,

ſeu

seu onerariis, seu actuariis: sed ubi eo transfretaveris, sanè aut impingat navis tua necesse est, aut subsidat. Dicam planius, nec te salus ipsa servare poterit, ubi Romam accesseris, quin aut damnatos à te pridem errores, mutata velificatione revoces resorbeasque, aut damneris vivicomburio. Durum utrumque omen, nec ulla alia ratione, nisi prudenti, quod cautus usque fecisti, profugio avertendum. Potéstne fieri ut adeò sis prodigus totius tui, horum uti alterutrum, tutò placideque vitam istic agenti arrideat? Certa mors imminet utrinque reduci: corporis quidem, si verum fateri audes; si dejerare, animæ. At, si quidem animo jampridem discessum à nobis anteverteris, non erit ut de diuturniore aliqua molis extimæ retentione soliciti simus. Nolo ego de te, tanto Theologo, mali quicquam opinari: levis cujusdam inconstantiæ, si te tuum ipsius factum palam alligarit, est quòd tibi succenseas. Dic mihi verò, per Deum immortalem, Magne Præsul, quid tandem est, quod te nobis post aliquot anno-

annorum moram, jam de subito abripere, Romamque pellicere potuit? Nunquid inhospita tibi visa est gens nostra? Minusve quàm fortè speraras, virtutibus tuis indultum? Cauſari profectò istud non potes, in quem larga benignissimi Regis manus, tam ampla, tam opima congessit ultrò, munera, majora insuper, si foret opus, largitura: quem Aula, Urbs, Academia utraque, plebs denique universa ita suspicere solita est & venerari. Quin & hæc ipsa, qua jam Serenissimi Regis beneficio frueris, discedendi libertas, quàm ingenuè tecum istic actum fuerit, satis clamitat. Non ea potest ubique nobis plenissima eundi quà lubet, redeundique facultas. Fuere è nostris quibus Romam vidisse capitale pridem fuit: sunt qui ubi sævæ Urbis limina infelici pede tetigerint, cessérint illico Lictori, jamque septemdecim plus minus annos (modò usque superesse licuerit) carcere Inquisitorio crudelissimè detenti sunt. Non ita nos tractamus hostes, non perduelles nostros, sedum advenas. Æquò patent istuc cœ-

lum & terra; peſſiméque de Britannia noſtra meriti, hoſpitium nimis herclè benignum ſibi pollicentur. Num tibi ergo parum placuere mores noſtri? Paulò forſan depravatiores ſolutioreſque, quàm per eſt, vivendi rationes? Obrepent certè vel ſanctiſſimo populo ſeculi ſui vitia: neque noſtros omnes immunes venditamus ab illa malorum illuvie, cujus bonos quoſque & piget & pudet ſerió. Venient ſcandala, vetus verbum eſt ſervatoris. Atqui teipſum appello teſtem, judicemque; quicquid ſumus, non adhuc Italiam impietate exæquavimus. Cedemus profectò non inviti genti Pontificiæ, neque illi diram hanc inhoneſtamq; palmam invidebimus. Finge nos, ſi placet, multò adhuc improbiores, juſtificabit nos tamen Roma, ipſa Delos Pontificii Apollinis, Itali vice Dei cœlum. Etiam inter Purpuratos Eccleſiæ illius Moderatores comperies, à quibus turpiſſimi inter noſtros ganeones facilè ſe victos fatebuntur. Quid ergo demum? Num diſplicet quam nos iſtic profitemur, religio? Abſit, abſit, ut

ut grandævus Antiſtes, tam eximiis animi dotibus imbutus, recidivam patiatur. Apage mendacem famam! Non poſſum ego tam iniquis rumuſculis aurem præbere: quicquid ogganniat vulgus, nolo iſtoc credere, nolo ſuſpicari. Quod ſi quis, tui ſimilis, tam male conſuleret & ſuæ & aliorum ſaluti, eum ſic audacter compellare non dubitarem. Diſplicetne ergo Religio? Non ea nunc primulùm innoteſcit: diu eſt ex quo utriuſque Eccleſiæ dogmata ſeriò ſolicitèque penſiculaveris, ac trutinam à te propè ſententiam noſtram denique amplexus, ſolam veritati divinæ conſonam, Orbi propinaveris, veracique calamo paſſim conſignaveris. Ecquod verò nunc novi luminis tibi improviſo abortum ſic illuſtravit oculos, ut quæ ſolertiſſima viginti ferè annorum indagine fruſtrà perquiſiveris, clariſſimè demum cerneres? Res eadem eſt; Tu, ſi ſis alius, videris quod te Numen mutâret. Certè qui Religionem noſtram odio habent plus quàm Eteocleo, fatentur nos verum dicere, ſed totum non dicere criminan-

tur. Quicquid eſt poſitivæ, quam appellant, apud noſtros Theologiæ, etiam adverſariis perplacet: negationum ſolummodò quarundam, paulò atrociorum, graviter accuſamur. Nempe audacem illam impiamque novæ fidei farraginem ferre nec poſſe nos nec debere profitemur. Nihil quicquam addidimus, nihil immutavimus: non aut formoſior eſt, quàm fuit olim, Romanæ Eccleſiæ facies, aut Reformatæ turpior. Dic mihi nunc, cur, quæ intoleranda tibi primum viſa ſunt Religionis aſſumenta, placere incipiant? Cur jam ſerò primigenia noſtræ ſimpliciatis forma tibi ſordeſcere videatur? Obſecro te, Ampliſſime Domine, imò adjuro per D. N. J. C. redeas ad cor tuum, veliſque animæ tuæ miſereri. Senex nunc res; moneant te cani tui (flores illi Cœmeteriales, qui nunc caput tuum gravi quodam decore obtegunt) non longè ab eſſe fatalem illum diem, quo tremendo Summi Judicis Tribunali ſiſteris, rationem demutatæ ſententiæ redditurus. Cogita jam ſeriò quid reſponſi daturus ſis illi, illi falli neſcio,

neſcio, vivorum mortuorumque Arbitro. Quicquid certe fiat cæcæ plebeculæ (cui, fœda doctorum Tyrannide, cœleſtis doctrinæ jubar intercludi ſolet) fieri non poteſt quin ut tu, quem tam inſigni eruditione rerumque omnium ſcientia inſtruxit Deus, ſerviſſimum judicium à veritatis agnitæ priùs abnegatæque acerrimo vindice reportes. Aſſurgent contra te in illo verendo die Scripta tua egregia, ὀρθοδοξίας quondam tuæ monumenta æviterna, teſtabunturque & quis olim fueris, & quàm ſolidis rationum nixus firmamentis ad noſtras partes acceſſeris, turpemque tibi lapſum coram Deo & Angelis exprobrabunt. Interim verò cœlum & terra nobis atteſtentur, ecquid ſit in quo nos ſatis indubiiſque Dei eloquiis non firmiſſime adhæreamus; ecquid in quo SS. Patrum Conciliorumque authoritate deſtituamur; ecquid in quo nos à Romanis diſceſſionem fecerimus, niſi ubi illos à ſe, à Deo diſceſſiſſe conſtiterit. O pios ſalutareſq; noſtros errores! Ecquis bonus eſt, qui cum beatiſſimis Patribus, cum glorioſis

Martyribus, cum SS. Apoſtolis, cum Deo denique ipſo errare dubitaverit. Aliam profectò ſemitam qui ſibi calcandam elegerit; erret, cadat, pereat neceſſe eſt. Fige ergo, ſi ſapis, Venerande Præſul, fige iſtic pedem; mane uſque nobiſcum, & fruere Deo, fruere Evangelio, fruere ſuaviſſima bonæ conſcientiæ pace. Quod ſi te iſta parùm moveant, age, orna hanc modò & accipe, quandoquidem ita vis, fugam ab hoc Aſylo pacis ſimul & religionis, daque aurem noctuis illis (ſi quæ ſint) Loioliticis, quæ tibi iſtæc ſuaſerint: olim (vivit Dominus) fera duceris facti pœnitentia, Britanniamque noſtram aut nunquam vidiſſe, aut nunquam dereliquiſſe fruſtrà exoptabis: quod ex animo deprecor.

Reverentiæ veſtræ humillimè deditiſſimus
Joſephus Hallus Archipresbyter Vigornienſis.

Edmundus

Edmundus Grindallus H. Zanchio Salutem in Christo.

XLIII.

GRatulabaris mihi proximis tuis literis novam dignitatem, (*Archiepiscopi scilicet Cantuariensis*) seu potius, ut tu verè scribis, officium & onus, cui me valdè imparem ingenuè agnosce. Ego verò tibi gratulor, Clarissime D. D. Zanchi, istam tuam magnanimitatem & constantiam in optima causa defendenda. Audivimus enim quot & quantos labores ac certamina sustinueris in vera sententia tuenda de Eucharistia ac Prædestinatione. Est hoc quidem veri Doctoris tenacem esse fidelis illius sermonis, qui ad doctrinam facit, atque à veritate ne latum quidem unguem discedere. Equidem non dubito quin Magistratus vestri, pro ipsorum prudentia, satis moderatè judicabunt, etiamsi multa, ut nosti, quorundam importunitati con-

cedere cogantur. Sed ſi ad extrema ventum fuerit, Dominus ubique oſtium ſatis amplum aperit. Nos hîc, Dei beneficio, utcunque pacatam habemus Eccleſiam: habemus Epiſcopos in vera doctrina conſentientes, non otioſos, ſed in vinea Domini laborantes. Augetur etiam indies numerus fidelium, etiamſi non deſunt, ut fit, hoſtes clancularii, ſed hi angulos quærere coguntur, palam virus ſuum prodere non audent. Faxit Deus & motus Gallici felicem habeant exitum, quod hoſtibus noſtris omnem ſpem præcideret. In Scotia etiam hactenus ſumma Procerum contentione bene ſucceſſit. Sola Regina apud illos ſacra Papiſtica admittit, quæ alioqui Senatuſconſulto per totum regnum haberi non permittuntur. Quanquam autem dubium non eſt, quin Antichriſti ſatellites in illo regno huic libertati inſidiabuntur, præſertim ſi Guiſiani, ex quorum familia eſt Scotiæ Regina, ſuperiores evadant: tamen ſperamus Dominum cauſæ ſuæ non defuturum, & optimis illis regni Proceribus non ſolùm animos,

ſed

sed & vires suppeditaturum, ut hoc tam sanctum negotium perficere possint. D. Coocus, D. Urollius, D. Hetonus, cæterique amici & noti vivunt, valentque, ac te plurimum salutant. Vale. Londini A. 1576.

Quirino Reutero Mosbacensi, tanquam filio suo charo, Andr. Dudithius.

XLIV.

QUid dicam? si tempora utriusque nostrum, vel tua potius tempora ita tulissent, ut unà semper vivere potuissemus, equidem vitam longè jucundiorem ducerem. Quid enim? In pietatis & bonarum literarum studiis, ut hoc biennio fecimus, reliquum tempus omne transigendo, ego cum liberis meis atque adeò familia tota, in tua doctrina, pietate, modestia, humanitate, benevolentia conquievissemus: sed te aliò tua fata vocant. Nobis quidem magnum tui desiderium relinquis, quod omnibus officiis

ficiis lenire, mutuumque amorem conſervare mihi certum deliberatumque eſt. Par ut pari referas multis abs te verbis contenderem, niſi tua mihi virtus & conſtantia plenè perſpecta eſſet. Nunc, quoniam abeundum tibi eſt, quo te Deus vocat, in pede fauſto, noſtri memor: ac creberrimis dolentem abitu tuo animum meum literis recrea, ſi me verè amas, ut certè amas. Vale, & feliciter vive, atque inter vivendum benè mori diſce, quæ eſt ars artium omnium difficillima, ſimulque præſtantiſſima. Uratiſlaviæ, ex ædibus noſtris 13. Junii 1582.

Fragmentum Epiſtolæ Ph. Melanchtonis ad Joach. Camerar. Erphordiæ A. 1543.

XLV.

ETſi res in Ubiis actas narrabo, tamen interim ſummam ſignificandam eſſe duxi. Poſtquam Bucerus & ego Librum (*Reformationem intellige Hermanni Colonienſis Archiep. Bonnæ An.* 1545. *excuſam in folio)* abſolvimus: Epiſcopus

piſcopus ſenex adhibitis Coadjutore, (*Adolpho*) ut vocant, & Decano Comite Stolbergio, ingenioſo homine, & aliis quibuſdam præcipuis viris, & me, legi ſibi totum librum juſſit, attentiſſimè audivit, multa de pleriſque locis graviter diſſeruit, quædam ſuo judicio rectè mutavit, interdum noſtras ſententias re diſputata ſuæ opinioni prætulit. Huic labori dies ſex tribuit, ac quotidie matutinas horas quaternas continuas. Miratus ſum ſenis aſſiduitatem & diligentiam, ac animadverti ſeriò hanc rem tantam ab eo agi, quod, quantum referat, intelligis. Et has controverſias penè ut artifex dijudicat. Continet autem Liber initio doctrinæ ſummam. Poſtea politica de Collegiis, ut teneant ἀξιώματα, ac tantùm corrigant doctrinæ & ceremoniarum vitia. Cùm de Libro ſtatuiſſet Epiſcopus ipſe, poſtea conventum indixit; delecti ſunt qui legerent & expenderent. Tandem igitur Comites, Ordo Equeſter, & Legati Civitatum magno conſenſu Librum comprobant, & pollicentur ſe ad eam formam Eccleſias inſtauraturos eſſe. *Literæ*

Literæ à Patriarcha Alex. ad Archiep. Cantuarienſem, ex Ægypto in Britanniam tranſmiſiæ, ex autographo Cyrilli Græco Latinè verſæ, Archiepiſcopi juſſu, à Daniele Featleyo eidem Archiepiſcopo à Sacris.

Beatiſſimo & magnificentiſſimo Domino Archiep. Cantuarienſi, totius Angliæ Primati & Metropol.

GEORGIO ABBATI, *mihi multis nominibus colendiſſimo, officiosè cum honore & debita reverentia in Britanniam tradantur iſtæ.*

CYRILLUS *Dei gratia Papa & Patriarcha magnæ urbis Alexandriæ, & Judex Oecumenicus.*

Beatiſſime

XLVI.

Beatiſſime & ampliſſime Archiepiſcope Cantuarienſis, totius Angliæ Primas & Metropolitane, Domine Georgi, Domine & frater chariſſime,

EXopto amplitudini veſtræ proſperam valetudinem, ad emolumentum & coagmentationem concrediti tibi gregis. Cùm jam Chriſti gratiâ Egypto noſtræ redditi, pace fruamur Eccleſiaſtica, res poſtulat ut fidem per literas B. veſtræ aſtrictam liberemus. Nuſquam ſiquidam magis quàm hac in noſtra Chriſtus Eccleſia altam agit pacem, nulla de fide lite aut contentione inter nos gliſcente, idque adeo inimicis Chriſtiani nominis acerrimis & infeſtiſſimis habenas moderantibus. A quibus etiamſi variis exagitemur exerceamurq; modis, nobis tamen pro Chriſti nomine quem ſpiramus, cujuſque ſtigmata in corpore circumferimus, ab iſtiuſmodi hominibus perquam volupeſt affligi, vexari, &

&, ſi neceſſe eſt, duriſſima atque ultima ſuſtinere, ut hac exploratione fides noſtra magis magiſque ſplendeſcat, & Dei gloria illuſtretur. Ab his igitur nihil nobis timemus, ſed à canibus potius & operariis ſubdolis, Hypocritis dico, quibus ſolenne eſt aliud clauſum habere in pectore, aliud promptum in lingua; qui Deum ipſum projecta audacia impetere haud erubeſcunt, dummodò Romani Pontificis tyrannidi quoquo modo velificentur: hi emiſſarii terrorem mirum in modum nobis incutiunt, noſtræque imponunt ſimplicitati, cui mancipandæ varias admovent machinas, maximè freti eruditionis fuco, & ſpinoſarum diſputationum aculeis, cùm nos interea eruditorum penuria laboremus, qui cum ſciolis iſtis æquo Marte congrediantur. Etenim propter peccata noſtra deſpicabiles facti ſumus præ omnibus gentibus, & cum imperio artes quoque liberales amiſimus. Hæc cùm crebrò animum feriret cogitatio, negotium tandem cum charitate veſtra contulimus, veſtrumq; conſilium & auxilium imploravimus

ravimus. Ac ex reſponſo veſtræ B. maximum cepimus ſolatium: quo, non ſine mandato Principis, nobis authores fuiſtis, ut quendam è noſtratibus tranſmitteremus, qui ſedulam SS. Theologiæ apud vos navaret operam. En igitur hominem Græcum, (*Metrophanem Critopulum, poſtea Patriarcham Alex.*) gradu presbyterum, Græcis literis non leviter tinctum, Eccleſiæ noſtræ Alex. alumnum, haud obſcuro loco natum, ingenio ad reconditiorem eruditionem imbibendam probè comparato. Cujus progreſſus non pœnitendos fore ſperamus, Gratiæ divinæ aura cœlitus aſpirante, & B. veſtra dextram auxiliatricem porrigente. Ac quia, ut ex te audio, allubeſcit hoc conſilium noſtrum Sereniſſimo & à Deo coronato Regi Jacobo primo, gratiæ tiæ debentur ipſius humanitati, qua ad cœleſtis Regis bonitatem & miſericordiam proximè accedit. A quo certè nec aliud expectari poterat, utpote cui Deus cœlitus benedixerit, & uberrimis eum gratiæ donis locupletaverit, & ex ſpeciali providentia tanti taliſque Imperii gu-

ber-

bernaculis admoverit. Quapropter primò à B. veſtra petimus, ut, noſtro nomine, ſumma cum reverentia, & humillima corporis inclinatione, celſiſſimam ipſius Majeſtatem venerabundè ſalutet, cui ex intimis nos ſenſibus vitam prolixam & ſenectutem productam comprecamur. Deinde ab ipſius humanitate ſubmiſſiſſimè petimus, ut pro innata & prope dixeram immenſa benignitate, ſcintillulam beneficentiæ aliquam huic noſtro Metrophani jubeat affulgere. Ad extremum, ſi quid in hiſce literis noſtris, quod ad hunc hominem inſtruendum, perpoliendum pertineat, deſideretur, id omne tua facilè aſſequetur ſupplebitq; Prudentia, quem Deus extulit, & tanquam facem clariſſimam in edito loco conſtituit, ut & aliis ſolatio eſſe poſſis, nec tuis tantùm Britannis, ſed & Græcis noſtratibus lucem porrigas. Vale, vir Beatiſſime: largiatur tibi Dominus Deus diuturnam & felicem vitam, unaq; vires ſubminiſtret, quibus & regni negotiis & Eccleſiæ curis per ſis ſubeundis. Ex Ægypto Cal. Martiis, æræ Chriſtianæ An. 1616.

GEOR-

GEORGIUS ABBAT *divina providentia Archiep. Cantuariensis, totius Angliæ Primas & Metrop. Sanctissimo Domino & Fratri*
CYRILLO, *Papæ, & Patriarchæ Alex. & Judici Oecumenico, in Christo S.*

XLVII.

CUM multa sint quæ universalis Ecclesiæ in membris sympathiam, suavissimamque conspirationem loquantur: tum eandem vel hinc maximè in hoc tempore persentiscо, quod mihi fraternitatem vestram de facie nunquam cognitam, longissimisque adeò terræ marisque spatiis dissitam, tanquam præsentem ambabus datur ulnis amplexari; utrumque nempe fidei unitate colligante, & communi charitatis vinculo constringente, per unum eundemque spiritum: Quo Christum, quem uterque spiramus, meritis celebramus laudibus, vobisque pacem Ecclesiasticam, nullo, ut affirmas,

ſchiſmate, aut malo inteſtino turbatam ex animo gratulamur, necnon externam tranquillitatem haud quidem omni ex parte inviolatam & halcyoniam ſtupendam tamen, qua etiam inter hoſtes Chriſtiani nominis acerrimos infenſiſſimoſq; fruimini, juxta illud Prophetæ Regis de Chriſto vaticinium, *dominare in medio inimicorum tuorum.* Veſtram & nos viciſſim rogamus pietatem, ut nobiſcum unà lætetur de variis Dei donis in Eccleſiam Britannicam affatim effuſis. In qua (quod olim de noſtris Inſulis veſter Chryſoſtomus) *audire eſt ubique populum è Scripturis ſacris philoſophantem, voce quidem peregrina, fide domeſtica, lingua barbarorum utentem, moribus ſanctorum.* Etenim, quod in Eccleſiis Romano Pontifici dicatis obtineri nequit, populus Chriſto colendo addictiſſimus in clariſſima Evangelii luce verſatur, & aquæ vivificæ rivis limpidiſſimis, arcente nemine, ſitim abundè explet. Ac, ad diſciplinam quod ſpectat, (quod in aliis Eccleſiis, etiam à fæce Papiſmi repurgatis, aliter habet) antiquiſſimam Eccleſiaſtici regiminis formam,

mam, distinctos Ministrorum gradus retinemus. Hæc nobis æternùm servet bonorum omnium largitor Deus, ut nos, quæ naturæ nostræ est pravitas, propter peccata nostra, maximè labem animi minus grati jamdiu meruimus, ut Candelabrum nostrum aureum, suo dimoveretur loco, nosque omni S. Scripturarum luce penitus destitueremur. Nec enim hæc quibus fruimur bona, nostris, quæ nulla sunt, meritis, accepta ferimus, sed divinæ primum misericordiæ, deinde singulari, qua electum suæ gloriæ organum complectitur, charitati, Regem dico Serenissimum Jacobum, qui laudatissimæ Elisabethæ, tum regni tum religionis hæres, utraque & firmat legibus, & illustrat exemplo. Etenim non solum assiduum se præbet sacrarum concionum auditorem, & ad tremendam mensam Dominicam in celebrioribus præsertim Ecclesiæ festis convivam, sed etiam, quod exemplo majus, & in Rege magno maximum,

Qui tot sustineat, qui tanta negotia solus?

de abstrusissimis Scholæ mysteriis cum Episcopis in palæstra Theologica exercitatissimis nervosè disserit. Imò & de re Theologica multa calamo regio accuratè exaravit, quæ nuperrime typis mandata sunt, ad fidem orthodoxam statuminandam & errores præsertim Pontificios convellendos. Talem tibi tantumque Regem perquam gratulor amicum, qui lectis vestræ Sanctitatis ad me literis, vestram Beatitudinem piè resalutat, & de vobis honorificè loquitur. Ac quò suam erga vos benevolentiam testatiorem redderet, mihi in mandatis dedit, ut delectissimus vester Metrophanes humaniter amiceque exciperetur. Quem quidem ego, ut amoris in me vestri obsidem, arrhamque pretiosissimam in sinu habebo; & quæ illi necessaria erunt, aut opportuna, omnia haud gravatè impendam. Jam verò etiam generosum hunc è Seminario Græcanico furculum, quò apud nos germinet, fructusque maturè proferat, horto amœnissimo inserui. Academiæ Oxonienſi, Bibliotheca instructissima, & septendecim Collegiis splen-

didissi-

didiſſimis eruditorumque gens numeroſa tanquam in Prytaneo publicè alitur. Horum Catalogo veſter inſcriptus jam eſt Metrophanes, qui cùm maturuerit, & fructus uberes exeruerit, prout veſtræ prudentiæ viſum fuerit, & è re erit veſtræ Eccleſiæ, aut apud nos fixas aget radices, aut in natale ſolum denuò tranſplantandus remittetur. Quod reliquum eſt, veſtram, Sanctiſſime frater, imploramus pietatem, ut precibus ad Deum aſſiduis Eccleſiam Britannicam habeatis commendatam, ſicut & nos pro veſtra Græca itidem interpellabimus: ut illa unà cum tota Catholica divinæ providentiæ præſidio, ceu muro circumcincta, in veritate juxta ac pace firmetur. Necnon ut ab emiſſariis iſtis novatoribus Chriſtianam veritatem pariter ac libertatem cuniculis oppugnantibus liberetur. Quos inter imprimis cavenda & averruncanda pſeudomonachorum turba recens è figulina prodeuntium intemerandum Servatoris cognomen ſibi arrogantium, qui pacem ſectari ſe profitentur, turbant tamen miſcentq; omnia,

& veritati unicè ſtudere videri volunt, æquivocum tamen mendacium, etiam perjurio implicitum dogmatizant. Ab his vulpeculis lupiſque rapacibus univerſis gregem ſuum tueatur magnus ille ovium Paſtor, unaque veſtram pietatem in gratia perpetuaque felicitate conſervet. Londini 17. Novem. 1617.

Beatiſſimo Patri, Georgio, prudentiſſimo Archiep. Cantuarienſi in Anglia.

XLVIII.

BEatiſſime Pater Archiepiſcope, poſt fraternam ſalutem & pacem à Domino noſtro J. C. Non capiunt præſentes literæ ut de dilatione mea ad B. veſtram reſponſionis prolixius exponam: quoties enim reſcribere proponebam, toties diſtractus, à variis rerum generibus, (quæ me indies obruunt) differebam. Verum eſt, quòd tempus interfluxit, ſed recens in cordis intimo remanet vinculum Chriſtianæ charitatis, quam ſeriò unà

unà mecum B. veſtra colit. De ſuis occupationibus nemo eſt cui non conſtet, multis publicis, multis privatis, prudentiam veſtram detineri: plures ſine dubio fuerunt in excessu Sereniſſimi quondam Regis Jacobi beatæ memoriæ, de cujus obitu doluit quiſque bonus. Vixit enim ille in hoc ſeculo, non minus Rex quàm Philoſophus; nec minus Philoſophus quàm Rex. At nunc feliciſſimus Regni cœleſtis Aulicus, auguſtiori & excellentiori fruitur vita & lumine in ſempiternum. Chriſtiana Reſp. maximum bonum amiſit: Sed Majeſtatis & Regni & virtutum dulciſſimi parentis hæres, Sereniſſimus & Chriſtianiſſimus Carolus, vivam undequaque imaginem paternam redolens, dat ſperare majora. Ejus Regiæ Majeſtati ego minimus feliciſſimum & auguſtiſſimum auguror Imperium in florentiſſimo M. Britanniæ Regno, Deumque patrem Domini noſtri J.C. genuflexus ſupplico, ut Regiam S.M. diutius conſervet, Spirituq; S. ſuo regat, omni benedictione ornet, atque augeat cumulatiſſimè. Iſta precor S.R.M. & ro-

go ſummopere veſtram B. ut nomine meo velit referre, & humiliter manus S.R.M. oſculari, obnixeque rogare, ut nos ſua clementi gratia proſequatur. Interim de quibus Libris ſcribit ad nos B. veſtra, non arbitror me poſſe ſatisfacere. Cum meo tamen dulciſſimo amico, fautore & patrono, Thoma Roe, Oratore in hac Aula prudentiſſimo, agam, ſi quid agere potuero. Ab illoque certior fies de ſucceſſu. Pro fine, Deum O. M. oro veſtræ B. pro bono Eccleſiæ longos annos donet, ab omnique malo liberet. Quod ut mihi viciſſim precetur à Domino veſtra B. per ſuas orationes opto, ſi eſt poſſibile, poſſim evadere, ne me abſorbeant indiſcreti veritatis perſecutores. Bene valeat B. veſtra. Datæ domi meæ Patriarchatus $\frac{11}{21}$ Januarii 1627.

Veſtræ Beatitudinis in Chriſto obſervantiſſimus

Cyrillus Patriarcha Conſtantinopolitanus.

Illu-

Illustrissimi Principis Electoris Palatini Brevis Fidei Confessio, exhibita Rudolpho 2. Imperatori, Ratisbonæ A. 2594.

XLIX.

Fredericus 4. Palatinus Rheni Elector.

A Religione Parentis optimi (*Ludovici Frederici 3. filii*) non defeci: cujus religio scriptis Propheticis & Apostolicis nitebatur. Qui, dum vixit, non in Martinum aut Jacobum, sed in Christum credidit, & in ejus invocatione expiravit Illam in Christum fidem, idem Symbolum, eadem fidei fundamenta ego constanter tueor & tuebor. Arianos, Nestorianos, Eutychianos, Anabaptisticos furores detestatus est Pater, detestor & ego filius toto corde. Sacramentarios errores (quorum duo sunt genera: eorum qui ex Sacramentis Idola faciunt, & signa ut rem signatam venerantur, nec sacramentales locutiones agnoscunt: item qui pro nudis signis ea habeat) detestatus

teſtatus eſt Pater, deteſtor & ego filius. Progredior longius. Calviniſmum, & Zuinglianiſmum deteſtatus eſt Pater, deteſtor & ego filius, ſi tale quippiam eſſet, quale Ubiquitarii & Flaciani fingunt; ſi ſcilicet vel veritas, vel Chriſti omnipotentia, vel omnis ejus in terris præſentia negaretur. Sed hoc nomine ego ſum Patre beatior, quòd agnovi ſub nomine Calviniſmi deformari ab inquietis & ambitioſis per Germaniam veritatem religionis orthodoxam. Quod ipſum proculdubio agnoviſſet Pater, ſi ipſum diutius ſupereſſe voluiſſet Deus: quemadmodum illam fraudem agnoſcere cœperunt potentiſſimi duo Saxoniæ Electores, Pater Auguſtus, & Filius Chriſtianus, magnanimi & magni judicii Principes, laude & memoria Scriptorum digniſſimi, D. Lutheri autem Scripta non minoris ego facio, quàm Pater laudatiſſimus. Sed illos merito pro ſtolidis habeo, qui omnia, quæ aliquando illi, ut homini, exciderunt, tanquam aurum & gemmas, exoſculantur.

Clariſſimo

Clarissimo Viro Conrado Rittershusio
J. C. Jacobus Bongarsius.

L.

DE Bodino quid cognoverim, paucis accipe. Libros de Republica, cùm primùm ederentur, legi avide, anno, nisi fallor 1576. recens tum à Germania. Ingenium hominis arridebat; placebat multa illa lectio; sed quoties attingebat res Germanicas, videbam hominem errare turpiter, & judicium passim desiderabam. Venio inde ad audiendum Cujacium. Inaudierat is tangi se à Bodino; Librum requirit; is nullus erat apud Bibliopolas: Mittit ad me, quem Historiarum studiosorem noverat quàm Juris Tribonianici. Librum à me accipit, & aliquot post dies, data occasione, in hominem publica in lectione insurgit per duas horas & quod excurrebat oratione perpetua. Recitatio illa à quibusdam ad Bodinum mittitur. Is in altera editione

Epistо-

Epiſtolam premittit operi, inſcriptam Pibracio, qua in Cujacium atrociter invehitur, ſed eorum quæ Cujacius notaverat in iſta altera editione nec volam reliquit, nec veſtigium. Anno 1583. venio inde in Daniam. Principes & magnos viros convenio. Quærunt quod ſit de Bodino judicium? Ego ignorans ſcripſiſſe illum quod eos morderet, reſpondeo haberi pro homine magni ingenii, judicii nullius. Tum hi, ſcripſiſſe illum de gente & moribus Danicis falſiſſima. Conſulo inde Carolum Danzæum, Regium in Dania Legatum, virum & doctrina & uſu rerum & pietate inſignem. Is mihi ſtatim paginas aliquot profert inſcriptas ipſi Pibracio, quibus querebatur Bodinus factam ſibi injuriam, qui falſa & inepta ſcribens de Danicis rebus, laudaſſet literas ſcriptas ab ipſo Danzæo tanquam viſas & lectas; ſed ſibi iſta ſcribere, apertè & craſsè conficta, nunquam veniſſe in mentem, petere ut ſequenti editione retractentur; aliàs accuſaturum hominem apud Regem. Excerpſerat Danzæus mendacia illius de Danicis omnia,

quæ

quæ cùm exſcribere ego cuperem, nec vacaret diſcedenti, dicebat Danzæus non eſſe exſcriptione opus, nam ne nominare quidem unquam Daniam aut Sueciam, aut alium Septentrionis illius locum ſine mendacio. Idem in Polonia mihi de ſuis rebus multi confirmarunt. Et erat mos Bodini, quæcumque de exteris à circumforaneo quolibet audiret, ea abſque alia cura notare & publicare. Jam edidiſſe illum Lectiones Turnebi in Oppianum pro ſuis, nemo noſtrorum ignorat. Sed in Libris de Rep. monitus, pleraque mutavit in melius. Ego primam tantùm editionem legi, ſecundam inſpexi leviter. Sit non inutilis ejus opera; ea certe non eſt, ad quam deduci debeat adoleſcens, tanquam ad fontem aut purum rivulum. Sed de his plus ſatis. Vale, vir clariſſime, & me ama. Francofurti 4. Apr. 1600.

De

De Metrophane, de quo ſuprà, Addenda quædam.

METrophanes Critopulus ſcripſit, antequam ad Sedem Alexandrinam eſſet evectus, Confeſſionem Eccleſiæ Orientalis, puro ac eleganti ſtylo, à Joh. Horneio Latinè verſam, & Helmeſtadii anno 1661. excuſam. Videatur Eraſmus Schmidius in N. T. p. 900. Metrophanem laudat Willielmus Schickardus in Proëmio Regum Perſiæ pag. 80. *Jeſu nomen*, inquit, *Turcis ita eſt honorabile, ut eo tanquam adverſus omne infortunium efficaciſſimo in ſuis Chamailis abutantur. Sic vocant Amuleta per ſuos Taliſmanlar, ſive Sacrificos, magica devotione confecta, & in ſchedis circumvolutis deſcripta, quæ preculis quibuſdam, circulis aliiſque characteribus conſtant. Ea ſæculo ſerico inclusa de collo ſuſpendunt, aut in ſinu ſub pectore geſtant; unde ἐγκόλπια numinantur ab hodiernis Græcis, ut mihi prodidit Hieromonachus ille Berrhoenſis Macedo, Dn. Metrophanes*

phanes Kritopulus, amicus & non ita pridem hospes noster.

Anniani Celedensis Diaconi Praefatio in Chrysostomi Homilias de D. Pauli laudibus à se Latinè versas, auctior ac emendatior quàm in Chrysostomi Operum editione à Frontone Ducao curata.

LI.

DOmino Sancto Evangelo Presbytero Annianus. Recenti experimento didici, quàm sint utilia obsequentibus imperia bonorum, qui, rectiore quadam ingredientes benignitatis via, beneficia deferunt sub specie jussionis. Quid enim mihi jucundius, quid fructuosius imperare potuisti, quàm ut ex beati viri Joannis Operibus in nostram linguam aliqua transferrem, id est, septem libellos ejus, quos super Pauli Apostoli laudibus in Ecclesia aliquando disseruit? In quo mihi, etsi in sermone peregrino admodum rudi, plus evenit tamen

men voluptatis & commodi quàm laboris. Secutum est enim ut eum, dum tibi vertere conor è Græco, pressius ipse combiberem, ple niusque tam insignis doctrinæ veritate perfruerer; maximè cum ubique dives ingenium in materia locupletiore versetur. B. enim hic Paulus exprimitur non fucatæ alicujus laudis ad umbratus coloribus, sed inviolabili virtutum suarum veritate formatus; quem tam integrè ubique, tam solidè, nunc ex magnitudine operum, nunc ex illuminatione dictorum, modò ex consilio vario, modò ex dispensationum profundo, tum ex tolerantia passionum, tum ex claritate signorum eximius laudator asseruit, ut eum non depinxisse solùm, verùm quasi ad præbendum rursus perfectionis exemplum quodammodo resuscitasse videatur. Nam cùm ab aliis cæterorum merita laudantur, usitatum quiddam solet atque exile resonare, & velut in superficie circumvagante sermone virtutes ipsæ nominibus magis suis ad commemorationem videntur venire quàm rebus. Beatus autem Joannes Paulum altius

tius intuendo, dilucidéque in medium proferendo, ipsas mihi videtur inspexisse venas, ac medullas virtutum expressisse. Quæ ita omnes in ista laudatione vivunt, ita floribus suis decorantur & fructibus, ut eas prope non minus ab hoc tam sublimiter explicatas, quàm ab Apostolo fortasse miremur. Quod quidem Opus eo esse apud te amabilius debet & gratius, quod de S. Scripturarum luce rutilans clarissimi syderis vice noctem Manichæi erroris exagitat. Quantum enim nobis consolationis exoritur, cum cernimus tam erudito tamque illustri Orientis magistro, eam, quam in nobis Traducianus (S. *Augustinus*) oppugnat, adstrui veritatem? quam certè B. Joannes, ut in omnibus libris suis, ita hic quoque, ab omni munitam latere, custodit, armat, accendit, ut videatur non tam præsentes informasse discipulos, quàm nobis contra veræ fidei oppugnationem auxilia præparasse. Quantus enim ille adversus necessitatem, quantus pro libero surgit arbitrio, quàm nostrorum libris ubique concinnens, voluntatis

jure ſervato, divinæ gratiæ præſidia commendat, quàm contra omnium vitiorum tenebras, quàm pro cunctarum ſpeculo virtutum ſplendidiſſimum vas electionis opponit? Primo, B. Paulum libello, & omnibus præferendo Sanctis & Angelis conferendo: Secundò, ex virtutibus ejus atque ſententiis bonum aſſerendo naturæ? Tertiò, ejus charitatem pro cunctorum ſalute ferventiſſimam comprobando? Quartò, de vocatione ejus & confirmata ubique ab ipſo Evangelii veritate dicendo: Quintò, de paſſionibus ejus & diſpenſationum varietatibus diſſerendo: Sextò, ſolvendo omnes illas quæſtiones, quibus Traducianus innitens B. Paulum vitiorum obfuſcatione commaculat, ut ſcilicet fidelibus ſuis Apoſtolico exemplo peccata conciliet: Septimò, ignem zeli ejus in Chriſtum, & ante honorem quoque Apoſtolatus fervorem docendi ſupra cæteros efferendo; ut ſatis liquidò clareat extinctam eſſe peccandi neceſſitatem, quam adverſus Manichæos & doctrina Apoſtoli deprælatur & vita. Verùm nos, in tam egregii interpre-

tatione

tatione Operis, etsi nihil ut puto de sensuum veritate, non tamen parum de eloquii venustate perdidimus; splendorem tam nobilis styli & elocutionum gratiam exprimere non valentes. Sed ne sic quidem te istud imperasse pœniteat; neque enim verendum tibi est, ne fortè asperitate translationis offensus, lectionis hujus careas voluptate; cum quidquid nobis ex cultu defuit ornatuque verborum, id totum illius quem transtulimus magnifica inventa compensent. Est enim S. Joannes tam clarus totus ac fulgidus, ut facilè possit sententiarum suarum lumine etiam inter nostri sermonis nubila coruscare.

Fragmentum Epistolæ Beati Rhenani ad Fridericum Nauseam, Viennensem Episcopum, Selestadij postr. Cal. April 1546.

LII.

PONtifex (*Paulus* III.) nepotem suum Horatium (*Farnesium*) in Galliam misit, in aula Regis versaturum anno sti-

pendio quatuor millium coronatorum. Scribitur è Tridento, sibi illum à Concilio metuere propter reformationem: à qua Summorum Pontificum animi, proh dolor! diutissimè fuerant alienissimi. Sed metu liberabitur, si ea pars adulatorum vicerit, quæ Papam supra Concilium statuit: qua de re nunc aiunt agi, summa animorum concertatione. Et miramur fatalem istam in Ecclesia dissentionem, quæ se magis atque magis in dies propagat & munit armis, etiam invitis Principibus à Deo immissam, ut de emendatione tandem Ordo Sacerdotum cogitet, luxum superbiamq; fugiat, frugalitatem ac sobrietatem amplexetur. Sanè Colloquium illud Ratisbonense ita abruptum esse doleo, nisi forte Cæsar, Princeps sapientissimus, meliorem aliquam componendi negotii rationem demonstrabit.

Is. Casauboni Judicium de Ecclesia Anglicana Ritibus ex ejus Ephemeridibus MSS.

PRidie Cal. Novemb anni 1610. Diem sacrum non malè posui Dei beneficio.

cio. Sum enim invitatus hodiè, ut interessem sacris, quæ facta sunt ad consecrandos duos Episcopos Scotos, & Archiepiscopum Scotiæ. Vidi illos ritus & impositionem manuum, & preces in eam rem. O Deus! quanta fuit mea voluptas. Tu, Domine Jesu, serva hanc Ecclesiam, & Catharis, qui ista rident, da bonam mentem.

Pridie Non. Jan. an. 1611. Gratias tibi Domine, quod hodie ad sacram mensam sum admissus, & Corporis Christi Sanguinisque factus sum particeps in Ecclesia Anglicana, cujus formulam heri diligenter meditatus admodum probavi, & Ordinem agendi mirè laudavi, præ recepta apud alios consuetudine.

M. Ant. Muretus M. Ant. Ciofano.

LIII.

ET ad literas tuas & ad versus suavissimi adolescentis Julii Roscii citius respondissem, si habuissem per quem arbitrarer literas meas ad vos perlatum iri.

Cepi tandem hoc consilium: ut eas mitterem ad amicum quendam, qui mea causa eas perferret in seminarium ad Roscium, à quo spero has quoque tibi redditum iri. Eadem causa est cur nihil scribam ad literas Germani illius (*Nathanis Chitræi, cujus Epistola inter Mureti Epistolas occurrit*) quas tu à Manutio tibi datas ad me misisti. Scribit enim ad me Rostochio, cujus ego oppidi nomen nunquam antea audiveram, neque ubi terrarum sit scio. Et alioqui, ut verum tibi fatear, non admodum libenter scribo, ad homines ignotos, præsertim ortos in eis regionibus, ubi vulgò à recta & vera religione homines desciverunt. Vereor enim ne imprudens ad aliquem ψευδομαθῆ literas idem: cum quibus ego nihil mihi esse aut familiaritatis aut commercii volo. Nec causa quidem ulla est cur hoc quidem tempore, præsertim occupatus, respondeam ad literas fratris tui, quibus mihi gratias agit, quod se Episcopo Sulmonensi commendandum curaverim. Ego semper quæ ad te, quæque ad illum pertinebunt, studiosissimè procurabo,

rabo, neque in tanta noſtra conjunctione ullus unquam gratiarum actioni futurus eſt locus. Manutium, ſi adhuc iſtic eſt, meis verbis ſalutes velim, eique adfirmes invaletudinem ipſius mihi ſummo dolori eſſe; qui, ſi fortè animum induceret, hoc ad nos ſecedere, & nobiſcum tranſigere hos æſtivos calores, fortaſſe perciperat eandem utilitatem è ſalubritate cœli Triburtini, quam multi alii capiunt: à me certè expectare poſſet ea omnia officia, quæ vetuſtiſſimæ inter nos amicitiæ & ſummis ipſius erga me beneficiis debentur. Salutabis etiam meo nomine optimum & eruditiſſimum hominem Fulvium Cardulum: eique, quod adductus mea commendatione rationibus tuis conſulere conetur, ex meo quoque gratias ages. Plura ſcriberem: ſed avocor. Vale 11. Cal. Sextil. 1570. Romæ.

Joh. Quiſtorpius V. Cl. Bernardo Taddelio.

LIV.

COntendis à me, amiciſſime Taddeli, ut perſcribam, quomodo, mun-

do huic valedicturus, Literatorum Phœnix Hugo Grotius ſe geſſerit. En, paucis id habe. Conſcenderat ille Stockholmiæ navim, qua Lubecam ferretur: vehementibus per triduum in mari jactatus procellis, naufragium patitur, & æger ad Caſſubia litora appellit. Inde perquam incommodo curru, pluvia tempeſtate, per ſexaginta & plura milliaria, tandem Roſtochium noſtrum devehitur. Divertit ad Baemanniam. D. Stocmannum Medicum advocari curat, qui ætate, naufragio, incommodis itineris fractas vires advertens, vitæ terminum imminere præſagit. Secundo ab ingreſſu in hanc urbem die, (qui ſcilicet veteri erat 18 Auguſti) me hora nona veſpertina ad ſe vocat. Acceſſi; propemodum in agone virum conſtitutum offendi: compellavi, & me nihil maluiſſe affirmavi, quam ut mihi cum ipſo incolumi ſermones ſociare licuiſſet. Regerit ille; *ita Deo viſum fuit*. Pergo: ut ad beatam emigrationem ſe componat, peccatorem, ſuper commiſſa doleat, moneo; quumque inter loquendum Publicani peccatorem ſe fatentis,

&

& ut Deus ſui miſereretur precantis, memimiſſem: Reſpondet, *Ego ille ſum Publicanus!* Progredior, ad Chriſtum, extra quem nulla eſt ſalus, ipſum remitto. Subjicit ille, *In ſolo Chriſto omnis ſpes mea eſt repoſita.* Ego clara voce precationem illam Germanicam Germanicè recitabam, quæ incipit, *Heer Jeſu*, &c. Ille complicatis manibus, ſubmiſſa voce me inſequebatur. Quum finiviſſem, quæſivi an me intellexiſſet: Reſpondet, *probè intellexi.* Pergo illa recitare ex verbo Dei, quæ jamjam morituris in memoriam revocari ſolent. Quæro, an me intelligat? Reſpondet, *vocem tuam audio, ſed quæ ſingula dicas, difficulter intelligo.* Quum hæc dixiſſet, planè conticuit, & brevi poſt ſpiritum exhalavit, in puncto duodecimæ nocturnæ. Habes cataſtrophen vitæ, ab Grotio ſummo viro actæ. Cadaver Medicis poſt commiſſum eſt. Inteſtina lebeti aheneo impoſita, ut in Templi apud nos primarii Mariæ Virgini ſacri locum honoratiſſimum reponerentur, à Templi Præfectis facilè impetravi. Molliter cineres cubent! Vale. Dabam Roſtochii, prœpridie Michaëlis, Anno 1645. *Frag.*

Fragmentum Epiſtolæ Lud. Crocii ad Ger. Joh. Voſſium.

LV.

ADfuit mihi non ita pridem Baro quidam à Wolzogen, (*Joh. Ludovicus Wolzogenius, poſtea inter Socinianos haud poſtremus*) profectus in Proloniam, qui ſpem mihi fecit Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ de Myſterio SS. Trinitatis, manu tua conſcriptæ & edendæ in morem Hiſtoriæ Pelagianæ. Imple ſpem noſtram & votum, ſi pote, & matura. De poſteritate ut es meritiſſimus, ita meritis tuis hanc coronidem impones. Sic vive, virorum ſumme, & Crocium tuum redamare, quod facis, perge. Bremæ 19. *Octob.* 1646.

FINIS.

SINGULARUM EPISTOLARUM.

INDEX.

I. *Evbulus Cordatus* (*f.* Ulricus Huttenus) *Monteſio ſuo* S.D. Pag. 209
II. *Johannes Calvinus, Lælio Socino.* p. 211
III. *Hugo Grotius Johan. Crellio.* p. 212
IV. *Juſtus Lipſius Franc. Villerio.* p. 215
V. *Fragmentum Epiſtolæ Hug. Grotii ad Ger. Voſſium A.* 1630. p. 217
VI. *Fragmentum Jac. Sadoleti Epiſtolæ ad Joh. Sturmium A.* 1539. p. 218
VII. *Hieronymus Groſlotius Jacobo Lectio.* p. 219
VIII. *Fragmentum Epiſtolæ Jacobi Bongarſii ad Joachimum Camerarium, Joachimi filium.* p. 220
IX. *Armandus Cardinalis de Richelieu Caſp. Barlæo.* p. 221
X. *Sanctiſſimo D. Domino noſtro Pio 4. Pont.*

Pont. Max. p. 222
XI. *Fragmentum Epiſtolæ Cælii Calcagnini ad Jac. Zieglerum.* p. 225
XII. *Johannes Bona RP. Lucæ Archerio.* p. 228
XIII. *Fragmentum Andr. Maſii Epiſtolæ ad Geor. Caſſandrum A.*1565. p. 230
XIV. *Fragmentum Epiſtolæ Cornelii van Drebbel ad Iſebrandum à Rietwick.*p.232
XV. *Reverendiſſimo Patri D. Lancelloto Andrewes, Epiſcopo Wintonienſi, Petrus Molinæus.* p. 234
XVI. *Epiſcopi Reſponſio.* p. 236
XVII. *Fragmentum Epiſtolæ Rob. Scheilderi, Canonici Atrebatenſis, ad Seb. Tengnagelium, Biblioth. Cæſareæ Præfectum, Sept.* 6. 1614. p.240
XVIII. *Andreas Schottus Jeſuita Iſ. Caſauboni.* p. 241
XIX. *Inclytæ Academiæ Cantabrigienſi Tho. Bezæ.* p. 243
XX. *Fragmentum Epiſtolæ Sam. Petiti ad Sam. Sorberium Nepotem.* p. 245
XXI. *Jacobus Sirmondus Seb. Tengnagelio.* p. 246
XXII. *Fragmentum Epiſtolæ Claudii Sarravii*

ravii ad Jac. Usserium Armacanum, Lut. Nov. 9. 1648. p. 249

XXIII. *Fragmentum Epistolæ Christophori Carleili Angli ad Castalionem. 3. Cal. Maii. 1562.* p. 250

XXIV. *Cornelii Valerii Epistola ad M. Ant. Muretum.* p. 252

XXV. *Nobilissimo, reverendo & summo viro, Joanni Forbesio, Domino à Corse, S. Theologiæ Doctori eximio, inque Academia Aberdonensi ejusdem Professori, Gerardus Johannes Vossius S.P.D.* p. 254

XXVI. *Fragmen. Epistolæ Joh. Boisti Elienſis Canonici ad Henricum Savilium.* p. 261

XXVII. *Magnifico Domino Andr. Dudicio Petrus Carolinus, Concionator Varadiensis.* p. 266

XXVIII. *Petri Molinæi Epistola ad Jac. Montacutium, Bathoniensem Episcopum, Anno* 1610. p. 271

XXIX. *Joh. Baptista Folengius Nicodemo fratri.* p. 275

XXX. *Fragmen. Epistolæ Joh. Slechtæ Costelecii ad Erasmum, ex Arce Costelecensi* 10. *Octob.* 1519. p. 278

XXXI.

XXXI. *Eraſmi Reſponſio.* p. 281
XXXII. *Ben. Ariæ Montani Epiſtola ad Philippum* II. *Hiſpaniæ Regem, ex Hiſpanico ſermone Latinè verſa.* p. 285
XXXIII. *Hoperus Calvino S.* p. 288
XXXIV. *Eximiæ pietatis & eruditionis Viro Georgio Caſſandro.* p. 289
XXXV. *Joſiæ Simlero S. Theologiæ Profeſſori Joh. Juellus Sarisburienſis Epiſc.* p. 291
XXXVI. *Illuſtri & erudito viro Joachimo Vadiano, Conſuli apud S. Gallum in Helvetia, Thomas Cranmerus Cantuarienſis Antiſtes.* p. 293
XXXVII. *Henrico Bullingero Nicolaus Partrigius Anglus.* p. 300
XXXVIII. *Eidem Thomas Schlidhurſtus Anglus.* p. 301
XXXIX. *Thom. Othlæus Anglus.* p. 302
XL *Johannes Hokerus Meidſtonenſis Anglus.* p. ibid.
XLI. *Nobiliſſimo & clariſſimo viro D. Gulielmo Bellaio Langæo, Patrono ſuo S.D.* p. 305
XLII. *Reverendiſſimo Viro D. Marco Ant. de Dominis Archiepiſcopo Spalatenſi.* p. 307

XLIII.

XLIII. *Edmundus Grindallus H. Zanchio Salutem in Christo.* p. 321

XLIV. *Quirino Reutero Mosbacensi, tanquam filio suo charo, Andr. Dudithius.* p. 323

XLV. *Fragmentum Epistolæ Ph. Melanchtonis ad Joach. Camerar. Erphordiæ A.* 1543. p. 324

XLVI. *Beatissimo & magnificentissimo Domino Archiep. Cantuariensi, totius Angliæ Primati & Metropol.* Georgio Abbati, *mihi multis nominibus colendissimo, officiosè cum honore & debita reverentia in Britanniam tradantur istæ.* Cyrillus *Dei gratia Papa & Patriarcha magnæ urbis Alexandriæ, & Judex Oecumenicus.* p. 326

XLVII. Georgius Abbat *divina providentia Archiep. Cantuariensis totius Angliæ Primas & Metrop. Sanctissimo Domino & Fratri* Cyrillo, *Papæ, & Patriarchæ Alex. & Judici Oecumenico, in Christo S.* p. 331

XLVIII. *Beatissimo Patri, Georgio, prudentissimo Archiep. Cantuar. in Anglia.* p. 336

XLIX. *Illustrissimi Principis Electoris Palatini*

latini Brevis Fidei Confessio, exhibita Rudolpho 2. Imper. Ratisbonæ A. 1594. p. 339

L. *Clarissimo Viro Conrado Rittershusio J. C. Jacobus Bongarsius* p. 341

De Metrophane, de quo suprà, Addenda quædam. p. 344

LI. *Anniani Celedensis Diaconi Præfatio in Chrysostomi Homilias de D. Pauli laudibus à se Latinè versas, auctior ac emendacior quàm in Chrysostomi Operum editione à Frontone Ducæo curata.* p. 345

LII. *Fragmentum Epistolæ Beati Rhenani ad Fridericum Nauseam Viennensem Episc. Selestadii postr. Cal. April* 1546. p. 349

Is. Casauboni Judicium de Ecclesiæ Angl. Ritibus, ex ejus Ephemeridibus MSS. p. 350

LIII. *M. Ant. Muretus M. Ant. Ciofano.* p. 351

LIV. *Joh. Quistorpius V. Cl. Bernardo Taddelio.* p. 353

LV. *Fragmentum Epistolæ Lud. Crocii ad Ger. Joh. Vossium.* p. 356